

**ПРИВАТНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«ЛЬВІВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІЗНЕСУ ТА ПРАВА»
МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ**

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЛЬВІВСЬКА ПОЛІТЕХНІКА»
МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ**

Кваліфікаційна наукова праця
на правах рукопису

ДОЛІНОВСЬКИЙ ЮРІЙ СТЕПАНОВИЧ

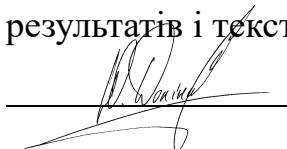
УДК 343.351:351.746.1

**ДИСЕРТАЦІЯ
ОСОБЛИВОСТІ ВИЯВЛЕННЯ ТА РОЗСЛІДУВАННЯ
ЗЛОЧИНІВ, ЩО ВЧИНЯЮТЬСЯ ПІД ЧАС ЗДІЙСНЕННЯ
ПУБЛІЧНИХ ЗАКУПІВЕЛЬ У СФЕРІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я**

12.00.09 – кримінальний процес і криміналістика;
судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність

Подається на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей,
результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

Ю. С. Доліновський

Науковий керівник **Гула Лев Федорович**, доктор юридичних наук, доцент

Львів – 2018

АНОТАЦІЯ

Доліновський Ю. С. Особливості виявлення та розслідування злочинів, що вчиняються під час здійснення публічних закупівель у сфері охорони здоров'я. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність». – Приватний вищий навчальний заклад «Львівський університет бізнесу та права», Національний університет «Львівська політехніка», Львів, 2018.

Дисертація містить вирішення комплексного наукового і прикладного завдання щодо оптимізування діяльності оперативних та слідчих підрозділів Національної поліції України з виявлення та розслідування злочинів, що вчиняються під час здійснення публічних закупівель у сфері охорони здоров'я.

Досягнення належного сучасного медичного обслуговування населення України ймовірно у разі підвищення ефективності використання державних фінансових ресурсів щодо повного забезпечення лікарськими засобами, медичними товарами та створення відповідних умов у лікувальних закладах, використовуючи систему публічних закупівель.

Однак уже впродовж багатьох років надактуальною і досі невирішеною є проблема, пов'язана з багатомільйонними втратами державного бюджету України внаслідок вчинення правопорушень при здійсненні публічних закупівель товарів, робіт і послуг у сфері охорони здоров'я.

Під час супроводження процедур публічних закупівель щороку викривається понад 4000 злочинів, які завдають збитків державі у розмірі близько 933,5 млн. грн.

Відтак основним завданням дисертаційної роботи є розроблення й удосконалення методики виявлення та розслідування зазначених

злочинів, що вчиняються під час здійснення публічних закупівель у сфері охорони здоров'я, що загалом й обумовлює актуальність окресленого дослідження.

У першому розділі «Теоретико-правова характеристика публічних закупівель та злочинів у сфері охорони здоров'я» розглянуто теоретичні аспекти виявлення та розслідування правопорушень, що вчиняються під час публічних закупівель у сфері охорони здоров'я, наведено економічно-правову характеристику публічних закупівель та розроблено криміналістичну характеристику злочинів, що вчиняються у цій сфері.

Основу дослідження поняття і змісту виявлення та розслідування злочинів, що вчиняються під час публічних закупівель у сфері охорони здоров'я, становлять напрацювання вчених радянського періоду, а також сучасних вітчизняних і зарубіжних науковців.

Доведено, що нині науковці і практики сформували окрему теорію виявлення та розслідування злочинів (господарських, у сфері службової діяльності), що вчиняються під час здійснення публічних закупівель у сфері охорони здоров'я, як систему організаційно-правових і тактичних дій, яка потребує постійного удосконалення на основі сучасного реформування законодавства і правоохоронної системи та соціально-економічного розвитку суспільства.

Підтверджено, що для ефективного виявлення та розслідування злочинів, що вчиняються під час публічних закупівель у сфері охорони здоров'я, співробітникам оперативних та слідчих підрозділів належить досконало знати нормативно-правові акти, що регламентують публічні закупівлі; підстави для використання державних коштів на публічні закупівлі; порядок відбору формулярно-терапевтичними комісіями медичних товарів, лікарських засобів та медичного обладнання для закупівлі; порядок визначення переможця торгів; документообіг публічних

закупівель; оформлення договірних документів та умови виконання закупівель тощо.

Розроблено криміналістичну характеристику злочинів, що вчиняються під час публічних закупівель у сфері охорони здоров'я.

Встановлено, що в сучасних умовах сфера публічних закупівель товарів, робіт і послуг у сфері охорони здоров'я – це самостійна економічна структура, що є об'єктом злочинних посягань з боку злочинних елементів, включаючи організовану діяльність замовників у співучасті з учасниками закупівель.

Така злочинна діяльність вирізняється високою латентністю, відтак їх виявлення та розслідування таких злочинів потребує наукового розроблення методики щодо діяльності оперативних та слідчих підрозділів у цьому напрямі.

У другому розділі «Особливості виявлення злочинів, що вчиняються під час публічних закупівель у сфері охорони здоров'я» розроблено наукову теорію діяльності оперативних підрозділів та державних контролюючих органів із виявлення зазначених злочинів та організації їх взаємодії.

Доведено, що пошукова діяльність злочинів у сфері охорони здоров'я ґрунтується на знанні співробітниками правоохоронних органів специфіки діяльності медичних закладів, способів вчинення і приховування економічних та службових злочинів, тактики їх виявлення.

Визначено та запропоновано напрями удосконалення оперативно-розшукових засобів, методів та інших організаційних заходів як алгоритму дій із виявлення злочинів, що вчиняються під час здійснення публічних закупівель у сфері охорони здоров'я задля отримання початкової інформації про ознаки зазначеного злочину та її процесуальної оцінки.

З метою удосконалення процесу виявлення злочинів, що вчиняються під час публічних закупівель у сфері охорони здоров'я, запропоновано

порядок вивчення документів про організацію та проведення торгів, виконання договірних умов, зокрема: виявлення свідків серед працівників МОЗ та співробітників учасника торгів; за підтвердження злочину – здійснення документування схеми розкрадання державних коштів службовими особами МОЗ у змові із службовими особами виконавця публічних закупівель (передача замовнику торгів неправомірної вигоди за визначення переможця конкурсу, укладення фіктивної угоди про державну закупівлю, передача коштів за поставлені товари за завищеними цінами, перерахування державних коштів за підписання фальсифікованого акта виконаних робіт чи послуг тощо).

Доведено, що задля удосконалення процесу виявлення злочинів, що вчиняються під час публічних закупівель у сфері охорони здоров'я, необхідне впровадження нових підходів щодо поліпшення взаємодії оперативних підрозділів з органами Державної казначейської служби України та Державної аудиторської служби України.

Таку взаємодію окреслено як обов'язкове інформаційне забезпечення їхньої діяльності, що сприяє виявленню злочинів, що вчиняються під час публічних закупівель у сфері охорони здоров'я.

Визначено, що у рамках взаємодії оперативні підрозділи отримують від органів Державної казначейської служби України інформацією про рух бюджетних коштів, які виділяє МОЗ на публічні закупівлі.

Взаємодія оперативних підрозділів з органами Державної аудиторської служби України полягає в отриманні даних про результати ревізій щодо виявлених розкрадань бюджетних коштів у процесі публічних закупівель та в залученні їх спеціалістів для надання консультацій, а також у проведенні спільних контрольних заходів із виявлення зловживань бюджетними коштами службовими особами МОЗ при здійсненні публічних закупівель.

Доведено, що удосконалення форм такої взаємодії, зокрема, полягає у наданні оперативним співробітникам безпосереднього доступу до

централізованих банків даних казначейства Єдиного реєстру розпорядників та одержувачів бюджетних коштів.

У розділі третьому «Особливості розслідування злочинів, що вчиняються під час публічних закупівель у сфері охорони здоров'я» окреслено методику розслідування, тактику проведення окремих слідчих (розшукових) дій у кримінальних провадженнях за злочинами, що вчиняються під час публічних закупівель у сфері охорони здоров'я.

Вивчення практичної діяльності та наукових джерел дало змогу визначити основні типові слідчі ситуації, за якими розпочиналося кримінальне провадження: за зібраними оперативними підрозділами матеріалами; за матеріалами ревізій; за матеріалами, одержаними під час розслідування іншого злочину.

На основі наукових досліджень розроблено алгоритм дій для ефективного початкового етапу розслідування цих злочинів (згідно з визначеними слідчими ситуаціями) та вирішення наведених завдань, який охоплює комплекс слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій.

З метою удосконалення планування розслідування зазначених злочинів визначено певну структуру, яка складається з низки взаємопов'язаних елементів, які одночасно слугують етапами цього процесу і характеризується такими складовими, як: оцінка первинної інформації про злочини; побудова слідчих версій вчинення злочинів; з'ясування обставин, що підлягають установленню в процесі розслідування злочинів; перелік необхідних слідчих (розшукових) дій, визначення послідовності їх проведення та виконавців; налагодження взаємодії слідчого зі співробітниками оперативних підрозділів щодо проведення негласних слідчих (розшукових) дій; використання допомоги спеціалістів у розслідуванні злочинів.

Доведено, що ефективною формою організації розслідування злочинів, що вчиняються під час публічних закупівель у сфері охорони здоров'я,

є створення слідчо-оперативної групи із залученням кваліфікованих спеціалістів (економістів, фінансистів, експертів та ін.).

Вивчення теорії і практики, а також результати власних досліджень дали змогу окреслити тактичні особливості окремих слідчих (розшукових) дій із розслідування злочинів, що вчиняються під час публічних закупівель у сфері охорони здоров'я.

Відтак розроблено та запропоновано схему огляду електронних і паперових документів, тактичні прийоми, спрямовані на викриття неправди у показаннях підозрюваного (обвинуваченого) та ін.

Вироблено план допиту підозрюваних і свідків за присутності захисника.

Запропоновано перелік негласних слідчих (розшукових) дій та тактику їх проведення при розслідуванні злочинів, що вчиняються під час публічних закупівель у сфері охорони здоров'я.

Напрацьовано особливі види залучення спеціалістів до проведення слідчих (розшукових) дій та судових експертиз: криміналістичних експертиз документів; судово-бухгалтерських експертиз документів; судових фінансово-економічних експертиз фінансових операцій; будівельно-технічних експертиз; фармацевтичних та фармакологічних експертиз; комп'ютерно-технічних експертиз.

Огляд й узагальнення літературних джерел, а також результати власних досліджень засвідчили низький рівень діяльності оперативних і слідчих підрозділів із виявлення та розслідування злочинів, що вчиняються під час публічних закупівель у сфері охорони здоров'я.

Вирішення цієї проблеми ймовірно за умови внесення доповнень до Кримінального процесуального кодексу України та Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність».

Сформовано пропозиції щодо удосконалення методики розслідування злочинів, що вчиняються під час публічних закупівель у сфері

охорони здоров'я, та тактики проведення окремих слідчих (розшукових) дій.

Усучаснено положення щодо проведення негласних слідчих (розшукових) дій із: документування передачі та отримання неправомірної вигоди; встановлення виробників фальсифікованих лікарських засобів; відшукання невідомих слідству місць зберігання документів про злочинну діяльність; встановлення підставних осіб та підприємницьких структур як учасників торгів; виявлення процесу відмивання бюджетних коштів; подолання протидії розслідуванню.

Ключові слова: публічні закупівлі; охорона здоров'я; лікарські засоби (товари, роботи, послуги); злочини; способи вчинення та приховування, організація розслідування, слідчі ситуації, слідчі (розшукові) дії, спеціальні знання, тактичні прийоми.

ANNOTATION

Dolinovsky Y.S. Peculiarities of detection and investigation of crimes committed during public procurement in the sphere of health protection. – Qualifying scientific work as a manuscript.

Thesis for a candidate degree in law sciences, majoring in: 12.00.09 – criminal process and criminalistics; forensic inquiry; investigative and search activity. – Private higher education establishment «Lviv University of Business and Law», Lviv Polytechnic National University, Lviv, 2018.

This thesis paper contains the solution of a complex scientific and practical task as to the improvement of activities of the investigation and operative teams of the Nation Police of Ukraine aimed at detection and investigation of crimes committed during public procurement in the sphere of health protection.

Attaining the level of adequate and modern public medical treatment in Ukraine is feasible under condition of improvement of effectiveness of utilization of public funds spent for full medical materiel support and creation of appropriate conditions in medical facilities by way of the system of public procurement.

However, one of the actual problems which for many years still remains unresolved is connected with multi-million losses of public funds, caused by crimes committed during public procurement of goods, works and services in the sphere of health protection.

In the course of the procedures of public procurement there are discovered over 4000 crimes yearly, causing damages to the state in the amount of about 933,5 million UAH.

Therefore, the principal objective of the thesis is elaboration and enhancement of the techniques of detection and investigation of the designated crimes committed during public procurement in the sphere of health protection, which largely determines the rationale and urgency of the described research.

In Part one titled «Theoretical and legal characteristics of public procurement and crimes in the sphere of health protection» there are discussed the theoretical aspects of detecting and investigating the offences committed during public procurement in the sphere of health protection, outlined the economical and legal characteristics of public procurement and developed the forensic characteristics of the crimes committed in this sphere.

The research of the concept and content of detecting and investigating the crimes committed during public procurement in the sphere of health protection is based on the works of the scholars of the Soviet period, as well as of the modern national and international scholars.

It has been proved that modern scholars and practitioners have developed a separate theory of detection and investigation of crimes (economic crimes,

malfeasances) committed during public procurement in the sphere of health protection, as a system of organizational, legal and tactical tools requiring constant improvement on the basis of reforming the legislation, law enforcement system, as well as social and economic development of the society.

It has been corroborated that for purposes of effective detection and investigation of the crimes committed during public procurement in the sphere of health protection the officers of the investigative and operational teams should be perfectly knowledgeable about legislation regulating public procurement; grounds for utilization of public funds for public procurement; procedure of selection of the medications and medical equipment by the therapeutic commissions; procedure for determining the tender winner; documentation process of public procurement; registration of contract documents and terms of procurement etc.

There have been devised the forensic features of the crimes committed during public procurement in the sphere of health protection.

It has been established that in present-day conditions the government procurement of goods, works and services in the sphere of public health protection stands as an independent economic structure and in such quality is an object of illegal intrusion from the side of criminal elements, including the organized conspiracy involving the participants of public procurement. Such criminal activity is characterized by high latency, so that the detection and investigation of these crimes require the scientific development of techniques to be applied in the work of the investigative and operational teams in this direction.

In Part two titled «Peculiarities of detection and investigation of crimes committed during public procurement in the sphere of health protection» there has been devised a scientific theory applicable to the activity of operative teams and state controlling authorities on detection of the mentioned crimes and organization of their effective interaction.

It has been demonstrated that crime detection in the sphere of public health is based on the awareness of the law-enforcement officers about the specific nature of the activity of medical facilities, *modi operandi* and methods of concealment of economic crimes and malfeasances, as well as of their detection techniques.

There have been outlined and suggested the directions of improvement of the operative and search methods, techniques and other organizational measures in form of an action plan for detection of crimes committed during public procurement in the sphere of health protection, for purposes of obtaining the initial data on the features of the designated crime and evaluation of this information.

In order to enhance the process of detection of crimes committed during public procurement in the sphere of health protection there is suggested a special procedure for examination of the documents about organization and conducting of tenders, fulfillment of contractual terms, in particular: finding witnesses among the officials of the Ministry of health and tender participants; in case the crime is confirmed – documenting the schemes of public funds embezzlement by the officials of the Ministry of health in conspiracy with the officials of the vendor in the public procurement (bribing the buyer to be determined as the tender winner, entering into a fictitious agreement on public procurement, transfer of funds for the delivered overpriced goods, transfer of public funds in exchange for signing a fabricated act of goods or services acceptance etc.).

It has been proved that for purposes of improvement of detecting the crimes committed during public procurement in the sphere of health protection it is required to implement new approaches to enhance the interaction of the operative teams with the departments of the State Treasury office and the State audit authority of Ukraine.

This interaction is aided by mandatory information and data support of their activity which facilitates the detection of crimes committed during public procurement in the sphere of health protection.

It has been determined that within such interaction the operative teams are supplied by the departments of the State Treasury office with information on the public funds flow designated by the Ministry of health for public procurement.

The interaction of the operative units with the departments of the State audit authority of Ukraine consists in obtaining data about the results of revisions in respect of detected embezzlement of public funds during public procurement, as well as in the involvement of their experts, and in conducting joint control measures aimed at detection of the cases of public funds diversion committed by the officials of the Ministry of health during public procurement.

It has been proved that improvement of the forms of such cooperation lies, *inter alia*, in provision of the operative agents with direct access to the centralized data banks of the Treasury office and the Unified register of the administrators and recipients of public funds.

In Part three titled «Distinctive features of investigation of crimes committed in the process of public procurement in the sphere of health protection» there are outlined the investigation techniques in respect of crimes committed during public procurement in the sphere of health protection.

The study of practical activities and scientific sources enabled to identify the basic and typical investigative patterns, which lead to initiation of criminal proceedings: on the basis of the materials collected by operative teams, or the revisions materials or the materials obtained during investigation of another crime.

Based on the scientific researches there is devised an action plan including a complex of investigative and covert search activities, for an effective initial stage

of investigation of these crimes (according to the determined investigative patterns) and solution of the discussed problems.

In order to improve the planning of investigation of the mentioned crimes there is defined a certain structure comprised of a number of inter-related elements which serve as stages of this process and are characterized by the following component parts: evaluation of the initial information about the crimes; development of investigative leads; clarification of the circumstances which are to be found in the process of crime investigation; checklist of required investigative measures, establishment of their sequence and executors; arrangement of effective coordination between an investigator and operative team agents in the course of conduct of covert investigative activities; use of assistance from the side of experts in the process of crime investigation.

It has been demonstrated that creation of special crime scene investigation teams including qualified experts (economists, financiers etc.) proves particularly effective in investigation of crimes committed during public procurement in the sphere of health protection.

Scrutiny of theory and practice, as well as the results of own researches enabled to define tactical peculiarities of particular investigative activities aimed at solving crimes committed during public procurement in the sphere of health protection.

Hence there have been devised and suggested an inspection procedure for the electronic and hard-copy documents, tactical techniques aimed at exposure of untruthful statements of the accused persons or suspect evidence etc.

There has been formulated a plan of interrogation of suspects and witnesses in the presence of a defense counsel.

There is suggested a list of covert investigative and search activities during investigation of crimes committed in the course of public procurement in the sphere of health protection.

There have been identified particular types of expert involvement into the investigative activities and forensic inquiries: forensic documentation expertise; forensic documentation expertise; economic forensic expertise of financial operations; construction and technical expertise; pharmaceutical and pharmacological expertise; computer and IT expertise.

Review and recapitulation of the scholarly sources, as well as the results of own researches have attested the low level of activity of the investigative and operative teams on detection and investigation of crimes committed during public procurement in the sphere of health protection.

Dealing with this problem is feasible under condition of amending the Criminal procedure code of Ukraine and the Law on the operative and search activity.

There has been formed an approach concerning the improvement of the techniques of investigation of the crimes committed during public procurement in the sphere of health protection, and of the tactics of conduct of particular investigative and search activities.

There have been suggested more up-to-date provisions about the conduct of covert investigative and search activities, in particular in respect of the following: documenting the transfer and receipt of an improper advantage; spotting the manufacturers of fake medications; tracking the places where the documents about the illegal activity are held; identification of straw men and nominee companies in their quality as tender participators; exposure of the public funds diversion cases; fighting the investigation obstruction.

Key terms: public procurement; health protection; medical means (goods, works, services); crimes; methods of committing and concealing a crime, organization of investigation, investigative patterns, investigative and search activities, expert knowledge (expertise), tactical techniques.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА

1. Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації

1. Доліновський Ю. С. Особливості проведення закупівель товарів, робіт і послуг у сфері охорони здоров'я. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: Юридичні науки. 2016. № 850. С. 500–506.

2. Доліновський Ю. С. Основи планування розслідування злочинів, що вчиняються під час публічних закупівель у сфері охорони здоров'я. *Порівняльно-аналітичне право*: електрон. наук. фахове вид. 2017. № 1. С. 226–229. URL: http://www.pap.in.ua/1_2017/69.pdf (дата звернення: 14.06.2018).

3. Доліновський Ю. С. Криміналістична характеристика злочинів, що вчиняються під час здійснення публічних закупівель у сфері охорони здоров'я. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: Юридичні науки. 2017. № 861. С. 440–446.

4. Доліновський Ю. С. Виявлення злочинів під час публічних закупівель у сфері охорони здоров'я. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: Юридичні науки. 2017. № 865. С. 441–448.

5. Доліновський Ю. С. Удосконалення правових основ щодо протидії правопорушенням вчинених під час здійснення публічних закупівель у сфері охорони здоров'я. *Jurnalul juridic national: teorie și practică*. 2017. № 1 (23). С. 142–145.

2. Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

6. Доліновський Ю. С. Правові основи публічних закупівель товарів, робіт і послуг у сфері охорони здоров'я. *Цінність права як найефективнішого регулятора суспільних відносин*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Харків, 7–8 жовтня 2016 р.). Х.: Східноукраїнська наукова юридична організація, 2016. С. 73–76.

7. Доліновський Ю. С. Порядок використання фінансових ресурсів під час здійснення публічних закупівель у сфері охорони здоров'я. *Вдосконалення правового механізму захисту прав і свобод людини в умовах реформування кримінального законодавства*: збірник матеріалів конференції (присвяченої 200-річчю Національного університету «Львівська політехніка» та 5-річчю Інституту права і психології) (м. Львів, 28 жовтня 2016 р.). Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2016. С. 45–49.

8. Доліновський Ю. С. Підстави для визначення необхідності здійснення публічних закупівель медичних препаратів. *Вдосконалення правового механізму захисту прав і свобод людини і громадянина в умовах євроінтеграції*: збірник матеріалів міжнародної конференції ІПП Національного університету «Львівська політехніка» (м. Львів, 28 лютого 2017 р.). Львів: ІПП, 2017. С. 196–199.

9. Доліновський Ю. С. Використання експертних досліджень у розслідуванні злочинів, що вчиняються під час публічних закупівель у сфері охорони здоров'я. *Захист прав і свобод людини та громадянина в умовах формування правової держави*: матеріали VI Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Львів, 30 травня 2017 р.). Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2017. С. 155–157.

10. Доліновський Ю. С. Інформаційне забезпечення виявлення злочинів, що вчиняються під час публічних закупівель у сфері охорони здоров'я. *Проблеми застосування інформаційних технологій правоохоронними структурами України та вищими навчальними закладами зі специфічними умовами навчання*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Львів, 22 грудня 2017 р.). Львів: ЛьвДУВС, 2018, С. 277–281.

11. Доліновський Ю. С. Тактичні особливості проведення обшуку у розслідуванні злочинів, що вчиняються під час здійснення публічних закупівель у сфері охорони здоров'я. *Право, суспільство і держава: форми взаємодії*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 12–13 січня 2018 р.). К.: Центр науково-практичних досліджень, 2018. С. 69–73.

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ	21
ВСТУП	22
РОЗДІЛ 1	
ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА	
ПУБЛІЧНИХ ЗАКУПІВЕЛЬ ТА ЗЛОЧИНІВ	
У СФЕРІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я.....	29
1.1 Стан наукової розробленості проблеми	
виявлення та розслідування злочинів,	
що вчиняються під час здійснення	
публічних закупівель	
у сфері охорони здоров'я.....	29
1.2 Характеристика публічних закупівель	
у сфері охорони здоров'я:	
правовий та економічний аналіз.....	39
1.3 Криміналістична характеристика злочинів,	
що вчиняються під час здійснення	
публічних закупівель у сфері охорони здоров'я	66
Висновки до першого підрозділу.....	96
РОЗДІЛ 2	
ОСОБЛИВОСТІ ВИЯВЛЕННЯ ЗЛОЧИНІВ,	
ЩО ВЧИНЯЮТЬСЯ ПІД ЧАС ЗДІЙСНЕННЯ	
ПУБЛІЧНИХ ЗАКУПІВЕЛЬ	
У СФЕРІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я.....	97
2.1 Діяльність оперативних підрозділів та державних	
контролюючих органів із виявлення злочинів,	
що вчиняються під час здійснення публічних закупівель	
у сфері охорони здоров'я	97

2.2 Особливості взаємодії оперативних підрозділів з органами Державної казначейської служби України та Державної аудиторської служби України, що вчиняються під час здійснення публічних закупівель у сфері охорони здоров'я	116
Висновки до другого розділу	126
РОЗДІЛ 3	
ОСОБЛИВОСТІ РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ, ЩО ВЧИНЯЮТЬСЯ ПІД ЧАС ЗДІЙСНЕННЯ ПУБЛІЧНИХ ЗАКУПІВЕЛЬ У СФЕРІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я.....	
	127
3.1 Типові слідчі ситуації початкового етапу розслідування злочинів, що вчиняються під час здійснення публічних закупівель у сфері охорони здоров'я	127
3.2 Особливості планування та організації розслідування злочинів, що вчиняються під час здійснення публічних закупівель у сфері охорони здоров'я	137
3.3 Тактичні особливості здійснення окремих слідчих (розшукових) дій у розслідування злочинів, що вчиняються під час здійснення публічних закупівель у сфері охорони здоров'я	150
3.4 Тактичні особливості здійснення окремих негласних слідчих (розшукових) дій у розслідування злочинів, що вчиняються під час здійснення	

публічних закупівель у сфері охорони здоров'я.....	183
3.5 Тактичні особливості використання спеціальних знань у розслідування злочинів, що вчиняються під час здійснення публічних закупівель у сфері охорони здоров'я.....	191
Висновки до третього розділу.....	198
ВИСНОВКИ.....	199
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	203
ДОДАТКИ	229

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

ГУМВС	Головне управління Міністерства внутрішніх справ
ДСБЕЗ	Департамент державної служби боротьби з економічною злочинністю
ДЗЕ НПУ	Департамент захисту економіки Національної поліції України
ДАСУ	Державна аудиторська служба України
ДФМ	Державний фінансовий моніторинг
ДФСУ	Державна фіскальна служба України
ЕОМ	електронно-обчислювальні машини
КК України	Кримінальний кодекс України
КПК України	Кримінальний процесуальний кодекс України
МВС	Міністерство внутрішніх справ
МОЗ	Міністерство охорони здоров'я
МФУ	Міністерство фінансів України
ОВС	органи внутрішніх справ
ОЗГ	організована злочинна група
ОЗУ	організоване злочинне угруповання
ОРД	оперативно-розшукова діяльність
ОРЗ	оперативно-розшукові заходи
ОРС	оперативно-розшукова справа
ОТЗ	оперативно-технічні заходи
РПР	розвідувально-пошукова робота
СОГ	слідчо-оперативна група

ВСТУП

Обґрунтування вибору теми дослідження. Одним із найважливіших завдань держави є виконання вимог ст. 49 Конституції України щодо реалізації права кожного на охорону здоров'я, медичну допомогу шляхом створення ефективного і доступного для всіх громадян медичного обслуговування.

Уже впродовж багатьох років надактуальною і досі невирішеною є проблема, пов'язана з багатомільйонними втратами державного бюджету України внаслідок вчинення правопорушень при здійсненні публічних закупівель товарів, робіт і послуг у сфері охорони здоров'я. Під час супроводження процедур публічних закупівель щороку викривається понад 4000 злочинів (38% від загальної кількості виявлених злочинів із бюджетними коштами), які завдають збитків державі у розмірі близько 933,5 млн. грн.*

Теоретичне підґрунтя дисертації становлять праці з виявлення і розслідування злочинів, що вчиняються під час здійснення публічних закупівель, відомих учених: В. І. Антипова, Р. К. Антонова, В. П. Бахіна, Р. С. Белкіна, В. Т. Білоуса, Д. А. Баландіна, В. І. Василичука, В. І. Галагана, Л. Ф. Гули, Ю. Н. Демидова, Р. В. Ілюхіної, О. Ю. Заблоцької, В. С. Зеленецького, Ю. Г. Наумова, Ю. В. Латова, А. І. Селіванова, Н. С. Карпова, В. В. Кікінчука, О. О. Коломойця, О. В. Копіци, М. В. Корнієнка, О. В. Копана, В. С. Кузьмичова, Є. Д. Лук'янчикова, В. В. Лисенка, Р. В. Макухи, А. М. Меденцева, Г. В. Мудрецької, С. І. Ніколаюка, Д. Й. Никифорчука, І. М. Ніщети, В. Н. Онищенко, В. Л. Ортинського, Г. В. Песчанських, Л. А. Савченка, Л. П. Скалозуба, В. П. Сокірка, М. П. Стрельбицького, О. В. Тарнопольського, С. С. Чернявського, А. О. Шелехова, М. Є. Шумила, В. Ю. Шепітька, Б. В. Щура та інших.

В Україні останніми роками виконано дисертаційні роботи, що охоплюють окремі питання методики виявлення та розслідування злочинів, які вчиняються під час здійснення публічних закупівель. Однак більшість із них захищено до прийняття нового КПК України (2012 р.), який вніс

* Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за 2013–2017 рр. К.: ГПУ. 250 с.

суттєві зміни у діяльність оперативних підрозділів і органів досудового розслідування, що, своєю чергою, обумовило потребу вироблення нових науково обґрунтованих заходів щодо вдосконалення процесу виявлення і розслідування таких злочинів.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертацію виконано відповідно до Національної стратегії у сфері прав людини (розділ 4), затвердженої Указом Президента України від 25.08.2015 р. № 511/2015, та рекомендацій Ради президентів академій наук України для ВНЗ щодо виконання досліджень за Пріоритетними науковими напрямами досліджень (п. 3.4. Політико-правові науки); у межах науково-дослідної роботи Приватного вищого навчального закладу «Львівський університет бізнесу та права».

Мета і завдання дослідження. *Мета* дисертаційної роботи – наукове обґрунтування теоретичних положень і розроблення пропозицій щодо здійснення оперативно-розшукового виявлення й методики розслідування злочинів, що вчиняються при здійсненні публічних закупівель у сфері охорони здоров'я.

Для досягнення мети окреслено такі *завдання*:

- висвітлити стан наукової розробленості проблеми виявлення та розслідування злочинів, що вчиняються під час здійснення публічних закупівель;
- вивчити економіко-правову характеристику сфери публічних закупівель у сфері охорони здоров'я;
- розробити криміналістичну характеристику злочинів, що вчиняються під час здійснення публічних закупівель у сфері охорони здоров'я;
- окреслити особливості діяльності оперативних підрозділів та контролюючих органів із виявлення злочинів, що вчиняються під час здійснення публічних закупівель у сфері охорони здоров'я;
- розглянути форми взаємодії оперативних підрозділів із органами Державної казначейської служби України та Державної аудиторської служби України у рамках виявлення злочинів, що вчиняються під час здійснення публічних закупівель у сфері охорони здоров'я;

– визначити типові слідчі ситуації початкового етапу розслідування злочинів, що вчиняються під час здійснення публічних закупівель у сфері охорони здоров'я;

– окреслити особливості планування й організації розслідування злочинів, що вчиняються під час здійснення публічних закупівель у сфері охорони здоров'я;

– розкрити особливості тактики проведення окремих слідчих (розшукових) дій у досудовому розслідуванні злочинів, що вчиняються під час здійснення публічних закупівель у сфері охорони здоров'я;

– визначити основні негласні слідчі (розшукові) дії, проведення яких необхідне у рамках досудового розслідування злочинів, що вчиняються під час здійснення публічних закупівель у сфері охорони здоров'я;

– визначити стан використання спеціальних знань у розслідуванні злочинів, що вчиняються під час здійснення публічних закупівель у сфері охорони здоров'я.

Об'єкт дослідження – суспільні відносини та закономірності, що виникають у процесі виявлення і розслідування злочинів під час публічних закупівель у сфері охорони здоров'я.

Предмет дослідження – особливості виявлення та розслідування злочинів, що вчиняються під час здійснення публічних закупівель у сфері охорони здоров'я.

Методи дослідження. Методологічну основу дисертації становлять: *діалектико-матеріалістичний* метод, що сприяв пізнанню об'єкта дослідження в контексті поєднання потреб науки і практики; методи *формальної логіки* (аналіз, синтез, дедукція, індукція, аналогія, абстрагування), що дали змогу детальніше осягнути зміст окреслених питань. У роботі використано *спеціально-правові методи: порівняльно-правовий* – під час аналізу норм матеріального і процесуального права, наукових категорій, визначень та підходів (підрозділи 1.2–1.5, 2.1–2.3, 3.1, 3.2); *історико-правовий* – задля розкриття змісту основних понять дисертації («публічні закупівлі», «криміналістична характеристика», «взаємодія» тощо), а також розвитку

наукових поглядів на окремі проблемні питання (підрозділи 1.1–1.4, 2.1, 3.1, 3.2); *догматичний* – з метою тлумачення правових і криміналістичних категорій (у всіх розділах дисертації); *системного аналізу* – для комплексного узагальнення характеристики посадових осіб та особливостей діяльності з виявлення і розслідування злочинних проявів у сфері охорони здоров'я (підрозділи 1.2, 1.3, 1.4, 2.1, 2.2, 3.1–3.3); *системно-структурний* – дав змогу окреслити завдання оперативних підрозділів і органів досудового розслідування України, інших правоохоронних органів із виявлення і розслідування цієї категорії злочинів (підрозділи 2.1, 2.2, 3.1–3.3); *статистичний* – для формулювання теоретичних висновків на основі відомостей державної і відомчої статистики та узагальнених результатів вивчення емпіричних джерел (у всіх розділах дисертації); *соціологічні* – як підтвердження наукових висновків відповідно до даних анкетування працівників оперативних підрозділів і органів досудового розслідування (у всіх розділах дисертації).

Емпіричну базу дослідження становлять статистичні й аналітичні дані ГПУ, НПУ за 2013–2017 рр.; узагальнені дані анкетування оперативних працівників НП України у різних регіонах України (всього опитано 250 осіб), а також кримінальні провадження за злочинами у рамках ст.ст. 190, 191, 205, 209, 210, 358, 364, 364-1, 365-1, 365-2, 366, 368, 369 КК України, вчиненими під час публічних закупівель; наукові та довідкові видання, законодавча й відомча нормативна база з питань регулювання процесу виявлення і розслідування зазначених злочинів. Використано 12-річний практичний досвід роботи дисертанта у підрозділах ДЗЕ НПУ.

Наукова новизна отриманих результатів. У дисертації сформульовано низку нових положень і висновків, які мають вагоме значення для теорії кримінального процесу й юридичної практики. До найбільш суттєвих із них належать такі:

вперше:

– запропоновано перелік найбільш істотних причин учинення злочинів службовими особами у сфері публічних закупівель у сфері охорони здоров'я, до яких належать: високий рівень корупції серед керівництва медичних

установ; недосконалість законодавства, що регулює питання публічних закупівель, тощо;

– виокремлено основні склади злочинів, що вчиняються під час здійснення публічних закупівель у сфері охорони здоров'я, у процесі: проведення тендерів; ведення тендерної документації; виконання укладених договорів, наведено криміналістичну характеристику кожного із них;

– визначено типові слідчі ситуації й окреслено тактичні завдання досудового розслідування злочинів, що вчиняються під час здійснення публічних закупівель у сфері охорони здоров'я, та розроблено алгоритм їх вирішення;

удосконалено:

– перелік службових осіб, діяльність яких стосується викриття вчинення і розслідування злочинів, пов'язаних зі здійсненням публічних закупівель у сфері охорони здоров'я, до яких необхідно віднести: службових і матеріально відповідальних осіб підприємств-замовників, що здійснюють публічні закупівлі (розпорядники державних коштів); голів і членів тендерного комітету та інших;

– вчення про сліди злочинів, які вчиняються під час здійснення публічних закупівель у сфері охорони здоров'я, що містяться у різних документах (письмових, електронних). Це, зокрема: реєстри учасників торгів; протоколи засідань тендерного комітету; протоколи вибору процедури закупівлі, розкриття тендерних пропозицій, оцінки й акцепту тендерних (цінових) пропозицій тощо;

– окремі положення щодо планування й організації розслідування з урахуванням особливостей обставин, які підлягають доказуванню в кримінальних провадженнях за злочинами, що вчиняються під час здійснення публічних закупівель у сфері охорони здоров'я;

– положення щодо особливостей тактики проведення окремих слідчих (розшукових) дій у рамках розслідування злочинів, що вчиняються під час здійснення публічних закупівель у сфері охорони здоров'я (обшуку, огляду, допитів);

дістали подальший розвиток:

– учення про осіб, які можуть бути свідками злочинів, що вчиняються під час здійснення публічних закупівель у сфері охорони здоров'я: фахівців, які працюють у державних установах у сфері охорони здоров'я і причетні до публічних закупівель; членів тендерних комітетів та співробітників, які виконують договірно-правові функції (юрисконсульти, бухгалтери, економісти та ін.);

– форми взаємодії оперативних підрозділів із контролюючими органами у рамках виявлення й розслідування злочинів, що вчиняються під час здійснення публічних закупівель у сфері охорони здоров'я;

– положення щодо особливостей негласних слідчих (розшукових) дій у контексті розслідування злочинів, що вчиняються під час здійснення публічних закупівель у сфері охорони здоров'я;

– підходи до використання експертних висновків за розслідуванням злочинів, що вчиняються під час здійснення публічних закупівель у сфері охорони здоров'я.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що отримані у межах дослідження положення, висновки та рекомендації можуть бути використані у:

– *правотворчості* – для вдосконалення правового регулювання процедур публічних закупівель;

– *науково-дослідній діяльності* – як теоретичне підґрунтя для подальших досліджень проблем із виявлення і розслідування злочинів у сфері публічних закупівель;

– *практичній діяльності* – з метою удосконалення оперативно-розшукових заходів із виявлення та досудового розслідування злочинів, що вчиняються під час публічних закупівель, які використовуються у діяльності правоохоронних органів (акт впровадження Управління захисту економіки у Львівській області ДЗЕ НП України № 1044 від 31 січня 2018 р.).

– *навчальному процесі* – під час викладання навчальних дисциплін із криміналістики, кримінального процесу, для підготовки навчально-

методичної літератури (акт впровадження Львівського державного університету внутрішніх справ № 83 від 28 грудня 2017 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертація виконана здобувачем самостійно, є особистим дослідженням, а отримані результати мають наукову новизну.

Апробація матеріалів дисертації. Результати наукових досліджень, висновки та пропозиції за темою дисертації оприлюднено на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях, зокрема: Міжнародній науково-практичній конференції «Цінність права як найефективнішого регулятора суспільних відносин» (м. Харків, 7–8 жовтня 2016 р.); науковій конференції, присвяченій 200-річчю Національного університету «Львівська політехніка» та 5-річчю Інституту права і психології (м. Львів, 28 жовтня 2016 р.); Міжнародній конференції «Вдосконалення правового механізму захисту прав і свобод людини і громадянина в умовах євроінтеграції» (м. Львів, 28 лютого 2017 р.); Всеукраїнській науково-практичній конференції «Захист прав і свобод людини та громадянина в умовах формування правової держави» (м. Львів, 30 травня 2017 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Проблеми застосування інформаційних технологій правоохоронними структурами України та вищими навчальними закладами зі специфічними умовами навчання» (м. Львів, 22 грудня 2017 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Право, суспільство і держава: форми взаємодії» (м. Київ, 12–13 січня 2018 р.).

Публікації. Основні результати дослідження викладено в 11 публікаціях, зокрема: п'яти статтях (із них чотири – у фахових наукових виданнях України та одна – у періодичному виданні іншої держави) та шести тезах виступів на науково-практичних заходах.

Структура дисертації. Дисертація складається з анотацій українською та англійською мовами, вступу, трьох розділів, що містять десять підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг дисертації становить 258 сторінок, із яких 181 – основний текст, 26 – список використаних джерел (244 найменування), п'ять додатків розміщено на 30 сторінках.

РОЗДІЛ 1
ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА
ПУБЛІЧНИХ ЗАКУПІВЕЛЬ ТА ЗЛОЧИНІВ
У СФЕРІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я

1.1 Стан наукової розробленості проблеми виявлення та розслідування злочинів, що вчиняються під час здійснення публічних закупівель у сфері охорони здоров'я

В умовах ринкової економіки в Україні вже впродовж багатьох років простежуються багатомільярдні втрати державного бюджету внаслідок непрозорих процедур і корупції при здійсненні публічних закупівель товарів, робіт і послуг, зокрема у сфері охорони здоров'я.

Особливість злочинів, які вчиняються у зазначеній сфері, полягає в тому, що вони мають високу латентність, а відтак постає необхідність розроблення методичного забезпечення щодо виявлення і розслідування їх як окремої групи протиправних дій із використанням комплексу оперативно-розшукових заходів, слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій.

Публічні закупівлі товарів (лікарських засобів, медичних виробів та техніки), робіт та послуг у сфері охорони здоров'я залежали і залежать від соціально-економічних умов життя суспільства, державного фінансування цієї галузі, існуючої системи охорони здоров'я у країні загалом. Нині відбувається активний пошук ефективної моделі публічних закупівель у сфері охорони здоров'я [154, с. 98].

До незалежності України механізм державного регулювання забезпечення населення лікарськими засобами, медичними виробами, виконання робіт і надання послуг у сфері охорони здоров'я, як і в інших державах колишнього СРСР, базувався на повній централізації системи. 25 липня 1988 р. вперше Рада Міністрів СРСР затвердила Тимчасове положення, за яким встановлювався порядок і терміни видачі державних замовлень. Передбачалося, що державне

замовлення стане особливим інструментом системи управління, що поєднує старий механізм з новим, що формується. Проте проголошені ідеї нормативно не одержали свого втілення. У Положенні не були визначені права підприємств у разі участі в торгах на отримання державного замовлення, не вирішені питання про відповідальність за матеріально-технічне забезпечення державного замовлення, не був належним чином урегульований порядок проведення конкурсів на розміщення державних замовлень. Держплан СРСР охоплював плани розвитку галузей, союзних республік і економічних районів, а також усі розділи і показники. Показники в планах розроблялися адресно за виконавцями – міністерствами, відомствами. Закупівля медикаментів здійснювалася централізовано і за встановленими цінами. Продуктивність діяльності підприємств, як і раніше, залежала від виконання процентних показників загального плану, який встановлювався «згори». Управління постачанням медикаментами і медичним обладнанням та встановлення ціни суттєво ускладнювала відсутність досвіду комерційної діяльності у керівників фармацевтичних підприємств [46].

Із 1993 р. система централізованого планування виробництва і розподілу матеріально-технічних ресурсів поступово втрачала свою дієздатність і адекватність економічній ситуації. Зовнішні торговельні відносини країни зумовлювали необхідність дотримуватися загальноприйнятої у міжнародній торгівлі практики укладання державних контрактів винятково на конкурсних засадах, а внутрішній ринок держави не був готовим до «гри за правилами конкуренції» і потребував державної підтримки у розвитку і стимулюванні вітчизняного виробництва, зокрема фармацевтичної промисловості. Тому з 1993 р. закупівля по імпорту товарів (робіт, послуг), зокрема лікарських засобів та медичних виробів, здійснювалася на конкурсних засадах у порядку та на умовах, визначених Положенням про порядок організації та проведення міжнародних торгів (тендерів) в Україні, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 21.10.1993 № 871 [167].

На відміну від зарубіжних країн, де правове регулювання державних закупівель має чільне місце у бюджетному законодавстві та законодавстві, що

регулює господарську діяльність, в Україні законодавство, яке регламентує публічні закупівлі, як і загалом законодавство, що регламентує порядок здійснення державних видатків, перебуває на стадії формування. Дослідженням інституту публічних закупівель донедавна займалися зазвичай економісти. Найбільш значущими у цій галузі є напрацювання К. В. Кузнєцова, О. Н. Захарова, Н. В. Несторовича, В. В. Смиричинського, Н. Б. Ткаченко.

Правові основи і загальні принципи здійснення закупівель за державні кошти, як одна з форм державних видатків, розглядали такі спеціалісти в галузі господарського і фінансового права, як В. К. Адрєєв, Н. М. Артемов, Д. А. Бекерська, К. С. Вельський, Л. К. Воронова, О. Н. Горбунова, Т. С. Єрмакова, С. В. Запольський, Т. В. Конюхова, Є. О. Ровинський. Водночас публікації в періодичних виданнях з питань публічних закупівель обмежуються вивченням їх окремих аспектів. У вітчизняній юридичній науці також досі відсутні комплексні дослідження інституту протидії злочинам, пов'язаним із публічними закупівлями у сфері охорони здоров'я, і його місця в системі правових наук.

З-поміж зарубіжних досліджень окремих аспектів організації тендерних процедур закупівель можна виокремити праці Л. Голдсмєна, С. Гордона, С. Кристофано, Ф. Петєра, Дж. Петєрсєна, Д. Р. Страчоти, У. Фостєра та інших.

Розвитку публічних закупівель та протидії правопорушенням у бюджетній сфері в радянські часи приділяли увагу такі вчені, як Л. І. Абалкін, Ю. І. Аболєнцєв, В. К. Бабаєв, Ю. С. Блінов, В. М. Бурикін, Л. К. Воронов, С. Г. Глазєєв, А. Є. Городецький, А. А. Горшков, А. Н. Ілларіонов, О. О. Крилов, П. В. Мєльник, П. П. Мозговий, А. В. Молчанов, А. Г. Хабібулін, Ф. О. Ярошенко.

У радянський період злочини у сфері публічних закупівель розглядалися як правопорушення з викрадення бюджетних коштів, вчення про які започатковані А. А. Горшковим, В. К. Бабаєвим, Р. С. Белкіним, П. П. Михайленком та ін.

Зокрема, А. А. Горшков у своєму підручнику «Протидія і викриття розкрадань у бюджетних установах» наводить дефініцію поняття «спеціальний фонд» – суми, які формуються з прибутку бюджетної установи і встановлюються постановами Ради Міністрів СРСР або Ради Міністрів РСФСР. На думку

вченого, існує понад сорок видів використання державних грошових ресурсів, якими можна послуговуватися за призначенням. Ці кошти можуть витрачатись лише: а) на утримування, ремонт та обслуговування певних приміщень; б) як плата, отримана за розгляд справ у судах; в) дохід від експлуатації транспортного засобу, який використовується тільки на утримання і ремонт певного транспорту; г) дохід від виробничої діяльності навчально-виробничих майстерень, науково-службових і підсобних установ та господарств, які не користуються правами юридичної особи. Ці кошти використовуються на витрати, пов'язані з розширенням майстерень, установ, господарств тощо; г) дохід навчальних закладів, науково-дослідних установ (окрім доходу від науково-дослідної роботи), дослідних установ, лабораторій від експлуатації підсобних господарств невикробничого призначення (лазні, пральні, душові, санпропускники, телефонні станції, спортивні зали, їдальні тощо), від утилізації піддослідних тварин, реалізації друкованої продукції. Вчений визначає окремі заходи запобігання викраденню бюджетних коштів, а також діяльність відповідних правоохоронних служб щодо їх розкриття [45, с. 9–10].

П. П. Михайленко у посібнику «Расследование уголовных дел» (1966 р.) розробив методику розслідування господарських злочинів та проведення слідчих дій, зокрема щодо злочинів у бюджетних організаціях. Вчений визначив основні способи викрадення державних грошових засобів [189].

Р. С. Белкін у підручнику «Криминалистика» (1970) (розділ «Расследование хищений государственного или общественного имущества, совершенных путем присвоения, растраты, злоупотребление служебным положением») розкриває характеристику способів вчинення службовими особами злочинів із викрадення державних коштів. Визначає тактику першопочаткових та наступних слідчих дій із виявлення та розслідування зловживань службовими особами. Окреслює заходи запобігання розкраданням службовими особами державних засобів [111, с. 334–367].

Першим академічним видання (1987 р.) є підручник за редакцією професора В. К. Бабаєва «Предупреждение и раскрытие преступлений аппаратами

БХСС», в якому розглянуто питання запобігання і розкриття розкрадань у бюджетних організаціях: надано оперативно-розшукову характеристику злочинів, організаційні аспекти оперативного обслуговування бюджетних організацій та визначено заходи щодо запобігання і розкриття злочинів, що вчиняються у бюджетних організаціях. Вчений наголошував, що аналіз інформації про стан збереження соціалістичного майна слугу передусім початковою базою для розроблення конкретних заходів, спрямованих на запобігання розкраданням і усунення безгосподарності, занедбаності в обліку державних коштів. У виявленні розкрадань бюджетних коштів і осіб, що їх вчиняли, неабияку значущість має ретельна перевірка й аналіз заяв, скарг трудящих, повідомлень посадових осіб, а також вивчення матеріалів ревізій, актів інвентаризацій, узагальнених даних про недостачі, розтрат або неврахованих надлишків цінностей, звітів матеріально-відповідальних осіб [161, с. 371–392].

Уже за часів незалежності України проблеми виявлення злочинів під час публічних закупівель досліджували такі вчені, як: Р. К. Антонов [6], В. І. Васишинчук [25], В. В. Дараган [52], О. Ю. Заблоцька [71], О. О. Коломієць [94], В. В. Коряк [98], Р. В. Макуха [123], С. В. Нагачевський [137], І. М. Ніщета [145], В. Р. Словенко [202], О. В. Тарнопольський [216], Т. О. Часова [234], А. О. Шелехов [238].

У цьому контексті варто виокремити дисертації щодо вивчення протидії злочинам у сфері державних закупівель Р. К. Антонова, В. В. Дарагана, В. В. Коряка та В. Р. Сливенка. Зокрема, В. В. Дараган (2012 р.) зосередився на розкритті викрадень державних коштів при проведенні закупівель товарів та виконанні робіт (послуг) на підприємствах залізничного транспорту [52]. В. В. Коряк (2012 р.), своєю чергою, розглянув протидію хабарництву у сфері державних закупівель оперативними підрозділами МВС [98]. В. Р. Сливенко (2012 р.) досліджував загальні питання оперативно-розшукової протидії злочинам у сфері державних закупівель [202]. Водночас Р. К. Антонов (2011 р.) окреслив діяльність спеціальних підрозділів із протидії організованим злочинним групам у бюджетній сфері [6].

Аналіз зазначених наукових напрацювань щодо протидії злочинам у сфері публічних закупівель засвідчив, що значна кількість наданих пропозицій не одержала свого втілення у КПК України 2012 р.

Далі у контексті цієї проблематики питання оперативно-розшукового виявлення та документування злочинів, вчинених службовими особами у сфері державних закупівель, розглянув С. В. Нагачевський (2013 р.), робота якого містить низку положень, що мають теоретичне і прикладне значення для виявлення та документування злочинів, вчинених службовими особами у сфері державних закупівель [137]. Згодом Т. О. Часова (2015 р.) проаналізувала питання взаємодії слідчих та оперативних підрозділів ОВС під час протидії злочинам у сфері державних закупівель, а також запропонувала напрями поліпшення взаємодії слідчих та оперативних підрозділів ОВС під час виявлення, документування та розслідування злочинів у сфері державних закупівель [234].

Отже, вказані дослідження мають загальне теоретичне спрямування щодо виявлення злочинів у процесі публічних закупівель і можуть бути лише частково використані на практиці під час протидії злочинам у сфері охорони здоров'я.

Певну наукову цінність у виявленні злочинів під час здійснення публічних закупівель мають окремі монографії, посібники і методичні рекомендації, напрацьовані науковцями і практиками.

Значний внесок щодо виявлення злочинів, пов'язаних із використанням бюджетних коштів, здійснив колектив ДДСБЕЗ. Зокрема, у «Збірнику методичних рекомендацій з викриття злочинів у сфері економіки» (2009 р.) під керівництвом Л. П. Скалозуба розглянуто питання організації оперативно-розшукової діяльності щодо виявлення та припинення злочинів, що вчиняються у сфері економіки, в тому числі пов'язаних із обігом бюджетних коштів [77].

Наступним науковим доробком щодо виявлення зазначених злочинів є «Збірник методичних рекомендацій із викриття злочинів у сфері економіки (викриття та документування злочинів у бюджетній сфері)» (2009 р.), виданий

колективом авторів, що охопив питання викриття та запобігання злочинам під час здійснення державних закупівель товарів, робіт і послуг, визначення основних схем учинення правопорушень під час державних закупівель, заходів із виявлення злочинів і інших правопорушень під час проведення тендерних торгів та виконання договірних зобов'язань [78, с. 181–210]. У зазначеному посібнику також розроблено методику визначення суми завданих замовниками збитків у разі недотримання ними вимог чинного законодавства під час здійснення закупівель товарів, робіт і послуг за державні кошти [77, с. 211–214].

Тим часом вартий уваги навчальний посібник «Попередження та розкриття злочинів, пов'язаних з порушенням бюджетного законодавства» (2009 р.) за загальною редакцією В. Л. Ортинського, в якому розглянуто оперативно-розшукову характеристику таких злочинів, визначено основні способи нецільового використання бюджетних коштів шляхом завищення ціни при закупівлі товарів, робіт і послуг, окреслено напрями діяльності оперативних підрозділів із розкриття правопорушень, пов'язаних із закупівлею товарів, робіт і послуг [150, с. 65].

Водночас становить інтерес і науково-практичний посібник «Протидія злочинам, що пов'язані з порушенням бюджетного законодавства» (2009 р.), в якому на основі узагальнення практичних матеріалів і наукових досліджень наведено характеристику та способи розкриття злочинів, пов'язаних із порушенням законодавства про бюджетну систему України (зокрема, склади злочинів, передбачених ст.ст. 175, 210, 211 КК України), а також характеристику злочинів, пов'язаних із порушенням бюджетного законодавства, деякі способи вчинення правопорушень при здійсненні закупівлі товарів, робіт і послуг та окремі заходи з виявлення та їх розкриття [142, с. 24–26].

Одним зі значних здобутків для оперативних підрозділів органів внутрішніх справ, слухачів та курсантів став навчальний посібник колективу авторів «Протидія злочинам, що вчиняються у бюджетній сфері» (2010 р.), в якому висвітлено проблеми розкриття злочинів, що пов'язані з порушеннями у бюджетній сфері, розкрито правову, кримінологічну,

криміналістичну та кримінально-правову характеристику порушень бюджетного законодавства. Акцентовано на оперативному обслуговуванні об'єктів бюджетної сфери та розкритті злочинів, пов'язаних із порушенням бюджетного законодавства, розглянуто проблемні питання організації та тактики взаємодії оперативних працівників і слідчих, оперативних підрозділів між собою та з іншими суб'єктами бюджетного процесу під час виявлення та розкриття таких злочинів [181].

Методологічні засади оперативно-розшукової профілактики злочинів у бюджетній сфері, своєю чергою, вивчав В. І. Василичук у монографічній роботі «Оперативно-розшукова профілактика злочинів у бюджетній сфері» (2011 р.), а саме навів деякі способи учинення правопорушень при здійсненні державних закупівель, охарактеризував осіб, які вчиняють правопорушення у зазначеній сфері, та розглянув планування оперативно-розшукової діяльності у процесі профілактики злочинів у бюджетній сфері. Автор акцентував на відповідальності за порушення бюджетного законодавства та шляхах його удосконалення; виокремив розділ, в якому охопив питання запобігання злочинам у сфері державних закупівель [24, с. 112–120].

Відтак зазначені дослідження містять положення як підґрунтя для всебічного вивчення проблем протидії злочинам, що вчиняються під час здійснення закупівлі товарів, робіт і послуг у сфері охорони здоров'я.

Беручи за основу теоретичні та практичні дослідження, належить розглянути особливості використання матеріалів оперативних підрозділів у розслідування злочинів, що вчиняються в процесі здійснення публічних закупівель, здійснити роз'яснення норм чинного КПК України, сформулювати науково обґрунтовані криміналістичні рекомендації, що сприятимуть забезпеченню швидкого, повного й неупередженого розслідування злочинів, зокрема за умови застосування нових тактичних прийомів проведення слідчих (розшукових) дій.

Принципове з'ясування стану й характеристики наукових досліджень щодо розслідування злочинів, що вчиняються у процесі здійснення публічних

закупівель, полягає у формуванні методичних рекомендацій. Таке дослідження має на меті охарактеризувати стан наукової розробки вказаних питань у різних галузях юриспруденції, окреслити методологічні засади власного дослідження, обґрунтувати актуальність дисертації, визначити проблемні питання, що потребують нагального вирішення.

Під терміном «методичні рекомендації» у криміналістиці Р. С. Белкін розглядає криміналістичну рекомендацію у двох значеннях: по-перше, як науково обґрунтовану й апробовану слідчою практикою пораду (вказівку), що стосується обрання та застосування техніко-криміналістичних засобів, криміналістичних прийомів і методик збирання, дослідження, оцінки й використання доказів; по-друге, як узагальнене найменування розробок криміналістики для практики боротьби зі злочинністю [106, с. 66–67]. Є. П. Іщенко та А. О. Топорков зазначають, що методична рекомендація – це науково обґрунтована порада про найдоцільніший спосіб дії слідчого у тій чи іншій типовій ситуації у процесі розкриття та розслідування злочинів [85, с. 483].

Своєю чергою, Р. С. Белкін вважає, що підставою для створення таких рекомендацій є: комплексний характер завдань, що потребують вирішення у процесі розслідування; розроблення комплексу дій, необхідних для вирішення цих завдань; комплексна участь у розкритті, розслідуванні і запобіганні злочинам у межах своєї компетенції, окрім слідчого, працівників органів дізнання, експертних установ та інших спеціалістів, представників громадськості; реально існуючі зв'язки і залежності між рекомендаціями [10, с. 729].

Проблеми розслідування злочинів, що вчиняються у бюджетній сфері, на дисертаційному рівні вивчали вітчизняні науковці: Р. Л. Степанюк (2004 р., 2012 р.) [211], Г. В. Мудрецька (2011 р.) [132], В. Кікінчук (2014 р.) [89], В. А. Нечитайло (2014 р.) [144], які розробили методики розслідування злочинів, які вчиняються в бюджетній сфері. Настанови й поради щодо розслідування злочинів, що вчиняються у сфері державних закупівель, напрацював А. М. Меденцев (2015 р.) [124].

Варте уваги монографічне дослідження Р. Л. Степанюка й А. Ф. Волобуєва (2012 р.) «Криміналістичне забезпечення розслідування злочинів, вчинених у бюджетній сфері України» [210].

Водночас авторським колективом у 2014 р. розроблено методичні рекомендації щодо розслідування нецільового використання бюджетних коштів і частково розглядаються питання розслідування злочинів, пов'язаних із використанням державних коштів при закупівлі товарів, робіт і послуг [186].

Своєю чергою, у навчальному посібнику «Розслідування окремих видів злочинів» (підрозділ 7 «Особливості розслідування злочинів, пов'язаних з порушенням бюджетного законодавства») (2015 р.) за редакцією М. А. Погорецького та Д. Б. Сергєєвої охоплено питання криміналістичної характеристики та проведення слідчих (розшукових) дій щодо розслідування злочинів, вчинених із використанням бюджетних коштів [187, с. 247–278].

Аналіз зазначених наукових досліджень із проблем виявлення та розслідування злочинів під час здійснення публічних закупівель засвідчив, що більшість із них (що напрацьовані до прийняття КПК України 2012 р.), містять пропозиції, які нині є процесуально застарілими. Однак такі роботи, безперечно, є підґрунтям для подальшого вивчення сучасних проблем протидії злочинам, що вчиняються під час публічних закупівель товарів, робіт і послуг у сфері охорони здоров'я у рамках діючого КПК України.

Отже, у контексті виявлення і розслідування злочинів, що вчиняються під час здійснення публічних закупівель товарів, робіт і послуг у сфері охорони здоров'я, окремого аналізу потребують питання, які не були досі досліджені, зокрема: визначення заходів оперативно-розшукового виявлення злочинів, організація і тактика проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій, а також використання експертних досліджень у розслідуванні злочинів під час публічних закупівель у сфері охорони здоров'я. Зазначене, на нашу думку, сприятиме оптимізації діяльності оперативних і слідчих підрозділів із виявлення і розслідування злочинів у вказаній сфері.

1.2 Характеристика публічних закупівель у сфері охорони здоров'я: правовий та економічний аналіз

Однією з основних передумов для ефективної організації виявлення злочинів у сфері публічних закупівель товарів, робіт та послуг у сфері охорони здоров'я є знання співробітниками правоохоронних органів особливостей функціонування цієї сфери в умовах ринкових відносин. Як засвідчило вибіркове дослідження, сфера охорони здоров'я, як і будь-яка інша, має багато особливостей, обумовлених структурно-місткими її елементами (цілі, завдання, функції, місце і роль у системі використання бюджетних коштів, принципи організації торгів, внутрішній документообіг при організації торгів тощо). Розкриття змісту цих елементів у рамках предмета дослідження, на наш погляд, дає змогу продемонструвати сучасний стан вітчизняних публічних закупівель товарів, робіт та послуг в сфері охорони здоров'я.

Історія розвитку публічних закупівель товарів, робіт та послуг в Україні загалом міститься у працях багатьох українських вчених, зокрема: Г. Гішка, В. Карасьової, А. Олефіра, Я. Петруненка, О. Юдіцького, О. Беяневича, М. Бублія та ін.

Правові основи і загальні принципи здійснення закупівель за державні кошти, як одна з форм державних видатків, розглядали такі спеціалісти в галузі господарського і фінансового права, як: В. К. Адрєєв, Н. М. Артемов, Д. А. Бекерська, К. С. Вельський, Л. К. Воронова, О. Н. Горбунова, Т. С. Єрмакова, С. В. Запольський, Т. В. Конюхова, О. Ровинський.

Перехід України до ринкової економіки, розвиток підприємництва, заохочення конкуренції, розширення зовнішньої торгівлі сприяли створенню нових можливостей для злочинної діяльності у сфері публічних закупівель. У цьому виді злочинів з'являються більш складні та витончені способи вчинення, підвищується їх суспільна небезпечність. Особливе місце серед них посідає так звана «білокомірцева злочинність» державних службовців тощо.

У рамках сучасного медичного обслуговування населення України актуальності набуває підвищення ефективності використання державних

фінансових ресурсів для повного забезпечення медикаментами та медичним обладнанням органів охорони здоров'я. Одним із засобів державного регулювання охорони здоров'я є функціонування системи публічних закупівель як перспективного й важливого макроекономічного регулятора, що сприяє формуванню повноцінного конкурентного середовища в медичному обслуговуванні населення, реалізації стабілізаційної політики у цій галузі.

Досягнення якісно нового рівня медикаментозного забезпечення населення в умовах жорстких фінансових обмежень неможливе без підвищення ефективності використання ресурсів, що направляються на закупівлю лікарських засобів, медичного обладнання та забезпечення сучасних умов лікувальних закладів.

Передусім постає питання щодо вчасного забезпечення хворих необхідними лікарськими засобами, які потрапляють на ринок України через відповідну процедуру публічних закупівель.

Структура сфери охорони здоров'я України. Медицина – система наукових знань та практичної діяльності, метою яких є зміцнення і збереження здоров'я, продовження життя людей, лікування та запобігання захворюванням людини [235, с. 571].

Структура лікувальних закладів, що входять до Міністерства охорони здоров'я України, налічує 1587 лікарняних установ, із яких: 27 обласних лікарень; 29 дитячих обласних лікарень; 390 міських лікарень; 88 дитячих міських лікарень; 14 міських лікарень швидкої медичної допомоги; 33 госпіталі для інвалідів Великої Вітчизняної війни; 122 спеціалізовані лікарні (зокрема, 23 інфекційні лікарні для дорослих, 6 інфекційних лікарень для дітей, 36 туберкульозних лікарень для дорослих, 3 туберкульозні лікарні для дітей, 3 офтальмологічні лікарні, 11 лікарень відновного лікування, 8 центрів боротьби зі СНІДом та 32 інших); 471 центральна районна лікарня; 101 районна лікарня; 104 дитячих лікарень; 88 пологових будинків; 17 клінік науково-дослідних інститутів і вищих медичних навчальних закладів; 84 психіатричні лікарні; 5 наркологічних лікарень; 7 лікарень «Хоспіс»;

2 госпрозрахункові лікарні; 1 лепрозорій. Окремі заклади охорони здоров'я знаходяться у: Міністерстві оборони України – 19; Державної пограничної служби України – 3; Міністерства внутрішніх справ України – 26; Державного управління справами – 3 та ін. [230].

У системі Державної кримінально-виконавчої системи України медичне забезпечення засуджених та осіб, узятих під варту, здійснюють 18 відомчих лікарень (8 – туберкульозних, 9 – багатопрофільних; 1 – лікувальний заклад психіатричного профілю) та 114 медичних частин в установах виконання покарань та слідчих ізоляторах [72].

Організація реалізації лікарських засобів і медичних товарів шляхом публічних закупівель є одним із найголовніших напрямів комерційної діяльності суб'єктів господарювання – виробників лікарських засобів і медичних товарів в Україні.

Фармацевтичні субстанції в Україні виробляють 49 зареєстрованих суб'єктів підприємницької діяльності. У структурі вироблених субстанцій 76 найменувань синтетичного походження, а 82 – природного. Субстанції вітчизняного виробництва становлять лише 30% від загальної кількості, всі інші імпортуються з Китаю, Німеччини, Індії та США. На фармацевтичному ринку нині наявна продукція понад 300 виробників із країн далекого зарубіжжя, країн СНД і Балтії, а також 160 вітчизняних виробників, серед яких 22 займалися виробництвом лікарських засобів ще за часів Радянського Союзу. Промисловість виробляє близько чверті від 13 тисяч найменувань лікарських засобів, зареєстрованих у країні [213].

Підстави для здійснення публічних закупівель товарів, робіт і послуг. Для забезпечення постійного функціонування сфери охорони здоров'я в Україні проводиться закупівля імпортних медичних засобів (75%); сучасної медичної техніки (95%); 1,5 млрд. грн. припадає на виконання робіт та послуг щодо забезпечення відповідних умов із надання медичної допомоги тощо. Вказана діяльність забезпечується у процесі проведення публічних закупівель товарів, робіт і послуг, які супроводжуються порушенням чинного

законодавства та зловживанням службовими повноваженнями керівників різного рівня системи охорони здоров'я [73].

Стан публічних закупівель у сфері охорони здоров'я в Україні викликає занепокоєння не тільки у представників правоохоронних органів, бізнес-організацій та української громадськості, а й у представників міжнародних організації та фондів.

У рамках сучасної науково обґрунтованої доктрини з розвитку медичної, фармацевтичної науки і практики значного поширення набула концепція раціонального використання лікарських засобів, спрямована на забезпечення охорони здоров'я високоефективними й економічними лікарськими засобами та медичними товарами, що виводить фармакотерапію на високий рівень.

Проведення публічних закупівель із забезпечення населення лікарськими засобами, медичними товарами та підтримання інфраструктури цієї галузі ґрунтується на дослідженнях формулярної системи – використання ліків із доведеною ефективністю їхньої дії за певного патологічного процесу. Формулярна система – інформаційно-економічні дані про дефіцит окремих лікарських засобів, виробів медичного призначення та встановлення переліку необхідних робіт щодо забезпечення сучасних умов стаціонарного лікування населення. Метою формулярної системи є вдосконалення державного контролю за обігом лікарських засобів і виробів медичного призначення [180].

Розроблення та застосування формулярної системи спрямовано на поліпшення доступності населення до ефективних, безпечних лікарських засобів та створення умов для їх раціонального використання [76, с. 12].

Така інформаційна система має базу даних про: відбір формулярно-терапевтичними комісіями серед наявних на вітчизняному й іноземному фармацевтичних ринках лікарських засобів та медичного обладнання з найліпшими лікувальними та затратно-ефективними характеристиками; результати моніторингу закуплених медичних препаратів і обладнання з огляду на ефективність їх використання у процесі лікування. Для вирішення

нагальних завдань соціального, клінічного й економічного характеру формулярна система лікарських засобів впроваджена в охороні здоров'я наказом МОЗ України від 22.07.2009 р. № 529 «Про створення формулярної системи забезпечення лікарськими засобами закладів охорони здоров'я», де така діяльність покладається на Центральний формулярний комітет МОЗ України відповідно до Наказу МОЗ від 1.05.2009 р. № 343 2 [168, с.1].

Нині, зазначає В. Є. Бліхар, постає завдання щодо удосконалення формулярної системи шляхом інформаційної підтримки її розвитку на основі комп'ютерних технологій, підготовки і видання щорічних випусків Державного, регіональних та локальних формулярів лікарських засобів тощо [17, с. 7].

Тимчасом В. В. Горачук і А. М. Нагорна наголошують, що до основних чинників, які впливають на якість медичної допомоги та її доступність на усіх рівнях, належить забезпечення медичної практики клінічно й економічно ефективними, безпечними лікарськими засобами [44, с. 11; 138, с. 22].

Нині публічні закупівлі в системі охорони здоров'я здійснюються відповідно до Закону України «Про публічні закупівлі» від 25.12.2015 № 922, який для центральних органів виконавчої влади та замовників, що здійснюють діяльність окремих сферах господарювання, вступив в дію 1 квітня 2016 р., а 1 серпня 2016 р. – для всіх замовників.

Збір замовлень-потреб закупівлі медикаментів від регіонів проводиться згідно з розробленими та затвердженими наказами МОЗ методиками розрахунку потреб (приклади розрахунків потреб у протитуберкульозних препаратах, в антиретровірусних препаратах), що передуює закупівлям. Відповідні дані акумулюються в місцевих державних закладах медицини і передаються до МОЗ. Далі Постійна робоча групи МОЗ з питань профільного супроводу публічних закупівель лікарських засобів готує інформацію про необхідні технічні, якісні та кількісні характеристики предмета закупівлі (медико-технічні (технічні) вимоги) лікарських засобів для лікування хворих. Щороку в 4-му кварталі, який передуює закупівлям, здійснюється формування номенклатури лікарських засобів і виробів медичного призначення, що підлягає закупівлі в межах державної програми на наступний рік.

Публічні закупівлі товарів і послуги у сфері охорони здоров'я, які здійснюються відповідно до програм Глобального фонду для боротьби із СНІДом, туберкульозом та малярією в Україні, виконуються у рамках Законів України «Про публічні закупівлі», «Про запобігання захворюванням на синдром набутого імунodefіциту та соціальний захист населення», «Про протидію захворюванням на туберкульоз», а також Постанови КМУ «Про заходи щодо профілактики малярії в Україні».

Порядок використання фінансових ресурсів на публічні закупівлі. Фінансування охорони здоров'я здійснюється за рахунок Державного бюджету України, місцевих бюджетів, фондів медичного страхування, благодійних фондів та будь-яких інших джерел, не заборонених законодавством [151].

Одним із альтернативних джерел фінансового забезпечення охорони здоров'я також є благодійництво та благодійна діяльність. Надходження від спонсорських внесків розглядаються як «інвестиції в соціальну сферу» загалом та в охорону здоров'я зокрема [158, с. 84].

Світова практика використовує такі методи фінансування закладів охорони здоров'я, як кошторисний, програмно-цільовий, за надані медичні послуги. Програмно-цільовий та кошторисний методи є основними для фінансування закладів охорони здоров'я в Україні [191, с.29].

Кошторисне фінансування – це виділення коштів на утримання закладів, установ і організацій охорони здоров'я, виконання певних програм і реалізацію певних заходів на підставі спеціального фінансового документа – кошторису. Нині цей метод застосовується для фінансування більшості закладів охорони здоров'я, джерелом фінансування яких є бюджети.

Кошторис (від польск. *kosztorys* – із *koszt* – витрати і *rys* – начерк) – план передбачуваних витрат і надходжень матеріальних і грошових ресурсів, потрібних для нормальної діяльності підприємства, установи, організації [204, с. 467].

Перевагою кошторисного фінансування є можливість доволі чіткого прогнозування видатків (за відсутності інфляції), контролю за цільовим

витрачанням коштів і обмеження їх абсолютного розміру. Однак якщо потрібно створити дієвий стимулювальний організм, який би пов'язував обсяги фінансування з досягнутими результатами, переваги цього методу перетворюються на недоліки. Кошторисне фінансування не дає змоги оперативно змінювати розміри коштів, необхідних для виконання певного обсягу робіт, у разі його зміни оперативно маневрувати коштами, перекидаючи їх з однієї статті на іншу.

Програмно-цільове фінансування передбачає визначення об'єктів, чітких цілей фінансування і необхідних ресурсів, дає змогу уникнути нецільового використання бюджетних коштів, забезпечити результативне їх витрачання та персональну відповідальність керівників закладів охорони здоров'я за досягнення соціальних результатів бюджетних програм.

Фінансування за надані медичні послуги є найточнішим методом визначення витрат; воно здійснюється і від передбачуваного (планового), і від фактичного обсягу наданих послуг і пов'язане з розрахунком цін (тарифів) [23, с. 597–598].

Основний фінансовий плановий документ, який надає повноваження установі охорони здоров'я на здійснення видатків на публічні закупівлі, є кошторис, який визначає обсяг і спрямування коштів, визначених на рік відповідно до бюджетних призначень [229, с. 319].

Правові засади і порядок складання, розгляду, затвердження та основних вимог до виконання кошторису визначено Кабінетом Міністрів України (Постанова «Про затвердження Порядку складання, розгляду та основних вимог до виконання кошторисів бюджетних установ» від 28.02.2002 р. № 228 (зі змінами)). План використання бюджетних коштів є невід'ємною частиною кошторису і затверджується разом із цим кошторисом. Як і форму кошторису, форму плану асигнувань затверджує Міністерство фінансів України. Керівники медичних закладів мають право брати бюджетні зобов'язання, витрачати бюджетні кошти на цілі та в межах, установлених затвердженими кошторисами і планами використання коштів. Кошториси,

плани використання коштів і штатні розписи затверджує керівник відповідної вищої установи. Зазначені документи подаються та затверджуються у двох примірниках, один із яких повертається цій установі, а другий залишається в установі, керівник якої їх затвердив. Кошторис затверджується за загальним і спеціальними фондами на рік без розподілу за періодами в обсязі, який дорівнює сумі цих фондів [227, с. 211].

Річні плани (кошториси) у сфері охорони здоров'я складаються для проведення публічних закупівель з метою забезпечення медикаментами, медичним обладнанням, виконання різних робіт і наданих послуг для реалізації:

а) первинної медико-санітарної, амбулаторно-поліклінічної та стаціонарної допомоги (багатопрфільні лікарні та поліклініки, що виконують специфічні загальнодержавні функції, згідно з переліком, затвердженим Кабінетом Міністрів України);

б) спеціалізованої, високоспеціалізованої амбулаторно-поліклінічної та стаціонарної допомоги (клініки науково-дослідних інститутів, спеціалізовані лікарні, центри, лепрозорії, госпіталі для інвалідів Великої Вітчизняної війни, спеціалізовані медико-санітарні частини, спеціалізовані поліклініки, спеціалізовані стоматологічні поліклініки згідно з переліком, затвердженим Кабінетом Міністрів України);

в) санаторно-реабілітаційної допомоги (загальнодержавні санаторії для дітей та підлітків, спеціалізовані санаторії для ветеранів Великої Вітчизняної війни);

г) санітарно-епідеміологічного нагляду (санітарно-епідеміологічні станції, дезінфекційні станції, заходи боротьби з епідеміями);

г) діяльності закладів охорони здоров'я, що забезпечують виконання загальнодержавних функцій згідно з переліком, затвердженим Кабінетом Міністрів України [23, с. 594–595].

Відповідно до Закону України «Про публічні закупівлі», медичні установи укладають річний план закупівель за формою, затвердженою

наказом Міністерства економічного розвитку і торгівлі від 22.03.2016 р. № 490. Зазначена форма річного плану закупівель містить такі обов'язкові вимоги для заповнення замовником: 1. Найменування замовника*. 2. Код згідно з ЄДРПОУ замовника*. 3. Конкретна назва предмета закупівлі. 4. Коди відповідних класифікаторів предмета закупівлі (за наявності). 5. Код згідно з КЕКВ (для бюджетних коштів). 6. Розмір бюджетного призначення за кошторисом або очікувана вартість предмета закупівлі. 7. Процедура закупівлі. 8. Орієнтовний початок проведення процедури закупівлі [175].

Для здійснення публічних закупівель замовник (представник охорони здоров'я) зобов'язаний оприлюднити електронний документ (форму річного плану) закупівель по кожному із запланованих предметів закупівель. Це саме стосується й додатка до річного плану закупівель. Відповідно до п. 2 наказу № 490, додаток до річного плану закупівель, до якого вноситься інформація про закупівлі, очікувана вартість яких не перевищує сум, зазначених в абз. 2 і 3 ч. 1 ст. 2 Закону України, складається за формою річного плану закупівель шляхом заповнення відповідних полів в ЕСЗ. Розміщення інформації про публічні закупівлі здійснюється відповідно до вимог Наказу Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 18.03.2016 р. № 477 «Про затвердження Порядку розміщення інформації про публічні закупівлі». Річний план закупівель, і іншу інформацію замовник оприлюднює в ЕСЗ через автоматизоване робоче місце, а саме – електронний сервіс на авторизованих електронних майданчиках, який забезпечує створення, подання, обробку, зміну та оприлюднення інформації та документів для участі у процедурах закупівель, одержання інформації та повідомлень про закупівлі, подання скарг до органу оскарження в ЕСЗ через мережу Інтернет. Річний план і додаток до нього (зміни до них) замовник має оприлюднити на веб-порталі Уповноваженого органу з питань закупівель упродовж п'яти календарних днів із дня їх затвердження [169].

* Поля, помічені у формі річного плану зірочкою (*), заповнює сама електронна система закупівель автоматично.

Відповідну інформацію про річний план, додаток до нього (зміни до них), електронні публічні закупівлі замовник МОЗ, згідно зі Законом, має оприлюднювати на веб-порталі Уповноваженого органу з питань публічних закупівель – Мінекономрозвитку (www.prozorro.gov.ua) – через кабінет замовника, зареєстрований на одному з електронних майданчиків із питань закупівель, протягом п'яти календарних днів із дня їх затвердження.

Електронна форма річного плану закупівель має створюватися та оприлюднюватися як окремий електронний документ по кожному із запланованих замовником предметів закупівель, а не загалом як єдиний документ по всіх запланованих замовником закупівлях.

Порядок функціонування електронної системи закупівель та проведення авторизації електронних майданчиків затверджено Постановою КМУ від 24.02.2016 р. № 166. «Про затвердження Порядку функціонування електронної системи закупівель та проведення авторизації електронних майданчиків» [170].

Визначення предмета закупівлі. Найважливіший момент у процесі проведення торгів є визначення предмета закупівлі. Від правильного визначення предмета закупівлі залежить подальший процес проведення тендера. Це, по-перше, його успішність, тобто тендер має завершитися укладанням договору; по-друге, ефективність, тобто тендерний процес має завершитися укладанням договору на закупівлю тієї продукції, яка максимально відповідає потребам замовника.

Предмет закупівлі – це товари, роботи чи послуги, що закуповуються замовником у межах єдиної процедури закупівлі, щодо яких учасникам дозволяється подавати тендерні пропозиції або пропозиції на переговорах (у разі застосування переговорної процедури закупівлі) [227, с. 246].

До товарів належать медикаменти, медичні вироби, медичне обладнання, медична техніка тощо.

Медикаменти – ліки, лікарські засоби, лікарські речовини [235, с. 570].

Медична техніка – сукупність технічних засобів, які застосовуються в медицині з профілактичною, діагностичною та лікувальною метою, а також при виконанні санітарно-гігієнічних протиепідемічних заходів [235, с. 571].

Лікарські засоби – хімічні сполуки природного або синтетичного походження та їх суміші, які застосовуються для діагностики, лікування та профілактики захворювань людини і тварини [235, с. 529].

Медичне обладнання – сукупність механізмів, пристроїв для здійснення відповідних робіт, спорядження (меблі та інший інвентар для облаштування медичних приміщень) [204, с. 658].

Медичні вироби – вироблені, виготовлені предмети для використання в процесі лікування (бинти, шприци та ін.) [225, с. 296].

До робіт належить підрядна діяльність із виконання будівельних замовлень щодо зведення нових закладів охорони здоров'я та їх ремонту, а також роботи із забезпечення діяльності інфраструктури зазначених установ.

Послуги – це будь-який предмет закупівлі, крім товарів і робіт, зокрема транспортні послуги, освоєння технологій, наукові дослідження, науково-дослідні або дослідно-конструкторські розробки, медичне та побутове обслуговування, найм (оренда), а також фінансові та консультаційні послуги, поточний ремонт тощо [227, с. 564].

Згідно зі Законом України «Про лікарські засоби», заявлені на тендер медичні препарати і обладнання за представленими документами мають відповідати таким медико-технічним властивостям:

- лікарські засоби повинні бути зареєстровані в Україні;
- лікарські засоби мають бути зареєстровані в країні виробника;
- якість виробничого процесу препаратів повинна бути підтверджена;
- лікарські засоби мають супроводжуватися інструкцією з їх застосування, викладеною українською мовою та затвердженою належним чином;
- термін придатності товару повинен становити не менше 75% від встановленого інструкцією терміну зберігання [173].

У ст. 17 Закону України «Про лікарські засоби» задекларовано, що незареєстровані лікарські засоби можуть ввозитися на митну територію України для проведення неклінічних досліджень і клінічних випробувань, реєстрації лікарських засобів в Україні (зразки препаратів у лікарських формах), експонування на виставках, ярмарках, конференціях тощо без права реалізації, індивідуального використання громадянами. Згідно з абз. 4, порядок ввезення лікарських засобів у зазначених випадках визначається МОЗ України, а відповідно до абз. 5, у випадку стихійного лиха, катастрофи, епідемічного захворювання тощо за окремим рішенням МОЗ України дозволяється ввезення незареєстрованих в Україні лікарських засобів іноземних країн за наявності документів, що підтверджують їх реєстрацію і використання у цих країнах [75].

Перелік лікарських засобів вітчизняного й іноземного виробництва, які можуть закуповувати заклади й установи охорони здоров'я, що повністю або частково фінансуються з державного та місцевих бюджетів, затверджений ПКМ України від 5 вересня 1996 р. № 1071 [174], а також Наказом МОЗ від 01.07.2015 р. № 400 «Про затвердження номенклатури лікарських засобів, виробів медичних, обладнання та інших товарів, робіт, послуг, що закуповуватимуться на виконання державних цільових програм та комплексних заходів програмного характеру МОЗ України за державні кошти» зі змінами, внесеними згідно з Наказом МОЗ України від 22.07.2015 р. № 456, Постановою Кабінету Міністрів України від 02.10.2013 № 753 [222] та Постановою Кабінету Міністрів України від 02.07.2014 № 240 [179] тощо, що суттєво вплинуло на формування медико-технічних вимог до лікарських засобів та медичних виробів як предмета закупівлі. Крім зазначених позитивних змін, у 2015 р. держава розпочала реформування системи державних закупівель медичних товарів. Зокрема, в абз. 8 п. 8 Програми діяльності Кабінету Міністрів України, схваленої постановою Верховної Ради України від 11.12.2014 № 26-VIII, передбачена передача функцій державних закупівель від Міністерства охорони здоров'я України, зокрема до

міжнародних закупівельних організацій шляхом: закупівлі вакцин та інших груп спеціальних медичних препаратів через міжнародні організації системи ООН та інші міжнародні організації та фонди, а також укладення прямих довгострокових договорів із виробниками лікарських засобів [164].

19 березня 2015 р. Верховною Радою України прийнято законопроект № 2150 «Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення своєчасного доступу пацієнтів до необхідних лікарських засобів та медичних виробів шляхом здійснення державних закупівель із залученням спеціалізованих організацій, які здійснюють закупівлі». Відтепер ліки для українських пацієнтів найближчі 4 роки зможуть закуповувати 6 міжнародних неприбуткових організацій: ВООЗ, ЮНІСЕФ, IDA Foundation (Нідерланди), Crown Agents (Велика Британія), Partnership for supply chain management (PFSCM) (Америка), Global Drug Facility (GDF) (Швейцарія). Попередньо, Україна передає ВООЗ та ЮНІСЕФ закупівлю всіх дитячих вакцин, ліків для дітей із орфанними захворюваннями, закупівлі ліків для хворих на гемофілію, СНІД, гепатити, туберкульоз [163].

Водночас до ст. 9 Закону України «Про лікарські засоби» внесено доповнення: до заяви про державну реєстрацію лікарського засобу, який підлягає закупівлі за результатами закупівельної процедури, проведеної спеціалізованою організацією, яка здійснює закупівлі, на виконання угоди щодо закупівлі між центральним органом виконавчої влади України, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері охорони здоров'я, та відповідною спеціалізованою організацією, яка здійснює закупівлі, додаються матеріали реєстраційного дос'є та звіт з оцінки цього лікарського засобу, складений регуляторним органом країни, де цей лікарський засіб зареєстрований, або виданий Всесвітньою організацією охорони здоров'я, якщо лікарський засіб є перекваліфікованим, а також методи контролю якості лікарського засобу (кінцевого продукту) та інструкція про застосування лікарського засобу, викладені мовою відповідно до вимог щодо мови, визначених цим Законом, зразок оригіналу упаковки лікарського

засобу, переклади тексту маркування упаковки лікарського засобу та інструкції про застосування лікарського засобу українською мовою, засвідчені підписом уповноваженої особи заявника [173].

У рамках законопроекту витрати МОЗ на закупівлю ліків у 2015 р. було поділено на дві частини. На закупівлю препаратів за посередництва міжнародних організацій спрямували 2,2 млрд. гривень. Решту, близько 1,5 млрд. гривень, було витрачено на тендерах, які МОЗ провело самостійно [74].

Документи, які мають супроводжувати заявку на участь лікарських засобів у тендері. Інформація про відповідність запропонованих товарів медико-технічним вимогам за документації конкурсних торгів має бути підтверджена такими документами:

– свідоцтвом про державну реєстрацію (за відсутності свідоцтва про державну реєстрацію – оригіналом листа або завіреною копією, або іншим відповідним документом МОЗ України, який підтверджує факт, що товар, який є предметом закупівлі, тільки буде реєструватися або знаходиться на реєстрації в МОЗ України;

– сертифікатом якості виробника;

– копією оригіналу інструкції з використання, затвердженої належним чином;

– гарантійним листом від учасника, яким підтверджується можливість постачання товару, який є предметом закупівлі цих торгів, у кількості, зі строками придатності й у терміни, визначені цією документацією та пропозицією учасника;

– довідкою про відповідність виробника ліцензійним умовам або копією сертифіката відповідності вимогам належної виробничої практики підприємства;

– копією сертифіката відповідності вимогам належної виробничої практики іноземного виробника продукції «in bulk», виданого або визнаного Державною службою лікарських засобів України (у разі виробництва

вітчизняним підприємством готових лікарських засобів із використанням нерозфасованої продукції іноземного виробництва);

– копією сертифіката (Certificate of the product – CPP), що підтверджує реєстрацію лікарських засобів у країні виробника і відповідає формату, рекомендованому Всесвітньою організацією охорони здоров'я (з обов'язковим зазначенням «Країна імпорту – Україна»);

– копією ліцензії на право здійснення учасником оптової торгівлі лікарськими засобами (ліцензії на виробництво лікарських засобів, якщо учасник є виробником запропонованого товару), якщо реалізація товару потребує наявності такої ліцензії згідно з чинним законодавством [88, с. 1].

Забороняється придбання товарів, робіт і послуг до/без проведення процедур та укладання договорів, які передбачають оплату замовником товарів, робіт і послуг до/без проведення процедур, визначених Законом (п. 7 ст. 2 Закону України «Про публічні закупівлі»). Замовник МОЗ не має права ділити предмет закупівлі на частини з метою уникнення проведення процедури відкритих торгів або застосування цього Закону. Відтак у Законі України «Про публічні закупівлі» наведено визначення понять «тендер», «тендерна документація», «тендерна пропозиція», «тендерний комітет».

Організація публічних закупівель. Закон «Про публічні закупівлі» також встановлює відповідні суми на закупівлі, очікувана вартість яких є меншою від вартості, визначеної в ч. 1 ст. 2 цього Закону, тобто ≥ 50 тис. грн., але ≤ 200 тис. грн. (товари/послуги) і 1,5 млн грн. (роботи). Він частково поширюється і на допорогові закупівлі, якщо їхня очікувана вартість ≥ 50 тис. грн. і \leq наведеним на схемі вартісним порогам. Якщо замовник має намір закупити товари (роботи або послуги) за прямим договором і не проводить електронні торги, він повинен це оприлюднити (в один календарний день).

Для організації та проведення процедур закупівель за бюджетні кошти замовник створює тендерний комітет або визначає уповноважену особу. В установі охорони здоров'я створюється один тендерний комітет, що займатиметься допороговими і післяпороговими закупівлями. Тендерний

комітет – це група спеціалістів, призначених замовником відповідальними за проведення процедур закупівель згідно з Положенням про закупівлю товарів, робіт і послуг за державні кошти, затвердженим Постановою Кабінету Міністрів України від 17.10.2008 № 921. Для цього готується організаційна документація: наказ про затвердження складу тендерного комітету з проведення допорогових і післяпорогових закупівель із визначенням суми по допорогових закупівлях, Положення про тендерний комітет, протоколи про призначення заступника й секретаря, розподіл обов'язків. Рішення тендерного комітету оформляється протоколом, який підписують усі члени тендерного комітету [223, с. 1].

Уповноважена особа – службова, посадова та інша фізична особа замовника, визначена відповідальною за організацію та проведення процедур закупівлі згідно із Законом на підставі власного розпорядчого рішення (наказ або розпорядження) або трудового договору (контракту) [166, с.1].

Процедура зі здійснення публічних закупівель починається з організації проведення тендера (торгів). За Великим енциклопедичним юридичним словником, «тендер» (від англ. tend – обслуговувати; від англ. tender – торги, конкурс) – це пряме запозичення із англійської мови, використовуване для тлумачення торгів, конкурсів [28, с. 880]. Поняття «тендер» визначено в чинному законі, як і його похідні «тендерна пропозиція», «тендерна комісія», «тендерна документація» [117, с. 744].

Водночас у Законі України «Про публічні закупівлі» задекларовано, що тендер (торги) – це здійснення конкурентного відбору учасників з метою визначення переможця торгів згідно з процедурами, установленими цим Законом (п 28 ст. 1). Відповідно до Закону, планує закупівлі, складає та затверджує річний план закупівель тендерний комітет або уповноважена особа (особи) (ч. 3 ст. 11). Форми для затвердження річного плану закупівель в паперовому форматі нині не передбачено. І річний план закупівель, й іншу інформацію замовник оприлюднює в ЕСЗ через автоматизоване робоче місце, зокрема через електронний сервіс на авторизованих електронних

майданчиках, який забезпечує створення, подання, обробку, зміну та оприлюднення інформації та документів для участі у процедурах закупівель, одержання інформації та повідомлень про закупівлі, подання скарг до органу оскарження в ЕСЗ через мережу Інтернет.

Характеризуючи тендер, варто зауважити, що це особлива форма подання замовлень на постачання товарів чи на виконання робіт, яка передбачає залучення пропозицій декількох постачальників (підрядників) як основний спосіб публічних закупівель, за заздалегідь оголошеними в конкурсній документації умовами, в обумовлені строки, на принципах максимальної економії, прозорості, добросовісної конкуренції серед учасників, недискримінації учасників, вільного доступу, відкритості інформації, об'єктивності й неупередженості оцінки, справедливості й ефективності [117, с. 736]. На нашу думку, наведені поняття «тендер» найповніше відображають його сутність.

Тимчасом публічні закупівлі замовник може здійснювати шляхом проведення таких видів процедур: відкриті торги; конкурентний діалог; переговорна процедура закупівлі.

За даними Міністерства охорони здоров'я України, станом на 31 рудня 2015 р. проведено публічні закупівлі лікарських засобів за 28 напрямками на загальну суму понад 1,483 млрд. грн. Процедури торгів припинена на суму 217,189 млн. грн. за різних причин. 2016 р. МОЗ України проведено понад 7600 тендерів на закупку лікарських засобів і виробів медичного призначення [75].

Закон України «Про публічні закупівлі» передбачає обов'язковість проведення закупівельних процедур відкритих торгів через електронну систему.

Як свідчить практика, проведення тендерних торгів часто відбувається з порушеннями.

Впродовж останніх років у процедурах закупівель ліків у МОЗ та інших державних установ беруть участь одні й ті самі компанії, які розігрують між

собою тендери з постачання ліків для українців. Інколи на тендерах з'являються нові учасники, але, як згодом з'ясовується, вони теж представляють інтереси тих самих бізнес-груп. Такими постійними учасниками і переможцями торгів є ТОВ «Центрофарм», ТОВ «Компанія «Укроптпостач», ТОВ «Фармадіс», ТОВ «Скай Фарм», ТОВ «Ганза», а також ТОВ «Людмила Фарм», ПрАТ «Альба Україна». Згідно зі звітами Рахункової палати, ці компанії часто неналежно виконують умови договорів, невчасно постачають довгоочікувані ліки, тоді як отримують стовідсоткову передоплату від МОЗу за договорами. Згідно зі звітом, ПрАТ «Альба Україна» впродовж майже року не постачало замовлені МОЗ ліки, сума заборгованості – понад 6 мільйонів гривень. Систематично порушують графіки постачань і ТОВ «Ганза», ТОВ «Центрофарм» [78, с. 16–17; 80].

З метою недопущення таких фактів у п. 2 наказу № 490 у формах документів передбачено обов'язкові поля, які заповнює замовник шляхом унесення в них наявної інформації в електронній системі закупівель. За необхідності замовник може вказати додаткову інформацію про закупівлю, якщо заповнить необов'язкові поля, передбачені системою. Відтак варто зазначити, що наказ № 490 не містить інструкцій щодо заповнення форм документів, як це було у наказі № 1106 «Про затвердження форм документів у сфері державних закупівель» від 15.09.2014 р. Тому під час заповнення такої інформації замовник може у певному полі наводити посилання на зміст укладеного договору.

Після оголошення відкритих торгів конкурентний діалог здійснюють із застосуванням аукціону для визначення нижнього порога ціни; в оголошенні про проведення конкурентного діалогу замовник має зазначити розмір мінімального кроку пониження ціни під час електронного аукціону у відсотках або грошових одиницях, а також математичну формулу, яка застосовуватиметься у разі проведення електронного аукціону з метою визначення показників інших критеріїв оцінки. Математичну формулу замовник встановлює на основі економічного обґрунтування самостійно,

і будь-яких нормативних обмежень щодо визначення замовником розміру кроку пониження ціни, а також обмежень щодо математичної формули немає. Відповідно до ст. 9 Закону України «Про ціни та ціноутворення», наведена ціна – це ціна, зазначена учасником у тендерній пропозиції та обчислена з урахуванням показників інших критеріїв оцінки за математичною формулою, визначеною замовником у тендерній документації, тоді як у рамках Постанов Кабінету Міністрів України від 25.12.1996 № 1548 та від 20.06.2007 № 835, щодо дотримання граничного рівня цін на лікарські засоби вона встановлюється відповідно до оптової ціни виробника.

Своєю чергою, відкриті торги та конкурентний діалог здійснюють із застосуванням аукціону на пониження ціни, відтак в оголошенні про проведення відкритих торгів та оголошенні про проведення конкурентного діалогу замовник має зазначити розмір мінімального кроку пониження ціни під час електронного аукціону у відсотках або грошових одиницях, а також математичну формулу, яка буде застосовуватися під час електронного аукціону з метою визначення показників інших критеріїв оцінки.

Вимоги законодавства зобов'язують замовника після проведення переговорів і дійшовши згоди з учасником (учасниками) торгів оприлюднити в ЕСЗ повідомлення про намір укласти договір. Умови договору про закупівлю не можуть змінюватися після його підписання до виконання зобов'язань сторонами в повному обсязі, крім випадків, передбачених ч. 4 ст. 36 Закону.

Варто зауважити, що Закон України «Про публічні закупівлі» визначає, що при відкритих торгах та конкурентному діалозі оцінка товарної пропозиції здійснюється автоматично в електронному аукціоні за пониження цін або виведених цін за математичною формулою, і проходить у три етапи в інтерактивному режимі реального часу.

Відповідно до Закону України «Про публічні закупівлі», міжнародні публічні закупівлі мають певні особливості проведення: якщо очікувана вартість товарів або послуг перевищує 133 тис. євро, а робіт – 5150 тис. євро,

то електронний аукціон буде проведено після того, як замовник розгляне товарну пропозицію учасників на відповідність технічним вимогам, визначеним у тендерному діалозі, та з'ясує відповідність учасників кваліфікаційним критеріям (ч. 5 ст. 28). Така пропозиція замовником розглядається у строк 20 робочих днів, а після прийняття рішення про визначення переможця процедури закупівлі має бути оприлюднене повідомлення про намір укласти договір про закупівлю протягом одного календарного дня з дня завершення торгів. У цей же строк зазначене повідомлення надсилається замовником переможцю тендеру. А всім іншим учасникам торгів система автоматично надсилає повідомлення із зазначенням найменування та місцезнаходження переможця торгів. Закон містить основні підстави для відхилення замовником тендерної пропозиції, якщо переможець відмовився від підписання договору про закупівлю відповідно до вимог тендерної документації або укладання договору про закупівлю, а також якщо переможець не надав документи, що підтверджують відсутність підстав для укладення договору.

Оформлення документів про здійснення закупівель. Повідомлення про намір укласти договір під час застосування переговорної процедури закупівлі оприлюднюється на веб-порталі Уповноваженого органу протягом одного календарного дня після прийняття рішення замовником. У повідомленні про намір укласти договір зазначають: найменування та місцезнаходження замовника; найменування, кількість товару та місце його постачання, вид робіт і місце їх виконання або вид послуг та місце їх надання; строки постачання товарів, виконання робіт, надання послуг; найменування, місцезнаходження та контактні телефони учасника (учасників), з яким проведено переговори; ціну пропозиції; обґрунтування застосування переговорної процедури. Відповідно до п. 7 ч. 2 ст. 22 Закону України «Про публічні закупівлі», тендерна документація має містити проект договору про закупівлю, а згідно з ч. 4 ст. 36, умови договору про закупівлю не повинні відрізнятися від змісту тендерних пропозиції за результатами аукціону

(у тому числі ціни за одиницю товару) переможця процедури закупівлі або ціни пропозиції учасника у разі застосування переговорної процедури. Тимчасом істотні умови договору про закупівлю не можуть змінюватися після його підписання до виконання зобов'язань сторонами в повному обсязі, крім випадків, вказаних у ч. 4 ст. 36 Закону.

Після розгляду тендерної пропозиції замовник автоматично визначає дату і час проведення електронного аукціону, але не раніше, ніж через п'ять календарних днів після оприлюднення протоколу розгляду тендерної документації. На завершення аукціону замовник розглядає тендерну пропозицію на відповідність вимогам тендерної документації, а потім за результатами розгляду та оцінки пропозицій визначає переможця тендеру і приймає рішення про намір укласти договір про закупівлю.

Механізм оформлення тендерних гарантій регламентований внутрішніми процедурами фінансової установи та законодавчо-нормативними актами України. Відтак, на нашу думку, для того, щоб унеможливити надання учасниками недійсних електронних гарантій, замовникам у вимогах до оформлення гарантії варто передбачити накладення електронного цифрового підпису.

Існують й інші види тендерних гарантій: банківська гарантія; страхова гарантія; гарантія фінансової установи.

Банківська гарантія – це поручительство банку-гаранта за свого клієнта в тому, що банк бере на себе зобов'язання перед юридичними і фізичними особами про вчинення відповідних платежів свого клієнта [228, с. 145]. Страхова гарантія – гарантована порука страхової компанії за кредитоспроможність клієнта, і у разі необхідності компанія сплачує необхідну суму [228, с. 146].

Фінансова гарантія передбачає контрактом право позикодавця отримувати грошові кошти від гаранта, а також зобов'язати гаранта сплатити грошові кошти [78, с. 146].

Наступну гарантію містить Положення про Міністерство юстиції України, затверджене Постановою КМУ від 02.07.2014 р. № 228, де зазначено, що одним із основних завдань Мін'юсту є виконання функцій центрального засвідчувального органу шляхом забезпечення створення умов для функціонування засвідчувальних центрів органів виконавчої влади або інших державних органів та центрів сертифікації ключів відповідно до електронних майданчиків. Перевірку електронних центральних пропозицій замовник може здійснити он-лайн на сайті центрального засвідчувального органу за посиланням <http://czo.gov.ua/verify>.

Тендерну гарантію також становить форма звіту про укладені договори (який складають щодо допорогових закупівель), передбаченого Наказом Міністерства економічного розвитку і торгівлі «Про затвердження форм документів у сфері публічних закупівель» від 22.03.2016 р. № 490. У фактичному звіті замовник вказує всі істотні умови договору: про укладені договори, інформацію про замовника та реквізити договору; конкретну назву предмета закупівлі; найменування (номенклатуру, асортимент) товарів, робіт чи послуг; кількість товарів, робіт чи послуг; місце постачання товарів, виконання робіт чи надання послуг; строк постачання товарів, виконання робіт чи надання послуг; інформацію про технічні та якісні характеристики товарів, робіт чи послуг; ціну договору; строк дії договору [172].

Окрім форм документів для процедур публічних закупівель, Наказом № 490 затверджено також форму звіту про укладені договори (який складають щодо допорогових закупівель). Зауважимо, що форма звіту про укладені договори, крім інформації про замовника та реквізитів договору, містить також вимоги щодо зазначення такої інформації: конкретна назва предмета закупівлі; найменування (номенклатура, асортимент) товарів, робіт чи послуг; кількість товарів, робіт чи послуг; місце постачання товарів, виконання робіт чи надання послуг; строк постачання товарів, виконання робіт чи надання послуг; інформація про технічні та якісні характеристики

товарів, робіт чи послуг; ціна договору; строк дії договору. Тобто фактично у такому звіті замовник має вказати всі істотні умови договору. Зауважимо: у п. 2 Наказу № 490 передбачено, що у формах документів, зазначених у п. 1 цього наказу, затверджені обов'язкові поля, які заповнюються замовником шляхом унесення в них наявної інформації в електронній системі закупівель. У разі необхідності замовник може вказати додаткову інформацію про закупівлю, якщо заповнить необов'язкові поля, передбачені системою. При цьому слід зазначити, що Наказ № 490 не містить інструкцій щодо заповнення форм документів, як це було у Наказі № 1106. Тому при заповненні такої інформації замовник може в певних полях наводити посилання на зміст укладеного договору.

Під час здійснення закупівлі товарів, робіт і послуг, вартість яких є меншою від передбаченої ч. 1 ст. 2 Закону України «Про публічні закупівлі», без використання електронної системи закупівель замовник має дотримуватися принципів здійснення публічних закупівель, установлених цим Законом. За відсутності зазначених вимог у попередньому законі «Про здійснення державних закупівель» постійно простежувалися порушення щодо проведення позаконкурсних закупівель.

Відтак, як стверджують аудитори Рахункової палати, вартість договорів, укладених упродовж 2012–2015 рр. поза конкурентною процедурою, досягла майже 51% від загальної вартості всіх закуплених державою товарів, робіт і послуг. Оптово-відпускна ціна медикаментів і медичної техніки вітчизняних виробників, згідно з укладеними договорами, у 2,3 рази більша, ніж ціна закупівлі, а при здійсненні закупівлі імпортованих лікарських засобів – у 55 разів перевищувала ціну реалізації. Не виконано умов договору і не поставлено 22% лікарських засобів, за які було здійснено передоплату. В результаті проведених в 2015 р. контрольних-аналітичних і експертних заходів виявлено збитків від закупівель товарів, робіт і послуг на суму 22,7 млрд. грн. За скерованими матеріалами до правоохоронних органів із ознаками злочину відкрито 11 кримінальних проваджень [79].

Після досягнення згоди щодо укладання договору про закупівлю за результатами переговорів замовник оприлюднює повідомлення про намір укласти договір, зокрема зазначаючи у ньому: найменування та місцезнаходження замовника; найменування, кількість товару та місце його постачання, вид робіт і місце їх виконання або вид послуг та місце їх надання; строки постачання товарів, виконання робіт, надання послуг; найменування, місцезнаходження та контактні телефони учасника (учасників), із яким проведено переговори; ціну пропозиції; обґрунтування застосування переговорної процедури. Договір про закупівлю замовник укладає в письмовій формі відповідно до Цивільного та Господарського кодексів України з урахуванням особливостей, які визначено в Законі України «Про публічні закупівлі». Так, Законом № 922 передбачено умови договору про закупівлі (ч. 4 ст. 36), зокрема строк, протягом якого замовник не може укласти договір про закупівлю після того, як уже було обрано переможця торгів, становить 10 календарних днів (ч. 2 ст. 32). Проте нині відлік такого строку замовник веде від дня оприлюднення повідомлення про намір укласти договір про закупівлю на веб-порталі www.prozorro.gov.ua. Строк укладання договору за результатами переговорної процедури – 35 календарних днів із дня оприлюднення повідомлення про намір укласти договір.

Порядок виконання договору про публічні закупівлі у сфері охорони здоров'я та питання щодо його неналежного виконання сторонами регламентуються відповідними статтями Цивільного кодексу України.

Контроль за виконанням закупівлі товарів, робіт і послуг. Оплата здійснюється згідно із підписаними сторонами договорами про поставку товарів, виконаних робіт і наданих послуг. Водночас, відповідно до ПКМ України від 23 квітня 2014 р. № 117 «Про здійснення попередньої оплати товарів, робіт і послуг, що закуповуються за бюджетні кошти» та Наказу МОЗ від 15 травня 2014 р. № 332, встановлено, що підприємства, заклади, установи та організації, що належать до сфери управління Міністерства охорони здоров'я України, можуть передбачати у договорах про закупівлю

товарів, робіт і послуг за бюджетні кошти за попередню оплату закупівлю за бюджетні кошти лише тих товарів, робіт і послуг, що згідно з договорами про закупівлю передбачається поставити, виконати і надати протягом поточного бюджетного періоду, крім обладнання і устаткування, необхідних для реалізації проектів цільових екологічних (зелених) інвестицій із заміни ліфтів у житлових будинках та закладах соціальної сфери, товарів, робіт і послуг, виробництво яких має довготривалий цикл, а саме: вакцин для профілактичних щеплень людей і тварин, лікарських засобів і виробів медичного призначення, медичного обладнання та санітарних автотранспортних засобів для забезпечення закладів охорони здоров'я згідно з державними програмами і заходами програмного характеру самостійно, без погодження з МОЗ України у разі закупівлі. Отже:

1) на строк не більше одного місяця:

– санаторно-курортних послуг для окремих категорій осіб, які мають право на їх придбання відповідно до законодавства;

– товарів, робіт і послуг, пов'язаних із організацією та проведенням офіційних державних та міжнародних заходів, з'їздів, конференцій, а також виборів і референдумів; транспортних послуг з авіап перевезень та залізничних перевезень;

– послуг, що надаються спеціалізованими санітарними автомобілями екстреної медичної допомоги; транспортно-експедиторських послуг, пов'язаних із перевезенням національного контингенту України за межами її території залізничним, морським та автомобільним транспортом;

– інших товарів, вартістю не більш 100 тис. гривень;

2) на строк не більше двох місяців:

– робіт із нового будівництва, реконструкції, реставрації, капітального ремонту та технічного переоснащення, придбання основних засобів і житла;

– програмного забезпечення (програмних продуктів, зокрема ліцензійних примірників комп'ютерних програм, інформаційних продуктів, інформаційних систем та комплексів, баз даних) та робіт із його створення;

- медичного обладнання та санітарних автотранспортних засобів для забезпечення закладів охорони здоров'я згідно з державними програмами і заходами програмного характеру;

- робіт із капітального ремонту, пов'язаних із реалізацією проектів цільових екологічних (зелених) інвестицій та ін.;

3) на строк не більше трьох місяців:

- робіт із нового будівництва, реконструкції, реставрації, капітального ремонту та технічного переоснащення, придбання основних засобів і житла; вакцин для профілактичних щеплень людей і тварин;

- медичного обладнання та санітарних автотранспортних засобів для забезпечення закладів охорони здоров'я згідно з державними програмами і заходами програмного характеру;

- лікарських засобів і виробів медичного призначення;

- товарів, робіт і послуг відповідно до програм Глобального фонду для боротьби із СНІДом, туберкульозом та малярією в Україні;

4) на строк не більше шести місяців:

- обладнання для створення центру із застосування ПЕТ-технології з метою раннього виявлення онкологічних захворювань;

- матеріалів і устаткування, необхідних для реалізації проектів цільових екологічних (зелених) інвестицій із заміни світильників на основі ламп розжарювання на світильники на основі LED-технологій;

- робіт із капітального ремонту, пов'язаних із реалізацією проектів цільових екологічних (зелених) інвестицій;

5) на строк не більше одного року:

- обладнання і устаткування, необхідних для реалізації проектів цільових програм [176, с. 2–4].

Відтак наведене засвідчує, що публічні закупівлі товарів, робіт і послуг у сфері охорони здоров'я здійснюються на основі Закону України «Про публічні закупівлі», але закупівля медикаментів здійснюється з урахуванням вимог спеціальних законів та відомчих наказів, які

регламентують порядок вибору лікарських засобів та встановлюють спеціальні вимоги до суб'єктів, які беруть участь у тендерних процедурах.

Як визначено у пояснювальній записці до проекту Закону України «Про особливості здійснення закупівель у сфері охорони здоров'я», прийняття проекту закону зумовлено необхідністю визначення особливостей правового регулювання здійснення закупівель за державні кошти лікарських засобів та медичних виробів із метою удосконалення законодавчої бази у сфері державних закупівель лікарських засобів та медичних виробів, з огляду на труднощі у застосуванні норм Закону України «Про здійснення державних закупівель» на практиці. Зокрема, в частині ефективного виконання державних цільових програм, запобігання завищенню цін на лікарські засоби та вироби медичного призначення, організації оперативного реагування на перебої з постачанням лікарських засобів та медичних виробів, у тому числі через застосування механізму підписання рамкових угод в інтересах закладів, установ, організацій і підприємств охорони здоров'я, що знаходяться у комунальній власності або у сфері управління Міністерства охорони здоров'я України, виконання договорів про закупівлю тощо.

Отже, оновлений Закон України «Про публічні закупівлі» загалом отримав схвальні відгуки провідних експертів у сфері закупівель медичних товарів, робіт і послуг. Однак чимало із них, а також низка урядових інституцій вважають, що чинне законодавство у сфері публічних закупівель продовжує криміналізувати сферу охорони здоров'я, сприяє поглибленню кризи не лише в організації медичного забезпечення населення, а й у соціальній сфері громадян, реалізуючи лікарські засоби, вироби медичного призначення та надаючи послуги за завищеними цінами. Відтак задля запобігання завищенню цін та організації оперативного реагування на перебої з постачанням лікарських засобів та медичних виробів, зокрема через застосування механізму підписання рамкових угод в інтересах закладів, установ, організацій і підприємств охорони здоров'я, постає необхідність прийняття Закону України «Про особливості здійснення закупівель у сфері охорони здоров'я».

1.3 Криміналістична характеристика злочинів, що вчиняються під час здійснення публічних закупівель у сфері охорони здоров'я

Для успішного виявлення і розслідування злочинів, що вчиняються під час здійснення публічних закупівель у сфері охорони здоров'я, є потреба розроблення криміналістичної характеристик як системи відомостей про певні види злочинів, ознаки суб'єкта злочину (особи злочинця), його мотиви, предмет посягання, обстановку, злочинні способи, які мають значення для виявлення і розслідування таких діянь оперативно-розшуковими та криміналістичними засобами, прийомами та методами.

Значний внесок у вивчення поняття, рівнів узагальнення, структури криміналістичної характеристики здійснили В. П. Бахін, Р. С. Белкін, О. М. Васильєв, І. А. Возгрін, І. Ф. Герасимов, О. Н. Колесниченко, В. О. Коновалова, В. А. Образцов, М. В. Салтевський, М. О. Селиванов, Л. А. Сергєєв, В. Г. Танасевич та ін.

У криміналістичній літературі визначення поняття «криміналістична характеристика злочинів» одним із перших запропонував О. Колесниченко (1967 р.), стверджуючи, що загальна характеристика окремого виду злочину постає важливою основою всіх окремих методик, водночас злочини мають і загальні риси криміналістичного характеру [91, с. 10]. Вчений до характеристик злочину обов'язково відносить судово-психологічну, яка відображає найбільш суттєві психологічні відомості про злочинців і потерпілих, типові групи свідків в окремих видах злочинів тощо [207, с. 33–34].

М. В. Салтевський, наприклад, вважає, що характеристика злочину очевидна з потреб конкретної науки, яка його вивчає, і може бути кримінально-правовою, кримінологічною, адміністративно-правовою, криміналістичною та ін. [192, с. 308].

Досліджуючи сутність криміналістичної характеристики злочинів, Г. А. Матусовський зважає на те, що її практичне використання потребує комплексного підходу, пов'язаного із залученням даних інших видів

характеристик злочинів (кримінально-правової, кримінологічної, кримінально-процесуальної) [107, с. 144–145]. На можливість існування кримінально-процесуальної характеристики злочинів указують Є. І. Зуєв і Г. І. Шурухнов [108, с. 119], а також А. В. Старушкевич [209, с. 5].

Р. Белкін, узагальнюючи наукові погляди вчених на поняття криміналістичної характеристики злочинів, визначив такі її елементи:

- типові слідчі ситуації, засновані на вихідних даних;
- способи вчинення і приховування злочинів, маскування;
- типові матеріальні сліди і можливі місця їх знаходження;
- характеристика особистості злочинця;
- обстановка вчиненого злочину (місце, час та інші обставини) [10, с. 734].

Сучасні українські вчені А. В. Іщенко, О. О. Алексєєв та ін. наголошують, що криміналістична характеристика – це опис властивостей та ознак, які мають значення для розкриття механізму злочину, характеру слідів, що залишилися, умов вчинення злочину та характеристики особи злочинця, і, зокрема, містить:

- а) інформаційну модель типових ознак певного виду (групи) злочинів;
- б) ідеальну модель типових зв'язків і джерел доказової інформації;
- в) вірогідну модель події;
- г) систему даних (відомостей) про злочин, які сприяють розслідуванню;
- г) систему узагальнених фактичних даних, знання яких необхідно для організації розслідування злочинів;
- д) систему особливостей виду злочинів, що мають значення для розслідування;
- е) систему опису криміналістично-значущих ознак злочинів з метою забезпечення розслідування і запобігання злочинам тощо [110, с. 429].

Практична значущість цих даних полягає в тому, що при розслідуванні конкретного злочину зіставлення наявних даних (що, де, коли, яким чином, за яких обставин тощо) зі системою узагальнених відомостей (наукових даних) про злочини цього виду дає змогу виокремити аналогічні

за криміналістично-значущими ознаками злочину і на цій підставі висунути вірогідні версії, врахувати криміналістичні рекомендації щодо подальшого плану розслідування тощо [3, с. 12].

Отже, вважаємо, злочин має комплексну структуру, в якій поряд із кримінально-правовими елементами характеристики діяння (дії (тобто прийомів і способів) і бездіяльності) важливе місце посідають аналіз процесуальних форм доказування і методика збирання інформації криміналістичними засобами. Основним елементом постає спосіб вчинення злочину в кримінальному праві, який може бути кваліфікуючою ознакою і мати вплив на вид і розмір покарання. У п. 1 ч. 1 ст. 91 КПК України зазначено, що обставинами, які підлягають доказуванню у кримінальному провадженні, є подія кримінального правопорушення (час, місце та спосіб учинення злочину).

Характеристику окремих видів злочинів, що вчиняються у сфері публічних закупівель, наведено у працях таких вітчизняних учених-правознавців: К. В. Антонова, В. І. Василичука, О. Ф. Долженкова, І. П. Козаченка, Д. Й. Никифорчука, С. І. Ніколаюка, В. Л. Ортинського, В. Д. Пчолкіна, М. А. Погорецького, Л. П. Скалозуба, М. Г. Рижкова, Б. Г. Розовського та ін.

У рамках анкетування практичних працівників (слідчих та оперативних підрозділів) встановлено, що вони до елементів, які входять до криміналістичної характеристики злочинів, вчинених під час здійснення публічних закупівель у сфері охорони здоров'я, відносять:

1) характеристику сфери охорони здоров'я як найбільш криміналізованої і корумпованої державної структури – як елемент впливу на сучасний стан злочинності під час здійснення публічних закупівель (85%);

2) характеристику виділених грошових коштів на публічні закупівлі лікарських засобів і виробів медичного призначення та для виконання робіт і надання послуг у сфері охорони здоров'я – як предмета злочинів (98%);

3) правове регулювання публічних закупівель лікарських засобів і виробів медичного призначення, виконання робіт і надання послуг у сфері охорони здоров'я – як основний елемент обстановки (94%);

4) види злочинів та способи їх учинення під час здійснення публічних закупівель у сфері охорони здоров'я (98%);

5) характеристику посадових осіб охорони здоров'я (замовників торгів) і посадових осіб підприємств і організацій – як постачальників лікарських засобів і виробів медичного призначення, виконання робіт і надання послуг – суб'єктів злочину (100%);

б) типові сліди вчинення злочинів під час здійснення публічних закупівель у сфері охорони здоров'я (85%) (Додаток А п. 6).

На нашу думку, до криміналістичної характеристики злочинів, вчинених під час публічних закупівель у сфері охорони здоров'я, доцільно включити узагальнені дані про типові ознаки предмета злочинного посягання, способу та обстановки вчинення зазначених злочинів, типової «слідової картини» та особи злочинця.

Зазначимо, що досліджуваний вид кримінальної діяльності у сфері публічних закупівель у сфері охорони здоров'я пов'язаний з учиненням безлічі різних злочинів, що зазвичай інтегруються в організованій злочинній діяльності, яка характеризується єдністю умислу її учасників, погодженістю способів, методів і засобів їх підготовки, учинення та приховання, і в основному організуються службовими особами.

Так, 2015 р. загалом викрито 4057 правопорушень, що вчинені при проведенні публічних закупівель (38,0% від загальної кількості виявлених злочинів із бюджетними коштами), з них: на стадії підготовки та проведення процедури торгів – 1256; у ході виконання договірних зобов'язань за укладеними в результаті проведених закупівель угод – 1954. У вчиненні правопорушень викрито 4498 осіб, злочинними діями яких державі завдано збитків на суму понад 923,5 млн. грн. [68, с. 9–20].

На основі вивчення кримінальних проваджень (за останні два роки) за злочинами, вчиненими у сфері охорони здоров'я, встановлено, що було викрито 66 злочинів (42 та 24 відповідно) за проведення публічних закупівель. Здебільшого це злочини у сфері службової діяльності (ст. 364–370 КК України),

розкрадання і шахрайство (ст. 190–191 КК України), з них зі збитками понад 100 тис. гривень – 17 злочинів (9 та 8 відповідно), зі збитками понад 1 млн. гривень – 5 злочинів (3 та 2 відповідно). Незначна кількість виявлених фактів хабарництва (ст. 368–370 КК України) у вказаній сфері [68, с. 8–22].

Зазвичай злочинна діяльність має вияв у різних службових, корупційних злочинах (публічного та приватного секторів, що характеризується зрощенням бізнес-структур і державного сектора економіки), злочинах із ознаками шахрайства тощо [197, с. 83–90].

Злочини у сфері публічних закупівель можна розрізняти як такі, що вчиняються: замовниками торгів; учасниками торгів; державними органами, уповноваженими здійснювати нагляд або контроль у галузі публічних закупівель; усіма суб'єктами публічних закупівель [34].

Злочини, що вчиняють службові особи під час публічних закупівель у сфері охорони здоров'я, класифікуємо так: злочини, що вчиняються посадовими особами з боку замовників торгів (членами тендерних комітетів або повноважними особами); злочини, що вчиняються посадовими особами підприємств-постачальників (учасника торгів) із постачання лікарських засобів і виробів медичного призначення, виконання робіт і надання послуг.

Основні фігуранти злочинів, що вчиняються посадовими особами з боку замовників торгів (керівники різних рівнів системи охорони здоров'я та утворені ними тендерні комітети або призначені повноважні особи), здійснюють: визначення переможцем учасника, який не відповідає кваліфікаційним критеріям; оцінюють пропозиції конкурсних торгів усупереч переліку критеріїв і методиці тощо.

На наш погляд, злочини, пов'язані з викраданням службовими особами державних коштів під час проведення закупівель лікарських засобів і виробів медичного призначення, виконання робіт і надання послуг на державних і приватних медичних установах, можна класифікувати за такими критеріями:

1) злочини, що вчиняються посадовими або матеріально відповідальними особами медичних установ (замовника).

2) злочини, що вчиняються посадовими особами підприємств-постачальників лікарських засобів і виробів медичного призначення, виконання робіт і надання послуг (учасника торгів).

Своєю чергою, злочини, що вчиняються посадовими або матеріально відповідальними особами медичних установ (замовника), у рамках КК України умовно можна поділити на:

– злочини, що передують укладанню договору постачання (постачальників лікарських засобів і виробів медичного призначення, виконання робіт і надання послуг): ст. 364 «Зловживання владою або службовим становищем»; ст. 366 «Службове підроблення»; ст. 367 «Службова недбалість»; ст. 368 «Одержання неправомірної вигоди»; ст. 368-2 «Незаконне збагачення»; ст. 368-4 «Підкуп особи, яка надає публічні послуги»;

– злочини, які вчиняються під час здійснення контролю за виконанням договірних зобов'язань із постачання лікарських засобів і виробів медичного призначення, виконання робіт і надання послуг: ст. 191 «Привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем»; ст. 364 «Зловживання владою або службовим становищем»; ст. 366 «Службове підроблення»; ст. 367 «Службова недбалість»; ст. 368 «Прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою».

Злочини, які вчиняють посадові особи підприємств, організацій, які поставляють лікарські засоби і вироби медичного призначення, виконують роботи і надають послуги, у рамках КК України умовно можна поділити на:

– злочини, що передують укладанню договору поставки (лікарських засобів і виробів медичного призначення, виконання робіт і надання послуг): ст. 190 «Шахрайство»; ст. 358 «Підроблення документів, печаток, штампів та бланків, їх збут, використання підроблених документів»; ст. 366 «Службове підроблення»; ст. 369 «Надання неправомірної вигоди службовій особі»;

– злочини, які вчиняються під час виконання договірних зобов'язань (із поставки лікарських засобів і виробів медичного призначення, виконання

робіт і надання послуг): ст. 190 «Шахрайство»; ст. 191 «Привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем»; ст. 205 «Фіктивне підприємництво»; ст. 227 «Умисне введення в обіг на ринок України небезпечної продукції»; ст. 358 «Підроблення документів, печаток, штампів та бланків, їх збут, використання піддроблених документів»; ст. 365-2 «Зловживання повноважними особами, які надають публічні послуги»; ст. 366 «Службове підроблення»; ст. 369 «Пропозиція або надання неправомірної вигоди службовій особі» [159, с. 80].

Окремі порушення законодавства про закупівлю лікарських засобів і виробів медичного призначення, виконання робіт і надання послуг у сфері охорони здоров'я можуть містити ознаки суспільно небезпечних діянь, визначених ст. 210 КК України «Нецільове використання бюджетних коштів, здійснення видатків бюджету чи надання кредитів з бюджету без встановлення бюджетних призначень або з їх перевищенням», а також за сукупністю з ознаками ст. 209 КК України «Легалізація (відмивання) коштів, одержаним злочинним шляхом».

На жаль, процес здійснення закупівель лікарських засобів і виробів медичного призначення, виконання робіт і надання послуг за державні кошти у сфері охорони здоров'я нині надкриміналізований та є серйозним джерелом корупції.

Корупція (лат. *corruptio* – підкуп) – використання особою, зазначеною в п. 5 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 р., наданих їй службових повноважень та пов'язаних із цим можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або, відповідно, обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди особі, зазначеній в ч. 1 ст. 4 цього Закону, або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень та пов'язаних із цим можливостей [205, с. 273]. Відтак, за деякими дослідженнями, корупція у сфері публічних закупівель призводить до великих втрат бюджетних коштів внаслідок укладення угод на не вигідних для держави умовах [135, с. 417].

Високий рівень корупції в державних органах України засвідчують статистичні дані. Так, 2015 р. виявлено та розслідувано 600 кримінальних проваджень, пов'язаних із прийняттям пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою (ст. 368 КК України). Водночас до суду скеровано тільки 350 справ, інші справи недоведені до суду з різних причин [68, с. 21].

За даними репрезентативних опитувань в Україні, 35% осіб використовували неправомірну вигоду, щоб легко вирішити певні проблеми, зокрема 19,4% респондентів зізнались, що у них вимагали неправомірну вигоду, і лише 3.3% опитаних таким чином щиро дякують людині за допомогу чи сприяння у вирішенні справи [115, с. 357]. За оцінками СБУ, річні збитки від корупції при державних закупівлях становлять від 32 до 54 млрд. грн., тобто 19–15% витрат бюджету [115, с. 360].

Прикладом корупції є факт постійного переможця тендерів МОЗ – фірми ПрАТ «Індар» із виробництва інсулінів. Індар за час свого існування на конкурсній основі постачав інсуліни регіональним департаментам охорони здоров'я, ендокринологічним диспансерам. Водночас, починаючи з 2012 р., «Індар» почав брати участь у конкурсних торгах, які проводяться Міністерством охорони здоров'я України на ліки від туберкульозу, ВІЛ/СНІДу та дитячі вакцини [57].

Зазначимо, що офіційні статистичні дані про злочини, пов'язані з проведенням процедури публічних закупівель за державні кошти у сфері охорони здоров'я, не відображають реальне стан боротьби зі злочинністю у цій сфері. На нашу думку, більшість злочинів зазначеної сфери мають латентний характер.

Висока латентність злочинів. Латентна злочинність (від лат. *latens* (*latentis*) – прихований, невидимий) – частина злочинності, яка з різних причин не знаходить відображення в державного обліку вчинених злочинів і осіб, які їх вчинили [28, с. 435].

Серед учених немає одностайності щодо визначення поняття латентної злочинності. Оскільки суб'єктами отримання інформації про злочинність є

правоохоронні органи, то латентність злочинів пов'язувалася з відсутністю інформації в цих органах про вчинення таких діянь. Так, Г. Булатов і Н. Майоров визначають латентну злочинність як «сукупність злочинів, що залишилися невиявленими, невідомими правоохоронним органам» [20, с. 59], а А. С. Шляпочников і Г. І. Забрянський – як сукупність кримінально карних діянь, не виявлених правоохоронними органами. До таких органів вони відносять суд, прокуратуру, органи МВС [239, с. 99].

Тимчасом О. М. Джужа латентну злочинність визначає як сукупність вчинених на певній території за певний період злочинів, що не знайшли відображення в офіційній статистичній звітності. Вчений визначає три типи латентної злочинності: природна, погранична та штучна. Природною латентною злочинністю називають сукупність злочинів, вчинених на певній території за певний період, інформація про які не дійшла до суб'єктів реєстрації злочинів.

Погранична латентна злочинність обумовлена неусвідомленням потерпілою особою факту, що вона стала жертвою злочину, або невпевненістю в наявності злочинних дій. Штучна латентна злочинність – сукупність злочинів, які не враховуються під час складання офіційної звітності і приховуються посадовими особами, що відповідають за їх реєстрацію. Суттєвим показником прихованості злочинної діяльності є індекс «латентна злочинність» [127, с. 415].

У процесі дослідження встановлено, що високий рівень латентності під час здійснення публічних закупівель у сфері охорони здоров'я мають корупційні злочини за ст. 368 «Прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою» КК України. Зокрема, серед 150 опитаних працівників правоохоронних органів 90% зазначають, що дедалі частіше простежується наявність корупційної складової при організації тендерних пропозицій (отримання хабарів за визначення переможця, а також виконання робіт і надання послуг за завищеними цінами).

За дослідженням В. І. Василичука щодо латентності злочинів у зазначеній сфері, за період незалежності України спостерігаються численні

факти проведення фіктивних тендерів за завищеними цінами, монополістичної змови учасників, просування на ринок «своїх» або фіктивних фірм, існування системи «відкатів» і так званого «кумівства». З метою створення фіктивної конкуренції доволі часто проводяться торги, коли «родинні» фірми-учасники подають різні за ціною тендерні пропозиції для формального дотримання процедури державної закупівлі [24, с. 319].

За підрахунками українських фахівців, 20% виділених грошових державних коштів на закупівлю товарів, робіт і послуг використовуються на елементарні «відкати» [237].

За матеріалами аудиторів Рахункової палати, впродовж 2012–2015 рр. кількість договорів, укладених поза конкурентною процедурою, досягла майже 51% від загальної вартості всіх закуплених державою товарів, робіт і послуг. Закупівля медикаментів і медичної техніки у вітчизняних виробників, згідно з укладеними договорами, відбувалася за оптово-відпускною ціною у 2,3 раза вищою, ніж ціна собівартості, а при здійсненні закупівлі імпортованих лікарських засобів – у 55 разів перевищувала ціну виробника. Не виконано умов договору і не поставлено 22% лікарських засобів, за які було здійснено передню оплату. В результаті проведених в 2015 р. контрольних-аналітичних і експертних заходів виявлено збитків від закупівель товарів, робіт і послуг на суму 22,7 млрд. грн. За скерованими матеріалами до правоохоронних органів із ознаками злочину відкрито 11 кримінальних проваджень [81].

23 березня 2016 р. Уряд України надав до Верховної Ради України інформацію про підтвердження корупційних схем щодо вчинення державними чиновниками країни зловживань у сфері публічних закупівель, що призвело до відмивання 300 млрд. грн. [224]. Однак за зазначеними фактами відсутні кримінальні провадження, що є результатом впливу глобальної корупції.

Основний механізм підготовки, вчинення та приховання злочинів під час здійснення публічних закупівель у сфері охорони здоров'я значною мірою обумовлюється предметом зазіхання та правовим регулюванням публічних закупівель в Україні, що сприяє створенню певної обстановки вчинення

злочинів. Відтак службова особа охорони здоров'я налагоджує особисті контакти (корупційного характеру) з: керівниками, від котрих залежить виділення бюджетних коштів на закупівлю; працівниками юридичної служби установи; співробітниками медичної установи, які безпосередню беруть участь у фінансово-господарській діяльності (головні бухгалтери, бухгалтери, економісти); керівниками комерційних структур, які беруть участь у конкурсних торгах, тощо.

Предметом злочинного посягання під час здійснення публічних закупівель у сфері охорони здоров'я є державні грошові засоби (окремих структурних підрозділів охорони здоров'я).

Загалом під предметом злочину в науці кримінального права розуміються матеріальний предмет або нематеріальний об'єкт, що має інтелектуальну чи майнову цінність, з приводу якого або шляхом дій щодо якого вчиняється злочин [140, с. 14]. А. І. Перепелиця зазначає, що предметом злочину є речі матеріального світу, впливаючи на які винна особа спричиняє шкоду певним суспільним відносинам [155, с. 38].

Особливість предмета зазіхання у сфері публічних закупівель полягає в тому, що ним є бюджетні кошти, які мають певний законодавчо визначений порядок формування, розподілу і використання.

Загальне поняття бюджетних коштів визначено у кримінально-правовому законодавстві (у примітці до ст. 210 КК України), згідно з яким до *бюджетних коштів* належать кошти, що включаються до бюджетів усіх рівнів незалежно від джерела їх формування. Аналізуючи бюджетні кошти як економічно-правову категорію, можна зробити висновок, що бюджет – це план формування та використання фінансових ресурсів для забезпечення завдань і функцій, які здійснюються відповідно органами державної влади, органами влади Автономної Республіки Крим, органами місцевого самоврядування протягом бюджетного періоду (п. 1, ст. 2 БК України), в якому бюджетні кошти – належні відповідно до законодавства надходження бюджету та витрати бюджету; необхідна кількість доходів для покриття видатків, пов'язаних із виконанням основних завдань і функцій держави (п. 11, ст. 2 БК України) [21, с. 3].

За окремими дослідженнями встановлено, що бюджетні кошти стали одним із найбільш привабливих об'єктів організованої злочинної діяльності, яка охоплює десятки прийомів і способів вилучення коштів із казни [7, с. 15–18; 100, с. 5–12]. У боротьбі зі злочинами під час здійснення публічних закупівель особливе значення має характеристика способів їх учинення, що дає змогу визначити: місцезнаходження, характер і вид слідів, які мають доказове значення; використання сил, засобів, методів і прийомів, необхідних для виявлення, закріплення цих слідів, установлення особистості злочинця за ознаками способу злочину; завдання й тактику необхідних для проведення слідчих (розшукових) дій та їх послідовність, що забезпечує одержання доказів й виявлення винних; пошукові заходи, необхідні для встановлення обставин, що сприяють сумнівним операціям із грошовими засобами.

Характеристику способу вчинення злочинів розглядали відомі криміналісти – І. Ф. Герасимов, І. Ф. Пантелєєв, М. П. Яблоков, Г. Г. Зуйков – та кримінологи – Я. Ю. Кондратьєв, О. М. Джужа та ін.

Так, Г. Г. Зуйков зробив значний внесок у розробку криміналістичних аспектів способу вчинення злочину, що слугувало основою його твердження про те, що «спосіб учинення злочинів – система дій із підготовки, учинення й приховання злочину, детермінованих умовами зовнішнього середовища, й психофізіологічних властивостей особистості, що можуть бути пов'язані з вибіркоким використанням відповідних знарядь або засобів і умов місця й часу» [84, с. 34]. Важливе доповнення до розуміння сутності цієї проблеми зробив Р. С. Белкін, акцентувавши, що така система дій має поєднуватися єдиним злочинним задумом. За відсутності задуму, що охоплює всі стадії злочинної діяльності, вона допускає самостійне існування способу приховання [10, с. 767].

Важливим, на наш погляд, є чітке усвідомлення наявності закономірних зв'язків способу розкрадань бюджетних коштів, що вчиняють службові особи. Ці зв'язки можуть бути визначені як залежності у виборі злочинцем того чи іншого способу дій від таких чинників: наявності й характеру зв'язку між компетенцією службової особи та предметом безпосереднього зазіхання

на бюджетні кошти; зовнішніх умов (сфера господарської діяльності, вид державного органу, підприємства, установи чи організації та особливості його роботи); характеру господарчих чи фінансових операцій; стану фінансового контролю; суб'єктивних чинників (мета та мотив учинення злочину, психологічні та соціальні особливості злочинця); рівня професійної кваліфікації юридичної служби (відділу) державного органу, юрисконсульта, керівників планово-фінансового органу, головних бухгалтерів [121, с. 69–75].

Своєю чергою, Л. П. Скалозуб зазначає, що способи вчинення злочинів у сфері публічних закупівель необхідно розглядати залежно від суб'єкта посягання з боку замовників торгів та учасників процедури закупівлі. Правопорушення вчиняються у процесі організації та проведення тендерів, а також під час виконання договірних зобов'язань [78, с. 186–195].

Деякі дослідники виокремлюють такі правопорушення у процедурі здійснення публічних закупівель:

а) отримання винагороди керівниками установ (головами комітетів із конкурсних торгів) за надання необґрунтованої переваги під час вибору переможця тендера, підписання актів виконаних робіт;

б) закупівля товарів у кількості, яка не відповідає фактичним потребам;

в) проведення конкурсних торгів із залученням підставних учасників;

г) внесення завідомо неправдивих відомостей до фінансово-бухгалтерських документів [35].

Визначаючи способи вчинення злочинів під час здійснення публічних закупівель у сфері охорони здоров'я, потрібно зважати на характер основних злочинів. У більшості випадків підпорядковані злочини фактично є способами злочинних дій, які мають окрему кримінально-правову кваліфікацію. Скажімо, для заволодіння грошовими коштами держави обманним шляхом (ст.ст. 190, 191) створюються фіктивні юридичні особи будь-якої організаційно-правової форми (суб'єкта підприємницької діяльності, або придбання такої юридичної особи) (ст. 205 КК України). відтак основною характеристикою є змістовний момент, а саме – фіктивність. Зокрема, посадова особа зловживає

владою або службовим становищем, що завдало істотної шкоди (ст. 364 КК України), або вносить до офіційних документів завідомо неправдиві відомості або діяння пов'язано з підроблення документів, складанням або видачею завідомо неправдивих документів (ст. 366 КК України). Насправді, за правило, в осіб, які стоять за створеним або придбаним суб'єктом підприємства, відсутній намір провадити діяльність, зафіксовану в установчих документах і пов'язану з виробництвом товарів, виконанням робіт або наданням послуг. Зазначені особи мають на меті інше: прикриваючись юридичною особою як ширмою, прагнуть приховати свою незаконну діяльність з використанням чи складанням завідомо підроблених документів (ст. 358 КК України).

Отже, основними способами вчинення правопорушень під час здійснення публічних закупівель у сфері охорони здоров'я є:

1) з боку замовників торгів:

а) здійснення закупівлі товарів, послуг без проведення процедури тендерних торгів (заниження цінового порогу шляхом поділу замовлення);

б) безпідставне застосування процедури закупівлі на користь одного учасника;

в) визначення технічного завдання під продукт конкретного виконавця;

г) виконання чи невиконання службовою особою в інтересах окремо взятого учасника процедури закупівлі будь-якої дії з використанням наданої їй влади чи службового становища з метою отримання неправомірної вигоди;

г) службове підроблення, тобто внесення службовою особою до офіційних документів (тендерної документації, оголошень щодо проведення тендерних торгів тощо) завідомо неправдивих відомостей, а також складання і видача завідомо неправдивих документів;

д) службова недбалість, тобто невиконання або неналежне виконання службовою особою своїх службових обов'язків щодо проведення тендерних торгів;

2) з боку учасників процедури закупівлі:

а) надання неправдивої інформації з метою участі у процедурах закупівлі;

б) постачання медикаментів, медичної техніки, які не відповідають вимогам предмета угоди (надходять численні звернення від постачальників із приводу зміни терміну придатності лікарських засобів та медичних виробів, здійснення попередньої оплати, зміни терміну дії договору, виконання зобов'язань щодо поставки товару у зв'язку з тривалим технологічним циклом виробництва товару, затяжної процедури перереєстрації лікарських засобів та медичних виробів тощо);

в) постачання за завищеними цінами порівняно з ринковою вартістю (недекларування зміни оптово-відпускної ціни на такі засоби);

г) навмисне невиконання умов договору, в результаті чого замовник зазнає збитків, оскільки на проведення нового тендеру не вистачає часу (безпідставні зміни строку дії договору та виконання зобов'язань щодо передачі товару за відсутності виникнення документально підтверджених постачальником товару об'єктивних обставин);

г) створення фіктивної конкуренції, і, як наслідок, – проведення фіктивних торгів шляхом залучення до участі в торгах «пов'язаних» фірм, які подають різні за ціною тендерні пропозиції для формального дотримання процедури торгів [184, с. 157].

3) з боку службових осіб державних органів, які у межах своїх повноважень здійснюють державний нагляд (контроль) у сфері закупівель:

а) виконання чи невиконання службовою особою в інтересах конкретних учасників тендерних торгів будь-якої дії з використанням наданої влади чи службового становища з метою отримання неправомірної винагороди;

б) службове підроблення, тобто внесення службовою особою до офіційних документів здійснення нагляду та контролю за проведенням тендерних торгів завідомо неправдивих відомостей, інше підроблення документів, а також складання і видача завідомо неправдивих документів в інтересах конкретних учасників тендерних торгів;

в) службова недбалість, тобто невиконання або неналежне виконання службовою особою своїх службових обов'язків щодо нагляду та контролю за дотриманням законності у сфері здійснення державних закупівель.

Відтак наведемо класифікацію основних способів учинення злочинів під час публічних закупівель у сфері охорони здоров'я.

1. *Викрадення бюджетних коштів способом складання фіктивних документів на приймання невиконаних або завищених робіт чи послуг (46%).* Механізм вчинення злочину полягає в тому, що службова особа МОЗ вступає у змову з підрядником і виконання робіт оплачується за фіктивними актами за рахунок бюджетних коштів. У подальшому частина грошових засобів повертається замовнику готівкою або в безготівковій формі на його банківський рахунок. Вчинення злочину в такий спосіб характеризується тим, що посадові особи сфери охорони здоров'я укладають угоди на виконання ремонтних, будівельних робіт або надання послуг для медичного обслуговування з комерційними приватними фірмами, але фактично роботи не виконуються або виконуються не в повному обсязі. В такому разі розрахунки проводяться за невиконаними зобов'язаннями згідно з договором.

Наприклад, 2013 р. до ЄРДР внесено кримінальне провадження № 11012070340000088 за фактом розтрати бюджетних коштів (ч. 3 ст. 191 КК України, ч. 2 ст. 205 КК України та ч. 1 ст. 366 КК України, ст. 358 КК України), службовими особами установи МОЗ та підприємства-переможця «К» тендеру на будівництво та реконструкцію пологового будинку у Львівській області. Ці особи протягом п'яти років склали фіктивні акти приймання-виконання підрядних робіт та постачання товарно-матеріальних цінностей із фіктивними підприємствами на загальну суму близько 1,5 млн. грн. [185, с. 300].

Суспільно небезпечними є способи заволодіння бюджетними коштами шляхом зловживання службовим становищем (ст. 191 КК України), особливо з використанням фіктивного підприємництва (ст. 205 КК України) для прикриття злочину.

Пошуковими ознаками цього способу викрадення бюджетних коштів є складання завідомо неправдивих документів про, нібито, виконані роботи чи надані послуги, зокрема:

1) складання фіктивних актів щодо проведення обстеження з визначенням будівель чи інфраструктури МОЗ, що потребують будівельно-ремонтних робіт;

- 2) завищення даних щодо фактичних витрат у проектно-кошторисній документації (накази, розпорядження);
- 3) складання завідомо неправдивих документів на закриття нарядів щодо виконаних робіт чи послуг;
- 4) закриття фіктивних нарядів на заробітну плату особам, які виконували зазначену роботу;
- 5) заповнення арматурних карток на фіктивне списання сировини і матеріалів на ремонт чи незавершене будівництво;
- 6) складання виправдувальних фінансово-бухгалтерських документів на закупівлю сировини та матеріалів на ремонті та будівельні роботи;
- 7) оформлення фіктивних актів на приймання-виконання підрядних робіт чи надані послуги.

2. *Закупівля лікарських засобів, медичних товарів за завищеними цінами (34%).* За такого способу службова особа сфери охорони здоров'я вступає у змову з учасником конкурсних торгів (у більшості випадків це свої фірми). Предметом змови є завищення ціни постачання лікарських засобів, медичних товарів, які закупаються за бюджетні кошти. Різниця між ринковою ціною і фактично сплаченою (завищеною) повертається готівкою або перераховується на банківську картку посадовій особі охорони здоров'я.

Скажімо, Фірма «Індар» виграла тендер на тест-смужки для глюкометрів, але вона ніколи не була ні постачальником, ні виробником. Під час розгляду пропозицій конкурсних торгів МОЗ із формальних причин було відхилено дешевші пропозиції інших учасників процедури закупівель, які до цього моменту були стабільними постачальниками якісних тест-смужок для глюкометрів. «Індар» запропонував тест-смужки німецького виробництва «Рош Діагностікс» дешевше, ніж офіційний дистриб'ютор цієї компанії в Україні – фірма ТОВ «Діалог Діагностікс». У результаті перевірки встановлено, що контракт, за яким «Індар» закупив смужки «Рош Діагностікс» укладений не з німецьким виробником «Рош Діагностікс», а з британською компанією «Altona Trade Agency LLP». Згідно з контрактом, «Індар» закупив

92 тисячі упаковок тестів і сплатив за товар офшорній фірмі 1,470 тисяч євро, що на 30% дорожче. Водночас у Державному реєстрі лікарських засобів України відсутня інформація про таке виробництво [81].

У зверненні групи народних депутатів до правоохоронних органів у 2015 р. зазначено, що тільки на препарати інсулінового ряду різниця ціни при їх закупівлях в різних областях сягала 100%, а Міжнародні організації у 86% випадків не доставляють вчасно попередньо сплачені лікарські засоби і виробу медичного призначення [18].

Відтак встановлено, що до основних порушень (для збільшення ціни), пов'язаних із умовами виконання договору на постачання кількості лікарського засобу та медичного виробу, належать:

1) приведення до кратності кількості лікарського засобу та медичного виробу залежно від виду пакування за умови, що така зміна зумовлює збільшення суми, визначеної в договорі (11,5%);

2) безпідставне збільшення ціни після зміни найменування виробника, лікарського засобу, лікарської форми, виду і розміру упаковки, терміну придатності та зміни в інструкції для медичного застосування, яка відбулася після його перереєстрації відповідно до законодавства, за умови, що незмінними залишаються якісний та кількісний склад лікарського засобу, та документального підтвердження такої перереєстрації (24,8%);

3) безпідставне збільшення ціни після зміни найменування медичного виробу та його перереєстрації (13,7%);

4) безпідставне збільшення визначеної в договорі суми за згоди постачальника за заміну генеричного лікарського засобу на референтний/оригінальний у такій же кількості (15,8%);

5) безпідставне збільшення суми, визначеної в договорі генерального замовника/замовника, за зміну терміну придатності лікарського засобу, виробу медичного призначення (14,6%);

6) безпідставне збільшення визначеної в договорі суми за зміну строку дії договору та виконання зобов'язань щодо передачі товару у разі виникнення

документально (фіктивно) підтверджених постачальником товару об'єктивних обставин, що спричинили таке продовження, зокрема форс-мажорних обставин, затримки фінансування витрат замовника, зміни умов розрахунків за товар, проведення перереєстрації лікарського засобу та медичного виробу, тривалого технологічного процесу виготовлення товару тощо (11,8%);

7) фальсифікація документів щодо постачання кількості товару на початку наступного року (фіктивні накладні) відповідно до обсягу фінансування, визначеного законодавством для такої закупівлі, коли закупівля проведена генеральним замовником/замовником у минулому році (7,8%) (Додаток А п. 8).

Пошуковими ознаками цього способу викрадення бюджетних коштів є невідповідності в ціні закуплених лікарських засобів, медичних товарів порівняно з ринковою ціною, яка встановлюється виробником (реалізатором). Ці невідповідності мають вияв передусім у таких документах:

1) тендерній документації щодо отримання переваг у заключних договорах із постачання лікарських засобів, медичних товарів лікарських засобів, медичних товарів:

2) документації на здійснення господарської діяльності у сфері медицини поставщиком;

3) ліцензії щодо торгівлі та постачання лікарських засобів, медичних товарів;

4) довіреності та накладних щодо постачання лікарських засобів, медичних товарів;

5) фінансово-бухгалтерських документах із оплати за бюджетні кошти за поставлені лікарські засоби та медичні товари (банківські платіжні вимоги, платіжні виконання);

6) виробничих та цінових документах виробника щодо поставлених лікарських засобів чи медичних товарів (калькуляційні затрати на собівартість, накладні із зазначенням оптової і роздрібною ціни).

3. Заволодіння державними коштами шляхом закупівлі медичного устаткування чи техніки за завищеними цінами або непридатного

до використання та його експлуатації (20%). Механізм вчинення полягає у закупівлі медичного устаткування чи техніки, який уже був у використанні або некомплектний, або просто не придатний для використання у медичних цілях. Найбільше це притаманно випадкам закупівлі за державні кошти устаткування (обладнання) чи окремих елементів такого устаткування, або окремих технічних пристроїв (рентгенних апаратів, пульмонологічних установок, транспортних засобів тощо).

Так, 2011 р. закуплено, нібито, спеціалізовані медичні автомобілі «Opel Combo», після отримання яких МОЗ зробив офіційний висновок, що автомобілі не відповідають національному стандарту і не пристосовані для транспортування хворих на ношах [133].

Прокуратура Краснодонського району в 2014 р. порушила низку кримінальних справ за ознаками складу злочину, передбаченого ч. 3 ст. 191 КК України та ч. 1 ст. 366 КК України, щодо директора одного з ТОВ, який здійснив привласнення та розтрату коштів шляхом внесення недостовірної інформації до актів виконаних ремонтних робіт та постачання медтехніки до міської лікарні, завдавши відтак збиток державі у розмірі 517,2 тис. грн. [185, с. 301].

Пошуковими ознаками зазначеного способу викрадення бюджетних коштів є факти, які вказують на непридатність поставленого медичного устаткування чи техніки за прямим призначенням, зокрема:

1) документація конкурсних торгів щодо виграного тендеру на постачання чи ремонт медичної техніки (наявність ліцензії на виробництво чи ремонт техніки, сертифікатів якості);

2) укладені договори щодо постачання або ремонту медичної техніки (устаткування);

3) фінансово-бухгалтерські документи щодо перерахування бюджетних коштів за постачання чи ремонт медичної техніки (рахунки-фактури, товарно-транспортні накладні, платіжні доручення, виписки з банківських рахунків підприємства тощо);

4) технічна документація та сертифікати якості на фактично закуплену чи відремонтовану медичну техніку;

5) акти приймання ремонтних робіт при монтажі техніки (устаткування) та його випробуванні.

Зазначені сліди викрадення бюджетних коштів шляхом закупівлі непридатного до використання або експлуатації устаткування визначаються державними контролюючими органами у вигляді виявлення закупленого устаткування, яке фактично не використовується. Перевірка відтак засвідчує його непридатність, і тому акти такої перевірки поряд із іншими документами є підставою для відкриття кримінального провадження за ознаками злочину, передбаченого ст. 191 КК України.

4. *Злочини у вигляді прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою (ст. 368 КК України)* вчиняються службовими особами-керівниками структурних підрозділів охорони здоров'я як замовниками конкурсних торгів. Злочини, за які передбачена відповідальність за ст. 369 КК України (*пропозиція, обіцянка або надання неправомірної вигоди службовій особі*), вчиняються службовими особами учасників конкурсних торгів (які стали переможцями конкурсних торгів із постачання лікарських засобів, медичних товарів чи виконання робіт або надання послуг).

Механізм вчинення зазначених злочинів полягає в отриманні чи обіцянці неправомірної вигоди (гроші, цінна річ, пропозиція щодо найму на роботу, послуга тощо) службовими особи структурного підрозділу МОЗ (замовника конкурсних торгів) від учасника конкурсних торгів із метою вплинути на прийняття рішення щодо визначення переможця процедури закупівлі або застосування замовником певної процедури закупівлі з порушенням Закону України «Про публічні закупівлі». Неправомірна вигода (винагорода), зокрема, пропонується з боку учасника торгів за: здійснення оцінки пропозицій конкурсних торгів усупереч переліку критеріїв та методиці; визначення переможцем учасника, який не відповідає кваліфікаційним критеріям; здійснення державної закупівлі без проведення процедур, передбачених законодавством (наприклад, якщо сума договору перевищує встановлену законодавством межу); витрату бюджетних коштів

на придбання товарів, робіт або послуг в обсягах, які перевищують установлені граничні суми витрат.

Так, у лютому 2013 р. внесено до ЄРДР кримінальне провадження за ст. 191 КК України та ст. 369 КК України у м. Київ за фактом незаконного заволодіння бюджетними коштами службовими особами підприємства-переможця «А» державних закупівель лікарських засобів для Міністерства охорони здоров'я України. Службові особи підприємства уклали контракт із іноземною компанією на постачання в Україну вакцини на майже 9 млн. грн. та продали цю вакцину МОЗ України за 13,5 млн. грн. всупереч Постанові КМУ від 17 жовтня 2008 р. № 955 «Про заходи щодо стабілізації цін на лікарські засоби і вироби медичного призначення», відповідно до якої граничний рівень надбавки (націнки) на лікарські засоби встановлений на рівні не вище, ніж 10 відсотків оптової ціни виробника митної вартості. Частина надприбутку мала бути використана для передачі представникам МОЗ як неправомірна вигода за прийняття рішення щодо визначення переможця процедури закупівлі [185, с. 304].

У цьому контексті В. І. Василичук та інші науковці наголошують, що сам по собі факт прийняття службовою особою навіть і незаконного рішення на користь певних юридичних або фізичних осіб ще не дає підстав для встановлення факту хабарництва, а може бути проявом корупційних дій (передбачених Законом України «Про запобігання корупції») чи іншого службового злочину, зокрема і службової недбалості (ст. 367 КК України) [99, с. 226].

Своєю чергою, С. В. Нагачевський наводить дані 2013 р., за якими за зловживання та надання незаконних переваг учасникам конкурсних торгів до кримінальної відповідальності притягнуто 572 службовців, зокрема 155 керівників і членів конкурсних комісій, а також виявлено 19 фактів за хабарництво [137, с. 1].

Водночас 2016 р. розслідувано 472 кримінальні провадження за ст. 368 КК України, а за ст. 369 КК України – 240, із них у сфері публічних закупівель, відповідно, 8% і 6% кримінальних проваджень [68, с. 226].

До пошукових ознак учинення злочинів за ст.ст. 368, 369 КК України службовими особами-замовниками і учасника конкурсних торгів належать:

- документи, які підтверджують використання фіктивних підприємств як посередників для ухилення від юридичної відповідальності (оформлення підприємства на підставних осіб, на загублений паспорт, відсутність фактичної адреси підприємства тощо (28%);
- підроблені документи, що засвідчують відповідність учасника кваліфікаційним критеріям учасника конкурсних торгів (34%);
- підроблені документи для забезпечення пропозиції конкурсних торгів (поруки, гарантійних листів, застави, завдатку, депозиту) (33%);
- підроблені документи щодо якості, комплектності медикаментів та медичного обладнання, які планується постачати (відсутність сертифікатів якості та визначених виробників (5%) (Додаток А п. 9).

Способи вчинення службовими особами, які є учасниками конкурсних торгів, за правило, утворюють сукупність (комплекс) злочинів підпорядкованого характеру (фіктивне підприємництво – ст. 205 КК України, підроблення документів – ст. 358 КК України, службове підроблення – ст. 366 КК України та ін.).

Зокрема, у травні 2013 р. фахівцями Держлікслужби та співробітниками СБУ встановлено факт здійснення без ліцензійного виробництва лікарських засобів ТОВ «Торговий Дім «Каскад-Медікал» в м. Васильків Київської області. На території ТОВ «Торговий Дім Каскад-Медікал» було виявлено не розфасовані та незареєстровані лікарські засоби з маркуванням німецькою мовою, упаковки українською мовою без зазначення номерів серій та термінів придатності, інструкції, а також запаковані лікарські засоби з маркуванням українською мовою [193, с. 2].

Отже, слушною постає позиція деяких авторів щодо доповнення Кримінального кодексу України окремою нормою, яка б передбачала кримінальну відповідальність за правопорушення у сфері публічних закупівель особами, які безпосередньо пов'язані з організацією та проведенням конкурсних торгів [137, с. 16].

Відтак необхідно розділ VII Кримінального кодексу України доповнити статтею 210-1 «Порушення законодавства про здійснення публічних закупівель».

Складовою механізму вчинення злочинів під час публічних закупівель у сфері охорони здоров'я є його приховання, зокрема дії з неможливості його виявлення. Р. Белкін, розкриваючи зміст способів приховування злочину, поділяє їх на групи, що охоплюють приховування злочину шляхом:

- 1) приховування інформації і/або її носіїв;
- 2) знищення інформації і/або її носіїв;
- 3) маскуванню інформації і/або її носіїв;
- 4) фальсифікації інформації і/або її носіїв;
- 5) можливі також і змішані способи [10, с. 768].

Наприклад, одним із найпоширеніших способів приховування злочинів (найперше за ст.ст. 191, 210, 366 КК України) у сфері публічних закупівель є знищення (викрадення, приховання) фінансових та інших важливих документів, за допомогою яких можна простежити рух грошей і матеріальних цінностей. За правило, це розрахункові, платіжні, звітні, облікові, реєстраційні документи, знищення яких дуже часто ускладнює або взагалі унеможливорює проведення різних перевірок, і в кінцевому результаті перешкоджає об'єктивному встановленню обставин зловживання службовим становищем, хабарництва чи іншого злочину у сфері службової діяльності [8, с. 240].

Це знайшло підтвердження у процесі дослідження й вивчення кримінальних проваджень, зокрема встановлено, що до типових способів приховування службовими особами викрадення бюджетних коштів слід віднести: знищення тендерних документів (16,4%), внесення змін до тендерних документів (19,6%), фальсифікацію обліку і звітності з отримання товарів, робіт і послуг (16%), виготовлення фіктивних документів на учасника торгів (22,3%), знищення облікових документів підприємницькими структурами щодо постачання товарів, виконаних робіт або наданих послуг (25,7%) тощо.

Аналіз кримінальних проваджень (за ст.ст. 368–370 КК України) щодо давання й одержання неправомірної винагороди засвідчив, що приховування

цього злочину, за правило, здійснюється шляхом маскуванню протиправних дій під законну господарську діяльність і з боку посадових осіб (розпорядників бюджетних коштів), і осіб учасників конкурсних торгів. Зокрема, найбільш поширеними способами маскуванню одержання неправомірної вигоди є: укладення фіктивних договорів (32,2%), використання для передачі грошей на рахунки третіх осіб (родичів) (56,7%), створення фіктивних фірм (34,5%), порушення правил проведення публічних закупівель та ін. (57,8%) (Додаток А п. 10).

З-поміж основних чинників, які впливають на можливість, повноту і вибір способу приховування злочинів (за ст.ст. 191, 210, 366 КК України), можна виокремити: специфіку фінансово-господарської діяльності бюджетного підприємства, установи, організації (34,7%); особливості системи документообігу, системи обліку приватних підприємницьких структур (43,2%); прогалини законодавчого регулювання з публічних закупівель (23,4%); недостатній вплив контролюючих органів (20,1%); наявність договірних, виробничих та особистих зв'язків посадової особи з представниками інших державних чи комерційних структур, підлеглими особами тощо (55,3%) (Додаток А п. 11).

В. Шепітько особу злочинця трактує як елемент криміналістичної характеристики злочину, яка відображає сукупність психологічних властивостей, характерних для осіб, які вчиняють злочини. Вивчення особи злочинця охоплює дослідження психологічних механізмів протиправної поведінки, мотивацій різних видів злочинів, ролі і співвідношення індивідуально-психологічних і соціально-культурних чинників у формуванні особи злочинця і протиправної поведінки, впливи на нього стійких і ситуативних психічних станів [139, с. 617].

Суттєве значення у цьому контексті мають відомості про службових осіб, які вчиняють злочини під час здійснення публічних закупівель у сфері охорони здоров'я, як елемент криміналістичної характеристики, що сприяє виокремленню даних, необхідних для організації найбільш ефективного

виявлення і розслідування злочину, а також застосування запобіжних заходів. Визначальною ознакою у встановленні осіб, які вчиняють злочини під час здійснення публічних закупівель у сфері охорони здоров'я, є виконання ними функцій щодо: а) використання бюджетних коштів на закупівлі; б) дотримання вимог чинного медичного законодавства щодо закупівель; в) видання договірних зобов'язань.

Класифікація злочинців, які вчинили злочини під час публічних закупівель, може бути побудована за різними підставами, з-поміж яких виокремлюють дві основні групи: соціологічні, зокрема і соціально-демографічні, та правові. До соціологічних ознак відносять: стать, вік, рівень освіти, рівень матеріального достатку, соціальний стан, наявність сім'ї, рід занять, наявність фаху, місце проживання, взаємини між злочинцями [208, с. 33].

Вивчення особистості злочинця – складна комплексна проблема, що вимагає всебічного підходу. Діапазон психологічних якостей особистості злочинця у сфері публічних закупівель доволі широкий, саме вони здебільшого визначають форми і методи, тривалість, масштаби й інші характеристики їхньої злочинної поведінки. Загальними тут є передусім негативне ставлення до закону і прагнення до збагачення, ігнорування таких негативних наслідків, як дискредитація діяльності сфери охорони здоров'я, а також підриєв принципу соціальної справедливості.

Аналіз слідчої практики підтверджує, що вчинення злочинів під час публічних закупівель у сфері охорони здоров'я здійснюють розпорядники бюджетних коштів (керівники медичних закладів) у змові з підприємцями як продавцями (постачальниками) певних лікарських засобів, медичної техніки і виконавцями робіт та послуг.

Отже, суб'єкт злочину:

– загальний (ст.ст. 190, 191, 205, 227, 358, 369) – осудна приватна особа, яка досягла 16-річного віку;

– спеціальний (ст.ст. 191, 210, 205, 364, 365, 366, 367, 368) – службова особа, яка постійно чи тимчасово здійснює функції представників влади, а також обіймає постійно чи тимчасово на підприємствах, в установах чи організаціях незалежно від форми власності посади, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських обов'язків, або виконує такі обов'язки за спеціальним повноваженням. Службовими особами також визнаються іноземці або особи без громадянства, які виконують вказані обов'язки.

Суб'єктивна сторона:

- прямий умисел (ст.ст. 205, 210, 227, 365, 366, 369);
- прямий умисел і корисливий мотив (ст.ст. 190, 191, 364, 368);
- непрямий умисел (з необережності) (ст.ст. 227, 367) [53, с. 89].

Чинне кримінальне законодавство України містить визначення службової особи у примітці до ст. 364 КК України, відповідно до якої службовими особами є особи, які постійно, тимчасово чи за спеціальним повноваженням здійснюють функції представників влади чи місцевого самоврядування, а також обіймають постійно чи тимчасово в органах державної влади, органах місцевого самоврядування, на державних чи комунальних підприємствах, в установах чи організаціях посади, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських функцій, або виконують такі функції за спеціальним повноваженням, яким особа наділяється повноважним органом державної влади, органом місцевого самоврядування, центральним органом державного управління із спеціальним статусом, повноважним органом чи повноважною особою підприємства, установи, організації, судом або законом [141, с. 884].

У рамках наведеної класифікації вчинених злочинів під час публічних закупівель у сфері охорони здоров'я та визначеної законодавством процедури закупівель можна виокремити три категорії суб'єктів злочинних дій:

- 1) службова (посадова) особа замовника зі сфери охорони здоров'я;
- 2) учасник процедури закупівлі (постачальник медичних препаратів, товарів,

техніки, виконавець робіт та послуг); 3) особа, яка виконує допоміжні функції (пособництва) в механізмі вчинення злочинів (представники бухгалтерій, економічних відділів, юристи тощо).

Розпорядниками зазначених коштів, відповідно до бюджетного законодавства України (ст. 22 Бюджетного кодексу), визнаються посадові особи, які постійно або тимчасово здійснюють функції головного чи нижчого розпорядника бюджетних коштів, на ім'я якого виділяються асигнування згідно з бюджетними призначеннями. Розпорядники бюджетних коштів (у міністерствах та бюджетних установах – сфери охорони здоров'я) поділяються на:

- головних розпорядників (керівник МОЗ, керівники департаментів та управлінь охорони здоров'я, МВС, СБУ та ін.); розпорядників нижчого рівня,
- керівники управління охорони здоров'я обласних органів виконавчої влади та керівники обласних управлінь (відділів) із охорони здоров'я МВС СБУ та ін.;
- керівники міських та районних закладів охорони здоров'я (поліклінік, лікарень, лабораторій тощо).

Виконавці злочинів, що вчиняються під час публічних закупівель у сфері охорони здоров'я, – службові особи які, за правило, є особами старшого віку, мають доволі високий освітній рівень, професійну підготовку та досвід роботи, добре знайомі з умовами та особливостями функціонування підприємств та організацій, де займають відповідальні посади, мають впливові соціальні зв'язки. Із притягнутих до кримінальної відповідальності 99,8% раніше не були судимі.

У рамках дослідження кримінальних проваджень встановлено, що зазвичай підозрювані мали високий віковий (90% злочинів учинили особи у віці 28–55 років) та освітній (95% мали вищу освіту) рівень, із них 85% замовників торгів мали медичну освіту. Більшість злочинів (75%) учинили службові особи, які працювали від 10 до 15 років на різних посадах у сфері охорони здоров'я. З числа осіб, які притягалися до кримінальної

відповідальності, 26% – до дисциплінарної відповідальності за різні службові правопорушення, зокрема за порушення бюджетного законодавства.

Згідно з вивченими матеріалами кримінальних проваджень, учасники процедури закупівлі вирізнялися такими ознаками: фізична особа-підприємець (15%); службова особа підприємства (85%); особи у віці 30–46 років (76%); з високим освітнім рівнем (84% – з вищою освітою, 55% – економічною, 29% закінчили два факультети – економічний (юридичний або фінансовий). Такі особи зазвичай учиняють злочини, передбачені ст. 191 КК України (заволодіння бюджетними коштами шляхом зловживання службовим становищем), у співучасті із службовою особою замовника при закупівлі товарів (робіт, послуг) за завищеною ціною. Також встановлено, що учасник процедури закупівлі самостійно може вчинити злочин, передбачений ст. 369 КК України (пропозиція, обіцянка або надання неправомірної вигоди службовій особі), ст. 365-1 КК України (перевищення повноважень службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми), ст. 366 КК України (службове підроблення та деякі ін.).

Основним мотивом учинення протиправних дій було прагнення незаконного збагачення шляхом загальної державної корупції. Понад 75% обвинувачених визнавали свою вину у вчиненні злочинів, 55% заявили, що стали заручниками корупційної системи.

Водночас особами, які виконували допоміжні функції (пособництва) у механізмі вчинення злочинів, були: 1) службовці (не керівники) замовника – медичних закладів (головні бухгалтери, керівники фінансово-економічних підрозділів, керівники структурних підрозділів установи, які самі не є розпорядниками (одержувачами) бюджетних коштів); 2) службовці юридичної особи – учасники процедури закупівлі (головні бухгалтери, керівники фінансово-економічних підрозділів та ін.); 3) інші особи, які залучаються як пособники вчинення злочинів (підставні особи, які «очолюють» фіктивні підприємства, молодь у віці 22–32 років (понад 55% злочинів).

Для обстановки вчинення злочинів, під час здійснення публічних закупівель у сфері охорони здоров'я, особливе значення має нормативно-

правовий чинник у зв'язку з бланкетними диспозиціями зазначених статей КК України. Згідно з аналізом чинного законодавства, найсуттєвіше значення для методики розслідування окреслених злочинів мають положення, які визначають і регулюють:

- а) поняття, склад і структуру бюджетів різних рівнів;
- б) поняття, перелік, права і обов'язки учасників публічних закупівель;
- в) порядок виконання вимог нормативних актів із проведення конкурсних торгів;
- г) порядок видання (розроблення, підписання, реєстрація, доведення до виконавців) договорів щодо закупівлі;
- г) види правопорушень під час здійснення закупівлі;
- д) контроль за дотриманням бюджетного законодавства у процесі закупівлі.

Суттєвою обставиною, що характеризує обстановку зазначених злочинів, є те, що нормативні акти, що регламентують публічні закупівлі у сфері охорони здоров'я, мають певні недоліки і не визначають основні правопорушення. Тому вибір варіантів фінансування витрат на публічні закупівлі часто виглядає суто суб'єктивною справою того чи іншого чиновника і залежить від його свідомості, особистих інтересів, впливу на нього різних чинників. Ця негативна обставина сприяє вчиненню злочинів, формує відчуття безкарності у службових осіб за неефективне використання бюджетних коштів на закупівлі медичних товарів, техніки, на проведення робіт та надання послуг. Стан контролю за дотриманням законодавства про публічні закупівлі є ще одним важливим чинником, який обумовлює злочинність у цій сфері. Забезпечення фінансового контролю в бюджетній сфері України є недосконалим, оскільки у національних фінансових відносинах склалася ситуація, за якої структури, які безпосередньо виконують бюджет, самі себе і контролюють, що є недопустимим.

Висновки до першого підрозділу

1. У рамках дослідження встановлено, що в радянський період правові основи і загальні принципи здійснення закупівель за державні кошти як одну з форм державних видатків учені розглядали в галузі господарського і фінансового права.

2. У сучасних умовах сфера публічних закупівель товарів, робіт і послуг у сфері охорони здоров'я становить самостійну економічну структуру, що є об'єктом злочинних посягань з боку злочинних елементів, включаючи організовану діяльність замовників у співучасті з учасниками закупівель.

3. Здійснено класифікацію осіб, які вчиняють злочини, залежно від статусу розпорядників бюджетних коштів.

РОЗДІЛ 2

ОСОБЛИВОСТІ ВИЯВЛЕННЯ ЗЛОЧИНІВ, ЩО ВЧИНЯЮТЬСЯ ПІД ЧАС ЗДІЙСНЕННЯ ПУБЛІЧНИХ ЗАКУПІВЕЛЬ У СФЕРІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я

2.1 Діяльність оперативних підрозділів та державних контролюючих органів із виявлення злочинів, що вчиняються під час здійснення публічних закупівель у сфері охорони здоров'я

Практична діяльність із виявлення злочинів, що вчиняються під час здійснення публічних закупівель у сфері охорони здоров'я, спрямована на викриття відповідних правопорушень. Роботу з виявлення таких правопорушень належить розпочинати з вивчення діяльності закладів охорони здоров'я в регіоні, у рамках якої встановлюється злочинний зв'язок між основними замовниками та учасниками конкурсних торгів щодо закупівлі медичних товарів, робіт і послуг та виконання договірних умов.

Проблеми виявлення злочинів у сфері економіки, зокрема у сфері публічних закупівель, досліджували такі вчені, як Р. С. Белкін, А. В. Бертовський, Л. В. Борець, В. І. Василичук, О. Д. Василик, П. Т. Гега, О. Ф. Долженков, Т. В. Дученко, А. І. Капітанський, І. П. Козаченко, М. В. Корнієнко, В. В. Коряк, В. В. Лисенко, С. Ю. Мироненко, В. А. Некрасов, Д. Й. Никифорчук, Н. І. Ніколаюк, В. А. Образцов, В. Л. Ортинський, Л. П. Скалозуб, В. Р. Сливенко та ін.

Підтверджено, що пошукова діяльність, спрямована на виявлення ознак злочинів, що вчиняються під час здійснення публічних закупівель у сфері охорони здоров'я, охоплює:

а) діяльність оперативно-розшукових підрозділів, спрямовану на виявлення ознак злочинів у зазначеній сфері (88%);

б) діяльність контролюючих органів зі здійснення перевірки господарської і фінансової діяльності, у процесі якої виявляються ознаки вказаних злочинів (10%).

в) діяльність слідчих органів із виявлення ознак зазначених злочинів під час розслідування інших економічних та службових злочинів (2%).

Діяльність оперативних підрозділів щодо виявлення злочинів, які вчиняються під час публічних закупівель у сфері охорони здоров'я.

На думку Р. С. Белкіна, ознаки злочину можуть бути виявлені трьома шляхами. По-перше, завдяки оперативно-розшуковим заходам, які передують порушенню кримінальної справи; по-друге, громадянами, а також представниками державних організацій під час проведення перевірочних і контрольних заходів тощо; по-третє, безпосередньо слідчим, прокурором і судом [12, с. 391].

Так, Л. П. Скалозуб запевняє, що термін «виявлення» доцільно застосовувати у словосполученні «виявлення злочину», «виявлення ознак злочину» [197, с. 68].

Водночас В. А. Образцов і А. В. Бертовський визначають процес виявлення злочинів у сфері економіки як кримінально-процесуальну діяльність, спрямовану на перевірку первинних фактичних даних про ознаки підготовки чи вчинення господарюючим суб'єктом злочину, пов'язаного з його професійною діяльністю [147, с. 291].

В. І. Василичук та інші наголошують, що тактика пошукової діяльності оперативних підрозділів у сфері економіки має певні відмінності від тактики пошуку, що використовується іншими оперативними апаратами, і ґрунтується на знанні оперативними працівником специфіки діяльності об'єкта, що обслуговується (лінії роботи), способів вчинення і приховування економічних злочинів, тактики їх виявлення [129, с. 752].

У контексті нашого дослідження встановлено, що основними чинниками, що негативно впливають на виявлення вказаних злочинів, є: відсутність необхідних оперативних позицій (75% опитаних оперативних працівників); незнання способів вчинення злочинів (65%); відсутність даних про індивідуальні особливості злочинця (45%); невміння використовувати оперативно-технічні засоби (особливо робота в мережі Інтернет) (40%); низький рівень обізнаності оперативних працівників про ознаки злочинів під

час публічних закупівель (60%); високий рівень корупції у зазначеній сфері тощо (45%) (Додаток А п. 13).

Тимчасом основним завданням оперативних підрозділів є своєчасне виявлення, якісне документування таких злочинів, забезпечення повного, всебічного та об'єктивного їх розслідування, притягнення винних осіб до встановленої законом відповідальності, відшкодування заподіяної злочинами шкоди, відновлення порушених прав громадян [65, с. 198–203].

Окреслене завдання сформульоване у певній логічній послідовності дій. Найперше необхідне *виявлення злочинів*, що передбачає збір інформації про кримінальні діяння, які мають латентний характер, про приховані дії злочинців, які зовні можуть не мати вигляду кримінальних. Відтак здебільшого оперативним шляхом виявляються економічні злочини, корупційні діяння, основна частина діянь, які належать до організованої злочинної діяльності та ін. [218, с. 19].

У процесі ОРД створюються необхідні умови для швидкого та повного виявлення і документування злочину з дотриманням кримінально-процесуального закону. Це, своєю чергою, передбачає отримання відомостей про: 1) очевидців злочину; 2) місцезнаходження документів і предметів, що стали знаряддям злочину, зберегли на собі його сліди, були об'єктами злочинних дій; 3) виявлення грошей та інших цінностей, здобутих злочинним шляхом; 4) встановлення предметів, що можуть сприяти виявленню злочину, обставин його вчинення і встановленню винних. Відтак під час проведення оперативно-розшукових заходів формуються передумови для офіційної реєстрації діяння як злочину та прийняття процесуального рішення про порушення кримінального провадження та проведення досудового слідства.

У цьому контексті необхідно також виокремити чинники, які впливають на результати оперативного пошуку ознак злочинів під час здійснення публічних закупівель у сфері охорони здоров'я. За результатами опитування встановлено такі чинники: значний обсяг документальної роботи за цією категорією злочинів (72%); недосконалість нормативно-правового регулювання

виявлення цих злочинів (40,5%); протидія з боку корумпованих працівників сфери охорони здоров'я або посадових осіб інших установ (42,5%); погані умови праці (технічне та організаційне забезпечення) (37,5%); труднощі проведення документальних ревізій і експертних досліджень до процесу кримінального провадження (29,7%); відсутність належної взаємодії з контролюючими органами (25%); недостатність економічної, технічної та фінансової освіти у співробітників (10,8%); відсутність досвіду з виявлення таких злочинів (6,2%) (Додаток А п. 14).

Водночас акцентувати треба на тих ознаках, які мають певні збіги з інформацією про злочин. Процес розпізнання злочинного явища в конкретному випадку зумовлений обсягом знань оперативного працівника та досвідом його оперативної роботи (коли ототожнювання відбувається не усвідомлено, на рівні інтуїції).

Своєчасне виявлення злочинів під час здійснення публічних закупівель у сфері охорони здоров'я здебільшого залежить від оперативності отримання інформації і гласним, і негласним шляхом про початковий стан злочину. Надходження цієї інформації ймовірно завдяки таким чинникам:

- належній організації оперативного обслуговування об'єктів охорони здоров'я (44,3%);
- оптимальному використанню джерел оперативної інформації на об'єктах сфери охорони здоров'я (34,7%);
- ґрунтовному знанню працівниками особливостей роботи закладів охорони здоров'я, фінансових, податкових установ та підприємницьких структур, які виконують замовлення (55,7%);
- обізнаності щодо найпоширеніших причин і умов, що сприяють учиненню зазначених злочинів (45,5%);
- знанню контингенту осіб, які за видом діяльності чи потенційно схильні до вчинення таких злочинів, а також їхніх зв'язків (33,2%);
- тісній взаємодії оперативних підрозділів із іншими суб'єктами протидії економічним і службовим злочинам (25%);

- широкому використанню методу економічного аналізу, що передбачає вивчення актів ревізій, інвентаризацій, перевірок тощо (31,7%);
- зверненням громадян і юридичних осіб, а також публікаціям у засобах масової інформації тощо (15%) (Додаток А п. 15).

У процесі вивчення слідчо-оперативної практики встановлено, що інформацію про злочини, що вчиняються під час публічних закупівель у сфері охорони здоров'я, одержувалася: через засоби ОРД (80%); зі засобів масової інформації (5%); зі скарг і заяв громадян (3%); від інших державних правоохоронних і контролюючих органів (12%).

Виявлення злочинів як окрема форма діяльності правоохоронних органів варте уваги у рамках проведення організаційних та оперативно-розшукових заходів. Встановлені під час таких заходів дані можуть бути підставою для внесення таких випадків (як злочинних) до ЄРДР і відкриття кримінального провадження досудового розслідування. Найчастіше виявлення злочинів із використанням таких форм діяльності правоохоронних та контролюючих органів застосовується щодо злочинів у сфері господарської діяльності та службових злочинів.

Так, у п. 1 ст. 7 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» зазначено, що «Підрозділи, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність, зобов'язані: ...вживати необхідних оперативно-розшукових заходів щодо попередження, своєчасного виявлення, припинення і розкриття злочинів та викриття причин і умов, які сприяють вчиненню злочинів, здійснювати профілактику правопорушень».

У цьому аспекті абсолютно слушно зазначає В. П. Кувалдін, що ознаки мають мати певний «пошуковий ефект», тобто володіти реальною можливістю їх розпізнавання за допомогою оперативно-розшукових і інших заходів. Словом, «виявлення за допомогою автоматизованих систем осіб і фактів, що становлять оперативний інтерес, і отримання додаткової інформації про об'єкти розробки відбувається за встановленими заздалегідь індивідуальними ознаками стосовно конкретного вчиненого злочину» [116, с. 152]. Тому саме

сукупність пошукових ознак визначає відповідний алгоритм виявлення зазначених злочинів на базі програмної обробки інформаційних масивів. Відтак на основі аналізу наукових джерел можна зробити висновок, зокрема, про необхідність: 1) використання сучасних інформаційних технологій в ОРД у боротьбі з економічними та службовими злочинами у сфері публічних закупівель; 2) розроблення методик виявлення ознак указаних видів злочинів на основі аналізу інформаційних масивів у форматі баз даних, що містять зведені дані про фінансово-господарську діяльність під час здійснення публічних закупівель, як один із основних напрямів удосконалення наукового забезпечення оперативних підрозділів.

Злочини, вчинені службовими особами у сфері публічних закупівель, залишають сліди в матеріальній і інтелектуальній сферах, причому не у вигляді явних фактів протиправної діяльності, а лише як несуттєві відхилення від установленого порядку проведення господарських і інших операцій. На виявлення таких ознак, які вказують на ймовірне вчинення злочинів, власне спрямовуються сили й засоби оперативних підрозділів ДСБЕЗ [143, с. 110].

Л. П. Скалозуб, В. І. Василичук окреслюють злочини у зазначеній сфері як різновид навмисних протиправних суспільно небезпечних діянь осіб із використанням наданих їм повноважень, що посягають на встановлений чинним законодавством порядок функціонування економічної системи України у сфері господарської чи службової діяльності та вчинених із метою незаконного збагачення [20, с. 7–8].

Наведемо основні напрями діяльності оперативних підрозділів із виявлення злочинів під час публічних закупівель у сфері охорони здоров'я.

1. *Виявлення типових правопорушень у процесі організації та проведення тендерних процедур публічних закупівель медичних товарів, медичної техніки, робіт та послуг.* Для отримання інформації щодо порушення процедури публічних закупівель необхідно використовувати глобальну мережу Інтернет, котра є публічним ресурсом глобального масштабу та елементом сучасного інформаційного суспільства й охоплює статистичну, адміністративну, правову,

довідкову, енциклопедичну, аналітичну, комерційну, управлінську та соціологічну інформацію. Тому обсяг інформації та ступінь її оновлення в мережі загалом характеризують Інтернет як перспективне джерело інформації. Відтак у мережі Інтернет можемо відстежувати:

- законодавство, яке регулює питання публічних закупівель товарів, робіт і послуг за державні кошти;

- оголошення про заплановану закупівлю та результати закупівель за державні кошти, що розміщується на веб-порталі з питань публічних закупівель, а також інформацію стосовно публічних закупівель, зокрема: що публікується в інформаційному бюлетені «Вісник публічних закупівель», оголошення про проведення процедури закупівлі [201, с. 332–334], протокол розкриття пропозиції конкурсних торгів, цінових пропозицій, кваліфікаційних пропозицій; інформація про відхилення пропозицій конкурсних торгів або цінових пропозицій, кваліфікаційних пропозицій та підстави такого відхилення у вигляді протоколу; повідомлення учасників про результати процедури закупівлі; звіт про результати проведення процедури закупівлі; інформація про одностороннє розірвання договору про закупівлю тощо [24, с. 325–326].

Зокрема, з-поміж джерел отримання інформації про проведення публічних закупівель у сфері охорони здоров'я, що в подальшому сприяло виявленню злочинів, 33% респондентів виокремили інформацію від фінансових інспекцій та Держказначейства, а 67% – інформацію, отриману з веб-порталу www.tenderme.gov.ua. Такий незначний відсоток оперативних працівників, які використовують веб-портал, пояснюється тим, що не всі оперативні працівники обізнані з особливостями роботи в мережі Інтернет (веб-порталу www.tenderme.gov.ua) (Додаток А п. 16).

Отже, задля виявлення типових правопорушень, допущених у процесі організації публічної закупівлі товарів, робіт і послуг у сфері охорони здоров'я, необхідно отримувати інформацію про:

- незаконний поділ замовником предмета закупівлі на частини з метою уникнення тендерної процедури;

– здійснення закупівлі товарів, робіт або послуг без проведення тендерів (торгів) у разі, якщо сума закупівлі перевищує суму, встановлену законодавством;

– неоприлюднення інформації щодо закупівлі товарів, робіт і послуг через спеціальні засоби масової інформації;

– порушення термінів публікування оголошення про результати відкритих торгів;

– визначення переможцем тендера учасника, який не відповідає кваліфікаційним вимогам, викладеним у тендерній документації;

– здійснення оцінки тендерних пропозицій всупереч правилам і критеріям, методиці, визначеній у тендерній документації, та визначення на цій основі переможця тендера;

– непроведення перед початком тендерних торгів реєстрації учасників торгів;

– допущення до участі у тендері учасників процедури закупівлі, що є пов'язаними особами [51, с. 163].

З метою підтвердження вчинення правопорушень під час організації публічних закупівель у сфері охорони здоров'я належить перевірити та проаналізувати такі документи:

а) кошторис проведення публічної закупівлі (план використання державних коштів), звіт про його виконання, довідку про зміни річного розпису бюджету (кошторису), річний план діяльності тендерного змісту щодо організації та проведення процедур державних закупівель, який має бути затверджений замовником у визначений законом термін після затвердження кошторису (програми, плану використання державних коштів), зміни до нього, оригінали або копії листів щодо погодження окремих процедур закупівлі (інших, ніж відкриті торги). Треба перевірити факт оприлюднення замовником річного плану проведення тендерів шляхом його розміщення в одній із інформаційних систем у мережі Інтернет упродовж 10 календарних днів від дати його затвердження, а також перевірити використання коштів, спрямованих на закупівлю товарів, робіт і послуг, на відповідність їх кошторисним

призначенням. Із оприлюдненого річного плану проведення тендерів можна отримати інформацію щодо предмета закупівлі, джерела фінансування тендера, очікуваної процедури закупівлі, очікуваного терміну початку тендера;

б) рішення та положення про створення тендерного комітету чи наказ на призначення уповноваженої особи; наявність сертифікатів чи свідоцтв устанавленого зразка, які підтверджують проходження членами тендерного комітету навчання або підвищення кваліфікації спеціалістів із питань державних закупівель; документ, який затверджує склад тендерного комітету, із визначеними функціями кожного члена комітету;

в) протоколи засідань тендерного комітету, зокрема протоколи вибору процедури закупівлі, розкриття тендерних пропозицій, оцінки та акцепту тендерних (цінових) пропозицій; повідомлення про акцепт тендерної пропозиції (має бути розміщено за допомогою інформаційних систем у мережі Internet); розміщені в інформаційних системах мережі Internet запити замовника щодо цінових пропозицій (котирувань) у разі здійснення процедури запити цінових пропозицій (котирувань) [134, с. 55].

Перевіряючи протокол оцінки тендерних пропозицій, слід найперше зважити на те, щоб зазначена оцінка була здійснена відповідно до визначених критеріїв і методики оцінки тендерних пропозицій, а також проаналізувати:

а) журнал реєстрації всіх потенційних учасників тендерних торгів;

б) тендерну документацію, в якій можна ознайомитися з такими відомостями;

в) вимоги щодо підготовки тендерних пропозицій; специфікацію предмета закупівлі;

г) перелік критеріїв і методику їх оцінки для визначення найвигіднішої тендерної пропозиції, зокрема методику розрахунку ціни тендерної пропозиції;

г) перелік основних умов, які мають бути обов'язково включені до договору про закупівлю;

д) спосіб оцінки й порівняння альтернативних тендерних пропозицій, інформацію про валюту (валюти), в якій (яких) має бути розрахована й зазначена ціна тендерної пропозиції;

е) вимоги замовника щодо надання тендеру та забезпечення виконання договору про закупівлю;

є) спосіб, місце й кінцевий термін подання тендерних пропозицій;

ж) термін, упродовж якого тендерні пропозиції вважаються дійсними;

з) місце, дата й час оголошення тендерних пропозицій;

и) прізвища, посади й адреси однієї чи кількох службових осіб або інших працівників замовника, уповноважених здійснювати зв'язок із учасниками торгів [126, с. 12].

2. Виявлення правопорушень під час здійснення публічних закупівель у сфері охорони здоров'я, пов'язаних із постачанням медикаментів, техніки та виконання робіт і надання послуг за завищеними цінами. До ознак, що вказують на правопорушення за такою схемою, належать такі:

– приблизно однакова кількість укладених контрактів (зокрема, субпідряди) серед учасників торгів упродовж певного періоду;

– приблизно однаковий вартісний обсяг робіт серед учасників упродовж певного часу;

– постійний розподіл тендерів серед учасників торгів;

– постійне ранжирування пропозицій цін, наприклад, коли ціни двох учасників торгів завжди приблизно однакові;

– визначені учасники торгів завжди перемагають у тендерах в тих самих географічних зонах чи з тих самих видів товару;

– суб'єкти господарювання часто беруть участь у торгах, але ніколи у них не перемагають у відповідних географічних зонах;

– ідентичні пропозиції цін чи ідентичні ціни на певні цінові позиції, де зазвичай можна очікувати широкий діапазон цін;

– запропоновані ціни значно перевищують очікувані замовником ціни чи ціни, що існує на ринках;

– значна різниця між найвищою і найнижчою запропонованими цінами;

– пропозиції високих цін групуються і несуттєво відрізняються;

– відсутність оцінки чи робочої таблиці для калькуляції ціни, що пропонується учасником, або її неповнота в учасника торгів, який не переміг у тендері;

– укладання субпідрядів між переможцем торгів та іншими учасниками, що пропонували високі ціни або зовсім не надавали пропозиції;

– закупівля медичних товарів, техніки чи устаткування переможцем в учасників торгів;

– зниження вартості в тендерних пропозиціях, зокрема так новий учасник торгів виявляє інтерес до них або надає пропозиції і тендер;

– відмова суб'єктів господарювання, що ознайомилися з тендерною документацією, брати участь у тендері;

– тендерні пропозиції надають менше, ніж зазвичай конкурентів;

– один учасник торгів надає замовнику не тільки свої власні тендерні пропозиції, а й пропозиції своїх конкурентів;

– місцеві конкуренти регулярно надають пропозиції за доставку медикаментів у ближні райони за вищою ціною, ніж за доставку у віддалені [136, с. 255].

Якщо предметом закупівлі були роботи або послуги, пов'язані з будівництвом або реконструкцією (ремонт) об'єктів охорони здоров'я, необхідно;

– вивчити договір і додатки до нього (проектно-кошторисну документацію, дефектні акти та ін.);

– перевірити наявність у ліцензії «дозволу» на проведення відповідних робіт (зазначається в додатку до ліцензії);

– перевірити відповідність фактично виконаних робіт обсягам, зазначеним у акті приймання виконаних робіт форми КБ-2в;

– при підтвердженні вчинення злочину, після введення відомостей до Єдиного реєстру призначити ревізію, будівельно-технічну експертизу щодо перевірки вартості виконаних ремонтно-будівельних робіт об'єкта;

– одночасно з перевіркою обсягів виконаних робіт перевірити законність отримання ліцензії на будівництво. Для цього направити запити до Державної архітектурно-будівельної інспекції України (ДАБІ) та Пенсійного

фонду України за місцем реєстрації юридичної особи. У запиті до ДАБІ затребувати копії документів ліцензійної справи певної юридичної особи;

– здійснити виїмку таких документів, як: довіреність; ліцензії на будівельну діяльність із додатками; заяви на видачу ліцензії; перелік видів робіт провадження будівельної діяльності; свідоцтво про державну реєстрацію юридичної особи; професійна структура та рівень кваліфікації зайнятих у галузі будівництва – для інженерно-технічних професій (ІТП); копії дипломів осіб інженерно-технічних професій; наявність основної техніки та обладнання.

3. Заходи із викриття факту визначення переможцем тендера підставних осіб (фіктивних підприємницьких структур), які не відповідають кваліфікаційним вимогам проведення тендера та умовам тендерної документації при здійсненні публічних закупівель у сфері охорони здоров'я.

У рамках таких заходів належить перевірити:

1) копії пронумерованих квитанцій, що видані учасникам торгів, які подали тендерні пропозиції до закінчення терміну подання, з вказівкою дати і часу їх отримання тендерним комітетом. Зокрема, кількість конвертів із тендерними пропозиціями має відповідати кількості виданих квитанцій;

2) протокол розкриття тендерних (кваліфікаційних, цінових) пропозицій учасників, підготовлений та затверджений замовником (тендерним комітетом), який має бути оприлюднений замовником за допомогою інформаційних систем у мережі Інтернет протягом п'яти робочих днів від дати розкриття тендерних пропозицій. У протоколі необхідно перевірити:

а) номер і дату реєстрації кожної з тендерних пропозицій замовника;

б) інформацію про наявність та правильність оформлення всіх необхідних документів, передбачених тендерною документацією;

в) ціну пропозиції або ціну окремих частин (лотів) предмета закупівлі (якщо окремі частини предмета закупівлі визначені замовником для надання учасниками пропозицій щодо них) (якщо в тендерній документації не передбачено інше, ціни, зазначені переможцем торгів, мають бути фіксованими на весь період виконання договору і не мають змінюватися за будь-яких обставин); кінцеві ціни, запропоновані кожним із учасників;

г) всі тендерні пропозиції, відомості про які зафіксовані в протоколі розкриття тендерних пропозицій.

Належить також вивчити аргументацію щодо встановлення і додержання термінів подання учасниками замовнику тендерних пропозицій і доповнень до них, а також проаналізувати відомості про реєстрацію тендерних пропозицій.

3) протокол (звіт) оцінки тендерних пропозицій учасників торгів, складений тендерним комітетом, в якому має бути пояснено та обґрунтовано кожний негативний висновок щодо оцінки тендерних пропозицій; відображено усі скарги з приводу порушення замовником процедури закупівлі або прийнятих рішень, дій чи бездіяльності, які надійшли на адресу замовника від учасників торгів, що брали участь у процедурі закупівлі, до завершення оцінки тендерних пропозицій, та рішення щодо цих скарг;

4) протокол засідання тендерного комітету з питань прийняття рішення про переможця торгів;

5) перелік відхилених тендерних пропозицій (підстави відхилення).

В обґрунтуванні вибору замовником певного учасника торгів як переможця слід обов'язково враховувати, крім запропонованої ціни, ймовірні економічні ефекти від співпраці замовника з цим переможцем (відстрочка платежів, гарантійне та післягарантійне обслуговування тощо);

6) опитати службових осіб підприємств і організацій, що програли тендер, на предмет порушень, які були допущені під час його проведення з боку службових осіб підприємств-замовників (членів тендерного комітету), залучення до участі в торгах «своїх» фірм, а також ймовірних перевитрат бюджетних коштів (у разі проведення закупівлі за державні кошти), перерахованих на адресу переможців, що пропонують товари, роботи, послуги за ціною, значно вищою за середню ціну, що склалась на ринку;

7) у разі проведення тендера із закупівлі медичних товарів, техніки чи устаткування визначити, за допомогою відповідних фахівців, ступінь придатності лікарських засобів або експлуатації медичної техніки

(устаткування), які надійшли від переможців тендера; здійснити перевірку законності їх оприбуткування і списання; перевірити паспортну документацію;

8) провести зустрічні перевірки переможців тендерів за фактами законності придбання медикаментів, техніки чи устаткування для реалізації замовникам із метою виявлення ймовірних фактів їхнього фіктивного підприємництва та розкрадання бюджетних коштів;

9) провести перевірку достовірності та повноти обсягу виконаних робіт і послуг переможцями тендерів;

10) після підтвердження вчинення злочину зазначені матеріали передати слідчому для введення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань із одночасним ужиттям заходів щодо збереження документів до їх вилучення [78, с. 200–206].

4. *Заходи із викриття факту отримання та передачі неправомірної вигоди з метою отримання переваг, визначення переможця конкурсних торгів під час організації публічних закупівель у сфері охорони здоров'я.* З огляду на поширення «практики» отримання розпорядниками коштів та головами тендерних комітетів й уповноваженими особами неправомірної вигоди («відкатів») за виділення бюджетних коштів задля визначення «свого» переможця в тендері або закупівлі товарів, робіт і послуг без проведення тендера, необхідно вжити заходів щодо розкриття банківської таємниці та встановлення всього ланцюга руху бюджетних коштів, схем виведення їх у тіньовий обіг та переведення в готівку з подальшим використанням як «відкату» зазначеними службовими особами [197, с. 89].

Відтак з метою документування передачі й отримання неправомірної вигоди необхідно здійснювати документування діяльності загалом кола службових осіб, задіяних до публічних закупівель у сфері охорони здоров'я:

1) керівника-розпорядника публічних закупівель, який ухвалює рішення про закупівлю, обирає процедуру її проведення, підписує угоду про виконання публічних закупівель та акт виконаних робіт або послуг;

2) керівника та інших службових осіб конкурсної комісії, які ухвалюють рішення щодо проблемних публічних закупівель;

3) керівника підприємства-виконавця публічних закупівель, пов'язаного із розпорядником публічних закупівель;

4) документування схеми розкрадання державних коштів службових осіб розпорядника публічних закупівель у змові із службовими особами виконавця публічних закупівель;

5) документування схеми передачі замовнику торгів неправомірної вигоди з боку службових осіб учасника публічних закупівель за визначення переможця конкурсу, укладення угоди про державну закупівлю, перерахування державних коштів або підписання акта виконаних робіт чи послуг коштів;

б) документування повного ланцюга переведення державних коштів у неконтрольовану державою готівку від виконавця публічних закупівель до конвертаційного центру;

7) документування схеми легалізації (відмивання) коштів, розкрадених під час публічної закупівлі або отриманих неправомірної вигоди [203, с. 215–217].

Своєю чергою, Л. П. Скалозуб, В. І. Василичук і В. Р. Сливенко зазначають, що для успішного отримання інформації про правопорушення, які вчиняються під час здійснення публічних закупівель товарів, робіт і послуг, необхідно:

– запровадити постійний моніторинг бюджетних видатків через ведення бюджетного паспорта;

– на основі даних моніторингу бюджетних видатків (бюджетного паспорта) організувати їх оперативний супровід;

– удосконалити оперативне перекриття основних розпорядників бюджетних коштів;

– організувати якісне й усебічне відпрацювання зазначених розпорядників бюджетних коштів;

– із залученням територіальних підрозділів Антимонопольного комітету та контрольно-ревізійної служби здійснити перевірки щодо дотримання порядку проведення держзакупівель, насамперед на значні суми вигоди [198, с. 215–216].

Отже, задля належного виявлення злочинів під час публічних закупівель необхідно внести доповнення до ч. 1 ст. 7 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» такого змісту «..оперативний супровід

публічних закупівель, що здійснюються за бюджетні кошти». Відтак для якісного супроводу процесів публічних закупівель товарів, робіт і послуг оперативному співробітнику необхідно користуватися ресурсами мережі Internet [201, с. 333; 50, с. 154]. Під час дослідження, зокрема, узагальнено заходи з виявлення окреслених правопорушень, до яких слід віднести: оперативне стеження за оперативною обстановкою на медичних об'єктах, де здійснюються державні закупівлі (78,5%); вивчення змісту управлінських, бухгалтерських, фінансових і інших документів, що відображають господарську діяльність медичних установ та підприємницьких структур і їхні виробничі зв'язки (57,8%); збір даних за місцем проживання і проведення часу осіб, що підозрюються у злочині (40,1%); вивчення й аналіз документів, що надходять із правоохоронних і контролюючих органів, що містять зведення про неправомірні дії посадових осіб, які здійснюють публічну закупівлю (18,2%); отримання первинних відомостей про інших учасників торгів під час спостереження (21,3%); отримання інформації в процесі здійснення оперативно-технічних засобів (37,4%); здійснення оперативним працівником особистого пошуку (33,1%); використання статистичних, довідкових та оперативно-розшукових обліків (72,6%); залучення до участі у заходах із виявлення правопорушень перевірених представників громадськості (31,7%).

Діяльність контролюючих органів зі встановлення ознак окреслених злочинів під час здійснення перевірки господарської і фінансової діяльності медичних установ. До державних органів, які здійснюють контроль за використанням бюджетних коштів під час публічних закупівель, належать: Рахункова палата, Державне казначейство України, органи Державної аудиторської служби України, Антимонопольний комітет та ін.

Рахункова палата у рамках виконання поставлених перед нею завдань має такі повноваження: здійснювати експертно-аналітичні, інформаційні й інші види діяльності, що забезпечують контроль за використанням коштів загальнодержавних цільових фондів, позабюджетних фондів, за цільовим використанням фінансово-кредитних і валютних ресурсів під час здійснення

загальнодержавних програм; проводити фінансові перевірки, ревізії в апараті Верховної Ради України, органах виконавчої влади, у Національному банку України, Фонді державного майна України, інших підзвітних Верховній Раді України органах; перевіряти в органах і на об'єктах грошові документи, бухгалтерські книги, звіти, плани, кошториси витрат та іншу документацію щодо фінансово-господарської діяльності; а також отримувати від керівників установ та організацій, що перевіряються,

Зокрема, 2015 р. Рахунковою палатою перевірено 627 об'єктів, здійснено 702 контрольно-аналітичні й експертні заходи, у результаті яких виявлено нецільове використання бюджетних коштів на суму 22,7 млрд. грн., надіслано 27 матеріалів до правоохоронних органів із ознаками злочину, відкрито 11 кримінальних проваджень.

Як приклад діяльності Рахункової палати наведемо такий випадок: 30 червня 2016 р. аудитом виявлено неефективне використання коштів державного бюджету на екстрену медичну допомогу. Видатки місцевих бюджетів на цю мету, які зазвичай сформовані за рахунок зазначених субвенцій, у 2015 р. виконані в сумі 3,2 млрд. грн. або 98% від призначень (з них видатки на оплату праці з нарахуваннями і утримання адмінприміщень становлять 72%). Водночас аудитом встановлено недостатню забезпеченість закладів екстреної медичної допомоги кадрами (бригадами швидкої медичної допомоги), спеціальним автотранспортом, медичним обладнанням, засобами зв'язку. Своєю чергою, розпорядниками бюджетних коштів на місцях допущено неефективне використання бюджетних коштів, призначених на утримання закладів екстреної медичної допомоги та придбання для них медикаментів понад потребу, на загальну суму 46,2 млн. гривень. Матеріали були скеровані до правоохоронних органів для надання правової оцінки [177, с. 1].

Державне казначейство України забезпечує казначейське обслуговування державного і місцевих бюджетів на основі ведення єдиного казначейського рахунку та визначає механізм казначейського обслуговування бюджетної системи, встановлення єдиних правил бухгалтерського обліку і звітності про

виконання державного та місцевих бюджетів, кошторисів розпорядників бюджетних коштів; здійснює управління наявними фінансовими ресурсами, що їх обліковує; відкриває, веде та закриває рахунки в органах Казначейства тощо.

За результатами дослідження, органи Державної казначейської служби України забезпечують казначейське обслуговування державного та понад 10 тис. місцевих бюджетів, майже 60 тис. розпорядників та одержувачів бюджетних коштів й інших клієнтів, які здійснюють щорічно близько 70,0 млн. платежів. Підрозділами Державної казначейської служби тільки 2015 р. призупинено 2,8 тис. платежів державних коштів із очевидними порушеннями бюджетного законодавства, із них 120 повідомлень передано до правоохоронних органів [22, с. 5].

Органи Державної аудиторської служби України відстежують цільове й ефективне використання коштів державного та місцевих бюджетів, зокрема, згідно зі звітом ДФІУ за 2014 р., кількість правопорушень на бюджетних підприємствах, в установах і організаціях становила 3,2 тис. Найбільш поширеними серед порушень є нецільове витрачання бюджетних коштів під час виконання державних цільових програм, завищення вартості будівельних, ремонтних робіт, послуг на суму збитків понад 2,1 млрд. грн. Питома вага втрат бюджетних коштів за нецільового їх використання сягає 46% [4, с. 1].

Державна фіскальна служба України бере участь у формуванні дохідної частини бюджету, зокрема здійснює контроль за своєчасністю, достовірністю, повнотою нарахування і сплати податків та обов'язкових платежів. Об'єктивно дуже значним є інформаційний потенціал підрозділів ДФС України, які мають, зокрема, базу даних СПД (суб'єкт підприємницької діяльності), що структурно складається з кількох підсистем: фізичні особи; юридичні особи, яких класифіковано за видом власності: назву та юридичну адресу СПД, дату реєстрації, код ЄДРПОУ (Єдиний державний реєстр підприємств, організацій, установ). Відтак за їх допомогою 2016 р. виявлено 111 фіктивних підприємств, із яких 25 брали участь у процесі публічних закупівель [56, с. 176].

Діяльність Антимонопольного комітету України полягає у розгляді скарг про порушення законодавства у сфері публічних закупівель, поданих суб'єктами оскарження в порядку, встановленому ст. 18 Закону України «Про публічні

закупівлі», стосовно відповідних рішень чи дій замовників, що порушують права чи законні інтереси суб'єкта конкурсних торгів. Найбільш поширеними формами вияву нерівних умов конкуренції, відповідно до даних дослідження 2015 р., стало отримання окремими учасниками ринку нерівних умов розподілу державних замовлень, що становило 18,8%. Відтак протягом 2015 р. органами Комітету проведено 87 виїзних перевірок щодо дотримання вимог законодавства про захист економічної конкуренції: 46 – суб'єктів господарювання та 41 – державних органів. За результатами вжитих Комітетом заходів, усього припинено 4 523 порушення законодавства про захист економічної конкуренції, з них 2 169 порушень – у вигляді зловживань монопольним (домінуючим) становищем, 524 – антиконкурентних узгоджених дій суб'єктів господарювання, 917 – антиконкурентних дій державних органів, 432 – недобросовісної конкуренції, 35 заяв передано до правоохоронних органів [79, с. 17].

Діяльність слідчих органів із виявлення ознак окреслених злочинів під час розслідування інших економічних та службових злочинів.

У кожному випадку під час проведення слідчих (розшукових) дій із розслідування економічних злочинів чи у сфері службової діяльності можуть бути виявлені ознаки іншого злочину, пов'язаного з процесом публічних закупівель у сфері охорони здоров'я. Фактичні дані про такі злочини слідчий зобов'язаний внести до ЄРДР, організувати відповідне розслідування, встановити винних осіб, захистити права та законні інтереси держави, вжити заходів щодо усунення причин і умов вчинення злочину, відшкодування заподіяної шкоди.

Отже, у рамках дослідження встановлено, що протиправні діяння, пов'язані з публічними закупівлями, виявляються у процесі розслідування окремих злочинів, передбачених ст.ст. 205, 209, 210 КК України та ін.

На основі викладеного можна зробити висновок, що виявлення злочинів, що вчиняються під час здійснення публічних закупівель у сфері охорони здоров'я, ґрунтується на їх криміналістичній характеристиці, що охоплює, зокрема, спосіб їх учинення та відшукування слідів у створених документах у процесі проведення тендерних процедур та виконання договірних зобов'язань.

2.2 Особливості взаємодії оперативних підрозділів з органами Державної казначейської служби України та Державної аудиторської служби України у виявленні злочинів, що вчиняються під час здійснення публічних закупівель у сфері охорони здоров'я

Належна організація взаємодії оперативних підрозділів із органами державного контролю є актуальною, оскільки від цього залежить ефективність діяльності щодо виявлення злочинів під час публічних закупівель у сфері охорони здоров'я, швидке й повне виявлення злочинів, вчинених у зазначеній сфері, тощо.

Питання взаємодії зазначених суб'єктів розглядали такі вчені й фахівці, як В. Т. Білоус, В. І. Василичук, О. М. Джужа, О. Ф. Долженков, Я. Ю. Кондратьєв, І. П. Козаченко, О. В. Керевич, І. В. Краснобрижий, В. В. Лисенко, Д. Й. Никифорчук, Л. П. Скалозуб та ін.

Поняття «взаємодія» як філософська категорія зазвичай вживається для фіксації впливу об'єктів один на одного, визначається спільною обумовленістю і породженням одним об'єктом іншого. До основних форм такої взаємодії належать: загальний зв'язок явищ, руху і зміни та функціональна залежність процесів, що відбуваються у навколишньому природному середовищі [226, с. 59; 206, с. 217].

За І. П. Козаченком, взаємодія оперативних підрозділів із іншими державними контролюючими органами і службовими особами під час виявлення злочинів розглядає – це узгоджена діяльність різноманітних ланок однієї або кількох організованих систем, спрямована на досягнення спільної мети з найменшими затратами сил, засобів і часу [129, с. 82].

В. І. Василичук зазначає, що організація взаємодії оперативних підрозділів із органами Державного казначейства та Державної аудиторської служби України при виявленні злочинів у сфері публічних закупівель – це комплексна діяльність, заснована на законах і підзаконних нормативних актах, не підлеглих один одному органів з організації та узгодження цілей,

місця і часу спільних дій, з розподілом компетенції, функцій, повноважень, взаємних обов'язків, що мають як тимчасовий характер, а саме на період реалізації оперативної інформації, так і з відпрацювання бюджетної сфери, напрямів на виконання програм, рішень Президента та Уряду України щодо протидії злочинам у бюджетній сфері [24, с. 307].

Організація взаємодії оперативних підрозділів із органами Державної казначейської служби України та Державної аудиторської служби України ґрунтується на таких засадах: 1) законності; 2) плановості; 3) маневрування; 4) максимального й оптимального використання можливостей суб'єктів, які взаємодіють; 5) спільності інтересів; 6) паритетності та спеціалізації; 7) пропорційної відповідальності [33, с. 38–41].

Залежно від стадії кримінального судочинства, можна розглядати взаємодію: а) на стадії перевірки заяв, повідомлень та іншої інформації про злочин (45,4%); б) під час досудового розслідування (44,4); в) із контролюючими органами під час відпрацювання установ охорони здоров'я (10,2%) (Додаток А п. 17).

Залежно від часу, розрізняють взаємодію під час: а) виявлення ознак злочину органом контролю; б) призначення ревізії (перевірки) правоохоронним органом; в) проведення ревізії; г) оцінки її результатів [178, с. 97].

Слушною постає думка науковців і практиків щодо виокремлення таких основних форм взаємодії оперативних підрозділів з органами Державного казначейства та Державною аудиторською службою України у виявленні злочинів у сфері публічних закупівель у сфері охорони здоров'я: обмін інформацією (95%); надання доступу до автоматизованих баз даних (57%); взаємні консультації (66,8%) (Додаток А п. 19).

Державна казначейська служба України є центральним органом виконавчої влади, діяльність якої спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України для реалізації державної політики у сфері казначейського обслуговування бюджетних коштів. Відтак вона є учасником системи електронних платежів Національного банку України, здійснює заходи для безперебійного розрахунково-касового обслуговування розпорядників і одержувачів бюджетних коштів [227, с. 107].

Взаємодія оперативних підрозділів і органів Державного казначейської служби України охоплює обмін інформацією про: встановлення бюджетних асигнувань розпорядникам бюджетних коштів на основі та в межах затвердженого бюджету; затвердження кошторисів, паспортів бюджетних програм (у разі застосування програмно-цільового методу в бюджетному процесі), а також порядок використання бюджетних коштів; взяття бюджетних зобов'язань; отримання товарів, робіт і послуг; здійснення платежів відповідно до взятих бюджетних зобов'язань; використання товарів, робіт і послуг тощо [23, с. 698].

За даними Державного казначейства, видатки на утримання закладів охорони здоров'я протягом 2015 р. сягнули 224 441,6 тис. грн., із них на закупівлю медичних товарів, робіт і послуг – 1,48 млрд. грн. У 2015 р. за всіма позиціями МОЗ закупив медичні вироби за цінами, що перевищували ціни 2014 р. (у гривнях), а три позиції (по одній у кожного з виробників) – за цінами, які були вищими від рівня девальвації. Наприклад, щодо закупівлі ліків за програмою «Доросла гемофілія» ціна закупівлі 2015 р. виявилася вищою, ніж 2014 р. у валютному еквіваленті на 6,12 грн., тобто на 24,7% [54, с. 6].

Під час дослідження встановлено, що основними формами взаємодії оперативних підрозділів з органами Державного казначейства (у рамках виявлення злочинів, що вчиняються під час публічних закупівель у сфері охорони здоров'я) є: отримання інформації про відомі їм факти перерахування бюджетних коштів під час публічних закупівель (87,4%); доступ до централізованих банків даних казначейства Єдиного реєстру розпорядників та одержувачів бюджетних коштів (22,6%) (Додаток А п. 20).

Так, правоохоронні органи 2016 р. скерували до Держказначейства 2015 запитів щодо використання бюджетних коштів на публічні закупівлі (інформація щодо встановлення учасників торгів, яким перераховувалися бюджетні кошти на постачання товарів, виконання робіт та послуг). Держказначейство ініціативно передало до правоохоронних органів 122 матеріали щодо правопорушень, учинених із бюджетними коштами під час публічних закупівель [80].

Відповідно до компетенції органів Державної аудиторської служби України, їхня взаємодія з правоохоронними органами може відбуватися

в таких формах: 1) обмін інформацією; 2) участь службових осіб органів Державної аудиторської служби України, уповноважених на проведення ревізій і перевірок, у їх проведенні як спеціалістів та безпосереднє здійснення контрольних заходів, ініціатором яких є правоохоронний орган [159, с. 151].

Інформацію, яку зазвичай вимагають правоохоронні органи, можна поділити на дві категорії: загального (довідкового) характеру (наприклад, про кількість перевірених підприємств певної галузі, стан витрачання та збереження бюджетних коштів – 70%) та щодо конкретного контрольного заходу, який здійснювався органом Державної аудиторської служби України (наприклад, на якому об'єкті та які порушення вчинені, з чієї вини, яких завдано збитків тощо – 30%).

Проте, як свідчить анкетування, оперативні працівники оцінюють ефективність обміну інформацією з контролюючими органами як незадовільну, називаючи такі причини: відсутність єдиної системи взаємного інформування (13%); наявність міжвідомчого бар'єру (16,6%); недосконалість правової основи з організації взаємодії тощо (15,4%). Рівень інформаційної взаємодії становить, відповідно, «задовільно» – 55%, «незадовільно» – 45% (Додаток А п. 21).

Так, відповідно до Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» (п. 4 ч. 1 ст. 8, ст. 9, ч. 1 ст. 11), працівникам оперативних підрозділів надається право ознайомлюватись із документами та даними, що характеризують діяльність підприємств, установ та організацій, вивчати їх, виготовляти копії таких документів, а з дозволу слідчого судді в порядку, передбаченому Кримінальним процесуальним кодексом України, – витребувати документи й дані, що характеризують діяльність підприємств, установ, організацій, із залишенням копій таких документів та опису вилучених документів особами, у яких вони витребувані, та забезпеченням їх збереження й повернення в установленому порядку.

Відповідно до ст. 7 Закону України «Про публічні закупівлі» від 25 грудня 2015 року № 922-VIII, законодавець чітко визначив необхідність у проведенні фінансового контролю, аудиту та інспектування підприємств, установ та

організацій, що наділені розпорядчими функціями з освоєння державних коштів за результатами проведених процедур публічних закупівель.

Органи фінансового контролю здійснюють контроль у формі перевірок (обстеження і вивчення окремих напрямів фінансово-господарської діяльності, за результатами яких складається довідка, акт або доповідний висновок); планових і позапланових ревізій (документальний контроль фінансово-господарської діяльності, за результатами якого складається акт або висновок).

Відповідно до п. 8 ч. 3 Положення про Державну фінансову інспекцію України, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 06 серпня 2014 р. № 310, Держфінінспекція під час виконання покладених на неї завдань взаємодіє в установленому порядку з іншими державними органами. Наказом Державної фінансової інспекції України від 02 грудня 2013 р. № 285 (у редакції наказу Державної фінансової інспекції України від 13 травня 2015 р. № 101) визначено Методичні рекомендації з проведення перевірок публічних закупівель зазначеними органами та її територіальними органами.

Перевірки публічних закупівель здійснюються відповідно до Порядку проведення перевірок державних закупівель Державною аудиторською службою (ДАСУ) України та її територіальними органами, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 01.08.2013 р. № 631. Контроль за дотриманням законодавства щодо закупівель здійснюється і в порядку проведення перевірки публічних закупівель, і під час державного фінансового аудиту та інспектування. Відповідно до п. 4.1. Постанови КМУ, здійснюється перевірка виконання умов договорів про закупівлю, наявності підстав для перерахування державних коштів. Під час такої перевірки досліджуються договори про закупівлю, додаткові угоди до договорів, платіжні доручення, накладні, акти виконаних робіт (наданих послуг), бухгалтерські реєстри. Водночас здійснюється зіставлення умов укладених договорів (у частині оплати) з фактичним перерахуванням коштів, перевірка виконання договірних зобов'язань контрагентами (зокрема, в частині визначених договорами термінів постачання товарів, надання послуг або виконання робіт), фактичного постачання товарів (виконання робіт, надання послуг) шляхом інвентаризації,

обстеження та контрольного обміру закуплених (отриманих) об'єктом контролю товарно-матеріальних цінностей, робіт, послуг та інших дій.

Упродовж 2015 р. органи ДАСУ передали до правоохоронних органів 1952 матеріали (зокрема, до МВС України – 1206, прокуратури – 521, СБУ – 195, фіскальної служби – 30), із них: за власної ініціативи – 920 матеріалів, що становить 47,1% від загальної кількості, та за зверненням правоохоронних органів – 1032, що становить майже 53%. За переданими матеріалами (з урахуванням попередніх періодів) правоохоронними органами розпочато 1053 досудові розслідування (53,9% від загальної кількості переданих матеріалів). Тобто кримінальні провадження розпочато майже за кожним другим із переданих матеріалів ревізій (перевірок). До того ж, за переданими матеріалами (з урахуванням минулих періодів) вручено 342 письмові повідомлення про підозру в учиненні кримінального правопорушення, зокрема 140 – за матеріалами, проведеними за власної ініціативи ДАСУ. Із початку 2015 р. долучено до кримінальних проваджень 761 матеріал контрольних заходів органів ДАСУ, у 18 випадках за переданими матеріалами вжито заходів прокурорського реагування, винесено 16 постанов про порушення дисциплінарного чи адміністративного провадження, а також складено 27 протоколів про вчинення корупційного діяння. У процесі моніторингу 90 процедур державних закупівель на загальну очікувану вартість 836,7 млн. грн. виявлено 54 порушення процедури закупівель на загальну суму 513,2 млн. грн. через ініціювання перед підконтрольними об'єктами відміни конкурсних торгів та розірвання договорів, укладених із порушеннями процедури закупівлі. За недодержання фінансової дисципліни до порушників застосовано 96 фінансових санкцій у вигляді зупинення операцій із бюджетними коштами та зменшення бюджетних призначень, або 97% від загальної кількості об'єктів, де виявлено порушення, що призвели до втрат. Виявлені правопорушення у сфері охорони здоров'я, пов'язані з використанням бюджетних коштів, становлять 18% від загальної кількості [2, с. 48].

Відповідно до ч. 2 ст. 93 КПК України, сторона обвинувачення здійснює збирання доказів шляхом проведення витребування та отримання

від органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій, службових та фізичних осіб речей, документів, відомостей, висновків експертів, висновків ревізій та актів перевірок, проведення інших процесуальних дій, передбачених КПК України. Тобто одним із законних способів збирання стороною обвинувачення доказів, визначених ч. 2 ст. 93 Кодексу, є ревізія.

Нині за необхідності проведення ревізій слідчі звертаються до слідчого судді з клопотанням про призначення позапланової ревізії фінансово-господарської діяльності підприємств, установ, організацій, керуючись нормами Закону України «Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні» (у редакції від 28 грудня 2015 р.) та спільного наказу Головного контрольно-ревізійного управління України, Міністерства внутрішніх справ України, Служби безпеки України та Генеральної прокуратури України «Про затвердження Порядку взаємодії органів державної контрольно-ревізійної служби, органів прокуратури, внутрішніх справ, Служби безпеки України» від 19 жовтня 2006 р. № 346/1025/685/53. Зокрема, у п. 2.12 цього наказу йдеться про те, що в разі звернення правоохоронного органу до державної контрольно-ревізійної служби з приводу призначення повторної ревізії з інших питань за аналогічний період, ініціаторові звернення, за правило, повідомляють про неможливість її проведення та рекомендують звернутися до органу, який призначив ревізію вперше, надаючи, за його згодою, копію акта раніше проведеної ревізії.

Ревізія (лат. *revisio* – перегляд) – метод документального контролю за фінансово-господарською діяльністю підприємства, установи, організацій, дотриманням законодавства з фінансових питань, достовірністю обліку і звітності, способів документального виявлення недоліків, розтрат, привласнень і крадіжок коштів і матеріальних цінностей, попередження фінансових зловживань [205, с. 469].

Організація ревізії здійснюється відповідно до Порядку проведення інспектування Державною аудиторською службою України, її територіальними органами, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 20 квітня 2006 р. № 550 [171].

У цьому документі визначено, що ревізія може бути плановою та позаплановою. У ст. 11 Закону України «Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні» передбачено, що за зверненням правоохоронного органу для забезпечення розслідування під час кримінального провадження орган державного фінансового контролю проводить позапланову виїзну ревізію. Позапланова ревізія не передбачена в планах роботи органу державного фінансового контролю та проводиться лише за наявності обставин, визначених чинним законодавством. Її здійснюють без попередження з метою з'ясування окремих питань, які потребують термінової перевірки [228, с. 610].

Позапланова виїзна ревізія, як підконтрольної установи (державного сектора економіки), так і суб'єктів господарської діяльності незалежно від форми власності, які не належать до підконтрольних установ, може здійснюватися лише за наявності підстав для її проведення відповідно до рішення суду. Згідно з п. 4 ч. 2 ст. 40 КПК України, у кримінальному провадженні призначення позапланової виїзної ревізії належить до повноважень слідчого, який, відповідно, звертається до слідчого судді з клопотанням про дозвіл на проведення такої ревізії. Відповідно до ч. 8 ст. 11 наведеного Закону, Позапланова виїзна ревізія, як підконтрольної установи (державного сектора економіки), так і суб'єктів господарської діяльності незалежно від форми власності, які не належать до підконтрольних установ, може здійснюватися лише за наявності підстав для її проведення відповідно до рішення суду. Згідно з п. 4 ч. 2 ст. 40 КПК України, у кримінальному провадженні призначення позапланової виїзної ревізії належить до повноважень слідчого, який, відповідно, звертається до слідчого судді з клопотанням про дозвіл на проведення такої ревізії. Відповідно до ч. 8 ст. 11 Закону України «Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні», слідчий, який ініціює проведення позапланової виїзної ревізії, подає до суду письмове обґрунтування підстав такої ревізії, дати її початку і закінчення, документи, які, відповідно до ч. 5, 7

ст. 15, свідчать про виникнення підстав для проведення такої ревізії, а також на вимогу суду – інші відомості. У рамках вирішення питань, що належать до компетенції Державної аудиторської служби, слідчому під час призначення ревізії слід керуватися не лише зазначеним Законом, який передусім передбачає загальні повноваження органів державного фінансового контролю, а й Постановою Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку проведення інспектування Державною аудиторською службою України, її територіальними органами» від 20 квітня 2006 р. № 550 [15, с. 15].

Як уже зазначалося, відповідно до Закону України «Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні» (ст. 11), «позапланова виїзна ревізія може здійснюватися лише за наявності підстав для її проведення на підставі рішення суду. Позапланові виїзні ревізії суб'єктів господарської діяльності незалежно від форми власності, які не віднесені цим Законом до підконтрольних установ, проводяться органами державного фінансового контролю за судовим рішенням, ухваленим у кримінальному провадженні. Орган або особа, що ініціює проведення позапланової виїзної ревізії (слідчий), подає до суду письмове обґрунтування підстав такої ревізії та дати її початку і закінчення, документи, які відповідно до ч. 5 і 7 цієї статті свідчать про виникнення підстав для проведення такої ревізії, а також на вимогу суду – інші відомості». Відповідно до повноважень, наданих слідчому згідно зі ст. 40 КПК України, він за погодженням із прокурором звертається до слідчого судді з клопотаннями про застосування заходів забезпечення кримінального провадження, зокрема щодо отримання дозволу на проведення позапланової ревізії органами ДАСУ.

Як свідчить аналіз практичної діяльності, матеріали перевірок чи ревізій органів Державної аудиторської служби України, за правило, не містять прямих відомостей про зловживання службових осіб підконтрольних об'єктів під час використання бюджетних коштів та спричинені їх діями збитки. Висновки ревізорів обмежуються здебільшого фіксацією фактів неефективного використання бюджетних коштів, які без вжиття додаткових контрольно-

перевірочних заходів не мають ознак кримінально караних дій. Унаслідок цього правоохоронні органи не вважають передані їм матеріали ревізій і перевірок заявою чи повідомленням про злочин, а відтак процедура взаємних звірок за переданими матеріалами є малоефективною.

Деякі науковці зазначають, що основними причинами, які впливають на проведення позапланової ревізії, є: 1) відсутність власних контрольно-ревізійних підрозділів у правоохоронних органах; 2) малочисельний штат співробітників Державної аудиторської служби України; 3) відсутність правової основи та механізму із забезпечення можливості широкого залучення правоохоронними органами аудиторських фірм до проведення ревізій і перевірок (можливості примусового аудиту з ініціативи правоохоронних органів) [196, с. 34].

Із наведеного очевидно, що врегулювання цієї ситуації ймовірно за умови визначення в системі кримінально-процесуального законодавства процесуального статусу органів Державної аудиторської служби України та матеріалів ревізій і перевірок, що вони передають до правоохоронних органів. Це забезпечить їм можливість бути процесуально зацікавленою стороною у кримінальному провадженні. Відтак, на нашу думку, необхідно Главу 5 КПК України доповнити ст. 102-1 «Висновок ревізії», в якій визначити порядок призначення позапланової ревізії, охарактеризувати компетенцію посадових осіб та зміст висновку ревізора. На цьому, зокрема, також наголосили 84,5% опитаних співробітників оперативних підрозділів та слідчих.

Отже, взаємодія оперативних підрозділів з органами Державної казначейської служби України та Державної аудиторської служби України є особливим і необхідним чинником задля виконання завдань, які вирішують оперативні підрозділи у рамках основної діяльності (пошукова робота, запобігання та документування), та має специфічну мету, спрямовану на виявлення злочинів, що вчиняються під час здійснення публічних закупівель у сфері охорони здоров'я.

Висновки до другого розділу

1. У процесі вивчення практичної діяльності встановлено, що виявлення ознак злочинів, що вчиняються під час здійснення публічних закупівель у сфері охорони здоров'я, здійснюється: силами і засобами оперативно-розшукових підрозділів (88%); контролюючими органами у процесі проведення планової перевірки господарської і фінансової діяльності (10%); слідчими органами під час розслідування інших економічних та службових злочинів (2%). Лєвова частка виявлених злочинів у зазначеній сфері припадає на оперативні підрозділи, за допомогою яких: встановлюються документи, що підтверджують типові правопорушення в організації та проведенні тендерних процедур, постачанні медикаментів, техніки та виконанні робіт і наданні послуг за завищеними цінами; відбувається викриття факту визначення переможцем тендера підставних осіб (фіктивних підприємницьких структур), які не відповідають кваліфікаційним вимогам проведення тендера та умовам тендерної документації, а також викриття факту отримання та передачі неправомірної вигоди з метою отримання переваг за визначення переможця конкурсних торгів під час організації публічних закупівель. Окреслено основні заходи щодо встановлення доказів щодо підтвердження вчинення злочинів за визначеними напрямками.

2. Належна організація взаємодії оперативних підрозділів із органами Державної казначейської служби України та Державної аудиторської служби України сприяє підвищенню ефективності діяльності щодо своєчасного, швидкого й повного виявлення вчинених злочинів у зазначеній сфері. До основних форм такої взаємодії належать: обмін інформацією (95%); надання доступу до автоматизованих баз даних (57%); взаємні консультації 66,8%). Залежно від стадії кримінального судочинства така взаємодія буде необхідною і доречною: а) на стадії перевірки заяв, повідомлень та іншої інформації про злочин (45,4%); б) під час досудового розслідування (44,4%); в) у рамках відпрацювання галузей та певних напрямів (10,2%).

РОЗДІЛ 3

ОСОБЛИВОСТІ РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ, ЩО ВЧИНЯЮТЬСЯ ПІД ЧАС ЗДІЙСНЕННЯ ПУБЛІЧНИХ ЗАКУПІВЕЛЬ У СФЕРІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я

3.1 Типові слідчі ситуації початкового етапу розслідування злочинів, що вчиняються під час здійснення публічних закупівель у сфері охорони здоров'я

З метою формування ефективних теоретичних концепцій щодо розслідування злочинів, що вчиняються під час здійснення публічних закупівель у сфері охорони здоров'я та розроблення практичних рекомендацій важливе значення має вивчення типових слідчих ситуацій.

Проблему слідчих ситуацій розглядали такі вчені, як: Ю. П. Аленін, О. В. Батюк, В. П. Бахін, Р. С. Белкін, С. В. Веліканов, Т. С. Волчецька, В. К. Гавло, І. Ф. Герасимов, В. Г. Гончаренко, Г. А. Густов, Л. Я. Драпкін, В. А. Журавель, А. В. Іщенко, О. Н. Колесніченко, В. О. Коновалова, А. Копилов, В. С. Кузьмичов, В. К. Лисиченко, Г. А. Матусовський, В. Т. Нор, А. Ф. Облаков, В. В. Тищенко, В. Ю. Шепітько та ін.

У криміналістиці визначення слідчих ситуацій є одним із основних чинників у методиці розслідування окремих видів і груп злочинів. Проблема слідчих ситуацій набула актуальності наприкінці 50-х років минулого століття (Р. С. Белкін) і отримало свій розвиток у рамках формування теорії криміналістичної тактики і методики розслідування злочинів (О. Н. Колесніченко, Г. Л. Грановський, Л. Я. Драпкін, І. М. Лузгін, Г. М. Мудьюгін та ін.).

Словник сучасної української мови наводить таке трактування ситуації: ситуація – сукупність умов та обставин, що створюють певне становище, викликають ті чи інші взаємини людей [204, с. 1321].

Водночас 1959 р. Р. С. Белкін висвітлив аспекти слідчої ситуації у підручнику, в якому акцентував на значенні цієї проблеми для

розслідування та необхідності її врахування для ефективного використання криміналістичних рекомендацій [102, с. 331–333].

Окреслену теорію було підтримано і надалі розроблено у 1967 р. О. Н. Колесніченком, який зазначав, що слідча ситуація посідає певне місце у розслідуванні злочинів, характеризується наявністю різних доказів та інформаційного матеріалу, а відтак конкретними завданнями щодо їх збору й перевірки [92, с. 16].

Згодом у 1988 р. В. П. Бахін розглядає підстави класифікації слідчих ситуацій, які мають насамперед відображати можливості вирішення завдань, що постають перед слідчим, але водночас не визначає чітких критерій, за якими би здійснювався поділ слідчих ситуацій. Крім цього, автор називає такі підстави для розмежування видів слідчих ситуацій: за ступенем складності; наявності конфліктності; специфічності; комплексності; етапності; сприятливості [207, с. 19–24].

Нині цьому питанню приділяється значна увага і констатується необхідність створення окремої криміналістичної теорії слідчих ситуацій [37].

Сучасні вчені (П. Д. Біленчук, А. П. Гель, В. Ю. Шепітько та ін.) визначають слідчу ситуацію як сукупність умов, в яких на даний момент здійснюється розслідування; це інформаційна модель, яка склалася у суб'єкта доказування на основі пізнання реальних умов, за яких здійснюється розслідування і слідчий враховує такі чинники: інформаційного характеру стосовно події злочину; процесуального і тактичного характеру; психологічного характеру; організаційного характеру [114, с. 11; 26, с. 187].

У результаті наукового аналізу робіт, присвячених розробці й удосконаленню методик розслідування окремих видів злочинів, побутують позиції, які переконливо доводять, що типові слідчі ситуації, за правилом, виокремлюються на початковому і подальшому етапі розслідування. Типові ситуації дають змогу: правильно визначити фактичне місце тих чи інших обставин у процесі розслідування, маючи на меті отримання даних для прийняття стратегічних і тактичних рішень

у провадженні; висунути найбільш обґрунтовані слідчі версії та визначити подальший хід розслідування в найбільш перспективному напрямі; окреслити повний перелік гласних й негласних слідчих (розшукових) та інших процесуальних дій та їхній найбільш доцільний порядок провадження; звести до мінімуму кількість неефективних та помилкових рішень слідчого [26, с. 134].

Тимчасом у рамках дослідження проблеми розслідування злочинів, що вчиняються під час здійснення публічних закупівель у сфері охорони здоров'я, необхідно виокремити певні типові слідчі ситуації, що складаються на початковому етапі розслідування (з моменту внесення відомостей про подію злочину до Єдиного реєстру досудових розслідувань (ст. 214 КПК України) і до повідомлення про підозру у вчиненні певного злочину (ст. 276 КПК України). Для виокремлення таких ситуацій використовуємо первинні відомості, що вносяться до ЄРДР. У контексті практичної діяльності встановлено ознаки, які є найбільш придатними для визначення типових слідчих ситуацій з метою вирішення тактичних завдань розслідування за допомогою слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій.

На початковому етапі розслідування злочинів (ст.ст. 191, 205, 358, 364, 365, 366, 368, 369 КК України), що вчиняються під час здійснення публічних закупівель у сфері охорони здоров'я, виникають різні ситуації, від правильної оцінки яких залежить вибір найоптимальнішого поєднання слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій, прийняття процесуальних рішень тощо.

Особливості розслідування злочинів, що вчиняються під час публічних закупівель у сфері охорони здоров'я, зумовлені, по-перше, предметом доказування у провадженнях про злочини, передбачені ст.ст. 191, 368, 369 КК України, а також підпорядкованістю злочинів (за ст.ст. 205, 209, 358, 366 КК України та ін.); по-друге, характером слідчих ситуацій, які складаються на початок кримінального провадження.

До обставин, що підлягають доказуванню у провадженнях про злочини, передбачені ст.ст. 191, 368, 369 КК України (щодо правопорушень, які були вчинені службовою особою замовника конкурсних торгів, а також правопорушень, вчинених учасником конкурсних торгів (описані у підрозділі 1.3 дисертації), належать такі: чи було незаконне вилучення бюджетних коштів; яку форму розкрадання обрано злочинцем (привласнення, розтрата, заволодіння бюджетними коштами шляхом зловживання службовим становищем); який спосіб розкрадання застосовано; чи використовувалися і які саме підготовчі дії та дії щодо приховування злочину; коло осіб, що беруть участь у розкраданнях бюджетних коштів; як розподілялися функції серед учасників розкрадання; чи вчинено розкрадання організованою групою та ін.; які розміри викраденого та заподіяного збитку; чи існує зв'язок розкрадання з іншими злочинами (даванням неправомірної вигоди, зловживанням службовим становищем, ухиленням від сплати податків та ін.); чи був зв'язок розкрадачів із корумпованими особами контролюючих і правоохоронних органів [36; 139, с. 264].

До обставин, що підлягають доказуванню в провадженнях про злочини, передбачені ст. 205 КК України (щодо заволодіння державними коштами під час публічних закупівель у сфері охорони здоров'я), належать: факт створення чи придбання суб'єкта фіктивного підприємництва (юридичної особи); дійсність установчих, реєстраційних і фінансово-господарських документів: юридична і фактична адреса; кількість і місце відкриття банківських рахунків, їх номери; обране оподаткування та їх сплата, ведення обліку і звітності; способи вчинення незаконної або забороненої діяльності під прикриттям підприємства у процесі публічних закупівель; сума заподіяних збитків, пов'язаних із державними коштами, їх характер і зміст допущених правопорушень [16].

У технології вчинення злочинів у сфері публічних закупівель особливе місце посідає легалізація (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом (ст. 209 України), щодо заволодіння державними коштами під час

публічних закупівель у сфері охорони здоров'я. Тут до обставин, що підлягають доказуванню, належать: факт легалізації, тобто вчинення фінансової операції з бюджетними коштами, одержаними внаслідок учинення предикатного діяння чи укладення угоди щодо них; документи: банківські виписки (за цими виписками встановлюються безготівкові переведення певних комерційних структур на розрахунковий рахунок підприємства; платіжні доручення (на підставі банківських виписок), за якими перераховуються грошові кошти на розрахунковий рахунок підприємства; договори щодо постачання товарів, виконання робіт, надання послуг; рахунки, прийняті до оплати від постачальників товарів, робіт і послуг; реєстри бухгалтерського обліку (касова книга, звіти про рух грошових коштів та про фінансові результати, баланс); дані первинних документів (прибуткового касового ордера, видаткового касового ордера, журналу реєстрації прибуткових та видаткових касових документів, платіжних доручень, платіжних вимог тощо) [139, с. 366].

Перелічені ознаки злочинів є основою для виокремлення типових слідчих ситуацій початкового етапу розслідування злочинів, що вчиняються під час здійснення публічних закупівель у сфері охорони здоров'я та, за правило, відображені у первинних матеріалах про злочин. Відтак із їх урахуванням можна окреслити наступні типові слідчі ситуації, відповідні їм завдання розслідування, а також комплекси слідчих (розшукових) дій та інших заходів, спрямованих на вирішення цих завдань.

Слідча ситуація 1. Кримінальне провадження розпочате на основі інформації про злочини, які вчиняються під час здійснення публічних закупівель у сфері охорони здоров'я, що містилась у матеріалах, зібраних оперативним підрозділом правоохоронних органів (88%). Слідча ситуація характеризується максимальним обсягом інформації щодо обставин злочинів і, відповідно, є найбільш сприятливою для розслідування. В матеріалах, які надходять до слідчого, за правило, містяться дані про особу (осіб), причетну (причетних) до вчинення злочину, отримані у процесі оперативно-

розшукового документування, які фіксуються у вигляді протоколів з додатками [149, с. 426]. Виявлені злочини, що вчиняються під час здійснення публічних закупівель у сфері охорони здоров'я, підтверджуються необхідними документами.

Р. С. Белкін окреслює документування як своєрідний процес спеціального дослідження події злочину за допомогою оперативно-розшукових сил, засобів і методів, що ґрунтується на філософській теорії пізнання, діалектики і логіки. У цьому процесі дослідження використовуються загальногносеологічні методи пізнання – емпіричні та логічні [10, с. 238–254].

Відповідно до ч. 1 ст. 10 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», матеріали оперативно-розшукової діяльності використовуються як приводи та підстави для початку досудового розслідування [182, с. 6]. Водночас ст. 99 КПК України зазначає, що матеріали, в яких зафіксовано фактичні дані про протиправні діяння окремих осіб та груп осіб, зібрані оперативними підрозділами з дотриманням вимог Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», за умови відповідності вимогам цієї статті, є документами та можуть використовуватися у кримінальному провадженні як докази [219, с. 306].

Основними завданнями слідчого у цій слідчій ситуації є:

а) уточнення або перевірка протоколів із додатками отриманих від оперативних підрозділів (65%);

б) визначення напрямів початкових слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій за допомогою інформації, що міститься у матеріалах, отриманих від оперативного підрозділу (78,%);

в) одержання інформації про обставини злочину щодо підозрюваного (24%);

г) забезпечення збереження та вилучення необхідних документів (наказів на створення конкурсних комісій чи призначення уповноваженої особи, тендерної документації, протоколів результатів торгів, договорів про виконання замовлення, банківських документів щодо перерахування коштів тощо) (90%);

г) оцінка інформації про обставини злочину, виявлення і фіксація матеріальних слідів злочину (65,8%);

д) одержання інформації про обставини злочину від свідків (45,7%);

е) перевірка фінансово-господарської діяльності установ, організацій, підприємств, господарських зв'язків, завдяки яким використовувались бюджетів кошти для публічних закупівель при вчиненні злочину (99%);

є) вирішення інших питань, які потребують спеціальних знань (89%).

Алгоритм дій слідчого є таким:

– вивчення кількісно та змістовно отриманих документів (58,8%);

– допит підозрюваного. Проведення такої слідчої (розшукової) дії може бути першочерговим заходом у цій слідчій ситуації, оскільки точні відомості про службову особу (осіб), які вчинили злочин під час здійснення публічних закупівель у сфері охорони здоров'я, є результатом оперативно-розшукових заходів оперативних підрозділів (55,5%);

– визначення переліку необхідних слідству документів та ймовірних місць їх знаходження для обрання найбільш оптимальних способів їх отримання. Відтак встановлюється, яку конкретно слідчу (розшукову) дію доцільно проводити (тимчасовий доступ до документів, обшук тощо) (75,5%);

– призначення відповідного виду експертиз (судово-почеркознавчих, техніко-криміналістичне дослідження документів, дактилоскопічних тощо) (95%);

– допит свідків злочину. Особи, які підлягають допиту при розслідуванні злочинів, пов'язаних із проведенням публічних закупівель у сфері охорони здоров'я, встановлюються шляхом детального вивчення наявних документів, допитів уже відомих суб'єктів, проведення негласних слідчих (розшукових) дій тощо (45%);

– зупинення та арешт банківських переказів та рахунків замовників та учасників торгів (56%);

– призначення документальних ревізій в установах, організаціях, на підприємствах, які брали участь у публічних закупівлях, та встановлення господарських зв'язків замовників торгів, що причетні до вчинення злочину (88%);

– призначення й проведення інших видів судових експертиз й інші заходи (85%) [186, с. 262–263];

– підготування запитів до міжнародних правоохоронних організацій Інтерпол та ін. (за ознаками вчинення злочинів із залученням міжнародних організацій щодо постачання медикаментів і медичної техніки) (25,5%).

Слідча ситуація 2. Кримінальне провадження розпочате на основі інформації про злочини, які вчиняються під час здійснення публічних закупівель у сфері охорони здоров'я, що міститься у матеріалах ревізії (перевірки), проведеної контролюючим органом (10%). Така слідча ситуація характеризується наявністю певних прогалин у матеріалах, що містять ознаки злочину, оскільки вони збираються без участі працівників правоохоронних органів. Якість вказаних матеріалів безпосередньо залежить від кваліфікації працівників контрольного органу та ступеня їх професіоналізму та сумлінності при проведенні ревізії й оформленні її результатів. Перед слідчим постає завдання ретельної перевірки результатів ревізії та встановлення ознак злочинів.

У більшості випадків (95%) у матеріалах, що передаються до слідчого підрозділу, відсутні відомості про причетність конкретної службової особи замовника чи учасника торгів до вчинення конкретного злочину, встановленого перевіркою. Завдання слідчого в цій ситуації є аналогічними з попередньою, але постають і вирішуються вони в дещо іншій послідовності. Алгоритм дій слідчого є таким:

– вивчення кількісно та змістовно наявних документів, отриманих від контролюючих органів (55,5%);

– допит особи, яка проводила ревізію (перевірку) до відкриття кримінального провадження (45,4%);

- призначення додаткових документальних ревізій (перевірок) слідчим (22%);
- визначення переліку потрібних слідству документів і їхнє знаходження (56,7%);
- обрання найбільш оптимальних засобів одержання документів (тимчасовий доступ до документів, обшук; огляд документів; вивчення одержаних документів) (47,8%);
- допит свідків злочину (56,4%);
- допит працівників підрозділів казначейської служби з метою встановити обставини перерахування бюджетних коштів за отримані медичні засоби, техніку чи за виконання робі та послуг (22,3%);
- допит підозрюваного (100%);
- призначення судових експертиз (98%) [186, с. 46–56].

Слідча ситуація 3. Кримінальне провадження розпочате на підставі інформації про злочини, які вчиняються під час здійснення публічних закупівель у сфері охорони здоров'я, одержаної під час розслідування іншого злочину (2%).

Особливістю цієї ситуації є можливість використання чинника раптовості, оскільки в цьому випадку винуваті службові особи можуть не знати про факт виявлення злочину. З іншого боку, в такій ситуації у слідчого є вкрай обмежена інформація про обставини злочину, вчиненого під час здійснення публічних закупівель у сфері охорони здоров'я. Тому використання цього чинника має бути спрямоване на виконання завдань зі швидкого та повного збирання потрібної доказової інформації (забезпечення збереження документів, одержання показань, призначення ревізій тощо). З урахуванням таких особливостей проводяться слідчі (розшукові) та інші дії, як і під час попередніх слідчих ситуацій. Водночас варто виокремити деякі специфічні завдання, що можуть виникати на початковому етапі розслідування злочинів:

- встановлення подальшої долі бюджетних коштів, що стали предметом злочинного посягання під час здійснення публічних закупівель

у сфері охорони здоров'я. Дії слідчого, спрямовані на виконання цього завдання, залежать від обставин конкретного кримінального провадження. Наприклад, коли кошти незаконно використовуються для виконання робіт та послуг за завищеними цінами, необхідно дослідити дефектні акти і складену калькуляцію на такі роботи, а також встановити наявні затрати на придбання сировини, матеріалів та опитати осіб, чи працювали вони фактично та чи отримували за це заробітну плату. Якщо під час розслідування буде встановлено, що насправді такі працівники жодних робіт не виконували, то, найвірогідніше, наявне заволодіння державним коштом шляхом зловживання службовим становищем (ст. 191 КК України). У разі перерахування бюджетних коштів підприємствам, установам, організаціям необхідно допитати керівників цих установ, перевірити їхні установчі документи та, за необхідності, провести інші процесуальні дії задля встановлення розміру матеріальної шкоди, заподіяної злочином, та забезпечення її відшкодування. Встановлення розміру матеріальної шкоди здійснюється шляхом вивчення відповідних документів, допитів осіб, яким цю шкоду було заподіяно, призначення і проведення документальних ревізій, судово-бухгалтерських експертиз. Проводяться дії, спрямовані на виявлення і накладення арешту на майно підозрюваного; запобігання і подолання протидії розслідуванню. Факти протидії розслідуванню є доволі поширеними у практиці розслідування злочинів, які вчиняються під час публічних закупівель, що й обумовлює необхідність такого завдання для слідчого [186, с. 263–264].

Отже, визначення типових слідчих ситуацій у кримінальних провадженнях за злочинами, що вчиняються під час здійснення публічних закупівель у сфері охорони здоров'я, сприяють забезпеченню інформацією слідчого, що, своєю чергою, дає йому можливість визначення і проведення невідкладних слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій для розслідування.

3.2 Особливості планування та організації розслідування злочинів, що вчиняються під час здійснення публічних закупівель у сфері охорони здоров'я

Ефективність розслідування злочинів, що вчиняються під час здійснення публічних закупівель у сфері охорони здоров'я, залежить від слідчого, зокрема від належної послідовності (системи) його дій. Розслідування як складний пізнавальний процес, що спрямований на з'ясування слідчим обставин злочину, потребує чіткого планування. Розслідування злочинів – це, по суті, робота з перевірки висунутих версій і встановлення істини, а планування розслідування становить логічну основу його організації.

Тимчасом організацію планування розслідування досліджували Р. С. Белкін, О. М. Васильєв, В. І. Громов, С. О. Голунський, В. Г. Гончаренко, А. В. Іщенко, М. А. Погорецький, П. І. Тарасов-Родіонов, В. Ю. Шепітько та ін.

Зокрема, А. В. Іщенко зазначає, що планування тісно пов'язане з організацією розслідування у конкретному кримінальному провадженні, під яким розуміють комплекс заходів для створення оптимальних умов його реалізації. Якщо сутність планування полягає в тому, щоб правильно окреслити програму дій під час досудового розслідування, то організація розслідування – у забезпеченні реалізації складеного плану. Планування й організація органічно пов'язані, оскільки перше передбачає здійснення другого [110, с. 318].

М. А. Погорецький планування розслідування окреслює як діяльність слідчого, яка полягає у визначенні оптимального переліку слідчих (розшукових) та інших процесуальних дій, строків і послідовності їх проведення з метою швидкого й ефективного розслідування конкретного злочину [113, с. 43].

Своєю чергою, В. Г. Гончаренко та інші сучасні вчені планування розслідування визначають як процес встановлення шляхів, способів, засобів,

сил і термінів успішного досягнення поставленої перед слідством мети при розслідуванні конкретної кримінальної справи [109, с. 261].

Під технікою планування розслідування злочинів Р. С. Белкін та інші науковці розуміють зазвичай зовнішній (матеріальний) вираз уявного плану дій слідчого, тобто матеріалізацію його тактичного задуму, що визначає характер і порядок проведення слідчих (розшукових) дій і організаційно-технічних заходів, взаємодію з фахівцями, оперативними працівниками, представниками громадськості [10, с. 285].

За наведеними позиціями науковців можна стверджувати, що основним методом організаційно-управлінської діяльності при розслідуванні кримінальних проваджень є планування розслідування – розумова діяльність слідчого, спрямована на оцінку інформації про злочин, висунення версій, визначення на їхній основі обставин, що підлягають встановленню, і необхідних для цього слідчих (розшукових) дій, створення системи взаємодії слідчого зі суб'єктами оперативно-розшукової діяльності, експертами, спеціалістами, засобами масової інформації тощо [49, с. 28]. Відтак можна окреслити основні елементи планування розслідування злочинів, що вчиняються під час публічних закупівель у сфері охорони здоров'я.

1. Оцінка первинної інформації про злочини, що вчиняються під час публічних закупівель у сфері охорони здоров'я, яка внесена в ЄРДР. Ця діяльність полягає у вивченні слідчим фактичних даних, отриманих від оперативних підрозділів або контролюючих органів (ДФІУ, Державного казначейства та ін.), що стало підставою для відкриття кримінального провадження.

В. Чигрина наголошує, що в інтересах кримінального судочинства можуть використовуватися тільки фактичні дані (докази), встановлені за допомогою процесуальних джерел. Джерело доказів не є складовою доказу, воно є самостійною, але не основною категорією у процесі доказування. Визначальним є доказ, тобто фактичні дані (інформація), які містяться у відповідному джерелі. Водночас Ю. Тимошенко стверджує, що доказова

інформація – це лише та інформація, що становить зміст доказів, є засобом і слугує меті доказування [128, с. 173].

При використанні оперативно-розшукових матеріалів та матеріалів перевірок контролюючих органів, тобто фактичних даних, у розслідуванні справ про публічні закупівлі особливе значення має не лише її інформаційне значення, а й її матеріально-документальне засвідчення у вигляді протоколів, актів, висновків. Наявність форми дає змогу перевіряти отримання усіх даних кримінально-процесуальними засобами.

Задля перевірки інформації, що міститься в отриманих матеріалах про ознаки злочинів, вчинених під час публічних закупівель у сфері охорони здоров'я, необхідне передусім вивчення:

– нормативно-правових актів, які регулюють: організаційну структуру МОЗ та основи забезпечення лікарськими засобами та медичною технікою; порядок проведення будівельних та ремонтних робіт і надання послуг за бюджетні кошти закладам охорони здоров'я (56,6%);

– переліку документів, які складаються у процесі організації проведення публічних закупівель медичних товарів, техніки та виконання робіт і послуг (67,4%);

– переліку документів, які складаються у процесі виконання договірних умов постачання лікарських засобів, техніки, проведення будівельних та ремонтних робіт і надання послуг за бюджетні кошти закладам охорони здоров'я (55,4%);

– сучасних науково-практичних посібників, методичних рекомендацій щодо виявлення та розслідування злочинів, що вчиняються під час виконання публічних замовлень за бюджетні кошти (45,3%).

На основі ретельного вивчення документів визначається: хто із учасників публічних закупівель і які правопорушення здійснив; наявність у правопорушеннях ознаки злочину і якого; хто є організатором правопорушення; хто є пособником злочину; які документи містять сліди злочину; які матеріали належить повернути для додаткового опрацювання;

за якими фактами необхідні повторні перевірки. Відтак у процесі дослідження кримінальних проваджень зазначених злочинів встановлено, що матеріали, скеровані оперативними підрозділами до слідства, вносилися до ЄРДР (90%), тоді як матеріали, отримані від ДФІУ, поверталися на додаткове проведення ревізії (88,7%).

2. Побудова слідчих версій вчинення злочинів (ст.ст. 191, 368, 369 КК України) і підпорядкованих злочинів (ст.ст. 205, 358, 366 та ін.), вчинених під час публічних закупівель у сфері охорони здоров'я.

Версія, за визначенням тлумачних словників сучасної української мови, – одна з кількох думок про ту саму подію з кількох різних переказів, викладів або одне із тлумачень якогось факту, події [113, с. 122].

Криміналістична версія – це обґрунтоване припущення, що стосується сутності розслідуваного кримінального правопорушення або його окремих обставин, що має значення для його розслідування і пояснює походження, зміст і зв'язок між цими обставинами [110, с. 311].

Основу версійного мислення як практичного методу становлять такі логічні прийоми, як аналіз, синтез, судження за аналогією, індуктивний та дедуктивний умовиводи.

У контексті дослідження встановлено, що виявлені правопорушення можуть мати різну правову оцінку, залежно від конкретних обставин їх вчинення, а також мати ознаки злочинів (ст.ст. 191, 368, 369 КК України) і поєднані з ними (в сукупності) злочини (ст.ст. 205, 358, 366 та ін.).

Слідчі версії висуваються з урахуванням криміналістичної характеристики зазначених видів злочинів, на підставі зібраної інформації в кримінальному провадженні і можуть будуватися (у контексті нашого дослідження) з огляду на: здійснення закупівлі медичних препаратів чи товарів без процедури тендерних торгів, а за рішенням керівника установи МОЗ; виконання службовою особою закладу МОЗ в інтересах окремого (свого) учасника процедури закупівлі медичних товарів, техніки чи виконання робіт або надання послуг із використанням наданої йому влади

чи службового становища задля отримання неправомірної вигоди; внесення службовою особою МОЗ (службове підроблення офіційних документів тендерної документації, оголошень щодо проведення тендерних торгів) завідомо неправдивих відомостей з метою перемоги свого учасника, а також складання і видача завідомо неправдивих документів; надання неправдивої інформації учасником із метою участі в процедурах закупівлі як підставної особи; навмисне невиконання учасником закупівлі умов договору постачання медичних товарів, виконання робіт чи надання послуг із метою підвищення ціни до зазначеної у договорі; постачання медикаментів за завищеними цінами шляхом завищення міжнародною організацією коефіцієнта при перетині кордону; завищену вартість проектно-кошторисної документації на будівництво нових закладів для МОЗ та ін.

Окрім версій кваліфікації злочинів, паралельно висуваються версії стосовно осіб, які можуть володіти необхідною інформацією про злочин (свідків). Отже, висуваються такі версії: 1) про злочин знають працівники бухгалтерії, інших структурних підрозділів МОЗ; 2) про злочин поінформовані працівники закладу МОЗ як замовника конкурсних торгів, який визнаний переможцем; 3) інформацією про злочин володіють інші учасники конкурсних торгів; 4) інформацією про злочин володіють працівники державного казначейства; 5) інформацією про злочин володіють працівники контролюючих органів, які раніше проводили перевірки; 6) інформацією про злочин володіють підприємства-контрагенти, з якими медичною установою укладені договори; 7) інформацією про злочин володіють особи з кола знайомих службової особи МОЗ, що підозрюється [124, с. 97].

3. Визначення обставин, що підлягають з'ясуванню у процесі розслідування злочинів, що вчиняються під час публічних закупівель у сфері охорони здоров'я, та встановлення з цією метою слідчих (розшукових) і негласних слідчих (розшукових) дій.

Варто зауважити, що, передусім виявляються ознаки вторинних злочинів, наприклад, використання у процедурах конкурсних торгів

підроблених документів (ст.ст. 358, 366 КК України) або участь у торгах підприємства з ознаками фіктивності (ст. 205 КК України). Відповідно до складу цих злочинів визначаються обставини, які підлягають установленню.

Р. С. Белкін і О. І. Вінберг акцентують, що основну ланку процесуальної діяльності органів слідства у розслідуванні кримінальних справ становить доказування обставин, сукупність яких є предметом дослідження у цій справі. Доказування – це процес встановлення істини в судочинстві, її пізнання, обґрунтування уявлень про її зміст [13, с. 6].

При плануванні розслідування злочинів, що вчиняються під час публічних закупівель у сфері охорони здоров'я, до вирішення належать такі першочергові завдання:

- установити службові повноваження посадових осіб МОЗ (накази на призначення, функціональні обов'язки тощо), причетних до виявлених правопорушень (55%);

- застосувати заходи щодо забезпечення збереження тендерної документації, укладених договорів щодо закупівлі, а також бухгалтерських і банківських документів, у яких висвітлені фінансово-господарські операції щодо виконання договірних зобов'язань (45,2%);

- визначити експертні установи для проведення необхідних судових експертиз (криміналістичних, судово-бухгалтерських, комп'ютерно-технічних тощо) (34,3%);

- визначити коло осіб (з метою їх допиту), які володіють інформацією про організацію і проведення публічних закупівель (22,4%);

- визначити підрозділи ДАСУ і залучити до здійснення ревізії фінансово-господарської діяльності підприємницькі і бізнесові структури, які здійснювали постачання медичних препаратів, техніки або виконували роботи та надавали послуги закладам МОЗ (35,6%);

- залучити спеціалістів для встановлення розміру завданої матеріальної шкоди державним медичним установам на основі «Методики визначення

суми завданих збитків у разі невиконання вимог чинного законодавства під час здійснення закупівель товарів, робіт і послуг за державні кошти» (45,7%);

– реалізувати заходи з арешту банківських рахунків приватних комерційних та підприємницьких структур, причетних до викрадення бюджетних коштів МОЗ (55,5%);

– організувати взаємодію з Національним бюро Інтерполу у разі залучення до постачань медикаментів міжнародних організацій (22,3%);

– встановити місцезнаходження викрадених коштів (майна), на яке може бути накладений арешт із метою забезпечення відшкодування завданої злочинном шкоди (26,6%).

4. Встановлення необхідних слідчих (розшукових) дій із розслідування злочинів, що вчиняються під час публічних закупівель у сфері охорони здоров'я, визначення послідовності їх проведення та виконавців.

Слідчі (розшукові) дії, згідно з ч. 1 ст. 223 КПК України, є діями, спрямованими на отримання (збирання) доказів або перевірку вже отриманих доказів у конкретному кримінальному провадженні. Такі слідчі дії у кримінальному провадженні окреслені як засоби пізнання [229, с. 19].

У процесі планування треба враховувати оптимальну послідовність слідчих (розшукових) дій. Так, А. В. Іщенко зазначає, що при плануванні необхідно дотримуватися вимог торії криміналістики:

– план розслідування складати так, щоб слідчі (розшукові) дії та негласні слідчі (розшукові) дії та інші заходи гарантували ґрунтовну перевірку всіх висунутих версій, вирішення поставлених завдань;

– до плану включати лише ті слідчі (розшукові) дії, які гарантують досягнення об'єктивного результату;

– слідчі (розшукові) дії та інші заходи мають забезпечувати достовірне встановлення всіх обставин, які підлягають встановленню у кримінальному провадженні [110, с. 19].

У рамках дослідження встановлено, що на основі зазначеної криміналістичної теорії для кримінальних проваджень за злочинами, що

вчиняються під час публічних закупівель у сфері охорони здоров'я, необхідно здійснювати:

а) першочергові слідчі (розшукові) дії, спрямовані на забезпечення збереження документів, що містять сліди злочинів із доказовим значенням (76,7%);

б) невідкладні окремі слідчі (розшукові) дії (обшук, виїмка документів тощо), які дають змогу перевірити основні версії (55,6%);

в) якнайшвидше дії, які потребують великих затрат часу (проведення ревізії, призначення експертиз) (34,5%);

г) визначення послідовності допитів підозрюваних, свідків тощо (55,9%);

г) за тяжкими злочинами, з метою недопущення протидії розслідуванню – залучення співробітників оперативних підрозділів для проведення негласних слідчих (розшукових) (44,3%) (Додаток Б п. 8).

Результати анкетування слідчих і оперативних працівників засвідчують, що ефективною формою організації розслідування злочинів, що вчиняються під час публічних закупівель у сфері охорони здоров'я, є робота слідчо-оперативної групи, до якої необхідно залучати спеціалістів (економістів, фінансистів, експертів тощо) (92%).

Водночас підтверджено, що організація розслідування злочинів у контексті його зв'язку з плануванням розслідування передбачає створення необхідних умов для успішного проведення запланованих слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій, що полягає у забезпеченні їх необхідними силами і засобами.

Така організація розслідування передбачає заходи, пов'язані з забезпеченням проведення слідчих (розшукових) дій технічними засобами, які забезпечують процес розслідування новими джерелами доказової інформації, виявлення і вилучення матеріальних слідів злочинів (документів).

А. І. Вінберг під такими засобами у криміналістиці вважає різну апаратуру, матеріали, обладнання, спеціально застосовувані для виявлення, фіксації і дослідження судових доказів [30, с.12–13].

Своєю чергою, Р. С. Белкін теж вважає, що криміналістичні засоби охоплюють власне технічні засоби і техніко-криміналістичні прийоми і методики. Останні є системами операцій і правил роботи з технічними засобами, а також способами вирішення криміналістичних завдань (алгоритми дій) [111, с. 133].

У рамках комплексного кримінально-процесуального і криміналістичного дослідження питань зняття інформації з каналів зв'язку як слідчої дії Д. Б. Сергеева доходить висновку, що матеріали технічної фіксації такої слідчої (розшукової) дії є самостійним джерелом доказів [195, с. 13], на основі якого визначається процесуальний статус інформації, отриманої криміналістичними засобами.

5. Налагодження взаємодії слідчого зі співробітниками оперативних підрозділів щодо проведення негласних слідчих (розшукових) дій у розслідуванні злочинів, що вчиняються під час публічних закупівель у сфері охорони здоров'я. Вміло організована взаємодія слідчих органів із оперативними підрозділами сприяє правильному визначенню спрямування викриття й розслідування економічних та службових злочинів, більш швидкому і повному виявленню всіх обставин, що належать до предмета доказування у справі, допомагає визначитися з джерелами отримання доказової інформації і є одним із ефективних засобів вирішення завдань кримінального судочинства.

Водночас виявлення і розслідування цих злочинів ґрунтується на доведенні низки специфічних обставин, які дають змогу встановити наявність того чи іншого складу злочину. В кожному випадку потрібен ретельний правовий і господарський аналіз діяльності підприємств, організацій та установ, які були задіяні до процедури конкурсних торгів. Тимчасом чинниками, що визначають необхідність взаємодії органів досудового слідства з оперативними підрозділами у розслідуванні злочинів, що вчиняються під час здійснення публічних закупівель, є такі: злочини у цій сфері мають латентний характер та дуже законспіровані,

що зумовлює потребу застосування негласних сил та засобів (56%); спільне завдання цих органів у кримінальному судочинстві – протидія злочинності (44,8%); подолання протидії розслідуванню (45,7%); поєднання оперативно-розшукових заходів і негласних слідчих (розшукових) дій (66,7%) тощо (Додаток Б п. 9).

Наприкінці ХХ ст. Р. С. Белкін обґрунтовує теорію поєднання слідчих дій і оперативно-розшукових заходів, які полягають у такому:

– під час порушення справи за оперативними даними зміст і результати вжитих оперативних заходів визначають характер і тактику первинних слідчих дій, за допомогою яких здійснюється реалізація оперативних даних;

– оперативно-розшукові заходи слугують засобом створення умов для проведення у подальшому конкретних слідчих дій [10, с. 787–795].

Уперше поняття такої взаємодії сформулював О. Р. Ратінов, який вважав, що у процесуальному сенсі під взаємодією слідчих прокуратури і органів міліції розуміється заснована на законі, узгоджена діяльність незалежних один від одного в адміністративному аспекті органів слідства і дізнання, спрямована на розкриття і розслідування конкретного злочину шляхом найбільш доцільного поєднання методів і засобів, властивих цим органам [183, с. 87].

Р. С. Белкін розглядає зазначену взаємодію як форму організації розслідування злочинів [11], а Л. Я. Драпкина стверджує, що це взаємозв'язок у процесі розкриття і розслідування злочинів [103]. На думку А. Ф. Волинського, взаємодія – це об'єднання сил, засобів і методів ОВС й інших правоохоронних органів [104]. І. Ф. Герасимов під взаємодією вбачає поєднання і використання повноважень та методів роботи, властивих кожному органу, обумовлене розбіжностями в їх компетенції і формах діяльності [39].

Взаємодія слідчого і оперативного співробітника буде найбільш ефективною, якщо здійснюватиметься на початковій стадії виявлення й розслідування конкретних обставин економічного злочину, оскільки

завдяки оперативно-розшуковим заходам можна отримати предмети, документи і відомості, що мають важливе інформаційне значення і в разі їх належного оформлення можуть бути використані як докази у кримінальній справі.

На наш погляд, найбільш поширеними організаційними формами такої взаємодії на стадії внесення даних до ЄРДР є: вивчення та спільний аналіз інформації (90%); спільне планування слідчих (розшукових) дій (85%); спільна робота у складі слідчо-оперативної групи та взаємна інформованість (95%); виконання оперативним співробітником доручень слідчого тощо (99%) (Додаток А).

Згідно з КПК України (п. 3 ч. 2. ст. 40), слідчий має право давати доручення відповідним оперативним підрозділам про провадження слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій.

З-поміж організаційних форм взаємодії слідчого з оперативним підрозділами важливою є робота у слідчо-оперативній групі. Наприклад, слідчо-оперативну групу для реалізації оперативних матеріалів щодо легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом із використанням бюджетних коштів під час публічних закупівель, слід формувати з перевірених фахівців, які володіють методами перевірки: касового залу, операційної (оборотної) каси, сховища грошей і цінностей; пунктів обміну валют; активних операцій; пасивних операцій; послуг; перевірки автоматизованої системи обробки інформації; кредитних операцій, депозитних операцій тощо.

Результати різних досліджень засвідчують, що основу взаємодії оперативних підрозділів із органами досудового слідства становить напрацьована та зумовлена певними традиціями (стереотипами, досвідом тощо) практика, яка закріплена нормативними актами.

Також варто зазначити, що повна і рівноправна взаємодія співробітника оперативного підрозділу зі слідчим здійснюється в межах ведення оперативно-

розшукової справи (75%), тоді як взаємодія у межах кримінального провадження має ознаки адміністративного підпорядкування (90%).

б. Використання допомоги спеціалістів у процесі розслідування злочинів, що вчиняються під час публічних закупівель у сфері охорони здоров'я.

Особливість розслідування злочинів у сфері публічних закупівель полягає у тому, що слідчий має справу і з традиційними для криміналістики, і нетрадиційними слідами злочинної діяльності та речовими доказами. Задля досягнення найбільшої ефективності окремих слідчих (розшукових) дій бажаною, а то й обов'язковою, є участь у їхньому проведенні спеціаліста. Спеціаліст, користуючись своїми знаннями, сприяє виявленню й вилученню слідів злочину, предметів і документів, що можуть бути речовими доказами у кримінальному провадженні, тобто може брати активну участь у процесуальній дії. Уже на етапі проведення слідчої (розшукової) дії спеціаліст допомагає слідчому здійснити попереднє дослідження виявлених об'єктів із метою визначення у них ознак і властивостей, що мають доказове значення у кримінальному провадженні, водночас не завдаючи їм шкоди, не змінюючи їх стану, оскільки після його огляду для поглибленого дослідження таких об'єктів може бути призначено судову експертизу [243, с. 47–52].

Своєю чергою, під час розслідування злочинів, які вчиняються у сфері публічних закупівель медичних засобів, медичної техніки, виконання робіт і послуг, слідчі користувалися допомогою: фахівців формулярної системи використання ліків (7%); фармацевтичних фахівців щодо визначення придатності ліків (13%); Державної фінансової інспекції України (35%), фахівців у галузі інформаційних технологій (11%), аудиторів (14%), працівників банків (12%), інших спеціалістів (8%) (Додаток Б п. 10).

Наприклад, фахівець у галузі медичної фармацевтики може дати вичерпну консультацію щодо закуплених ліків і обґрунтувати їх закупівельну ціну щодо вітчизняних аналогів. У галузі економіки й бухгалтерського обліку може надати допомогу у виборі з-поміж великої кількості документів тих,

що містять сліди злочинної діяльності або вказують на обставини їх використання з метою приховування слідів злочину. Також він допоможе слідчому ефективно і результативно оглянути документи, пояснити їх зміст та значення для розслідуваної події. Допомога спеціаліста-бухгалтера, товарознавця, економіста під час розслідування викрадень бюджетних коштів є запорукою успішного вилучення всіх необхідних документів, що стосуються розслідуваної події злочину [41, с. 399–401].

Ефективне розслідування злочинів у сфері публічних закупівель значною мірою залежить і від взаємодії слідчого з працівниками органів Державної фінансової інспекції України. Фактично всі слідчі ситуації до певної міри пов'язані з результатами роботи працівників вказаної інспекції. Така взаємодія здійснюється на основі Постанови Кабінету Міністрів України від 06.08.2014 р. № 310, у котрій визначено (пп. 2, 5), що ДАСУ здійснює державний фінансовий контроль за: використанням і збереженням державних фінансових ресурсів; дотриманням законодавства про державні закупівлі, уживає в установленому порядку заходів до усунення виявлених під час здійснення державного фінансового контролю порушень законодавства та притягнення до відповідальності винних осіб, а саме – передає правоохоронним органам матеріали ревізій, перевірок державних закупівель у разі встановлення порушень законодавства, що передбачають кримінальну відповідальність або містять ознаки корупційних діянь.

Отже, організація і планування розслідування злочинів, що вчиняються під час публічних закупівель у сфері охорони здоров'я, – це розумова діяльність слідчого, спрямована на оцінку інформації про злочин, висунення версій, визначення на їх основі обставин, що підлягають встановленню, і необхідних для цього слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій із використанням допомоги оперативних підрозділів, експертів і інших спеціалістів.

3.3 Тактичні особливості здійснення окремих слідчих (розшукових) дій у розслідування злочинів, що вчиняються під час здійснення публічних закупівель у сфері охорони здоров'я

Виконання завдань кримінального провадження, закріплених ст. 2 КПК України, насамперед щодо забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування, є неможливим без використання не лише техніко-криміналістичного забезпечення слідчої діяльності, а й засобів криміналістичної тактики, які цілком слушно вважаються надійним інструментом у роботі слідчого.

Зважаючи на значущість криміналістичної тактики для реалізації завдань кримінального процесу, її проблемні питання досліджували вітчизняні й зарубіжні криміналісти: В. П. Бахін, Р. С. Белкін, І. Є. Биховський, Т. В. Варфоломеєва, О. М. Васильєв, В. К. Весельський, А. І. Вінберг, А. Ф. Волобуєв, С. А. Голунський, А. В. Дулов, І. І. Когутич, В. І. Комісаров, В. О. Коновалова, В. С. Кузьмичов, Є. Д. Лук'янчиков, Г. М. Міньковський, С. П. Мітрічев, П. Д. Нестеренко, В. І. Попов, Л. Д. Самигін, Н. А. Селіванов, А. В. Соловійов, А. Г. Філіпов, К. О. Чаплинський, Ю. М. Чорноус, М. П. Шаламов, В. Ю. Шепітько, О. Р. Шляхов, М. А. Якубович та інші.

Тактичне забезпечення ґрунтується на певній системі засобів криміналістичної тактики, що дають змогу слідчому більш якісно й ефективно проводити слідчі (розшукові) дії. У рамках виконання слідчих (розшукових) дій слідчий використовує ті або інші тактичні прийоми з урахуванням слідчої ситуації, що склалася. Як слушно зазначав А. Ф. Коні, яким би повним не був кримінально-процесуальний кодекс, що регламентує порядок виконання слідчих дій, він не може охопити настанови про життєві прийоми цих дій.

Із цього приводу А. В. Васильєв наголошує, що ніяких тактичних прийомів у процесуальних нормах не відображено, вони мають рекомендаційний характер [27, с. 29]. Своєю чергою, С. П. Мітрічев зазначає, що тактичні рекомендації – це не норми закону; вони використовуються

слідчим на його розсуд [130, с. 38]. А. І. Вінберг вважає, що криміналістична тактика має розробляти тільки такі наукові прийоми, які можуть бути використані при проведенні огляду, обшуку, допиту й інших процесуальних слідчих дії для того, щоб досягти максимального ефекту в отриманні фактичних даних про подію злочину [31, с. 79].

Р. С. Белкін стверджує, що фактичні дані, які необхідні для вирішення справи, слідчий отримує за допомогою проведення передбачених законом слідчих дій, спрямованих на збирання доказів. Їх успішному проведенню сприяють тактичні прийоми як найбільш раціональні і ефективні способи дій осіб, що здійснюють розслідування. Визначення сукупності тактичних прийомів, найбільш корисних при проведенні тієї або іншої слідчої дії зі збирання доказів, окреслює тактику цієї слідчої дії [101, с. 14].

К. О. Чаплинський до засобів тактичного забезпечення відносить: тактичний прийом (найбільш раціональний та ефективний спосіб дій або найбільш доцільна лінія поведінки слідчого у процесі збирання, дослідження й використання доказів, з урахуванням слідчої ситуації на певному етапі досудового розслідування [233, с. 210].

Розслідування злочинів, що вчиняються під час здійснення публічних закупівель у сфері охорони здоров'я, передбачає використання пошукових дій, що сприяє виявленню джерел доказової й орієнтуючої інформації, тому особливого значення набуває тактичне забезпечення таких слідчих (розшукових) дій, як обшук, огляд документів, допит та призначення судових експертиз.

Тактичні особливості проведення обшуку у розслідуванні злочинів, що вчиняються під час публічних закупівель у сфері охорони здоров'я. Особливість вчинення злочинів при здійсненні публічних закупівель у сфері охорони здоров'я полягає в тому, що дії злочинців із підготовки, вчинення і приховування злочину безпосередньо пов'язані з процесом створення відповідних документів. Тому при їх розслідуванні невідкладною слідчою (розшуковою) дією є обшук, спрямований на виявлення і вилучення різних

документів, у яких знайшли відображення процедури конкурсних торгів і прийняті рішення, а також фінансово-господарські операції при виконанні укладених договорів.

В. М. Тертишник визначає обшук як слідчу дію, що полягає в примусовому обстеженні приміщень, споруд, ділянок місцевості та інших об'єктів, які перебувають у віданні певних осіб, з метою знайдення та вилучення предметів і документів, що можуть мати значення у справі, або знайдення осіб, що розшукуються, проваджуваному за наявності ймовірних даних про те, що вони приховані в певному місці чи в певної особи (ст.ст. 234–236 КПК України) [220.с.58].

Завдання обшуку при розслідуванні зазначених злочинів спрямований перш за все на виявлення й вилучення різних документів. Документи є основними доказами у кримінальних провадженнях цієї категорії злочинів, якщо відомості про факти, викладені в ньому, мають значення для справи і за їх допомогою можна встановити наявність або відсутність обставин, які підлягають доказуванню у кримінальному провадженні [221, с. 182].

Дослідження матеріалів кримінальних проваджень щодо злочинів у сфері публічних закупівель засвідчує, що обшук виконує провідну роль як спосіб вилучення документів різних категорій (у 88% вивчених матеріалів кримінальних проваджень). Обшук є важливою інформативно-пошуковою слідчою дією, складноорганізованою психологічно, що вимагає від його учасників суттєвої психолого-тактичної підготовленості.

Тактика суто пошукових дій реалізується на основі попередньої інформації про розташування і планування приміщень, їх ремонт, перебудову тощо; характеристики розшукуваних об'єктів та їх значущості. Для найбільшої ефективності обшуку потрібно дотримуватися деяких загальних правил:

- за змоги усувати всі відволікаючі чинники (нефункціональні переміщення, метушня, сторонні розмови);

- не поспішати і не розпочинати огляд нового об'єкта до повного обстеження попереднього;

– не допускати і загострення конфлікту, і занадто інтенсивного розвитку довірливих взаємин із обшукуваним та його оточенням [242, с. 227].

Психологічний зміст діяльності слідчого при проведенні обшуку становить організація пошукових дій стосовно прихованих матеріальних об'єктів, що викривають злочинця. Під час обшуку кожна зі сторін намагається одержати максимальну інформацію щодо стратегії поведінки сторони-антагоніста й уникнути самій будь-яких демаскуючих фактів.

З метою визначення переліку документів, які підлягають вилученню, слідчому належить: а) ознайомитись із нормативними актами, якими встановлюються порядок та особливості документального оформлення публічних закупівель у сфері охорони здоров'я; б) вивчити особливості діловодства і ведення бухгалтерської документації в медичному закладі (управлінні, департаменті), на підприємстві, в установі чи організації, які виконують замовлення з постачання медичних препаратів, техніки, виконують роботи чи надають послуги. З цих питань доцільно отримувати консультативну допомогу обізнаних осіб.

Необхідність вилучення документів здебільшого виникає у: державних органах МОЗ, що надавали бюджетні кошти для закупівлі; обласних управліннях та медичних закладах, які отримали бюджетні кошти на закупівлю, що потім стали предметом зловживання; установах, підприємствах і організаціях незалежно від форм власності, що отримували бюджетні кошти для виконання замовлень для сфери охорони здоров'я; банках і територіальних органах державного казначейств, в яких мають поточні чи бюджетні рахунки медичні установи та підприємницькі структури; контрольних підрозділах, аудиторських підприємствах; державних органах, які проводили реєстрацію суб'єкта підприємницької діяльності або видавали дозволи на заняття певними видами підприємницької діяльності; державних або недержавних архівах (якщо бухгалтерська та інша документація установи здана в архів) [188, с. 269].

Тактика вилучення документів (у результаті проведення огляду, обшуку чи тимчасового доступу до документів) визначається слідчим з урахуванням

слідчої ситуації, що склалася. У деяких випадках слідчому доцільно залучати спеціалістів (наприклад, у галузі бухгалтерського обліку).

Дослідження нормативних актів та матеріалів кримінальних проваджень злочинів, що вчиняються під час публічних закупівель у сфері охорони здоров'я, дає підстави для виокремлення певних видів документів, які підлягають вилученню і використанню як джерела доказів:

1. *Документи, які надають підстави для проведення публічних закупівель у сфері охорони здоров'я*, – це висновки формулярно-терапевтичних комісій, які визначають види й кількість необхідної закупівлі медичних препаратів і обладнання; висновки внутрішніх відомчих комісій щодо необхідності проведення ремонтних робіт (деформаційні акти) або проведення будівництва; затверджені річні плани та кошториси, які надають дозвіл на використання конкретної суми бюджетних коштів на закупівлю медичних засобів, техніки, обладнання, робіт і послуг; банківські платіжки щодо отримання грошей на рахунок закладу МОЗ, який здійснив публічну закупівлю.

2. *Документація, яка використовується у процесі організації та проведення конкурсних торгів (тендерів) у сфері охорони здоров'я*, – це документація, що розробляється та затверджується замовником, оприлюднюється для вільного доступу та безоплатно подається замовником під час проведення торгів (конкурсних торгів) фізичним/юридичним особам. До такої документації належать: наказ МОЗ на створення тендерного комітету чи призначення уповноваженої особи; функціональні обов'язки голови, секретаря, членів тендерного комітету, уповноваженої особи; електронні документи, що мають обов'язковий реквізит – електронний цифровий підпис, та визначають вимоги замовника до предмета договору, процедури та учасників закупівлі; надання учасником замовнику гарантій виконання своїх зобов'язань за договором про закупівлю (порука, банківська гарантія чи поручительство, застава, завдаток, неустойка, депозит тощо); протокол попереднього засідання тендерного комітету; довідка про специфікацію предмета закупівлі (якісні характеристики); довідка про технічну

специфікацію предмета закупівлі (технічні умови); довідка про умови постачання товарів, виконання робіт і послуг; реєстр обліку отриманих тендерних пропозицій (за лотами); протокол засідання тендерної комісії з визначення переможця; звіт про здійснення процедури закупівлі.

Перелік документів підприємства (фізичної особи–підприємця), яке бере участь у конкурсних торгах (*переможця конкурсних торгів*) становить: статут, довідка про включення до Єдиного державного реєстру підприємств та організацій України, витяг з Єдиного державного реєстру юридичних осіб та фізичних осіб–підприємців, витяг з Державного реєстру речових прав на нерухоме майно, договори оренди тощо). Інформація про відповідність запропонованих товарів медико-технічним вимогам документації конкурсних торгів має бути підтверджена такими документами: свідоцтвом про державну реєстрацію; сертифікатом якості виробника; копією оригіналу інструкції щодо медикаментів; гарантійним листом від учасника, яким підтверджується можливість постачання товару; довідкою про відповідність виробника ліцензійним умовам або копією сертифіката відповідності вимогам належної виробничої практики підприємства; копією сертифіката відповідності вимогам належної виробничої практики іноземного виробника; копією сертифіката (Certificate of the product – CPP), що підтверджує реєстрацію лікарських засобів у країні виробника і відповідає формату, рекомендованому Всесвітньою організацією охорони здоров'я; копією ліцензії на право здійснення учасником оптової торгівлі лікарськими засобами тощо.

Документація на будівництво, що подається у складі тендерної пропозиції, має бути пронумерована, прошита та завірена підписом із зазначенням посади уповноваженої особи та печаткою. Учасник тендерних торгів щодо здійснення будівельних робіт, окрім зазначених документів, надає: копії кваліфікаційних сертифікатів відповідних виконуваних будівельних робіт; довідку про економічну та фінансову спроможність учасника; на ціни тендерної пропозиції (договірної ціни) мають бути надані підтверджуючі розрахунки за статтями витрат договірної ціни відповідно

до ДСТУ Б Д.1.1-1:2013 у друкованому вигляді, а саме: пояснювальна записка; розрахунок заробітної плати із зазначенням запропонованого рівня, прийнятого для цього розрахунку; розрахунок вартості матеріальних ресурсів (відомість ресурсів), що визначається на підставі нормативної потреби в них, розрахованої з огляду на обсяги робіт, та вартість їх не вище рівня, що склалися в - 10 - регіоні на дату подання тендерної пропозиції; розгорнутий календарний графік виконання робіт; рекомендовані довідки: форма № 1 – про працівників відповідної кваліфікації, форма № 2 – про виконання аналогічних договорів щодо проведення будівельних робіт, форма № 3 – про наявність в учасника обладнання та матеріально-технічної бази тощо.

3. Документи, які підтверджують укладення та виконання договорів між замовником (МОЗ) і підприємством – переможцем конкурсних торгів щодо закупівлі медичних засобів, техніки, виконання робіт чи послуг, які закуповуються замовником у межах єдиної процедури закупівлі. До таких документів належать: договори з додатками; оприбутковані накладні з отримання медикаментів та інших товарів; акти приймання виконаних будівельних чи ремонтних робіт; акти установки медичної техніки; бухгалтерські (фінансові) документи, які засвідчують оплату закупленого товару (кошториси витрат, квитанції про переведення коштів із банківського рахунку замовника на платіжний рахунок постачальника товару, рахунки на оплату окремих послуг тощо); документи, що визначають статус і повноваження осіб, причетних до правопорушень під час здійснення державних закупівель (наказ про призначення на посаду, посадова інструкція, функціональні обов'язки, договір про матеріальну відповідальність тощо).

Проблемними завданнями, пов'язаними із забезпеченням документальної доказової бази, є визначення місця ймовірного знаходження документів (відповідно до ст. 159 КПК України) наведених категорій та їх вилучення. У процесі дослідження встановлено, що такими місцями, за правило, є: службові кабінети керівників служб медичних закладів (лікарень, поліклінік тощо), кабінети юридичних служб обласних управлінь охорони

здоров'я, управлінь та департаментів МОЗ, задіяних до процедури конкурсних торгів та реалізації публічних закупівель; приміщення працівників юридичних служб учасників публічних закупівель приватних комерційних структур та помешкання окремих фізичних осіб; підрозділи Державного казначейства, які надають дозволи на використання бюджетних коштів про оплату товарів, робіт і послуг; банківські установи, через які здійснювалися розрахунки за договорами купівлі-продажу (постачання).

Відтак встановлено, що слідчий обирає одну з передбачених законодавством (КПК України) процесуальних форм вилучення документів з урахуванням виду документів, місця їх знаходження та ймовірності протидії, зокрема: тимчасовий доступ до документів, а за необхідності – їх подальша виїмка (ст.ст. 159–166); проведення огляду службових приміщень з метою тимчасового вилучення документів, які містять відомості щодо вчинення злочину (ст.ст. 237, 167); проведення обшуку з метою вилучення документів, які мають значення для кримінального провадження (ст.ст. 234–236); здійснення тимчасового вилучення документів, які не входять до переліку в ухвалі про дозвіл на проведення обшуку. До процесу відшукування і вилучення зазначених документів необхідно залучати співробітників Державної аудиторської служби України та оперативних співробітників.

Ця слідча (розшукова) дія вирізняється з-поміж інших зорієнтованістю на примусовий характер пошукових дій і спрямованістю на нейтралізацію ймовірної протидії з боку зацікавлених осіб. Тому особливу увагу приділено підготовці до проведення обшуку у зазначених установах з метою уникнення протидії з боку приватних охоронних структур або знищення документації, яка підтверджує злочини, вчинені під час публічних закупівель.

Етап підготовки передбачає комплекс дій, спрямованих на вирішення таких тактичних завдань: встановлення переліку документів, які необхідно вилучити; визначення державних органів, підприємств, установ чи організацій, в яких знаходяться документи, що підлягають вилученню; визначення місця й часу проведення; кола осіб, участь або присутність яких необхідна під час

проведення; збір відомостей про осіб, у яких буде проводитися обшук і вилучення документів [188, с. 268].

У рамках нашого дослідження, зокрема, встановлено, що реальними фактами, що впливають на проведення обшуків за зазначеною категорією справ, слідчі вважають такі: відмова у добровільній видачі документів (70,5%); фізичний опір із боку охорони приватних підприємницьких структур з метою ненадання допуску до офісів (44,3%); відсутність правдивої адреси офісів приватних підприємницьких структур учасника закупівлі (22,6%); оформлення підприємства на адресу приватної квартири (18,4%); постачання медикаментів через міжнародні організації (15%) (Додаток А п. 27).

Проблемним питання є вилучення відповідних документів щодо реального постачання медичних засобів залученими міжнародними організаціями. Так, 13 березня 2017 р. у комітеті Верховної ради України з питань охорони здоров'я порушено питання щодо закупівлі у 2016 р. ліків через міжнародні організації США, а саме стосовно перерахованих із бюджету 4 млрд. грн. (постачання 9% медичних препаратів за завищеними цінами з неприпустимими термінами придатності) [19, с. 1].

Не менш важливе значення має проведення огляду службових приміщень таких суб'єктів, як «інші учасники» конкурсних торгів (не стали переможцями), з метою тимчасового вилучення документів, які містять відомості щодо вчинення злочину, відповідно до ст.ст. 237, 167 КПК України.

Відтак можна окреслити загальні правила з проведення обшуку за ознаками злочинів, що вчиняються під час здійснення публічних закупівель у сфері охорони здоров'я:

1) з метою одночасного проведення обшуків приміщень замовника торгів і учасника закупівлі необхідне створення декількох слідчо-оперативних груп із досвідчених та вартих довіри співробітників (45,6%);

2) перед проведенням обшуку належить вивчити розташування територій і будівель із визначенням об'єктів обшуку (34,4%);

3) до підготовки проведення обшуків у приватних підприємницьких структурах необхідно залучати оперативно-розшукові й оперативно-

технічні підрозділи з метою нейтралізації протидії приватних охоронних служб (56,7%);

4) до складу слідчо-оперативної групи, яка проводить обшук, залучати спеціалістів Державної фінансової інспекції, Державної фіскальної служби, судових експертів-економістів, бухгалтерів, спеціалістів із відкриття дверних замків, металевих шаф та сейфів (55,4%);

5) під час обшуку вжити заходів щодо виведення з приміщень співробітників медичного закладу, підприємницьких структур та блокування основного входу в приміщення (98%);

б) обшук проводити з одночасним вилученням документів і комп'ютерної техніки при супроводженні відеозйомки технічними засобами (90%);

7) вилучену документацію упаковувати в завчасно заготовлені конверти, валізи, мішки з опечатуванням (45,%):

8) транспортування вилученої документації здійснювати на спеціальних автомобілях за наявності охорони (56,3%).

Особливості слідчого огляду документів при розслідуванні злочинів, що вчиняються під час публічних закупівель у сфері охорони здоров'я. Огляд документів – це слідча дія, яка полягає в їх вивченні та дослідженні з метою виявлення і фіксації ознак, що надають документам значення речових доказів, засвідчення викладених у них обставин і фактів, що мають значення для справи. Проведення огляду документів регламентовано ст.ст. 98, 99, 100 КПК України [139, с. 36].

Відтак В. М. Тертишник визначає огляд як слідчу дію, яка проводиться з метою одержання доказів шляхом візуального спостереження та дослідження слідів злочину та інших матеріальних джерел доказової інформації [217, с. 25].

Задля виявлення протиправного використання бюджетних коштів на придбання медичних засобів, техніки, виконання робіт та послуг необхідно оглянути та проаналізувати такі документи:

а) кошторис проведення державної закупівлі і звіт про його виконання;

- б) рішення та положення про утворення тендерного комітету;
- в) протоколи засідань тендерного комітету;
- г) журнал реєстрації всіх потенційних учасників тендерних торгів;
- г) тендерну документацію (предмет закупівлі, кількість, строки постачання, методику розрахунків цін, основні умови закупівлі, вимоги сторін, технічну документацію тощо);
- д) листи уповноваженого органу (Антимонопольного комітету України) щодо погодження окремих процедур закупівлі;
- е) відповідний протокол, складений замовником (тендерним комітетом) у разі проведення процедури попередньої кваліфікації.

Тимчасом В. Ю. Шепітько до завдань слідчого огляду документа відносить: 1) з'ясування характеру і призначення документа; 2) аналіз зовнішнього вигляду і стану документа; 3) вивчення змісту документа; 4) аналіз його реквізитів; 5) вивчення матеріалів документа; 6) виявлення ознак підробки документа [217, с. 36].

Робота з документами є одним із пріоритетних напрямів, що охоплює і їхній безпосередній огляд, і використання для проведення експертиз, пред'явлення в ході допиту.

В українській мові поняття «документ» означає діловий папір, який підтверджує право на що-небудь, або підтверджує певний юридичний факт, або слугує доказом будь-чого [204, с. 242]. Термін «документ» походить від лат. *Dokumentum* – свідчення, доказ чого-небудь; письмове свідчення, що підтверджує факт або право на щось: складений відповідно до вимог закону, які мають юридичне значення [214, с. 259]. Згідно зі ст. 99 КПК України, документом є спеціально створений з метою збереження інформації матеріальний об'єкт, який містить зафіксовані за допомогою письмових знаків, звуку, зображення тощо відомості, які можуть бути використані як доказ факту чи обставин, що встановлюються під час кримінального провадження. У судово-слідчій практиці розрізняють такі види документів: 1) письмові (тексти, цифри та інші записи); 2) графічні (креслення, малюнки,

схеми); 3) фотодокументи; 4) кіно- та відеодокументи; 5) фотодокументи; б) електронні документи.

Електронні документи є доволі новим видом документів. Згідно із Законом України «Про електронні документи і електронний документообіг», електронний документ – це документ, інформація в якому зафіксована у вигляді електронних даних, включаючи обов’язкові реквізити документа. Причому електронний документ може бути створений, переданий, збережений і перетворений електронними засобами у візуальну форму. У цьому нормативному акті визначено також поняття електронного підпису як обов’язкового реквізиту електронного документа, який використовується для ідентифікації автора та/або підписувача електронного документа іншими суб’єктами електронного документообігу [165].

За своєю процесуальною природою письмові документи можуть бути і письмовими, і речовими доказами. Документи–речові докази мають значення для розслідування не тільки завдяки своєму змістові, а й через сам факт свого існування, а також спосіб виготовлення та інші матеріальні ознаки.

Документи–речові докази у справі не замінюються. Вони можуть бути засобом учинення злочину чи засобом його приховування, предметом злочинного посягання. Особливе значення мають документи, в яких знайшли відображення різні процедури закупівлі та фінансово-господарські операції. Деякі з цих документів можуть містити ознаки матеріального чи інтелектуального підроблення, що може бути кваліфіковано як підпорядкований злочин (ст.ст. 358, 366 КК України). З огляду на тлумачення ст. 98 КПК України, у такому разі вони постають як речові докази, оскільки зберегли на собі сліди злочину.

Огляд проводиться стосовно і документів–речових доказів з метою виявлення і фіксації властивих їм ознак, і письмових доказів – для встановлення засвідчених ними або викладених у них обставин і фактів, що мають значення для справи [112, с. 568].

Документи–письмові докази мають значення для встановлення істини у справі завдяки лише своєму змісту (наприклад, висновок експерта, акт ревізії та ін.). Документи–письмові докази не є об'єктом криміналістичного дослідження і можуть замінюватися у справі копіями або дублікатами. У практиці техніко-криміналістичних досліджень зазвичай мають справу з письмовими документами як речовими доказами. Документи можуть бути виготовлені рукописним, машинописним, комп'ютерним, поліграфічним або іншим способом за допомогою письмових знаків, інших графічних зображень, виконаних чорнилом, пастою для кулькових ручок, тушшю, олівцем, друкарською фарбою або іншою речовиною [139, с. 35].

У процесі розслідування злочинів у сфері публічних закупівель у сфері охорони здоров'я до фактичних документів як доказів у кримінальному провадженні, за умови належності до справи, допустимості і достовірності, можуть належати будь-які офіційні юридичні, організаційно-управлінські та бухгалтерські документи: протоколи тендерного комітету, накладні, платіжні відомості, касові ордери, акти інвентаризації, квитанції, акти ревізії або висновки аудиторських перевірок, акти митних оглядів, контрольних поставок або закупок, технічних розслідувань, угоди, контракти, ліцензії та багато інших документів [217, с. 128].

У разі, коли ці документи за припущенням можуть містити недостовірні відомості, вони підлягають огляду за правилами огляду речових доказів.

При розслідуванні привласнення, розтрати майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем (ст. 191 КК України) та внаслідок вчинення господарських злочинів слід виявляти документи, які зазвичай використовуються для приховання злочинних дій (документи прикриття). Тому слідчі мають знати, в яких документах відображаються фінансові та господарські операції. Документи розрізняються за формою, розмірами, захисними засобами, текстом та іншими елементами.

Функції документів:

- а) облік товарно-матеріальних цінностей;
- б) контроль грошових засобів;
- в) контроль за рухом товарно-матеріальних цінностей та грошових засобів.

Залежно від характеру господарської операції документи бувають:

- а) фінансові – оформлення операцій із грошовими засобами (банківські чеки, прибуткові та видаткові ордери);
- б) матеріальні (підтверджують рух матеріальних цінностей);
- в) розрахункові (документи, які відображають розрахунки між підприємствами, організаціями та окремими особами: рахунки-фактури, платіжні вимоги).

За призначенням документи поділяють на:

- 1) розпоряджувальні – дають вказівку на виконання господарської операції (банківські чеки, вимоги на відпуск матеріалів, видаткові, касові ордери).
- 2) виправдувальні (підтверджують господарську операцію: приймальний акт, прибутковий ордер).
- 3) розпорядно-виправдувальні (одночасно виконують функцію розпорядження і виправдання: лімітно-забірна карта, маршрутний лист роботи автомобіля).

За обсягом і послідовністю відображення операцій із грошовими й матеріальними цінностями документи поділяють на:

- а) документи первинного обліку (оформляються під час отримання матеріальних і грошових засобів та підписуються особами, які беруть участь в операції: доручення, касовий ордер, накладні, вимоги);
- б) документи поточного обліку – система реєстрації і облік товарно-матеріальних цінностей по дільницях, цехах та ін.;
- в) документи підсумкового обліку – бухгалтерське узагальнення облікової інформації за певний період (звіти, розрахункові таблиці) [161, с. 345–360].

Неофіційними документами є носії доказової інформації, складені громадянами (записки, пояснення, журнали чернеток, зошити неофіційного обліку, листи, подвійний бухгалтерський облік).

Роль документів у злочинній діяльності:

– є предметом злочину (складаються в поточному і підсумковому обліках);

– є засобами вчинення злочину (фальшиві відомості для отримання заробітної плати, акти на списання сировини і матеріалів, наряди на виконану роботу);

– надають протиправним діянням законний вигляд;

– характеризують особистість злочинця (особиста переписка);

– містять іншу, яка має значення для розслідування злочину, інформацію (накладні, де вказано час перевезення вантажу, акт на списання сировини і матеріалів, в яких зафіксовано число, місяць, рік і час вчинення розкрадання).

Обшук та огляд документів як слідчі (розшукові) дії передбачають встановлення не тільки місць їхнього зберігання, а й вивчення їхнього змісту з іншими документами і діями конкретних осіб, а також ролі у вчиненні злочинів.

Р. С. Белкін стверджує, що на початковому етапі огляду документа слідчий має отримати загальну інформацію про документ, зокрема з'ясувати:

а) що це за документ;

б) у кого і де зберігається цей документ;

в) зовнішній вигляд документа і його реквізити;

г) походження документа, від кого він надійшов [111, с. 71].

За необхідності для підвищення ефективності огляду документів слідчий може скористатися допомогою фахівців (криміналіста, хіміка та інших).

Поділяємо думку авторів, які вважають, що огляд має проводитися лише стосовно документів–речових доказів, тоді як усі інші документи

вивчаються й аналізуються, але такі операції з документами не є слідчою дією [40, с. 12; 86, с. 44].

Підготовка до слідчого огляду документів у провадженнях про злочини, що вчиняються у під час публічних закупівель у сері охорони здоров'я, має передбачати такі заходи: розподіл документів за можливою процесуальною формою їхнього використання як доказів; ознайомлення за необхідності з питаннями стосовно порядку оформлення документів, способів виявлення підрбок; підготовка технічних засобів, необхідних для виявлення у документах підрблень; підбір та запрошення осіб, участь яких необхідна під час проведення огляду. Після таких підготовчих дій можна переходити до стадії безпосереднього огляду документів, яка починається зі встановлення і фіксації зовнішнього вигляду документа, реквізитів (найменування, дати і місця складання та ін.) та його змісту, ознак внесення змін тощо [188, с. 272].

Деякі документи можуть містити ознаки матеріального чи інтелектуального підрблення (внесення неправдивих даних стосовно затрат, котрих зазнала установа (акт про завищення виконаних будівельних робіт); внесення до документів неправдивої інформації про фіктивне створення господарського підприємства, що брало участь у конкурсних торгах. У таких випадках криміналістичному дослідженню підлягає і зміст, і форма документа.

Залежно від виду підрблення розрізняють два види дослідження документів – технічне і логічне. За технічного дослідження виявляють ознаки повної або часткової підробки документа, за логічного – встановлюють відповідність його змісту фактам об'єктивної дійсності. Методи логічного дослідження документів зазвичай використовуються під час їх слідчого огляду й вивчення, оскільки вони потребують, за правило, одночасного дослідження кількох документів (протоколу розкриття тендерних пропозицій і протоколу визначення переможця торгів). Під час огляду виявлення ознак інтелектуального підрблення може здійснюватись шляхом встановлення у змісті документа відомостей, що суперечать загальновідомим або

достовірно встановленим у провадженні обставинам (наприклад, відсутність підписів у декількох примірниках накладних на відпуск і отримання медикаментів).

У процесі дослідження кримінальних проваджень із розслідування злочинів, що вчиняються під час публічних закупівель, за правило (90%), проводилися огляди документів як речових доказів, оскільки всі речові докази, відповідно до ч. 2 ст. 100 КПК України, оглядаються, фотографуються та докладно описуються в протоколі огляду. Всі інші документи, які не мали ознак речових доказів і не викликали сумнівів у їхній достовірності завдяки відомостям, що знаходяться в їх змістовній частині, були досліджені та долучені до матеріалів кримінального провадження як самостійні докази. Відповідно до ч. 3 ст. 100 КПК України, документ має зберігатися протягом усього часу кримінального провадження. За неможливості вилучити оригінал документа, у разі потреби долучається до кримінального провадження завірена копія (70,5%).

В окремих випадках, коли через значний обсяг вилучених документів слідчому при проведенні обшуку не вдається провести їх огляд, вони мають бути тимчасово опечатані й зберігатися в такому вигляді, допоки не буде здійснено їх остаточні огляд і опечатування (ч. 7 ст. 236, ч. 5 ст. 237 КПК України). Документи як речові докази (ст. 100 КПК України), які за своїми властивостями (габаритами, кількістю, вагою, обсягом) не можуть зберігатися разом із матеріалами кримінальних проваджень, зберігаються в спеціальних приміщеннях органу (у складі якого функціонує слідчий підрозділ), обладнаних сейфами, (металевими шафами), стелажми, оббитими металевими дверима, із ґратами на вікнах, охоронною та протипожежною сигналізацією [221, с. 185].

Якщо документ є засобом посвідчення фактів, особливу увагу належить приділяти тим його частинам, які виконують підтверджуючу роль, наприклад, підпису певного посадовця і даті документа, що в сукупності вказує на перебування цієї особи в той момент на цій посаді, або змісту документа,

з якого можна зробити висновок про обставини, що цікавлять слідство, скажімо, про отримання певної партії товарів. У протоколі огляду фіксується усе виявлене, а та частина документа, яка має доказове значення, за необхідності може бути викладена дослівно. Саме так слідчий може уникнути залучення до справи значних за обсягом документів, наприклад, книг бухгалтерського обліку, якщо доказове значення мають лише деякі записи [1, с. 594].

Іноді слідчий огляд документів після їх вилучення доцільно проводити у приміщенні правоохоронного органу. До таких випадків, зокрема, належать: у результаті обшуку вилучено чималу кількість документів, огляд і вивчення яких потребує часу, тоді як слідчий керує пошуковими діями (52,2%); ретельний огляд ймовірний лише з використанням спеціальних технічних пристроїв (23,4%); необхідною є участь спеціалістів (33,4%) тощо.

Слідчий огляд документів як речових доказів при розслідуванні злочинів, що вчиняються під час здійснення публічних закупівель у сфері охорони здоров'я, має передбачати: огляд та вивчення їх загального стану; вивчення реквізитів окремих документів (коду організації, коду форми документа, назви організації (структурного підрозділу закладу, установи, організації), довідкових даних про замовника торгів в особі МОЗ та учасника процедур, назви документа, дати його складання (реєстрації), реєстраційного індексу (порядкового номеру), резолюції уповноваженої особи, основного тексту, особистого підпису, відбитка печатки тощо; встановлення належності документів до певних груп (тендерна документація, договори, акти виконаних робіт тощо); визначення їх цільового призначення (накладні з отримання лікарських засобів); встановлення кола осіб, які мали право засвідчувати конкретні документи своїм особистим підписом та (або) відбитком печатки лікувального закладу та підприємства, яке виконувало замовлення.

У цьому контексті С. С. Чернявський наголошує, що при дослідженні документів важливо визначити зв'язок ланок у системі «документ – відображений у ньому факт – виконавець документа» [236, с. 69].

Прикладом може бути такий випадок: у 2014 р. при огляді документів на постачання антиретровірусних лікарських препаратів та банківських грошових переказів дії керівника одного з приватних підприємств кваліфіковано за ч.5 ст. 191 КК України, який, будучи переможцем торгів, отримав від Міністерства охорони здоров'я України як попередню оплату державні кошти в сумі понад 42 млн. грн. на закупівлю вказаних медичних препаратів. Підозрюваний поставив ліки лише на 10 млн. грн., а решту коштів перераховував на рахунок свого підприємства, які в подальшому вивів за кордон на рахунки структур, що не стосуються фармакологічного бізнесу [47, с. 1].

У процесі дослідження встановлено, що до документів як письмових доказів, які не оглядаються слідчим, але приєднуються до матеріалів кримінального провадження, належать: документи про державну реєстрацію суб'єктів господарювання та ті, що визначають організаційно-правовий статус підприємства, вид господарської діяльності, відображають проведення господарських операцій (22,3%); документи, що відображають діяльність замовників торгів – медичних закладів, медичних управлінь ОДА, управлінь і департаментів МОЗ (33,4%); документи, що визначають статус і компетенцію учасників торгів (33,3%); документи бухгалтерського обліку та фінансової звітності та ін.(11%).

Слідчий огляд документів завершується оформленням його результатів у відповідному протоколі, який складається з дотриманням вимог, встановлених ст. 104 КПК України. У протоколі не потрібно повністю переписувати весь текст документа, але необхідно вказати на ознаки, які його індивідуалізують: а) за змістом; б) за формою; в) за матеріалом. Належить вказати в протоколі й усі інші ознаки документа, які можуть мати значення для кримінального провадження.

Отже, слідчий огляд документів є необхідною слідчою (розшуковою) дією, яка дає змогу виявити спосіб вчинення та заховання злочинів,

що вчиняються під час публічних закупівель у сфері охорони здоров'я, а також встановити конкретних осіб, причетних до їх вчинення.

Тактичні особливості допиту осіб у розслідуванні злочинів, що вчиняються під час публічних закупівель у сфері охорони здоров'я.

Під час розслідування злочинів, що вчиняються під час публічних закупівель у сфері здоров'я, очевидні докази знаходять найбільш повне відображення у різноманітних документах організаційної дії та фінансово-господарських операцій (конкурсні торги, укладання договорів купівлі-продажу, здійснення розрахункових операцій). Тому свідчення осіб у цьому процесі, на наш погляд, завжди виконують підпорядковану функцію, оскільки майже завжди мають підтверджуватися документальними даними. Наявні документи дають змогу відтворювати в пам'яті учасників публічних закупівель окремі злочинні факти та підтвердити їх. Як засвідчує слідча практика, допит є основним засобом отримання доказової інформації. З огляду на питому вагу допиту щодо інших слідчих (розшукових) дій, можна виокремити питання допустимості використання тактичних прийомів під час його провадження [48, с. 519].

Оскільки допит здійснюється за безпосереднього спілкування з конкретною особою, основне значення тут має пізнавальна і комунікативна діяльність слідчого. Найчастіше провадиться допит підозрюваних, звинувачених, свідків, потерпілих. Попри те, що існує суттєва різниця у соціальному та кримінально-процесуальному статусі осіб вказаних категорій, їх допит за психологічними критеріями змістовного й динамічного аспектами має певні загальні характеристики.

Тактика допиту варіюється залежно від багатьох чинників, які впливають на вибір прийомів впливу на особу з метою її спонукання до правдивих і найбільш повних показань.

Допит у криміналістиці розглядають як процес передачі слідчому особою, що допитується, інформації про подію, яка розслідується, або про пов'язані з нею обставини й осіб. Але як спосіб отримання відомостей

від особи, якій відомі дані, що цікавлять слідство, допит постає таким лише інформаційному контексті. На практиці – це одна з найбільш нелегких слідчих (розшукових) дій. Складність допиту визначається не тільки тим, що слідчому часто протистоїть особа, яка не бажає давати показання, а й тим, що у показаннях добросовісної особи, яка допитується, можуть міститися неточності, перекручування і вигадки, які необхідно виявити і врахувати задля встановлення об'єктивних обставин кримінального провадження [110, с. 352].

Відповідно до Науково-практичного коментаря Кримінального процесуального кодексу України (ст. 224), допит – це слідча дія, у процесі якої слідчий, детектив, прокурор отримує від особи, яка володіє відомостями, що мають значення в кримінальній справі (свідка, потерпілого, експерта, підозрюваного), словесну інформацію про обставини події злочину та інші факти, які мають значення для встановлення обставин справи і забезпечення правильного застосування закону [221, с. 326].

В. Ю. Шепітько зазначає, що допит – це процесуальна дія, яка є регламентованим кримінально-процесуальними нормами інформаційно-психологічним процесом спілкування осіб, котрі беруть у ньому участь, спрямованим на отримання інформації про відомі допитуваному факти, що мають значення для встановлення істини у певній справі. Вчений наголошує, що допит є найбільш поширеним способом отримання доказів і водночас однією з найбільш складних слідчих дій, його проведення вимагає від слідчого високої загальної та професійної культури, ґрунтового знання психології людини [139, с. 104].

Мета допиту полягає в отриманні показань, що повно й об'єктивно відображують дійсність. Ці показання є джерелом доказів, а фактичні дані, що в них містяться, – доказами. Допит як слідча (розшукова) дія, крім збирання доказової інформації, є способом перевірки і оцінки зібраних доказів.

Діяльність слідчого щодо проведення допиту має основні складові – обов'язкові і факультативні. До обов'язкових слід віднести: підготовку і планування, дотримання процесуальних правил допиту; цілеспрямоване тактично правильне проведення допиту; повнота фіксації показань. Факультативними елементами вважаються ті, які використовують лише за необхідності. До них належать пред'явлення доказів і застосування тактичних прийомів допиту, заснованих на використанні психічного стану і психологічних особливостей допитуваного, які на практиці нерідко називаються «психологічними хитрощами» [128, с. 183].

До основних заходів, спрямованих на підготовку до допиту, в провадженнях про злочини, що вчиняються під час публічних закупівель у сфері охорони здоров'я, належать:

1) вивчення матеріалів кримінального провадження: визначення предмета допиту, формулювання запитань допитуваному, визначення найбільш придатної тактики ведення допиту, відібрання (відповідні виписки) доцільних матеріалів, необхідних для використання при допиті для підтвердження або спростування стверджень допитуваного (76,7%);

2) ознайомлення зі спеціальними питаннями: вивчення особливостей відповідних аспектів бюджетної сфери, а в деяких випадках залучення до допиту спеціаліста; вивчення основних правових норми, що регламентують публічні закупівлі у сфері охорони здоров'я та правильне їх тлумачення, аналіз особливостей господарської діяльності установ МОЗ та учасників торгів, ведення бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності (88,9%);

3) отримання інформації про особистість допитуваного: вивчення його моральних і ділових якостей. Підозрюваними у таких злочинах є зазвичай службові особи, тому при підготовці до допиту слід зважати на встановлення їхніх посадових повноважень, зокрема щодо розпоряджання бюджетними коштами у рамках підписання договорів із постачання медичних засобів, техніки, виконання робіт та послуг (56%);

4) складання письмового плану допиту: ретельний підхід до складання плану допиту, якщо в ньому братиме участь захисник, з боку якого можна очікувати заходів, спрямованих на протидію розслідуванню; детальний письмовий план, зокрема коли слідчий приймає рішення про використання під час допиту аудіо- чи відеозапису (55,7%) [188, с. 273].

Ознайомлюючись із матеріалами кримінального провадження, слідчий передусім визначає, кого та з яких питань необхідно допитати. З цією метою використовуються результати раніше проведених слідчих (розшукових) дій та дані, одержані шляхом проведення оперативно-розшукової діяльності. У рамках вивчення особи допитуваного слідчий з'ясовує соціальний статус цього суб'єкта, референтні (авторитетні) для нього соціальні групи, соціально-позитивні й соціально-негативні особистісні якості, його психологічні можливості у практичних ситуаціях, що мають значення для розслідування, способи задоволення ним матеріальних і духовних потреб, світогляд, риси характеру. Відтак слідчий може одержати низку незалежних характеристик, допитати родичів та знайомих допитуваного, з'ясувати обставини біографічного характеру, скористатися консультацією спеціалістів, експертів в галузі публічних закупівель та документообігу. Для встановлення способу життя допитуваного, його ймовірних злочинних зв'язків слідчий дає доручення оперативним підрозділам [152, с. 145].

Вивчення особистості допитуваного спрямоване на визначення найефективніших прийомів психологічної взаємодії з такою особою і на побудову моделей найімовірнішої її поведінки на допиті. Плануючи подолання можливої протидії, необхідно враховувати такі особливості особистості допитуваного, як рефлексивність, гнучкість або ригідність (застій) його мислення, а також характерологічні якості – агресивність, конфліктність поведінки, стійкість або нестійкість до стресу, до обставин, що раптово виникли [70, с. 148]. Здебільшого (55%) вихідні дані про особу допитуваного часто бувають недостатніми, можлива побудова декількох найімовірніших моделей поведінки особи, яка підлягає допиту, та варіантів

тактики її допиту. Підготовка до допиту у 90% випадків за зазначеними злочинами завершується складанням письмового плану.

Процес допиту полягає в тому, що за наявності свідомої протидії з боку допитуваного виникає необхідність у варіюванні умов проведення допиту та застосуванні сукупності методів і засобів психологічного впливу. Прийнятним методом психологічного впливу є насамперед переконання. Як зазначає О. Р. Ратінов, застосування психологічного впливу має відповідати таким критеріям: а) юридичному (відповідність закону, збереження прав і свобод громадян); б) етичному (прийнятність із позицій моралі і норм професійної етики); в) гносеологічному (пізнавальна надійність та наукова обґрунтованість методів, що використовуються); г) психологічному (врахування психологічних особливостей ситуації спілкування та індивідуальних особливостей її учасників) [183, с. 262]. Всі ці критерії перебувають у певному взаємозв'язку і взаємозалежності.

Водночас психологічні прийоми мають мати виборчу дію, суть якої полягає в тому, що такі тактичні прийоми не можуть чинити вплив на невинну, непричетну особу, оскільки розраховані на виявлення прихованої обізнаності допитуваного про обставини вчинення злочину. Здійснюється це шляхом створення у свідомості допитуваного певних асоціативних зв'язків. Подібні асоціації можуть виникнути лише у свідомості тієї людини, яка справді знає такі обставини [70, с. 75].

З цього приводу О. Р. Ратінов зазначає, що психологічні прийоми мають бути подібні до ліків, які, діючи на хворий орган, не завдають жодної шкоди здоровим частинам організму [183, с. 168].

У деяких випадках на поведінку допитуваної особи (залежно від її особливостей) активно впливає асоціація, що здатна докорінно змінити мотиви і намір приховати яку-небудь інформацію від слідства. Але навіть якщо цього не сталося і допитуваний продовжує надавати свідомо неправдиві свідчення, то він, незалежно від своєї волі, видає певною мірою об'єктивну, таку, що має істотне значення для розслідування, доказову

інформацію, а відтак у результаті виниклої асоціації особа реагує на обрану тактичну дію. Відповідний вплив на психіку зацікавленої особи обумовлений тим, що така особа, за правило, виявляє підвищену цікавість до матеріалів справи, але не має в розпорядженні необхідних відомостей про тактичну обстановку [66, с. 57].

Р. С. Белкін констатує, що встановлення психологічного контакту є тактичним прийомом допиту, який має певну перевагу. Психологічний контакт як тактичний прийом ведення слідчих дій складається з низки дій і певної лінії поведінки слідчого, що, своєю чергою, становить тактичні прийоми. До них належать: створення слідчим обстановки, яка призводить до довірчої бесіди, попереднє вивчення слідчим особи допитуваного і його ставлення до інших осіб, причетних до слідчої справи, манера поведінки слідчого, що викликає довіру до нього з боку допитуваного [111, с. 16].

У процесі дослідження встановлено, що до основних психологічних прийомів [190, с. 60–63], які застосовувалися під час психологічного впливу до допитуваних (підозрюваних і свідків) при розслідуванні злочинів, що вчинялися під час публічних закупівлі у сфері охорони здоров'я, належать такі:

1. *Використання психологічних особливостей особистості допитуваного.* Суть методу полягає в урахуванні слідчим на етапі встановлення контакту і безпосередньо під час допиту відомостей про характерні риси допитуваного, його прагнення, самооцінку, стосунки у сімейно-побутовій і професійній сферах, домінуючі мотиви поведінки тощо (95,5%).

2. *Використання або створення стану емоційної напруженості* – полягає в тому, що в стані емоційної напруженості в особі суттєво знижується здатність свідомого контролю за змістом мовних повідомлень та своєю поведінкою. Так, якщо допитуваний відмовляється від дачі показань або дає неправдиві свідчення, перебуваючи відтак у спокійному, врівноваженому стані, за доцільне буде надання йому певної інформації (повідомлення про затримання співучасника) (74,4%).

3. *Використання ефекту раптовості*, суть якого полягає у несподіваному наведенні для допитуваного фактів та обставин, що доводять неправдивість його свідчень (56,7%).

4. *Припущення легенди*. Реалізація цього методу полягає у створенні в процесуальних межах таких умов, що видаються допитуваному природними (наприклад, він одержує можливість ознайомитися з паперами, що знаходяться на столі слідчого в момент «вимушеної» його відсутності в кабінеті; «випадково» залишається віч-на-віч із співучасниками) (34,6%).

5. *Вільна розповідь* – допитуваному надається можливість в оповідній формі, докладно, без обмежень часу й деталізації, викласти свій варіант послідовності подій (88,5%).

6. *Максимальна деталізація свідчень* – своєрідне доповнення та продовження попереднього методу. Слідчий, наводячи допитуваному перелік запитань щодо подробиць певного факту, примушує його самостійно встановити протиріччя у власних показаннях (77,6%).

7. *Послідовність пред'явлення доказів*. Метод використовується тоді, коли слідчий має декілька доказів різної значущості, що спростовують свідчення допитуваного (90%).

8. *Пред'явлення контрдоказів* – передбачає спростування кожного неправдивого свідчення конкретним доказом (34,5%).

9. *Поєднання форсованого (прискореного) та уповільненого темпів допиту*. Дія методу заснована на тому, що інтенсивний темп не дає змоги допитуваному ретельно обмірковувати варіанти відповідей і концентрувати увагу на деталях, що викривають неправдивість свідчення (30,1%) (Додаток Б п. 16).

Основними фігурантами допиту в кримінальних провадженнях щодо злочинів, вчинених під час публічних закупівель у сфері охорони здоров'я, є підозрювані у злочині. Відповідно до ст. 42 КПК України, підозрюваним є особа, якій у порядку, передбаченому статтями 276–279 цього кодексу, повідомлено про підозру, особа, яка затримана за підозрою у вчиненні

кримінального правопорушення, або особа, щодо якої складено повідомлення про підозру, однак яке не вручено їй внаслідок невстановлення місцезнаходження особи, проте вжито заходів для вручення у спосіб, передбачений КПК України для вручення повідомлень. До підозрюваних у зазначених справах належать:

1) замовники конкурсних торгів – службові особи (та матеріально відповідальні особи) Міністерства охорони здоров'я, обласних управління охорони здоров'я та медичних закладів. Предмет допиту становлять обставини, які фактично є ознаками вчинення злочину за ст.ст. 191, 210, 364, 365, 368 КК України певним способом під час проведення торгів (надання переваги своїм переможцям торгів тощо) та під час виконання договірних умов (закупівля медичних товарів, робіт або послуг за завищеними цінами; закупівля непридатного до використання або експлуатації медичного устаткування, техніки тощо);

2) учасники конкурсних торгів – службові особи підприємств (а також матеріально відповідальні особи), які стали переможцями торгів із постачання медичних засобів, техніки, виконання робіт або послуг. Предмет допиту – обставини, які фактично є ознаками вчинення злочину за ст.ст. 190, 191, 205, 227, 358, 366. 369 КК України певним способом (використали підроблені документи щодо: відповідності учасника кваліфікаційним критеріям конкурсних торгів; забезпечення пропозиції конкурсних торгів; якості, комплектності товарів, які планується постачати; залучали фіктивні підприємства; здійснили постачання замовнику недоброякісних чи некомплектних товарів; запропонували або надали неправомірну вигоду службовій особі замовника конкурсних торгів за вчинення певних дій на користь певного учасника).

3) особи, які виконують функції пособництва у механізмі вчинення злочинів (ст.ст. 191, 205, 366 КК України). Серед таких осіб можна виокремити такі категорії: члени тендерного комітету, головні бухгалтери, керівники фінансово-економічних підрозділів та інші, які фальсифіковано

оформляють калькуляції на товари, роботи і послуги та акти на виконанні роботи; особи, які «очолюють» фіктивні підприємства, тощо.

Тактика допиту підозрюваних ґрунтується на використанні документів, а також показань попередньо опитаних осіб щодо допущених правопорушень під час організації і проведення конкурсних торгів та виконання договірних зобов'язань [83, с. 10]. Зокрема, 58% опитаних слідчих визнали, що вони завжди при підготовці допиту цілеспрямовано збирають інформацію про особу підозрюваного, завчасно це робить 65%, водночас користуються інформацією про особистість, отриману безпосередньо під час допиту, – 35% (Додаток А).

Своєю чергою, М. А. Погорецький до особливостей допиту підозрюваних (службових осіб) при розслідуванні злочинів вказаного виду, що впливають на вибір тактичних прийомів його проведення, відносить: а) доволі високий рівень обізнаності допитуваного з матеріалами, які є в розпорядженні слідчого; б) високий освітній рівень злочинців та їхній соціальний статус; в) у більшості випадків присутність при допиті захисника [188, с. 273].

Зважаючи на високий освітній рівень і соціальний статус підозрюваних у справах про злочини у сфері публічних закупівель, а також складний механізм учинення цих злочинів, важливим і, на наш погляд, обов'язковим є складання письмового плану допиту з побудовою прогностичної моделі допиту з урахуванням тих чи інших ситуацій, пов'язаних із вибором позиції підозрюваного щодо певних обставин учиненого кримінального правопорушення. Це здійснюється шляхом побудови «ситуаційної моделі» допиту, елементами якої є: передбачувані умови проведення слідчої дії; ймовірні варіанти ходу цієї дії, можливість виникнення тих чи інших слідчих ситуацій; передбачувана поведінка учасників; відповідні варіанти поведінки слідчого [37, с. 146].

Дослідження кримінальних проваджень за злочинами, вчиненими під час публічних закупівель у сфері охорони здоров'я, дало змогу виокремити типові ситуації у проведенні допиту підозрюваних.

Ситуація 1. Підозрюваний відмовляється від давання показань і не визнає участі у вчинених правопорушеннях (управлінських, господарських, фінансових операціях) під час публічних закупівель у сфері охорони здоров'я (35%). Така позиція підозрюваного може бути обумовлена тим, що він вважає, що у розпорядженні слідчого немає прямих доказів його причетності. Ефективними тактичними прийомами допиту в цій ситуації є тактична комбінація «встановлення участі у злочині», що має бути спрямована на:

- встановлення факту участі службової особи у прийнятті відповідальних рішень щодо визначення процедур проведення конкурсних торів чи складання відповідних документів з метою вчинення злочину (55,5%);

- з'ясування обставин, за яких у конкретному випадку службова особа не брала участі безпосередньо у фінансових/господарських операціях та/або контролі за ними (35,4%);

- пред'явлення документів, що підтверджують встановлення факту складання (підписання) документів, які мають ознаки службового підроблення (пред'явлення таких документів) (95,4%);

- пред'явлення фрагментів протоколів допитів співучасників або свідків, які викривають службову особу в учиненні злочину (56,7%);

- пред'явлення висновків почеркознавчої або техніко-криміналістичної експертиз документів, що підтверджують факт участі допитуваного у складанні (підписанні) фальсифікованих документів (45,3%).

У разі відмови від давання показань, зафіксованої у протоколі допиту, такий факт може розцінюватися як винуватість, намагання затягнути слідство. Якщо така аргументація не справляє враження на особу, слідчому потрібно прикласти максимум зусиль, щоби встановити мотиви відмови від давання показань.

Ситуація 2. Підозрюваний не заперечує факт своєї участі у публічних закупівлях у сфері охорони здоров'я, але вказує, що не усвідомлював

протиправного характеру дій в управлінських, господарських, фінансових операція (29%). Даючи в такому випадку неправдиві показання, особа розраховує на невстановлення суб'єктивної сторони злочину у вигляді умислу, або, щонайменше, на пом'якшення в подальшому міри покарання. Ефективними тактичними прийомами допиту в цій ситуації є тактична комбінація «встановлення усвідомлення протиправності діяння», а саме:

– роз'яснення ст. 68 Конституції України «незнання законів не звільняє від юридичної відповідальності» (89%);

– формулювання контрольних запитань задля встановлення знання чи незнання певних нормативно-правових актів щодо публічних закупівель у сфері охорони здоров'я (91,4%);

– демонстрація обізнаності слідчого у нюансах нормативного регулювання публічних закупівель у сфері охорони здоров'я та порядку використання бюджетних коштів (78,8%);

– пред'явлення документів, що підтверджують факти недодержання підозрюваним норм Законів України «Про публічні закупівлі», «Про лікарські засоби» та ін. (91,4%);

– пред'явлення висновків почеркознавчої або техніко-криміналістичної експертиз документів, які підтверджують факт підробки документів цією особою тощо (88,9%);

– пред'явлення висновків економічної та будівельно-технічної експертиз про завдані збитки тощо (87,4%).

Ситуація 3. Підозрюваний не заперечує факту участі у здійсненні відповідних операцій під час публічних закупівель у сфері охорони здоров'я, але заперечує свою винуватість у вчиненні злочину, «перекладаючи» її на інших підпорядкованих або вищих за рангом службових осіб (36%).

Ефективними тактичними прийомами допиту в цій ситуації є тактична комбінація «встановлення усвідомлення протиправності діяння», що передбачає:

– пред'явлення показань у деталізації стосовно всіх обставин здійснення господарських та фінансових операцій під час публічних закупівель у сфері охорони здоров'я (56,4%);

– пред'явлення бухгалтерських, розрахункових, нормативних документів, що підтверджують учинення цією службовою особою правопорушень під час публічних закупівель у сфері охорони здоров'я (87,4%);

– пред'явлення документів (інструкцій, положень, наказів), які встановлюють обов'язки службової особи, що були нею порушені;

– ознайомлення службової особи з протоколами допитів інших осіб, які викривають допитуваного у вчиненні злочину (55,3%);

– визначення протиріч у показаннях допитуваної службової особи та використання їх із метою викриття неправди (45,3%);

– визначення та формулювання запитань, що дають змогу перевірити показання і виявити їхню неправдивість (35,7%).

Ситуація 4. Присутній на допиті захисник чинить протидію належному проведенню слідчої (розшукової) дії (77%). Присутність захисника впливає на поведінку підозрюваного, зміст і спрямованість його показань, установлення психологічного контакту. Захисник чинить протидію належному проведенню допиту службової особи з використанням незаконних чи аморальних прийомів. Такими прийомами можуть бути:

– зневажливі висловлювання захисника щодо особи слідчого, які мають за мету виведення його з рівноваги, насадженні невпевненості (це може простежуватися за недостатньою підготовки слідчого до допиту, зокрема за наявності прогалин у знанні особливостей правового регулювання сфери публічних закупівель у сфері охорони здоров'я) (25,5%);

– вступання в необґрунтовані суперечки з присутнім на допиті спеціалістом (ревізором, спеціалістом-бухгалтером) (17,8%);

– образливі висловлювання щодо раніше допитаних осіб, чії показання використовуватимуться під час допиту (12,7%);

– необґрунтовані заяви про низьку кваліфікацію експерта чи його зацікавленість у справі (10,5%) [124, с. 141].

Інформацію про неправомірну поведінку захисника необхідно отримувати від оперативних співробітників, які виконують доручення слідчого з проведення негласних (слідчих) розшукових дій. Вивчаючи окреслену проблему, Р. Л. Степанюк акцентує на необхідності слідчому враховувати:

1) як мету переслідує захисник при здійсненні захисту: а) забезпечення прав підозрюваного на допиті та недопущення порушень; б) сприяти уникненню кримінальної відповідальності підзахисного за допомогою будь-яких засобів, зокрема й незаконними;

2) за чиєї ініціативи проводиться допит (якщо допит проводиться за клопотанням підозрюваного або його захисника, є ймовірність «підкидання» слідчому хибних свідчень, намагання з'ясувати рівень обізнаності слідчого про окремі обставини злочину тощо) [212, с. 175–186]. У науковій літературі зазначено, що незаконні дії адвоката необхідно документувати, застосовуючи технічні засоби під час допиту [29, с. 76–77].

Допит свідків. Свідком є особа, щодо якої в органів, які провадять кримінальний процес, є дані, що вона володіє інформацією про обставини, котрі підлягають встановленню або перевірці у кримінальному провадженні. До предмета показань свідка належать також відомості про факти, що характеризують особу підозрюваного, обвинуваченого чи підсудного та взаємовідносини свідка з ними. Дача показань є обов'язком свідка [109, с. 298].

У кримінальних провадженнях про злочини, що вчиняються під час публічних закупівель у сфері охорони здоров'я, як свідків допитують різні категорії осіб. Їх допити мають тактичні особливості, обумовлені соціальним статусом, причетністю до організації (участі) конкурсних торгів, здійсненням певних господарсько-фінансових операцій. Відтак до свідків можуть належати:

– керівники підприємств, які брали участь у конкурсних торгах щодо постачання лікарських засобів, техніки, виконання робіт та надання послуг,

але не мали переваг, однак становлять найбільш інформовану групу осіб (директор, головний бухгалтер, головний економіст тощо) (65,2%);

– співробітники підприємства, що стало переможцем конкурсних торгів, та службові особи, які були до певної міри причетні до підготовки і подання відповідних документів, але не є підозрюваними (54,3%):

– працівники банківських установ, що обслуговують заклади МОЗ та підприємницькі структури, які постачають лікарські засоби, техніку, виконують роботи та надають послуги (керівники, головні бухгалтери, начальники відділів тощо) (34,5%)

– співробітники органів Державного казначейства, які здійснюють контроль за перерахуванням бюджетних коштів за постачання лікарських засобів, техніки, виконання робіт та надання послуг (оператори, начальники відділів, касири тощо) (24,2%).

Допит зазначених свідків відтак проводиться за умови, що слідчий основну увагу приділяє уточненню отриманих даних, надає допомогу в пригадуванні забутих фактів та обставин події. Це також можуть бути дії, спрямовані на зняття психологічної напруги у свідка. Система тактичних прийомів спрямовується на відтворення забутого і передбачає: формулювання навідних запитань; оголошення та показ (демонстрацію) речових і письмових доказів та іншої матеріалізованої інформації; оголошення показань інших осіб.

Відтак у процесі дослідження встановлено, що добровільно надавали показання співробітники підприємств: які програли тендерні торги (92%); виграли торги (25%); співробітники банків (87%); співробітники казначейства (92%). Основними причинами, що спонукали окремих службових осіб до надання правдивих свідчень, встановлено: боязнь помсти підозрюваних (45,4%); втрата місця роботи (33,3); недовіра співробітників (21,3%) (Додаток Б п. 22).

Отже, допит – це складний акт комунікативної взаємодії, за якої професійна майстерність слідчого значною мірою обумовлена не тільки рівнем його професійної майстерності та досвідом роботи, а й наявністю певних психологічних здібностей до цього виду діяльності.

3.4 Тактичні особливості здійснення окремих негласних слідчих (розшукових) дій у розслідування злочинів, що вчиняються під час здійснення публічних закупівель у сфері охорони здоров'я

Злочини, що вчиняються під час публічних закупівель у сфері охорони здоров'я, є вкрай законспіровані і приховуються під виглядом законних фінансово-господарських операцій підприємств, організацій та установ із формальним дотриманням законодавчо визначених процедур. Без проведення негласних слідчих (розшукових) дій, що становлять різновид слідчих (розшукових) дій (ст. 246 КПК України), відомості про факт та методи їх проведення не підлягають розголошенню, за винятком випадків, передбачених КПК України.

Поняття негласних слідчих (розшукових) дій з'явилося в КПК України 2012 р. і є спорідненим до оперативно-розшукових заходів, які «регенерували» в кримінальній процес [215, с.295], без яких розслідувати тяжкі злочини неможливо або дуже складно. Негласні слідчі (розшукові) дії проводяться, якщо відомості про злочин та особу, яка його вчинила, неможливо отримати в інший спосіб. Негласні слідчі (розшукові) дії передбачені ст.ст. 260, 261, 262, 263, 264 (в частині дій, що проводяться на підставі ухвали слідчого судді), 267, 269, 269-1, 270, 271, 272, 274 КПК України і проводяться винятково у кримінальному провадженні щодо тяжких або особливо тяжких злочинів.

З огляду на тенденцію включення оперативно-розшукової діяльності до системи досудового розслідування, М. Шумило задається питанням, якою мірою це доцільно і обґрунтовано і чи стане досудове розслідування ефективним [240, с. 452].

Проблема поглинання досудовим розслідуванням оперативно-розшукових заходів має певні переваги – усунення дублювання, яке експерти Ради Європи у висновку від 2 листопада 2011 р. розцінили як «наміри відійти від громіздкого, із чисельними повторами, триступеневого кримінального процесу радянського типу» [32, с. 12]

З іншого боку, в змішуванні кримінально-процесуальної діяльності і оперативно-розшукових заходів є й певна небезпека. Як наголошував

А. Дубинський, «...зрощування цих двох функцій неприпустимо, бо воно може негативно позначитись на оцінці доказів, об'єктивності розслідування, формуванні висновків у кримінальній справі...» [67, с. 89]. Справді, маємо «поважну проблему». То більше, що, як зазначили науковці, проголошення системи негласних слідчих дій супроводжується тим, що «практично відсутня регламентація порядку їх проведення» [240, с. 461].

За дослідженням практичної діяльності окремих науковців встановлено, що впровадження інституту негласних слідчих (розшукових) дій у правозастосовний процес щодо їх проведення та використання результатів у кримінально-процесуальному доказуванні мають низку правових та організаційних проблем, які потребують вирішення [156, с. 272].

Водночас за нашими спостереженнями, у 90% випадків ініціатива оперативних підрозділів у процесі розслідування злочинів повністю відсутня, останні формально виконують доручення слідчого без оперативної творчості. Слідчий за браку досвіду тактики проведення негласних слідчих (розшукових) дій та через завантаження кримінальними провадженнями (від 45 до 150 справ) практично не в змозі поєднати офіційне розслідування з таємною роботою.

Значний внесок у вивчення питань проведення негласних слідчих (розшукових) дій зробили такі вчені, як К. В. Антонов, Л. І. Аркуша, О. М. Бандурка, В. П. Бахін, В. І. Василичук, В. Г. Гончаренко, А. В. Іщенко, О. М. Калачов, О. В. Каплін, Н. С. Карпов, Є. Г. Коваленко, Є. Д. Лук'янчиков, Д. Й. Нікифорчук, М. А. Погорецький, В. О. Попелюшко, О. Ю. Татаров, В. М. Тертишник, Л. Д. Удалова, Ю. М. Чорноус, В. Ю. Шепітько та ін.

Зокрема, М. А. Погорецький визначає негласні слідчі (розшукові) дії як заходи, що складаються зі сукупності пошуково-пізнавальних та посвідчувальних прийомів, відомості про факт та методи проведення яких не підлягають розголошенню, проводяться уповноваженим кримінальним процесуальним законом суб'єктом із метою виявлення й закріплення фактом цих даних і відомостей про їх джерела для отримання доказів у кримінальному провадженні та їх перевірки [113, с. 184]. В. М. Тертишник зазначає, що методи проведення негласних слідчих (розшукових) дій – це сукупність пошукових,

дослідницьких, організаційних, практичних прийомів, зокрема із застосуванням технічних засобів, які дають змогу в порядку, передбаченому кримінальним процесуальним законодавством України, отримати інформацію про злочин або особу, яка його вчинила, без її відома [221, с. 420].

З цього приводу В. Д. Берназ слушно наголошує, що на практиці бракує необхідних комплексних наукових розроблень щодо тактики проведення негласних слідчих (розшукових) дій, а ті, які є, були розроблені для оперативних уповноважених і тому потребують, з одного боку, оновлення відповідно до особливостей слідчої діяльності, тривання сучасних інформаційних процесів в умовах здійснення конкретних злочинів, а з другого – розроблення й доведення здобутків теорії до слідчих, які реально розслідують злочини за новими процесуальними вимогами, що дасть змогу більш ефективно використовувати негласні можливості в розслідуванні злочинів [14, с. 12].

Важливим аспектом у цьому контексті є нормативне врегулювання проведення таких дій, оскільки вони пов'язані з втручанням в особисте життя людини, обмеженням її конституційних прав, зокрема порушеннями засади недоторканності права власності особи [121, с. 126].

Правову основу проведення негласних слідчих (розшукових) дій захисту інформації становлять Конституція України, Кримінальний процесуальний кодекс України, Кримінальний кодекс України, Закони України «Про прокуратуру», «Про державну таємницю», «Про оперативно-розшукову діяльність», Порядок організації та забезпечення режиму секретності в органах державної влади, органах місцевого самоврядування, на підприємствах, в установах і організаціях, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 02 жовтня 2003 р. № 1561-12, Звід відомостей, що становлять державну таємницю, затверджений наказом Служби безпеки України під 12 серпня 2005 р. № 440 і зареєстрований в Міністерстві юстиції України 17 серпня 2005 р. за № 3902/11182, та інші нормативно-правові акти.

Недосконалість законодавчого регламентування негласних слідчих (розшукових) дій викликала потребу розроблення і прийняття спеціального

нормативного акта – Інструкції «Про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їхніх результатів у кримінальному провадженні», затвердженої Наказом Генеральної прокуратури України, Міністерства внутрішніх справ України, Служби безпеки України, Адміністрації Державної прикордонної служби України, Міністерства фінансів України, Міністерства юстиції України 16 листопада 2012 р. № 114/1042/516/1199/936/1687/5/, якою певні прогалини в законі були заміщені відомчим нормуванням що, незважаючи на добротність цієї інструкції, все ж не кращий спосіб ствердження принципу верховенства права [220, с. 82].

Попри все, наведена Інструкція сприяє встановленню єдиного порядку організації проведення негласних слідчих (розшукових) дій слідчими та уповноваженими оперативними підрозділами правоохоронних органів.

Тактика проведення негласних слідчих (розшукових) дій розроблена відомчими Інструкціями з обмеженим грифом доступу. До особливостей слідчих дій зазвичай відносять їх негласність. Це означає неочевидність, скритність проведених цих дій від осіб, які у них не беруть участі, насамперед від осіб, груп, організацій, стосовно яких вони проводяться. Особливістю негласних слідчих (розшукових) дій є те, що при їх проведенні можуть застосовуватися конспіративні методи (прийоми). Тимчасом, якщо відомості про факт або методи проведення негласної слідчої (розшукової) дії та відомості, що дають змогу ідентифікувати особу, місце або річ, стосовно якої проводиться чи планується проведення негласної слідчої (розшукової) дії, розголошення яких створює загрозу національним інтересам і безпеці, становлять державну таємницю (п.п 4.12.4 та 4.12.5 Зводу відомостей, що становлять державну таємницю), то прийняття рішення про проведення негласної слідчої (розшукової) дії і безпосереднє його виконання може здійснювати тільки особа, яка має відповідний допуск секретності [217, с. 228].

Відповідно до нормативно-правових актів (п. 3, ч. 2, ст. 40 КПК України та інструкцій МВС України) щодо організації взаємодії між слідчими та оперативними підрозділами, при розслідуванні тяжких та особливо тяжких

злочинів обов'язково мають створюватися слідчо-оперативні групи. У такому разі пропонується доручення про проведення негласної слідчої (розшукової) дії оперативному працівникові, який входить до складу слідчо-оперативної групи [232, с. 116–118].

Своєю чергою, В. А. Клесник акцентує на тому, що проведення негласних слідчих (розшукових) дій може доручатися і співробітникам оперативно-розшукових підрозділів, оперативно-технічних підрозділів, спеціалістам, окремим громадянам, особам які співпрацюють із оперативними підрозділами на конфіденційній основі [93, с. 132.].

У процесі дослідження встановлено, що необхідність у проведенні негласних слідчих (розшукових) дій при розслідуванні злочинів, що вчиняються під час публічних закупівель у сфері охорони здоров'я, виникає: коли до початку кримінального провадження не проводилися оперативно-розшукові заходи з документування злочинних дій (88,4%); за необхідності встановлення всіх учасників злочину шляхом проведення НСРД «Контроль за злочином» (25,9%); для відшукування невідомих слідству місць зберігання документів про злочинну діяльність (75,6%); з метою встановлення підставних підприємницьких структур як учасників торгів (45,3%); задля виявлення відмивання бюджетних коштів (37,8%); у подоланні протидії розслідуванню (51,2%) (Додаток А п. 28).

У рамках нашого дослідження встановлено, що у більшості випадків (65%) ситуація, що вимагає проведення негласних слідчих (розшукових) дій, – це коли кримінальне провадження за ознаками зазначеної категорії злочинів розпочинається на підставі доказів, одержаних, зокрема, при розслідуванні викрадення бюджетних коштів шляхом зловживання службовим становищем (ст. 191 КК України), що є тяжким злочином, і, відповідно, у кримінальному провадженні є всі підстави для проведення негласних слідчих(розшукових) дій, спрямованих на одержання доказів інших підпорядкованих злочинів (ст.ст. 205, 209, 358, 366, 368, 369 КК України та ін.). Вивчення кримінальних проваджень зазначених злочинів засвідчило, що здебільшого застосовувалися такі негласні слідчі (розшукові):

1) *аудіо-, відеоконтроль особи (ст. 260 КК України) (88,4%)* – стосовно службових осіб замовника конкурсних торгів та керівників підприємств юридичних осіб, які є учасниками торгів із метою виявлення та документування: домовленостей про визнання певного суб'єкта переможцем конкурсних торгів, а також порядку укладання договорів та здійснення фінансово-господарських операцій щодо їх виконання; підприємств (організацій, установ), які використовуються як підставні або фіктивні в конкурсних торгах; місць зустрічей із представниками підприємств-учасників торгів; механізму незаконних фінансових операцій із державними грошима, їх різновидів та розміру; порядку одержання готівкових коштів (неправомірної вигоди) замовниками торгів від суб'єктом підприємництва;

2) *арешт, огляд і виїмка кореспонденції (ст.ст. 261–262 КПК України) (74,3%)*, поштово-телеграфної кореспонденції особи замовника торгів та учасника конкурсу, в якій містяться відомості про обставини порушень проведення конкурсних торгів, укладення угод, здійснення фінансово-господарських операцій щодо їх виконання, місце зустрічей, передавання готівкових коштів, певних документів тощо;

3) *зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж та електронних інформаційних систем (ст.ст. 263–264 КПК України) (54,2%)* про здійснення фінансово-господарських операцій між закладами охорони здоров'я та підприємницькими структурами учасників торгів, які залишають сліди в комп'ютерах та в глобальній системі.

4) *обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи (ст. 267 КПК України) (34,5%)* – здійснюється в офісних приміщеннях, а також за місцем проживання керівників цих суб'єктів (приватні будинки, орендовані квартири чи готелі тощо), з метою відшукування документів про певні фінансово-господарські операції у сфері публічних закупівель. Відповідно до ч. 1 ст. 267 КПК України, слідчий має право обстежити публічно недоступні місця – житло чи інше володіння особи шляхом таємного проникнення до них, у тому числі з використанням технічних засобів з метою: виявлення і фіксації

слідів учинення тяжкого або особливо тяжкого злочину, речей і документів, що мають значення для їх досудового розслідування; виготовлення копій чи зразків зазначених речей і документів; виявлення та вилучення зразків для дослідження під час досудового розслідування тяжкого або особливо тяжкого злочину; виявлення осіб, які розшукуються; встановлення технічних засобів аудіо-, відеоконтролю особи

5) *спостереження за особою, річчю або місцем* (ст. 269 КПК України) та *аудіо-, відеоконтроль місця* (ст. 270 КПК України) (51,2%) – здійснюється з метою отримання таких відомостей про зустрічі підозрюваних та отримання та передачі документів, винагород тощо шляхом візуального спостереження з використанням спеціальних технічних засобів, а також фотографування, аудіо- або відеозапису. За результатами цих дій складається протокол, до якого долучаються додатки (фотографії, аудіо- та відеозаписи);

б) *моніторинг банківських рахунків* (ст. 269-1 КПК України) (74,6%) – дія, що проводиться на підставі ухвали слідчого судді, повноваження на провадження якої належить винятково до компетенції детективів Національного антикорупційного бюро України і прокурора Спеціалізованої антикорупційної прокуратури і змістом якої є отримання інформації про операції, що здійснюються на одному або кількох банківських рахунках у сфері публічних закупівель за бюджетні кошти в особливо великих розмірах;

7) *контроль за злочином* (ст. 271 КПК України) (8,1%). Оперативні співробітники за дорученням слідчого, з метою виявлення фальсифікованих лікарських засобів, здійснюють контрольну або контрольовану, або оперативну закупку у фізичних та юридичних осіб незалежно від форм власності товару з метою викриття й документування факту вчинення злочину та особи, яка його вчинила. Скажімо, упродовж 2014–2015 рр. в результаті проведення оперативних закупівель в Луганській та Донецькій областях виявлено випадки підробки препаратів «Цефазолін-КМП» та «Цефазолін» у формі порошку для ін'єкцій виробництва ЗАТ «Київмедпрепарат» шляхом наклеювання фальшивих етикеток на флакони

зі стрептоміцином та пеніциліном. У Харкові було налагоджено незаконне виробництво лікарських засобів, а саме препаратів «Трафлю» від грипу та застуди зі смаком лимона та «Фармацитрон» [162, с. 1];

7) *негласне отримання зразків, необхідних для порівняльного дослідження* (ст. 274 КПК України) (50,2%) – полягає у здійсненні слідчим чи уповноваженою особою на основі ухвали слідчого судді дій щодо отримання і закріплення без відома власника чи володільця копій чи зразків речовин, матеріалів, сировини, виробів медичного препарату для проведення експертизи, передбаченої ст. 245 КПК України.

Строки проведення негласних слідчих (розшукових) дій мають узгоджуватись зі строками слідства. Їхнє продовження регламентоване ч. 5 ст. 246 КПК України і передбачає можливість продовження на строки, більші ніж строки, на які можливе продовження строків слідства. Загальний строк, протягом якого в одному кримінальному провадженні може тривати проведення негласної слідчої (розшукової) дії, дозвіл на проведення якої дає слідчий суддя, відповідно до ч. 4 ст. 249 КПК України, не може перевищувати максимальних строків досудового розслідування, а в разі розшуку особи, яка переховується від слідства (щодо зупиненого кримінального провадження за цих підстав) – до встановлення місцезнаходження розшукуваної особи. За аналогією розглядається ситуація щодо продовження строків проведення негласної слідчої (розшукової) дії, дозвіл на проведення якої дає прокурор чи керівник слідчого підрозділу.

Відповідно до п. 3 ст. 252 КПК України, протоколи про проведення негласних слідчих (розшукових) дій із додатками передаються прокуророві не пізніше, ніж через двадцять чотири години з моменту припинення таких дій.

Отже, зазначені негласні слідчі (розшукові) дії є не тільки засобами пізнання, збирання, дослідження та перевірки доказів, а й актом правозастосовної діяльності. Норми права, які регламентують провадження негласних слідчих (розшукових) дій, – це певна модель діяльності слідчого, що охоплює конструктивні засади.

3.5 Тактичні особливості використання спеціальних знань у розслідування злочинів, що вчиняються під час здійснення публічних закупівель у сфері охорони здоров'я

Використання спеціальних знань та наукове забезпечення розслідування злочинів, що вчиняються під час публічних закупівель у сфері охорони здоров'я, є важливим завданням усіх наук кримінально-правового циклу. Істотне значення у цьому контексті мають теоретичні концепції та практичні рекомендації Л. Аркуші, О. Бандурки, В. Бахіна, Р. Белкіна, Г. Зуйкова, І. Лузгіна, М. Салтевського, М. Селіванова, В. Шепітька, Б. Щура, М. Яблокова та ін. Проблематику застосування спеціальних знань при розслідуванні злочинів досліджували В. Гончаренко, І. Гор, Ю. Groшевий, М. Костицький та ін. Проте розроблення й удосконалення цього питання залишається актуальним і для науково-дослідної сфери, і для практичної діяльності органів досудового розслідування й суду.

Необхідність використання у кримінальному процесі наукових, технічних та інших знань обумовлена тим, що розслідування злочину є складним процесом пізнання об'єктивної дійсності. Хоч би яким високоосвіченим та добре підготовленим був слідчий, він завжди залишиться спеціалістом вузького профілю й не володітиме в повному обсязі значним потенціалом науки, техніки, ремесел, мистецтва [146, с. 281]. Як зазначає І. Гора, у практичній діяльності слідчого за конкретними кримінальними провадженнями виникають питання щодо необхідності проведення експертного дослідження в конкретній ситуації і з'ясування наслідків обов'язкового призначення експертизи, а чи достатньо лише консультації спеціаліста [43, с. 211]. Відповідно до ст. 93 КПК України, сторона обвинувачення і сторона захисту щодо збирання доказів мають рівні права, зокрема стосовно й залучення обізнаних осіб, які володіють спеціальними знаннями. Водночас сторона захисту має право самостійно залучати експертів на договірних умовах для проведення експертизи, у тому числі обов'язкової. Також експерт може бути залучений слідчим суддею

за клопотанням сторони захисту у випадках та в порядку, передбачених ст. 244 чинного КПК України [231, с. 77].

В. Гончаренко та інші вчені розглядають спеціальні знання як такі, що відповідають вимогам сучасного розвитку науки й можуть бути використані в кримінально-процесуальній діяльності для доведення окремих обставин кримінальної справи, збору та закріплення доказів тощо [42, с. 11, 112–115]. Таке визначення повністю відповідає нормам КПК України, зокрема, ст. 22, яка обумовлює всебічне, повне й об'єктивне дослідження обставин справи з використанням сучасних наукових знань.

У цьому контексті поділяємо позицію В. Гончаренка, В. Лисиченка та В. Циркаля, котрі визначили три процесуальні форми використання цих знань у досудовому слідстві залежно від суб'єктів, які ними володіють: слідчого, спеціаліста та експерта [42, с. 112–115; 120, с. 8–18]. Такий поділ за суб'єктами застосування спеціальних знань у кримінальному процесі постає як найбільш правильний і можливий.

Отже, у криміналістиці спеціальні знання визначаються як наукові, технічні й інші, зокрема й криміналістичні знання, отримані в результаті узагальнень, а також навички, отримані у процесі роботи в окремих галузях практичної діяльності, які використовуються (при проведенні окремих слідчих (розшукових) дій) разом із науково-технічними засобами у пошуку, виявленні, вилученні та дослідженні слідів злочину з метою одержання доказової та орієнтуючої інформації, необхідної для встановлення істини у справі [90, с. 48].

Спеціалістом у кримінальному провадженні є особа, яка володіє спеціальними знаннями та навичками застосування технічних або інших засобів і може надавати консультації під час досудового розслідування і судового розгляду з питань, що потребують відповідних спеціальних знань і навичок (ч. 1 ст. 71 КПК України). Він звертає увагу слідчого на обставини, пов'язані з виявленням та закріпленням доказів, дає пояснення з приводу спеціальних питань, які виникають при її проведенні [110, с. 413].

У більшості випадків слідчий залучає спеціалістів до проведення слідчих (розшукових) дій. Як правильно зазначав П. П. Іщенко, спеціалістів

доцільно залучати до участі у слідчих діях у разі: 1) відсутності відповідних спеціальних знань і навичок у слідчого; 2) недостатнього володіння слідчим прийомами і засобами швидкого й якісного виконання тієї чи іншої роботи; 3) необхідності із естетичних або тактичних міркувань доручити виконання окремих дій спеціалісту; 4) одночасного використання кількох засобів криміналістичної техніки; 5) необхідності виконати великий обсяг роботи, яка потребує спеціальних знань і навичок [87, с. 67].

Під час вивчення кримінальних поведень із розслідування злочинів, що вчиняються під час публічних закупівель у сфері охорони здоров'я, встановлено, що у цій сфері залучалися спеціалісти державних контролюючих органів для надання допомоги у визначенні інформації, що міститься у засновницьких, бухгалтерських, фінансових документах, які вилучалися під час різних перевірок (ревізій) та слідчих (розшукових) дій (документи можуть відображати і дійсні, і фіктивні операції), а саме: Державної аудиторської служби України (33,2%); Рахункової палати (11%); Антимонопольного комітету (12,4%); Державного комітету фінансового моніторингу (21%); Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг (5%); Державної казначейської служби (45%); Державної служби України з лікарських засобів та контролю за наркотиками (22,3%) та ін. (Додаток Б п. 23).

Наприклад, слідчий може отримати консультацію у співробітників Державної служби України з лікарських засобів та контролю за наркотиками про порядок та наявне ліцензування господарської діяльності з виробництва лікарських засобів, імпорту лікарських засобів (крім активних фармацевтичних інгредієнтів), оптової та роздрібною торгівлі лікарськими засобами тощо[157].

Своєю чергою, М. Костицький вважає, що нині законодавчо врегульовано лише дві форми застосування спеціальних знань – участь спеціаліста у слідчих діях та проведення експертизи [95, с. 58].

Експертиза – спеціальне дослідження експертом (від лат. слова «*expertus*» – досвідчений) справ, питань у тій чи іншій галузі знань [9, с. 428].

Експертиза у кримінальному процесі (ст. 242 КПК України) – це здійснюване в передбаченій законом формі експертом за дорученням

(постановою), за зверненням будь-якої сторони кримінального провадження чи ухвалою слідчого судді дослідження з використанням спеціальних знань різних об'єктів, явищ і процесів, які містять доказову інформацію, спрямоване на з'ясування обставин, що мають значення для кримінального провадження [221, с. 361]. Основою експертизи як дослідження є і відомі (вихідні) емпіричні дані, і наукові факти, які дають змогу встановити предмет експертизи, виявити види зв'язків між емпіричними даними, визначити можливості існування шуканого факту [69, с. 20].

Тактика судових експертиз, як слушно зазначають деякі науковці, полягає у такій діяльності слідчого: виокремити обставини справи, які підлягають дослідженню, визначити завдання та вид експертизи; зібрати необхідні матеріали для дослідження; обрати експертний заклад чи експерта; процесуально оформити призначення експертизи та надіслати постанову експерту [55, с.32].

На основі аналізу кримінальних проваджень вдалося виокремити групи експертиз, що призначалися під час розслідування злочинів, що вчиняються під час публічних закупівель у сфері охорони здоров'я.

Криміналістична експертиза документів (66,5%), у яких відображено і факти реєстрації підприємств, і обставини укладання господарських угод (засновницьких, поруки, гарантійних листів, застави, завдатку, депозиту тощо), що, зокрема, охоплює технічну експертизу документів та почеркознавчу експертизу, а також кількох документів за допомогою одного й того самого конкретного технічного засобу [118, с. 97; 122, с. 97; 241, с. 102].

Почеркознавча експертиза призначається для встановлення виконавця рукописного тексту або підпису в управлінських документах (наказах, розпорядженнях МОЗ) та різних документах фінансово-господарського характеру і закладів охорони здоров'я, і підприємницьких структур учасника замовлення.

Судово-бухгалтерська експертиза (77,4%) – аналіз руху грошових коштів і матеріальних цінностей конкретного медичного закладу та підприємницької структури і комерційних банків. Метою є виявлення

спотворення даних бухгалтерського обліку і звітності. Інструментом такого аналізу є документальна ревізія, але вона використовується у кримінальних провадженнях цієї категорії лише як засіб виявлення ознак злочину, відтак її матеріали мають обмежене доказове значення.

У рамках проведення окресленої експертизи експерту належить дослідити первинні документи на відповідність їх оформлення вимогам ст. 9 Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», згідно з якими первинні та зведені облікові документи можуть бути складені на паперових або машинних носіях і мати такі обов'язкові реквізити: назву документа (форми); дату і місце складання; назву підприємства, від імені якого складено документ; зміст та обсяг господарської операції, одиницю виміру господарської операції; посади осіб, відповідальних за здійснення господарської операції і правильність її оформлення; особистий підпис або інші дані, що дають змогу ідентифікувати особу, яка брала участь у здійсненні господарської операції [38, с. 401].

В окремих випадках може проводитися визначення суми завданих збитків внаслідок порушення умов договору публічних закупівель, зокрема якщо після підписання договору без дотримання передбачених Законом умов замовник погоджувався на збільшення ціни предмета закупівлі. Сума збитків розраховується як різниця між загальною вартістю придбаних товарів, робіт, послуг за збільшеними цінами та їх початковою вартістю за умовами договору, укладеного з учасником-переможцем торгів за кінцевими цінами після зниження на визначені замовником товари [125, с. 214].

Свиконання договору = (Ц збільшена ціна – Ц договірна) X К факт прид. товар).

Судова фінансово-економічна експертиза фінансових операцій (94%) – надає відомості про фінансові операції і фінансові показники діяльності господарюючого суб'єкта, а також фактичні дані, які характеризують утворення, розподіл і використання на підприємстві доходів, грошових коштів (фондів), негативні відхилення в цих процесах [97, с. 233]. У кримінальних провадженнях про злочини у сфері державних закупівель ця експертиза має проводитися,

зокрема, у разі виявлення ознак використання злочинцями фіктивних підприємств, які беруть участь у торгах. Відтак дослідженню підлягають питання документальної обґрунтованості цільового витрачання бюджетних коштів; документальної обґрунтованості розрахунків утраченої вигоди.

Будівельно-технічна експертиза (56,7%) – здійснюється для достовірного встановлення якості будівельних і ремонтних робіт у сфері охорони здоров'я, виконаних на всіх етапах будівництва, їх відповідності будівельним нормам і договору, а також якості і кількості використаних будівельних матеріалів та їх відповідності вказаним у будівельно-монтажній документації [69, с. 291].

Підвидами будівельно-технічної експертизи є дослідження відповідності проектно-кошторисної документації нормам та визначення обсягів і вартості будівельних робіт [153, с. 115].

Об'єктами дослідження будівельно-технічної експертизи в разі визначення вартості будівництва із залученням бюджетних коштів охорони здоров'я є виявлення помилок і порушень діючого порядку визначення вартості будівельних робіт (завищення фізичного обсягу в явному виді, завищення робіт у прихованому виді, неправильне застосування норм РЕКН і РЕКН-р, завищення одиночних розцінок, порушення загального порядку визначення вартості, порушення порядку обліку і звітності тощо [96, с. 351].

Комп'ютерно-технічна експертиза – призначається в разі виявлення документів у електронній формі (77%). Метою є виявлення знищених паперових документів, які залишилися в пам'яті комп'ютера, на флеш-картах, дисках тощо. Залежно від характеру та змісту злочинної діяльності інформація, що міститься в електронному вигляді, може свідчити про деякі елементи об'єктивної сторони злочину та інші обставини його вчинення, зокрема про: 1) фактичний обсяг фінансово-господарських операцій, виконаних суб'єктами підприємництва; 2) зміст бухгалтерського обліку, фінансової, податкової звітності платника податків; 3) зміст «чорнової» бухгалтерії; 4) використані способи вчинення злочину [119, с. 32].

Експертизи машинних носіїв інформації залежно від завдань поділяються на два різновиди: технічну експертизу комп'ютерів, їхніх вузлів та пристроїв (установлення призначення і характеристик комп'ютерної техніки, її технічного стану; можливостей використання для досягнення певної мети тощо); експертизу даних та програмного забезпечення (виявлення інформації, що міститься на комп'ютерних носіях, та визначення її цільового призначення, відновлення видаленої інформації; розшифровування закодованих файлів; установлення характеру змін, внесених до програм, тощо) [10, с. 73].

Фармацевтична та фармакологічна експертиза лікарських засобів з метою встановлення їх фальсифікації (26,7%). Експерти-фармацевти досліджують ліки на предмет їх хімічної, мікробіологічної чистоти, стерильності, токсичності. Об'єктами фармацевтичної експертизи є: лікарські засоби – неорганічні або органічні сполуки, які мають фармакологічну активність, отримані шляхом синтезу з рослинної сировини, мінералів, крові, плазми крові, органів, тканин людини або тварин, а також із застосуванням біологічних технологій. Експертиза передбачає також вивчення документації, затвердженої виробником лікарських засобів. Із фармацевтичною експертизою методично тісно пов'язана фармакологічна експертиза. Фармакологія – галузь науки, яка вивчає взаємодію лікарських засобів із живими системами, дію лікарських препаратів і отруйних речовин на організми рослин, людей і тварин. За результатами досліджень, експериментів фармакологи визначають дію певних речовин, отруйні властивості лікарських препаратів в якісному і ситуаційному співвідношенні, залежність їх впливу на організм від різних факторів об'єктивного і суб'єктивного характеру, умов кумуляції, протипоказань тощо [69, с. 200,205].

Відтак використання слідчим спеціальних знань у процесі розслідування злочинів, що вчиняються під час публічних закупівель у сфері охорони здоров'я, сприяє кваліфікованому проведенню слідчих (розшукових) дій щодо відшукування та закріплення доказів. Висновки наведених експертиз мають перевагу перед іншими доказами та створюють умови для успішного проведення інших слідчих (розшукових) дій (допиту, вилучення документів тощо).

Висновки до третього розділу

1. Запорукою успішного розслідування злочинів, що вчиняються під час публічних закупівель у сфері охорони здоров'я, на початковому етапі є структуризація слідчих ситуацій.

2. Розслідування злочинів, що вчиняються під час публічних закупівель у сфері охорони здоров'я, – це складний пізнавальний процес, що спрямований на з'ясування слідчим обставин злочину і потребує чіткого планування. Розслідування злочинів – це, по суті, робота щодо перевірки висунутих версій і встановлення істини, а планування розслідування – логічна основа його організації.

3. Розслідування злочинів, що вчиняються під час здійснення публічних закупівель у сфері охорони здоров'я, передбачає використання пошукових дій, що сприяє виявленню джерел доказової й орієнтуючої інформації, відтак значущості набуває тактичне забезпечення подальших слідчих (розшукових) дій.

4. Злочини, що вчиняються під час публічних закупівель у сфері охорони здоров'я, є дуже законспірованими і приховуються під виглядом законних фінансово-господарських операцій підприємств, організацій та установ з формальним дотриманням законодавчо визначених процедур.

5. Слідчий під час розслідування злочинів, що вчиняються під час публічних закупівель у сфері охорони здоров'я, за правило, залучає спеціалістів до проведенні слідчих (розшукових) дій.

ВИСНОВКИ

У дисертації теоретично узагальнено та наведено нове вирішення наукового завдання – визначення особливостей виявлення та розслідування злочинів, що вчиняються під час публічних закупівель у сфері охорони здоров'я, а також шляхів їх удосконалення. У межах виконаного дослідження сформульовано низку висновків, пропозицій та рекомендацій, спрямованих на досягнення окресленої мети.

1. На основі порівняльного аналізу стану правового й наукового розроблення основних проблем щодо виявлення і розслідування злочинів, що вчиняються під час публічних закупівель, встановлено, що це питання уперше стало предметом наукових розвідок учених і практиків на початку 60-х рр. ХХ ст. і розглядалося у рамках методики розслідування викрадення бюджетних коштів. За період незалежності України ця проблема набула актуальності, а результати її дослідження – висвітлення на сторінках дисертаційних робіт, посібників та монографій.

2. Констатовано, що для ефективної організації виявлення та розслідування злочинів, що вчиняються під час публічних закупівель у сфері охорони здоров'я, співробітники правоохоронних органів мають володіти знаннями щодо: нормативно-правових актів, організаційної структури сфери охорони здоров'я України; підстав та порядку використання державних фінансових ресурсів на закупівлю; обігу паперових та електронних документів із організації і проведення конкурсних торгів та фінансово-господарської діяльності медичних і підприємницьких структур щодо виконання договірних зобов'язань.

3. У рамках криміналістичної характеристики основних складів злочинів, що вчиняються під час публічних закупівель у сфері охорони здоров'я, виокремлено чотири напрями, за якими вчиняються основні типові правопорушення: організація тендерів (торгів); проведення тендерів; ведення тендерної документації; виконання договірних зобов'язань.

Підтверджено, що зазначені злочини географічно вчиняються здебільшого на територіях України з використанням у значних обсягах медичних засобів.

4. Під час дослідження запропоновано заходи та визначено алгоритм дій оперативних підрозділів та контролюючих органів із виявлення правопорушень, що вчиняються під час публічних закупівель у сфері охорони здоров'я: у процесі організації та проведення тендерних процедур публічних закупівель медичних товарів, медичної техніки, робіт та послуг; виявлення правопорушень, пов'язаних із постачанням медикаментів, техніки та виконання робіт і надання послуг за завищеними цінами; викриття підставних осіб, які стали переможцями тендерів (фіктивних підприємницьких структур), які не відповідають кваліфікаційним вимогам проведення тендера та умовам тендерної документації; викриття фактів отримання й передачі неправомірної вигоди з метою отримання переваг щодо визначення переможця конкурсних торгів; виявлення ознак вказаних злочинів під час здійснення перевірки господарської і фінансової діяльності медичних закладів.

5. Констатовано, що до основних форм взаємодії оперативних підрозділів із ДКСУ та ДАСУ належать: обмін інформацією (95%); надання доступу до автоматизованих баз даних (57%); взаємні консультації (66,8%). В удосконаленні такої взаємодії основний акцент спрямований на створення Єдиної комп'ютерної бази даних правоохоронних та контролюючих органів, що дасть змогу оперативним співробітникам і слідчим мати безпосередній доступ до облікових масивів діяльності контролюючих органів.

6. Виокремлено типові слідчі ситуації початкового етапу розслідування злочинів, що вчиняються під час здійснення публічних закупівель у сфері охорони здоров'я. Встановлено, що кримінальні провадження розпочиналися на підставі інформації про злочини, що містилась у матеріалах: 1) зібраних оперативним підрозділом правоохоронних органів (88%); 2) ревізії (перевірки), проведеної контролюючими органами (10%); 3) одержаних під час розслідування іншого злочину(2%). До всіх слідчих ситуацій визначено завдання слідчого

та розроблено алгоритм дій щодо послідовності проведення слідчих (розшукових) дій.

7. Наведено основні елементи планування розслідування злочинів, що вчиняються під час публічних закупівель у сфері охорони здоров'я, до яких належать: оцінка отриманої первинної інформації про злочини; побудова слідчих версій вчинення злочинів (ст.ст. 191, 368, 369 КК України) і підпорядкованих злочинів (ст.ст. 205, 358, 366 та ін. КК України); окреслення обставин, що підлягають установленню у процесі розслідування таких злочинів та визначення для цього необхідних слідчих (розшукових) і негласних слідчих (розшукових) дій, їх послідовності проведення та виконавців; налагодження взаємодії слідчого зі співробітниками оперативних підрозділів щодо проведення негласних слідчих (розшукових) дій; залучення спеціалістів та експертів до розслідування зазначених злочинів.

8. З'ясовано та наведено особливості тактики проведення окремих слідчих (розшукових) дій у розслідуванні злочинів, що вчиняються під час публічних закупівель у сфері охорони здоров'я, які полягають у використанні сучасних способів і прийомів із проведення обшуку, огляду документів, допиту осіб та призначення судових експертиз.

З'ясовано, що досконалого тактичного забезпечення потребує така слідча (розшукова) дія, як обшук приміщень, задля виявлення документів, які підтверджують вчинення конкретного злочину.

9. Виокремлено деякі негласні слідчі (розшукові) дії, які необхідно проводити з метою: документування передачі та отримання неправомірної вигоди (66,7%); встановлення виробників фальсифікованих лікарських засобів (25,9%); відшукання невідомих слідству місць зберігання документів про злочинну діяльність (75,6%); встановлення підставних осіб та підприємницьких структур як учасників торгів (45,3%); виявлення процесу відмивання бюджетних коштів (37,8%); подолання протидії розслідуванню (51,2%) та ін.

10. З'ясовано, що найчастіше під час розслідування вказаної категорії злочинів призначаються: криміналістичні експертизи документів, комп'ютерно-

технічні, бухгалтерські, фінансово-економічні, товарознавчі, будівельно-технічні, фармацевтичні та фармакологічні експертизи.

11. Розроблено низку пропозицій щодо внесення змін і доповнень до чинних нормативно-правових актів, спрямованих на підвищення ефективності методики виявлення та розслідування злочинів, що вчиняються під час публічних закупівель у сфері охорони здоров'я, а саме:

– до Кримінального кодексу України:

а) доповнити Розділ VII статтею 210-1, виклавши її в такій редакції: «Порушення законодавства про здійснення публічних закупівель»;

– до Кримінального процесуального кодексу України:

а) доповнити Главу 5 статтею 102-1, виклавши її в такій редакції: «Висновок ревізії»;

– до Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність»:

а) викласти частину 1 статті 7 у такій редакції: «...оперативне супроводження публічних закупівель, здійснюваних за бюджетні кошти».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аверьянова Т. В., Белкин Р. С., Корухов Ю. Г., Российская Е. Р. Криминалистика: учебник для вузов / под ред. Р. С. Белкина. М.: НОРМА (Издательская группа НОРМА–ИНФРА - М), 2000. 990 с.
2. Актуальні питання використання можливостей позапланових документальних ревізій та інших перевірок у кримінальному судочинстві: матеріали міжвідомчого наук.-практ. семінару (м. Київ, 30 червня 2016 р.) / ред. кол. В. В. Черней, С. С. Чернявський, А. П. Запотоцький та ін. К.: Нац. акад. внутр. справ, 2016. 138 с.
3. Алексеев О. О. Вельський В. К., Пясковський В. В. Розслідування окремих видів злочинів: навч. посіб. 2-ге вид. перероб. та доп. К: Центр учбової літератури, 2014. 320 с.
4. Аналіз діяльності органів державної фінансової інспекції України за 2012–2015 роки. URL: http://ukrkniga.studopedia.com.ua/1_389838_analiz-diynalnosti-organiv-derzhavnoi-finansovoi-inspektsii-v-ukraini-za---rr.html.
5. Аналітична записка з приводу фактів корупції при здійсненні державних закупівель лікарських засобів в 2012–2013 рр. URL: politanalyt.com/tender-purchases/analitichna-zapyska-z-pryvodu-faktiv-korupziyi-pry-zdiysnenni-derzhavnyh-zakupivel-likarskyh-zasobiv-v-2012-2013-rr.html
6. Антонов Р. К. Діяльність спеціальних підрозділів по боротьбі з організованою злочинністю щодо протидії злочинам у бюджетній сфері: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність». Дніпропетровськ, 2011. 20 с.
7. Баев О. Я. Основы методики уголовного преследования и профессиональной защиты от него (на примере уголовно-процессуального исследования должностных и служебных преступлений): науч.-практ. пособие. М.: Эксмо, 2009. 400 с.
8. Бабаева Э. У. Проблемы теории и практики преодоления противодействия уголовному преследованию: монография. М.: Юрлитинформ, 2010. 280 с.

9. Бажан М. Українська радянська енциклопедія. Т. 4. Електрод–Кантаридин. К.: Поліграфкнига, 1979. 627 с.
10. Белкин Р. С. Курс криминалистики: учеб. пособие для вузов. 3-е изд., доп. М.: ЮНИТИ-ДАНА, Закон и право, 2001. 837 с.
11. Белкин Р. С. Криминалистика: учебный словарь-справочник. М.: Юристь, 1999. 298 с.
12. Белкин А. Р. Теория доказывания: науч.-метод. пособие. М.: Норма, 1999. 429 с.
13. Белкин Р. С., Винберг А. И. Криминалистика и доказывание (методологические проблемы). М.: Юридическая литература, 1969. 216 с.
14. Берназ В. Д. Нові професійні функції слідчого при проведенні негласних слідчих (розшукових) дій та напрями вдосконалення їх підготовки. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. К.: НАВС, 2013. №1 (5). С. 8–12.
15. Білоус І. В. Особливості розгляду слідчим суддею клопотання органу досудового розслідування про надання дозволу на проведення позапланової виїзної ревізії. *Актуальні питання використання можливостей позапланових документальних ревізій та інших перевірок у кримінальному судочинстві: матеріали міжвідомчого наук.-практ. семінару (м. Київ, 30 червня 2016 р.)* / ред. кол.: В. В. Черней, С. С. Чернявський, А. П. Запотоцький та ін. К.: Нац. акад. внутр. справ, 2016. С. 13–16.
16. Білоус В. В. Проблеми методики розслідування фіктивного підприємництва: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Х.: Нац. юрид. акад. України ім. Я. Мудрого, 2004. 257 с.
17. Бліхар В. Є. Медико-соціальне обґрунтування удосконалення формулярної системи лікарських засобів в системі охорони здоров'я. дис. ... д-ра медич. наук: 14.02.03 «Соціальна медицина». Тернопіль: Тернопільський державний медичний університет імені І. Я. Горбачевського МОЗ України, 2016. 334 с.

18. Богомолец Ольга звернулася до СБУ та правоохоронних органів щодо корупційних порушень під час закупівель ліків в областях України. URL: <http://solydarnist.org/?p=70592>

19. Богомолец Ольга: Лекарства, закупленные международными организациями, продаются по завышенным ценам. URL: armmafia.com.ua/news/2979-bogomolec-lekarstva-zakuplennye-mezhdunarodnymi-organizatsiyami-prodayutsya-po-zavyshennym-cenam.html

20. Булатов Г., Майоров П. Показательность данных уголовной статистики. *Вестник*. М.: МГУ, 1969. № 3. С. 58–63.

21. Бюджетний кодекс України. *Відомості Верховної Ради України*. 2010. № 50–51. Ст. 572. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>.

22. Бюджетні повноваження Державного казначейства України. URL: <http://ukrkniga.org.ua/ukrkniga-text/613/15/>

23. Бюджетна система: підручник / за ред. В. М. Федосова, С. І. Юрія. К.: Центр учбової літератури. Тернопіль: Екон. думка, 2012. 871 с.

24. Василичук В. І. Оперативно-розшукова профілактика злочинів у бюджетній сфері: монографія. 2-ге вид. К.: ПП «Заграй», 2012. 344 с.

25. Василичук В. І. Оперативно-розшукова профілактика злочинів у бюджетній сфері: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра. юрид. наук: 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність». К., 2012. 36 с.

26. Васильев А. Н., Яблоков Н. П. Предмет, система и теоретические основы криминалистики. М.: Изд-во Моск. ун-та, 1984. С. 134.

27. Васильев А. Н. Тактический прием – основа следственной тактики. *Соц. законность*. 1974. № 4. С. 44.

28. Великий енциклопедичний юридичний словник. 2-ге вид., переробл. і доповн. / за ред. акад. НАН України Ю. С. Шемшученка. К.: Юридична думка, 2012. 1020 с.

29. Весельський В. К. Сучасні проблеми допиту (процесуальні, організаційні і тактичні аспекти): монографія. К.: НАВСУ НВТ «Правник», 1999. 125 с.

30. Винберг А. И. Криминалистика. Введение в науку. М.: Дело, 1962. 432 с.
31. Винберг А. И. О научных основах криминалистической тактики. *Правоведение*. 1965. № 3. С. 79.
32. Висновок щодо проекту Кримінально-процесуального кодексу України. Страсбург, 2012. С. 12.
33. Взаємодія підрозділів Державної служби боротьби з економічною злочинністю з правоохоронними органами та іншими державними органами в протидії злочинам у сфері економіки: наук.-прак. посіб. / В. В. Коряк, В. І. Василичук, В. Р. Сливенко, О. І. Козаченко та ін.; за заг. ред. О. М. Джужі. К.: ДП «Розвиток», 2012. 120 с.
34. Водоласкова К. Ю. Кримінально-правова характеристика злочинів у сфері державних закупівель. URL: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Nvknuvs/2011_2/vodolas.htm.
35. Водоласкова К. Ю. Правопорушення у галузі державних закупівель. *Право та управління*: електрон. наук. вид. 2011. № 2. URL: http://www.nbuv.gov.ua/e_journals/prtup/2011_2
36. Волобуєв А. Ф. Проблемы методики расследования разкрадань майна в сфері підприємництва. Х.: Вид-во Ун-ту внутр. справ, 2000. 336 с
37. Волчецкая Т. С. Криминалистическая ситуалогия / под ред. Н. П. Яблокова. Калининград: Калининград. гос. ун-т, 1997. 248 с.
38. Ганенко І. С. Дослідження відображення в бухгалтерському та податковому обліку операцій з давальницькою сировиною. *Криміналістика і судова експертиза*: Міжвідомчій науково-методичний збірник / відп. ред. І. І. Ємельянова. К.: Міністерство юстиції України, 2014. Вип. 59. С. 399–404.
39. Герасимов И. Ф. Некоторые проблемы раскрытия преступлений. Свердловск, 1975. 176 с.
40. Глотов О. М. Осмотр документов следователем: учеб. пособие. Л.: Ин-т усоверш. следств. работников прокуратуры СССР, 1983. 42 с.
41. Гоненко І. С. Дослідження відображення у бухгалтерського та податковому обліках операцій з давальницької сировини. *Криміналістика і*

судова експертиза: Міжвідомчий науково-методичний збірник / відп. ред. І. І. Ємельянова. К.: Міністерство юстиції України, 2014. Вип. 59. С. 399–405.

42. Гончаренко В. И. Использование данных естественных и технических наук в уголовном судопроизводстве (Методологические вопросы): монография. К.: Вища школа, 1980. 342 с.

43. Гора І. В. Проблеми використання спеціальних знань у кримінальному судочинстві України. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. К.: НАВС, 2013. № 1 (5). С. 209–214.

44. Горачук В. В. Управління якістю медичної допомоги в закладі охорони здоров'я. Вінниця: ТОВ «Меркьюрі-Поділля», 2012. 213 с.

45. Горшков А. А. Противодействие и выявление хищений в бюджетных учреждениях: учебник. М.: МВС СССР, 1983. 450 с.

46. Государственные заказы основание производства. URL: <http://nmm.ru/blogs/gamers/razvalproizoyti>

47. ГПУ передала до суду справу підприємця, який ймовірно завдав більше 42 млн. грн. збитків МОЗ і держбюджету. URL: <http://region.unn.ua/uk/news/>

48. Гула Л. Ф. Використання тактичних прийомів у розслідуванні злочинів, вчинених організованими злочинними групами. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*: збірник наукових праць. Серія «Юридичні науки». Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2016. № 845. С. 515–522.

49. Гула Л. Ф. Організаційно-правові та тактичні основи діяльності підрозділів ОВС у протидії злочинам, що вчиняються організованими злочинними групами: автореф. на здобуття наук. ступеня д-ра юрид. наук: 12.00.09. «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність». К.: НАВС, 2014. 37 с.

50. Дараган В. В. Використання ресурсів глобальної мережі Internet під час оперативного супроводження процесів державних закупівель підрозділами ДСБЕЗ на залізничному транспорті. *Актуальні проблеми протидії злочинам у сфері економіки*: матеріали Всеукраїнської наукової конференції (м. Львів, 26 березня 2012 р.). Львів: ЛьвДУВС, 2012. С. 153–157.

51. Дараган В. В. Деякі проблемні питання притягнення до відповідальності за порушення законодавства про здійснення закупівлі товарів, робіт і послуг за державні кошти. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ ім. Е. О. Дідоренка*. Луганськ: ЛДУВС, 2011. № 1 (спецвипуск). С. 163–164.

52. Дараган В. В. Розкриття викрадань державних коштів при проведенні закупівель товарів та виконанні робіт (послуг) на підприємствах залізничного транспорту: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність». Дніпропетровськ: Дніпропетр. держ. ун-т внутр. справ, 2012. 20 с.

53. Дараган В. В. Щодо обставин, які підлягають встановленню під час розслідування злочинів у сфері державних закупівель на підприємствах залізничного транспорту. *Діяльність підрозділів кримінальної міліції: сучасний стан та перспективи вдосконалення: тези доповідей та повідомлень учасників міжнародної конференції* (м. Львів, 12 квітня 2013 р.). Львів: ЛьвДУВС, 2013. С. 84–88.

54. Державні закупівлі МОЗ в 2015 р. URL: <http://www.kr-rada.gov.ua/files/content/files/1>

55. Дидковская С. П., Клименко Н. И., Лисиченко В. К. Подготовка и проведение отдельных видов судебной экспертизы: учеб. пособ. К.: Атика, 1997. 187 с.

56. Діяльність Державної фіскальна служба України. URL: http://ukrkniga.studopedia.com.ua/1_389838_analiz-diyalnosti-organiv-derzhavnoi-finansovoi-inspektsii-v-ukraini-za---rr.html.

57. Довідка про огляд державних закупівель у сфері охорони здоров'я. URL: <http://archive.nbu.gov.ua/soc/2011m>.

58. Долиновський Ю. С. Виявлення злочинів під час публічних закупівель у сфері охорони здоров'я. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія «Юридичні науки». Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2016. № 850. С. 500–507.

59. Доліновський Ю. С. Криміналістична характеристика злочинів купівель у сфері охорони здоров'я, що вчиняються під час здійснення публічних закупівель у сфері охорони здоров'я. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія «Юридичні науки». Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2016. № 861. С. 440–447.

60. Доліновський Ю. С. Особливості планування та організації розслідування злочинів, що вчиняються під час здійснення публічних закупівель у сфері охорони здоров'я. *Порівняльно-аналітичне право*: Вісник Ужгородського національного університету. Ужгород: УНУ, 2017. № 1. С. 226–229.

61. Доліновський Ю. С. Правові основи публічних закупівель товарів, робіт і послуг у сфері охорони здоров'я. *Цінність права як найефективнішого регулятора суспільних відносин*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Харків, 7–8 жовтня 2016 р.). Х.: Східноукраїнська наукова юридична організація, 2016. С. 73–76.

62. Доліновський Ю. С. Порядок використання фінансових ресурсів під час здійснення публічних закупівель у сфері охорони здоров'я. *Вдосконалення правового механізму захисту прав і свобод людини в умовах реформування кримінального законодавства*: збірник матеріалів конференції, присвяченої 200-річчю Національного університету «Львівська політехніка» та 5-річчю Інституту права і психології (м. Львів, 28 жовтня 2016 р.). Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2016. С. 45–49.

63. Доліновський Ю. С. Особливості проведення закупівель товарів, робіт і послуг у сфері охорони здоров'я. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія «Юридичні науки». Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2016. № 850. С. 500–507.

64. Доліновський Ю. С. Удосконалення правових основ щодо протидії правопорушенням вчинених під час здійснення публічних закупівель у сфері охорони здоров'я. *Jurnalul juridic national: teorie si practica*: научно-практическое правовое издание. Республика Молдова. Кишинёв, 2017. № 1 (23). С. 138–142.

65. Доманчук В. І. Оцінка оперативно-службової діяльності підрозділів ДСБЕЗ в процесі протидії економічним злочинам та шляхи її удосконалення. *Організація інформаційно-аналітичної роботи підрозділів ДСБЕЗ МВС України у протидії економічним злочинам: доповіді провідних вчених, представників громадськості, державних службовців та працівників підрозділів ДСБЕЗ на міжвідомчому семінарі-наradі / відп. ред. Л. П. Скалозуб, В. І. Василичук, В. Д. Сапсай. К., 2009. С. 198–203.*

66. Доспулов Г. Г. Понятие, структура и психологические механизмы воздействия тактических приемов допроса. *Учен. записки Казахского ун-та. Алма-Ата, 1973. Вып. 3. С. 36–40.*

67. Дубинский А. Я. Исполнение процессуальных решений следователя. *Правовые и организационные проблемы. К., 1989. 180 с.*

68. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за 2013–2017 рр. К.: ГПУ. 250 с. URL: <http://www.kvs.gov.ua/>

69. Експертиза у судочинстві України: наук.-практ. посіб. / за заг. ред. В. Г. Гончаренка, І. В. Гори. К.: Юрінком Інтер, 2015. 504 с.

70. Еникеев М. И. Психология следственных действий: учеб.-практ. пособие. М.: Проспект, 2007. 214 с

71. Заблоцька О. Ю. Протидія злочинам у бюджетній сфері підрозділами ДСБЕЗ МВС України: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність». К., 2009. 19 с.

72. Загальна характеристика державної кримінально-виконавчої системи. URL: <http://www.kvs.gov.ua/>

73. За даними публікації Міністерства охорони здоров'я України. URL: http://www.moz.gov.ua/ua/portal/pre_

74. Закупівля ліків за новими законами. URL: <http://news.finance.ua/ua/news/-/380849/hotily-yak-lipshe-moz-provalyv-mizhnarodni-zakupivli-likiv>

75. Закупка МОЗ медикаментів і виробів медичного призначення. URL: <https://ukr.media/medicine/248846/>

76. Заліська О. М. Формулярна система лікарського забезпечення. *Фармакоекономіка*: навч. посіб. / за ред. Б. Л. Парновського. Львів: Афіша, 2007. 400 с.

77. Збірник методичних рекомендацій з викриття злочинів у сфері економіки / В. П. Скалозуб, В. І. Василичук, Д. В. Сапсай, Т. В. Дученко. К.: ТОВ «Консоль», 2009. Ч. 1. 190 с. (Бібліотека оперативного працівника відкритий фонд).

78. Збірник методичних рекомендацій з викриття злочинів у сфері економіки (викриття та документування злочинів у бюджетній сфері): методичні рекомендації / Л. П. Скалозуб, В. І. Василичук, В. Р. Сливенко та ін. К.: ДСБЕЗ, 2009. Ч. 3. 427 с. (Бібліотека оперативного працівника – відкритий фонд).

79. Звіт Антимонопольного комітету України за 2015 р. К.: АКУ, 2016. 138 с. URL: <http://www.kvs.gov.ua/>

80. Звіт державного казначейства за 2015. URL: <https://yandex.ua/images/search?text=Звіт%2>

81. Звіт Рахункової палати за 2015 р. URL: <http://www.kvs.gov.ua/>

82. Звіт Рахункової палати Верховної Ради України за 2016 р. з використання бюджетних коштів. С. 16–17. URL: http://www.ac-ada.gov.ua/doccatalog/document/748714/Zvit_RP_2016.pdf

83. Зорин Г. А. Криминалистическая методология. М.: Амалфея, 2000. 608 с.

84. Зуйков Г. Г. Поиск преступников по признакам способов совершения преступлений. М.: Академия МВД СССР, 1970. 290 с.

85. Ищенко Е. П., Топорков А. А. Криминалистика: учебник / под ред. Е. П. Ищенко. М.: Юрид. фирма «КОНТРАКТ»; ИНФРА-М, 2005. 783 с.

86. Іщенко А. В. Поняття документа як джерела доказів у кримінальному судочинстві. *Право України*. 1997. № 2. С. 42–44.

87. Ищенко П. П. Специалист в следственных действиях. М.: Юрид. лит., 1990. 158 с.

88. Карнаух М. Державна закупівля медикаментів. URL: <http://amm.net.ua/2011-09-07-07-06-55.html>

89. Кікінчук В. В. Методика розслідування злочинів, пов'язаних з використанням бюджетних коштів в агропромисловому комплексі: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність». Дніпропетровськ, 2014. 20 с.

90. Кравченко А. А., Щербаковский М. Г. Применение специальных познаний при раскрытии и расследовании преступлений. Х.: Ун-т внутр. дел, 1999. 78 с.

91. Колесниченко А. Н. Научные и правовые основы расследования отдельных видов преступлений: автореф. дисс. на соискание уч. степени д-ра юрид. наук: 12.00.09. Х.: ХЮУ, 1967. 35 с.

92. Колесниченко А. Н. Научные и правовые основы расследования отдельных видов преступлений: дисс. ... д-ра юрид. наук: 12.00.09. Х.: НЮУ, 1967. 666 с.

93. Колесник В. А. Суб'єкти здійснення та класифікація негласних слідчих (розшукових) дій. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. К.: НАВС, 2013. №1 (5). С. 129–134.

94. Коломієць О. О. Протидія підрозділами ДСБЕЗ МВС України розкраданню коштів, що вчинюється на об'єктах бюджетної сфери: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність». К., 2013. 21 с.

95. Костицький М. В. Використання спеціальних психологічних знань у радянському кримінальному процесі. К.: НМК ВО, 1990. 234 с.

96. Корзілов В. Ю. Спрощений метод розрахунків суми завищення вартості будівельних робіт як метод експертних досліджень у практичній діяльності Кримського НДІСЕ. *Криміналістика і судова експертиза: Міжвідомчий науково-методичний збірник* / відп. ред. І. І. Ємельянова. К.: Міністерство юстиції України, 2014. Вип. 59. С. 347–357.

97. Коробова С. А. Финансово-экономическая экспертиза и ее проблемы. *Актуальные вопросы судебной экспертизы и криминалистики на современном этапе судебно-правовой реформы*. Х.: НДІСЕ, 1998. С. 236–237.

98. Коряк В. В. Протидія хабарництву у сфері державних закупівель оперативними підрозділами МВС України: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність». К., 2012. 20 с.

99. Коряк В. В., Василичук В. І. Порядок та умови проведення перевірок підрозділами ДСБЕЗ МВС України щодо отримання інформації про вимагання хабара. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ ім. Е. О. Дідоренка*. Луганськ: Луг.ДУВС, 2011. С. 220–228.

100. Кримінальне право України: Загальна частина: підруч. для студ. юрид. спец. вищих закл. освіти / М. І. Бажанов, Ю. В. Баулін, В. І. Борисов та ін.; за ред. М. І. Бажанова, В. В. Сташиса, В. Я. Тація. К.: Юрінком Інтер; Право, 2001. 416 с.

101. Криминалистика. Методика расследования отдельных видов преступлений. М.: Высшая школа МВД СССР, 1978. 640 с.

102. Криминалистика: учебник / под. ред. Р. С. Белкина. М.: Юрид. лит., 1959. 458 с.

103. Криминалистика / под. ред. И. Ф. Герасимов и Л. Я. Драпкина. М.: Высш. шк., 2000. 758 с.

104. Криминалистика / под ред. А. Ф. Волынского. М.: Закон и право, 1999. 94 с.

105. Криминалистика. Т. 2. Ч. 3. Криминалистическая тактика / под редакцией профессора Р. С. Белкина и доцента Г. Г. Зуйкова. М.: ВШ МВД СССР, 1970. 478 с.

106. Криминалистика: краткая энциклопедия / авт. сост. Р. С. Белкин. М.: Большая Российская энциклопедия, 1993. 876 с.

107. Криміналістика. Криміналістична тактика і методика розслідування злочинів: підручник для студентів юрид. вузів і фак. / за ред. проф. В. Ю. Шепітька. Х.: Право, 1998. 368 с.
108. Криминалистика: учеб. пособие. М.: Дело, 1988. 304 с.
109. Криміналістика. Академічний курс / Т. В. Варфоломєєва, В. Г. Гончаренко, В. І. Бояров, С. В. Гончаренко, В. О. Попелюшко. К.: Юрінком Інтер, 2011. 504 с.
110. Криміналістика: підручник / В. В. Пясковській, Ю. М. Черноус, А. В. Іщенко, О. О. Алексєєв та ін. К.: Центр учбової літератури, 2015. 544 с.
111. Криминалистика: учебник / Л. В. Бертовский, Н. Р. Божкова, А. Ю. Бутырин и др.; под ред. Е. П. Ищенко, В. И. Комиссарова. М.: Юристъ, 2007. 509 с.
112. Криминалистика / отв. ред. Н. П. Яблоков. М.: БЕК, 1996. 708 с.
113. Криміналістична тактика: навчальний посібник. 2-ге вид. переробл. та доп. / за ред. д-ра юрид. наук проф. М. А. Погорецького та д-ра юрид. наук доц. Д. Б. Сергєєвої. К.: Алерта, 2017. 244 с.
114. Криміналістична тактика і методика розслідування окремих видів злочинів: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / П. Д. Біленчук, А. П. Гель, Г. С. Семаков. К.: МАУП, 2007. 512 с.
115. Кримінологія: підручник / В. В. Голіна, Б. М. Головкін, М. Ю. Валуйська та ін.; за ред. В. В. Голіни, Б. М. Головкіна. Х.: Право, 2014. 440 с.
116. Кувалдин В. П. Научные основы компьютеризации оперативно-розыскной деятельности аппаратов БЭП. М.: Академия МВД России, 1993. 245 с.
117. Куньч З. Й. Універсальний словник української мови. Тернопіль: Навчальна книга; Богдан, 2007. 848 с.
118. Липовский В. В. К вопросу о возможности идентификации матричных принтеров по изготовленным с их помощью документам. *Сб. науч. тр. ХНИИСЭ*. Х., 2000. С. 118–120.
119. Лисенко В. В. Використання у доказовому процесі інформації, що міститься в електронному вигляді. *Організація протидії злочинам у сфері*

інтелектуальної власності та комп'ютерних технологій: доповіді провідних вчених, представників громадськості, державних службовців та практиків підрозділів ДСБЕЗ на міжвідомчому семінарі-наradі (м. Київ, 28–29 травня 2009 р.) / відп. ред. Л. П. Скалозуб, В. В. Василичук, С. А. Лебідь. К.: ДСБЕЗ, 2009. С. 31–35.

120. Лисиченко В. К., Циркаль В. В. *Формы использования специальных познаний и виды участия специалистов на предварительном следствии. Применение специальных познаний в борьбе с преступностью*: Межвуз. сб. науч. тр. Свердловск: Свердловский ордена Трудового красного знамени юридический институт им. Р. А. Руденко, 1983. С. 8–18.

121. Лопушанский Ф. А., Поздняк В. Д. *Использование в расследовании данных о способах хищений денежных средств. Криминалистика и судебная экспертиза*: респ. межвед. сб. науч. и науч.-метод. работ / редкол.: Л. Е. Ароцкер, Б. Е. Гордон, А. Н. Колесниченко и др.; отв. ред. И. Т. Гавриленко. К., 1973. Вып. 10. 416 с.

122. Лутонина Г. Д., Мороз Т. И. и др. *Актуальные вопросы судебной экспертизы и криминалистики на современном этапе судебно-правовой реформы*. Х.: Право, 1998. С. 96–98.

123. Макуха Р. В. *Контррозвідувальне забезпечення бюджетної системи України*: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 21.07.01 «Забезпечення державної безпеки України». К.: НАСБУ, 2010. 20 с.

124. Меденцев А.М. *Розслідування злочинів, що вчиняються у сфері державних закупівель*: дис. ... на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність». Одеса: ОЮУ, 2015. 216 с.

125. *Методика визначення завданих замовниками збитків у разі недотримання вимог чинного законодавства під час здійснення закупівель товарів, робіт і послуг за державні кошти. Збірник методичних рекомендацій з викриття злочинів у сфері економіки (викриття та документування злочинів у бюджетній сфері)* / Л. П. Скалозуб, В. І. Василичук, В. Р. Сливенко. К.: Видавництво «Консоль», 2009. С. 211–214.

126. Методичні рекомендації щодо запобігання злочинам під час здійснення державних закупівель товарів, робіт та послуг. К.: ДДСБЕЗ МВС України, 2009. 23 с.

127. Міжнародна поліцейська енциклопедія: у 10 т. / відп. ред.: Є. М. Моїсєєв, І. Р. Римаренко, В. Я. Тацій, Ю. С. Шемшученко. К.: Атіка, 2007. Т. IV: Кримінально-правові, кримінологічні та кримінально-виконавчі засади поліцейської діяльності. 968 с.

128. Міжнародна поліцейська енциклопедія: у 10 т. / відп. ред.: Є. М. Моїсєєв, В. Я. Тацій, Ю. С. Шемшученко. К.: Атіка, 2009. Т. V. Кримінально-процесуальна та криміналістична діяльність поліцейських організацій. 1008 с.

129. Міжнародна поліцейська енциклопедія: у 10 т. / відп. ред.: В. В. Коваленко, Є. М. Моїсєєв, В. Я. Тацій, Ю. С. Шемшученко. К.: Атіка, 2010. Т. IV. Оперативно-розшукова діяльність поліції (міліції). 1128 с.

130. Митричев С. П. Теоретические основы советской криминалистики. М.: ВЮЗИ, 1965. 345 с.

131. Моргун Н. С. Реалізація засади недоторканості права власності під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій. *Актуальні проблеми досудового розслідування: зб. тез доповідей IV Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Київ, 1 липня 2015 р.)*. К.: Нац. акад. внутр. справ, 2015. С. 126–128.

132. Мудрецька Г. В. Методика розслідування викрадень бюджетних коштів: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність». Ірпінь: ДПАУ, 2011. 20 с.

133. НАБУ просять розслідувати можливу закупівлю МОЗ неякісних ліків через міжнародні організації. URL: <http://www.pravda.com.ua/news/2013/10/14>

134. Нагачевський С. В. Інформаційне забезпечення оперативно-розшукової діяльності підрозділів ДСБЕЗ у боротьбі зі злочинами під час здійснення державних закупівель товарів, робіт та послуг. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. Львів: ЛьВДУВС, 2012. № 1. С. 51–60.

135. Нагачевський С. В. Запобігання та протидія корупції у сфері державних закупівель. *Вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. Серія юридична. Львів: ЛьвДУВС, 2015. Вип. 1. С. 415–427.

136. Нагачевський С. В. Організація і тактика застосування оперативно-розшукових заходів підрозділами ДСБЕЗ з метою виявлення злочинів у сфері державних закупівель товарів, робіт та послуг. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. Дніпропетровськ: ДДУВС, 2012. спец. випуск № 62. С. 248–257.

137. Нагачевський С. В. Оперативно-розшукове виявлення та документування злочинів, вчинених службовими особами у сфері державних закупівель: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність». Львів: ЛьвДУВС, 2013. 20 с.

138. Нагорна А. М. Степаненко А. В., Морозов А. М. Проблема якості в охороні здоров'я: монографія. Кам'янець-Подільський: Абетка НОВА, 2002. 384 с.

139. Настільна книга слідчого. 3-тє вид., переробл. і допов. / М. І. Панов, В. Ю. Шепітько, В. О. Коновалов та ін. К.: ВД «Ін Юре», 2011. 736 с.

140. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України. 9-те вид. перероб та допов. / за ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. К.: Юридична думка, 2012. 1316 с.

141. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / Д. С. Азаров, В. К. Гришук, А. В. Савченко та ін.; за заг. ред. О. М. Джужі, А. В. Савченка, В. В. Чернея. К.: Юрінком Інтер, 2017. 1104 с.

142. Никифорчук Д. Й., Заблоцька О. Ю., Ніколаюк С. І. Протидія злочинам, що пов'язані з порушенням бюджетного законодавства (ст.ст. 210, 211, 175 КК): науково-практичний посібник. К.: КНТ, 2006. 88 с. Серія: Бібліотека оперативного працівника.

143. Некрасов В. А., Лисенко А. М., Пеньков С. В., В. В. Матвійчук. Розкриття злочинів у сфері виготовлення та збуту алкогольних напоїв: навч.-практ. посіб. Одеса: Юридична література, 2009. 360 с.
144. Нечитайло В. А. Розслідування нецільового використання бюджетних коштів: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.09. К.: НАВС, 2014. 20 с.
145. Ніщета І. М. Правові та організаційно-тактичні основи діяльності оперативних підрозділів ДСБЕЗ з протидії злочинам, пов'язаним з порушенням бюджетного законодавства: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 21.07.04 «Оперативно-розшукова діяльність». Львів, 2008. 20 с.
146. Образцов В. А. Выявление и изобличение преступника. М.: Юристъ, 1997. 368 с.
147. Образцов В. А., Бертовский Л. В. Проблемы криминалистического учения о выявлении преступлений в сфере экономики. *«Черные дыры» в российском законодательстве*. 2004. № 2. С. 283–294.
148. Оперативно-розшукова профілактика злочинів у бюджетній сфер: монографія. 2-ге вид. / В. І. Василичук. К.: ПП «Заграй», 2012. 344 с.
149. Оперативно-розыскная деятельность: учебник. 2-е изд., доп. и перераб. / под ред. К. К. Горяинова, В. С. Овчинского, Г. К. Синилова, А. Ю. Шумилова. М.: ИНФРА, 2004. 794 с.
150. Ортинський В. Л., Некрасов В. А. та ін. Попередження та розкриття злочинів, пов'язаних з порушенням бюджетного законодавства: навч. посіб. Львів: ВАТ «Львівська книжкова фабрика «Атлас», 2009. 198 с.
151. Основи законодавства України про охорону здоров'я: Закон України від 19 листопада 1992 р. № 2801-XII. URL: <http://search.ligazakon.ua>
152. Основи загальної та юридичної психології: курс лекцій / Н. Р. Бабечко, В. П. Бойко, І. В. Жолнович, І. І. Когутич; за ред. В. Т. Нора. К.: Алерта, 2011. 234 с.
153. Основи судової експертизи: навчальний посібник для фахівців, які мають намір отримати або підтвердити кваліфікацію судового експерта /

авт.-уклад: Л. М. Головченко, А. І. Лозовий, Е. Б. Сімакова-Єфремян та ін. Х.: Право, 2016. 928 с.

154. Остап'юк М. В. Історико-правові засади розвитку державних закупівель лікарських засобів та медичних виробів в Україні. *Право і суспільство*. 2015. № 4. Ч. 3. С. 97–102.

155. Перепелиця А. І. Суб'єктивна сторона складу злочину порушення законодавства про бюджетну систему України. *Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності*: зб. наук. ст. Донецьк: Донецьк. ін-т внутр. справ при Донецьк. держ. ун-ті, 1998. № 2. С. 37–40.

156. Погорецький М. А. Негласні слідчі (розшукові) дії: проблеми провадження та використання результатів у доказуванні. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. К.: НАВС, 2013. № 1 (5). С. 270–276.

157. Положення про Державну службу України з лікарських засобів та контролю за наркотиками, затверджене Постановою КМУ від 12 серпня 2015 р. № 647. URL: <http://search.ligazakon.ua>

158. Попкова В. Д., Ковальчук Г. О., Шипуліна М. О. Проблеми фінансового забезпечення діяльності закладів охорони здоров'я в Україні. *Економічний простір*. 2009. №24. С. 84–88.

159. Попередження та викриття злочинів у сфері економіки підрозділами Державної служби боротьби з економічною злочинністю МВС України: навч. посіб. / Л. П. Скалозуб, М. Г. Вербенський, В. І. Василичук та ін.; за ред. проф. О. М. Джужі. К.: РВВ МВС України, 2011. 520 с.

160. Практика применения нового уголовно-процессуального законодательства. М.: Юрист, 1962. С. 87–91.

161. Предупреждение и раскрытие преступлений аппаратами БХСС: учебник / под ред. д-ра юрид. наук проф. В. К. Бабаева и канд. юрид. наук В. И. Плеханова. Горький. Горьковская высшая школа МВД СССР, 1987. 523 с.

162. Проблема фальсифікованих і субстандартних ліків. URL: <http://www.apteka.ua/article/11316>

163. Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення своєчасного доступу пацієнтів до необхідних лікарських засобів та медичних

виробів шляхом здійснення державних закупівель із залученням спеціалізованих організацій, які здійснюють закупівлі: законопроект № 2150, прийнятий Верховною Радою України 19 березня 2015 р. URL: <http://search.ligazakon.ua>

164 Програма діяльності Кабінету Міністрів України, схвалена постановою Верховної Ради України від 11.12.2014 № 26-УІІ. URL: <https://www.google.com.ua>

165. Про електронні документи і електронний документообіг: Закон України. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 36. Ст. 275.

166. Про затвердження Примірною положення про тендерний комітет або уповноважену особу (осіб): Наказ Мінекономрозвитку України від 30 березня 2016 р. № 557. URL: <https://www.google.com.ua>

167. Про затвердження Положення про порядок організації та проведення міжнародних торгів (тендерів) в Україні: Постанова Кабінету Міністрів України від 21 жовтня 1993 р. № 87. *Зібрання постанов Уряду України*. 1994. № 3. Ст. 59. URL: <https://www.google.com.ua>

168. Про затвердження складу та Положення про Центральний формулярний комітет МОЗ України: Наказ МОЗ від 21 травня 2009 р. № 343. URL: <http://search.ligazakon.ua>

169. Про затвердження Порядку розміщення інформації про публічні закупівлі: Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 18 березня 2016 р. № 477. URL: <http://search.ligazakon.ua>

170. Про затвердження Порядку функціонування електронної системи закупівель та проведення авторизації електронних майданчиків: Постанова КМУ від 24 лютого 2016 р. № 166. URL: <http://search.ligazakon.ua>

171. Про затвердження Порядку проведення інспектування Державною фінансовою інспекцією, її територіальними органами: Постанова Кабінету Міністрів України від 20 квітня 2006 р. № 550. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/550-2006-%D0%BF>.

172. Про затвердження форм документів у сфері публічних закупівель: Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі від 22 березня 2016 р. № 490. URL: <http://search.ligazakon.ua>

173. Про лікарські засоби: Закон України. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 22. Ст. 86. URL: <http://search.ligazakon.ua>

174. Про порядок закупівлі лікарських засобів закладами та установами охорони здоров'я, що фінансуються з бюджету: Постанова Кабінету Міністрів України від 5 вересня 1996 р. № 1071. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua>

175. Про публічні закупівлі: Закон України. URL: <http://search.ligazakon.ua>

176. Про попередню оплату товарів, робіт і послуг за бюджетні кошти: Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 15 травня 2014 р. № 332. URL: <http://www.dt-kt.com/nakaz-ministerstva-ohorony>

177. Про результати роботи Рахункової палати Верховної Ради України ефективності використання коштів державного бюджету в 2015 році на екстрену медичну допомогу. URL: <http://www.rada.gov.ua>

178. Протидія економічній злочинності / П. І. Орлов, А. Ф. Волобуєв, І. М. Осика та ін. Х.: Нац. ун-т внутр. справ, 2004. 568 с.

179. Про референтне ціноутворення на лікарські засоби та вироби медичного призначення, що закуповуються за кошти Державного та місцевих бюджетів: постанова Кабінету Міністрів України від 2 липня 2014 р. № 240. *Урядовий кур'єр*. 2014. № 125. URL: <http://search.ligazakon.ua>

180. Про створення формулярної системи забезпечення лікарськими засобами закладів охорони здоров'я: Наказ МОЗ від 22 липня 2009 р. № 529. URL: <http://search.ligazakon.ua>

181. Протидія злочинам, що вчиняються у бюджетній сфері: навч. посібник / А. В. Баб'як, З. Б. Живко, А. О. Йосипів, С. І. Марко та Ю. С. Назар. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2010. 168 с.

182. Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України. URL: <http://search.ligazakon.ua>

183. Ратинов А. Р. Судебная психология для следователей. М.: НИиРИО ВШ МООП СССР, 1967. 437 с.

184. Рижков М. Г. Оперативно-розшукова характеристика правопорушень у бюджетній системі України. *Вісник Луганського державного університету*

внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка. Луганськ: ЛУВС, 2011. Спеціальний випуск № 2. Ч. 2. С. 154–162.

185. Результатами моніторингу потреб територіальних підрозділів ДСБЕЗ у науковому забезпеченні їх службової діяльності та вивчення можливостей вищих навчальних закладів МВС України у цьому аспекті у 2014 році. *Проблеми підготовки фахівців для ДСБЕЗ: інформаційний бюлетень*. Львів. ЛьвДУВС, 2014. 440 с.

186. Розслідування нецільового використання бюджетних коштів: метод. рек. / С. С. Чернявський, В. І. Василичук, А. А. Вознюк та ін. К.: Нац. акад. внутр. справ, 2014. 88 с.

187. Розслідування економічних злочинів: навч. посібник. 2-ге вид., перероб. та доп. / М. А. Погорецький, О.О. Вакулик, Д.Б. Сергеева; за ред проф. М. А. Погорецького. К.: ВД «Дакор», 2015. 184 с.

188. Розслідування окремих видів злочинів: навч. посібник / О. В. Бищовець, М. А. Погорецький, Д. Б. Сергеева та ін.; за ред. М. А. Погорецького та Д. Б. Сергеевої. К.: Алерта, 2015. 536 с.

189. Расследование уголовных дел. Пособие для практических работников / под общей редакцией доктора юридических наук, профессора П. П. Михайленко. К.: Редакционно-издательский отдел МООП УССР, 1966. Вып 1. 814 с.

190. Психологія слідчої діяльності: навчальний посібник для студентів вищ. навч. закл. / В. Г. Андросюк, О. М. Конєєв, О. І. Кудерміна та ін.; за заг. ред. Л. І. Казміренка. К.: Правова єдність, 2009. 200с.

191. Рудень В. В., Сидорчук О. М. Фінансування медичного забезпечення в Україні: проблеми та шляхи розв'язання. *Фінанси України*. 2007. № 8. С. 29–32.

192. Салтевський М. В. Криміналістика: підручник. Х.: Консум, 2001. Ч. 2. 528 с.

193. СБУ виявило незаконне підприємство з виготовлення лікарських засобів. URL: <http://region.diklz.gov.ua>

194. Скалозуб Л. П., Василичук В. І., Сливенко В. Р. та ін. Збірник методичних рекомендацій з викриття та документування злочинів у бюджетній сфері. К.: ДДСБЕЗ, 2009. 427 с.

195. Сергеева Д. Б. Зняття інформації з каналів зв'язку: кримінально-процесуальні і криміналістичні засади: автореф. дис. на здобуття наук. степеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза». К., 2008. 16 с.

196. Скалозуб Л. П., Хібовський В. Р., Василичук В. І. Організація взаємодії підрозділів ДСБЕЗ з правоохоронним органами: лекція. К.: ДДСБЕЗ МВС України, 2009. 65 с.

197. Скалозуб Л. П., Василичук В. І., Сливенко В. Р. Організаційні засади протидії підрозділами ДСБЕЗ МВС України злочинам у процесі державних закупівель. *Науковий вісник Київського національного університету внутрішніх справ*. К.: КНУВС, 2009. № 5 (66). С. 83–90.

198. Скалозуб Л. П. Організація супроводження кримінальних справ у діяльності підрозділів державної служби боротьби з економічною злочинністю МВС України. *Науковий вісник Київського національного університету внутрішніх справ*. К.: КНУВС, 2010. № 3. С. 206–216.

199. Скалозуб Л. П. Правові та організаційно-тактичні засади протидії підрозділами ДСБЕЗ МВС України незаконному відшкодуванню податку на додану вартість: дис. ... канд. юрид. наук: 21.07.04 «Оперативно-розшукова діяльність». К.: НАВС, 2009. 280 с.

200. Скалозуб Л. П., Василичук В. І., Никифорчук Д. Й., Бусол О. Ю. Проведення аналізу криміногенної ситуації та оперативної обстановки у сфері протидії економічній злочинності: навч.-практич. посібник. Львів: Піраміда, 2008. 60 с.

201. Сливенко В. Р. Використання ресурсів глобальної мережі Інтернет під час оперативного супроводження процесу державних закупівель. *Актуальні питання діяльності ДСБЕЗ та підготовка фахівців для їх підрозділів: тези доповідей та повідомлень учасників Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Львів, 2 березня 2012 р.)*. Львів: ЛьвДУВС, 2012. С. 332–334.

202. Сливенко В. Р. Оперативно-розшукова протидія злочинам у сфері державних закупівель: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність». К.: НАВС, 2012. 20 с.

203. Сливенко В. Р., Василичук В. І. Шляхи удосконалення протидії злочинам при здійсненні державних закупівель. *Правове, організаційне та методичне забезпечення діяльності підрозділів ДСБЕЗ*: тези доповідей та повідомлень учасників Всеукраїнської науково-практичної конференції (10 червня 2011 р.). Львів. Львівський державний університет внутрішніх справ, 2011. С. 215–217.

204. Словник української мови / кер. В. В. Німчук та ін.; відп. ред. В. В. Жайворонко. К.: ВЦ «Просвіта», 2012. 1320 с.

205. Словник юридичних термінів: навчальний посібник / за редакцією професорів В. Г. Гочаренка та З. В. Ромовської. К.: ТОВ ВО «Юстиніан», 2013. 600 с.

206. Советский энциклопедический словарь. 4-е изд. / гл. ред. А. М. Прохоров. М.: Сов. энциклопедия, 1989. 1632 с.

207. Советская криминалистика. Методика расследования отдельных видов преступлений: учебник / В. П. Бахин, В. И. Гончаренко, Н. И. Клименко, А. Н. Колесниченко и др.; под ред. В. К. Лисиченко. К.: Вища шк., 1988. 405 с.

208. Старушкевич А. В. Криміналістична характеристика злочинів. К.: НТВ «Правник», 1997. 85 с.

209. Старушкевич А. В. Криміналістична характеристика сексуальних убивств: поняття, зміст, значення для розслідування: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. К: Національна академія внутрішніх справ України, 1998. 242 с.

210. Степанюк Р. Л. Криміналістичне забезпечення розслідування злочинів, вчинених у бюджетній сфері України: монографія / за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. А. Ф. Волобуєва; Харк. нац. ун-т внутр. справ. Х.: НікаНова, 2012. 382 с.

211. Степанюк Р. Л. Методика розслідування злочинів, пов'язаних з порушеннями бюджетного законодавства: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.09 / Національний ун-т внутрішніх справ. К.; Х., 2004. 19 с.

212. Степанюк Р. Л. Особливості проведення допиту при розслідуванні бюджетних злочинів. *Право і безпека*. 2003. № 21. С. 175–186.

213. Сучасний стан виробництва лікарських засобів в Україні. URL: <http://www.ukrexport.gov.ua/ukr/>

214. Сучасний тлумачний словник української мови: 100 000 слів / за заг. ред. д-ра філол. наук, проф. В. В. Дубічинського. Х.: ВД «ШКОЛА», 2009. 1008 с.

215. Тагієв С. Р. Генезис становлення інституту негласних слідчих (розшукових) дій. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ ім. Е. О. Дідоренка*. Луганськ: ЛДУВС, 2015. Вип 2 (70). С. 295–303.

216. Тарнопольський О. В. Протидія злочинам оперативними підрозділами ОВС України у сфері спеціального фонду бюджету: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність». Львів, 2014. 20 с.

217. Теорія доказів: для слухачів магістратури юридичних вузів / К. В. Антонов, К. В. Сачко, В. М. Тертишник, В. Г. Уваров; за заг. ред. д.ю.н. професора В.М. Тертишника. К.: Алерта, 2015. 294 с.

218. Теория оперативно-розыскной деятельности: учебник / под ред. К. К. Горяинова, В. С. Овчинского, Г. К. Синилова, А. Ю. Шумилова. М.: ИНФРА, 2006. 832 с.

219. Тертишник В. М. Кримінальний процес України: Загальна частина: підручник. Академічне видання. К.: Алерта, 2014. 440 с.

220. Тертишник В. М. Кримінальний процес України. Особлива частина: підручник. Академічне видання. К.: Алерта, 2014. 420 с.

221. Тертишник В. М. Науково-практичний коментар Кримінального процесуального кодексу України. Вид. 13-те, доповн., і перероб. К.: Правова єдність, 2017. 824 с.

222. Технічний регламент щодо медичних виробів, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 2 жовтня 2013 р. № 753. *Урядовий кур'єр*. 2013. № 204. URL: <http://region.diklz.gov.ua>

223. Типове положення про тендерний комітет: Наказ Міністерства економіки України від 20 травня 2009 р. № 470. URL: <https://www.google.com.ua>

224. Уряд звернеться до Парламенту невідкладно проголосувати законопроект про держзакупівлі, який відповідає європейським стандартам. URL: http://www.kmu.gov.ua/control/publish/article?art_id=247132124.html.

225. Ушаков Д. Н. Большой толковый словарь современного русского языка. 180 000 слов и словосочетаний. М.: Альта-Принт; ДОМ XXI век, 2009. 1239 с.

226. Философский словарь. 3-е изд. / под ред. М. М. Розенталя. М.: Политиздат, 1975. 496 с.

227. Фінансова енциклопедія / О. П. Орлюк, Л. К. Воронова, І. Б. Заверуха та ін.; за заг. ред. О. П. Орлюк. К.: Юрінком Інтер, 2008. 472 с.

228. Фінансово-економічний словник. 3-тє вид. доп. та перероб. / А. Г. Загородний, Г. Л. Вознюк. Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2016. 884 с.

229. Фінансове право. Академічний курс: підручник / О. П. Орлюк. К.: Юрінком Інтер, 2012. 808 с.

230. Характеристика мережі закладів охорони здоров'я, забезпеченості населення лікарняними ліжками та основні показники їх використання. URL: <http://www.umj.com.ua/article/80469/>

231. Цимбал П. В., Омельчук Л. В. Перспективи удосконалення інституту судової експертизи у Кримінальному процесуальному законодавстві України. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. К.: НАВС, 2013. № 1 (5). С. 75–81.

232. Цуцкірідзе М. С. Взаємодія слідчих та оперативних підрозділів при підготовці та проведенні негласних слідчих (розшукових) дій. *Актуальні*

проблеми розслідування злочинів: зб. тез доп. III Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Київ, 1 липня 2014 р.) К.: Нац. акад. внутр. справ, 2014. С. 116–118.

233. Чаплинський К. О. Поняття та сутність тактичного забезпечення судового розслідування. *Право і суспільство*: науковий журнал. 2011. № 6. С. 207–212.

234. Часова Т. О. Взаємодія слідчих та оперативних підрозділів ОВС під час протидії злочинам у сфері державних закупівель: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність». Х.: ХНУВС, 2015. 20 с.

235. Червяк П. І. Медична енциклопедія. Вид. третє, доповнене. К.: Вид. центр «Просвіта», 2012. 1504 с.

236. Чернявський С. С. Злочини у сфері банківського кредитування (проблеми розслідування та попередження): навч. посіб. / за заг. ред. О. М. Джужі. К.: Юрінком Інтер, 2003. 264 с.

237. Через відкати на держзакупівлях бюджет втратить 35–40 млрд. грн. *Сайт Finance. ua. За матеріалами УНІАН*. URL: <http://news//finance.ua>.

238. Шелехов А. О. Основи організації і тактики розкриття злочинів у соціально-бюджетній сфері: автореф. дис. на здобуття наук ступеня канд. юрид. наук: спец. 21.07.04 «Оперативно-розшукова діяльність». Одеса: ОДУВС, 2007. 20 с.

239. Шляпочников А. С., Забрянский Г. И. Выявление латентной преступности. *Советское государство и право*. 1969. № 5. С. 99–101.

240. Шумило М. Оперативно-розшукові заходи у структурі досудового розслідування в проекті КПК України (проблеми унормування і правозастосування). *Право України*. 2012. № 3–4. С. 452–461.

241. Щербаковська Л. П. Можливості диференціації копіювально-розмножувальних апаратів з кольоровим зображенням при криміналістичному дослідженні документів. *Актуальные вопросы судебной экспертизы*

и криминалистики на современном этапе судебно-правовой реформы.
Х.: ХНУ, 1998. С. 101–103.

242. Юрична психологія: підручник / за заг. ред. Л. І. Казміренко, Є. М. Мойсєєва. К.: КНТ, 2007. 360 с.

243. Юсупов В. В. Спеціальні і криміналістичні знання у кримінальному провадженні: питання співвідношення. *Криміналістика і судова експертиза: Міжвідомчий науково-методичний збірник* / від. ред. І. І. Ємельянова. К.: МЮ України, 2014. Вип. 59. С. 47–54.

244. Якушин С. Ю. Тактические приемы при расследовании преступлений: монография. Казань: Издательство Казанского университета, 1983. 102 с.

ДОДАТКИ

Додаток А

Зведена відомість

результатів соціологічного опитування щодо вивчення думок
співробітників оперативних і слідчих підрозділів НПУ
(в різних регіонах України), проведеного Юрієм Степановичем Доліновським
під час написання дисертації «Особливості виявлення
та розслідування злочинів, що вчиняються під час здійснення
публічних закупівель у сфері охорони здоров'я»

У додатку подано відсоткові показники думок співробітників оперативних і слідчих підрозділів НПУ. До деяких питань, зазначених в анкеті, відповідь мала бути однозначною. В результаті загальна сума відповідей становить 100%.

Низка питань передбачала декілька відповідей, тому опитуваним запропоновано обрати їх. У цьому разі автору потрібно з'ясувати ступінь значущості пропонованої відповіді, що й позначиться на невідповідності загального відсоткового показника – 100%.

Результати анонімного анкетування використано виключно для наукових досліджень.

1. Стаж роботи в оперативних або слідчих підрозділах НПУ тих, хто брав участь у дослідженні:

Варіанти відповідей	%
до року	2
1–3 роки	23
4–6 років	30
7–10 років	27
більше 10 років	18

2. Загальний стаж роботи опитуваних співробітників:

Варіанти відповідей	%
до 3 років	12
до 5 років	43
до 10 років і більше	45

3. Вік опитуваних респондентів:

Варіанти відповідей	%
20–25 років	35
25–35 років	41
35–45 років	18
45–55 років	6

4. Рівень освіти респондентів:

Варіанти відповідей	%
вища юридична (4 рівень)	70
вища економічна	18
вища юридична та економічна	12

5. Назвіть найбільш криміналізовані, на Вашу думку, сфери МОЗ:

Варіанти відповідей	%
лікувальна	10
виконання робіт і надання послуг	42
забезпечення медичними засобами	48

6. Назвіть чинники, які впливають на організацію виявлення та розслідування злочинів, що вчиняються під час здійснення публічних закупівель у сфері охорони здоров'я:

Варіанти відповідей	%
необізнаність у сфері охорони здоров'я	85

знання про розподіл грошових коштів на публічні закупівлі лікарських засобів і виробів медичного призначення та для виконання робіт і надання послуг	98
недостатні знання про правове регулювання публічних закупівель	94
знання видів злочинів і способів їх учинення під час здійснення публічних закупівель	98
не розроблено криміналістичної характеристики злочинів, пов'язаних із нецільовим використанням бюджетних коштів службовими особами	44,7
немає характеристики посадових осіб охорони здоров'я (замовників торгів) і посадових осіб підприємств і організацій як постачальників лікарських засобів	100
знання про типові сліди вчинення злочинів під час здійснення публічних закупівель	85

7. Назвіть основні способи вчинення злочинів під час здійснення публічних закупівель у сфері охорони здоров'я:

Варіанти відповідей	%
викрадення бюджетних коштів, складаючи фіктивні документи про приймання невиконаних або завищених робіт чи послуг	46
заволодіння бюджетними коштами шляхом закупівлі лікарських засобів, медичних товарів за завищеними цінами	34
заволодіння державними коштами шляхом закупівлі медичного устаткування чи техніки за завищеними цінами або непридатного до використання й експлуатації	20

8. Назвіть основні порушення (для збільшення ціни), пов'язані з умовами виконання договору на постачання певної кількості лікарського засобу та медичного виробу:

Варіанти відповідей	%
кратне збільшення закуплених лікарських засобів	11,5

безпідставне збільшення ціни після перереєстрації	24,8
безпідставне збільшення ціни після зміни найменування медичного виробу	13,7
безпідставне збільшення суми, визначеної в договорі зі згоди постачальника	15,8
безпідставне збільшення суми, визначеної в договорі генерального замовника	14,5
безпідставне збільшення суми, визначеної в договорі, на підставі зміни строку дії договору та виконання зобов'язань	11,8
фальсифікація документів щодо постачання кількості товару на початку наступного року (фіктивні накладні)	7,8

9. Назвіть основні пошукові ознаки, які вказують на вчинення злочинів за ст.ст. 368, 369 КК України службовими особами замовниками й учасника конкурсних торгів:

Варіанти відповідей	%
наявність документів, які підтверджують використання фіктивних підприємств	28
використання підроблених документів щодо відповідності учасника кваліфікаційним критеріям учасника конкурсних торгів	34
наявність підроблених документів стосовно забезпечення пропозиції конкурсних торгів (поруки, гарантійних листів, застави, завдатку, депозиту)	33
виявлення підроблені документи щодо якості, комплектності медикаментів і медичного обладнання, які планується постачати (відсутність сертифікатів якості та визначених виробників)	5

10. Назвіть найпоширеніші способи маскуваня одержання неправомірної вигоди під час здійснення публічних закупівель у сфері охорони здоров'я:

Варіанти відповідей	%
укладення фіктивних договорів	32,2
використання рахунків третіх осіб (родичів) для передачі грошей	56,7
порушення правил здійснення публічних закупівель	57,8

11. Назвіть основні чинники, які впливають на можливість, повноту і вибір способу приховування злочинів (за ст.ст. 191, 210, 366 КК України) під час здійснення публічних закупівель у сфері охорони здоров'я:

Варіанти відповідей	%
специфіка фінансово-господарської діяльності бюджетного підприємства, установи, організації у сфері МОЗ	34,7
особливості системи документообігу, системи обліку приватних підприємницьких структур	42,3
прогалини законодавчого регулювання публічних закупівель	23,4
недостатній контроль із боку контролюючих органів	20,1
наявність договірних, виробничих та особистих зв'язків посадової особи з представниками інших державних чи комерційних структур, підлеглими особами	53,3

12. Укажіть, із яких підрозділів Ви отримуєте інформацію про злочини, вчинені під час здійснення публічних закупівель у сфері охорони здоров'я, для внесення до ЄРДР:

Варіанти відповідей	%
від оперативних підрозділів	88
від контролюючих органів	9
під час розслідування інших злочинів	3

13. Укажіть обставини, які впливають на виявлення злочинів, учинених під час здійснення публічних закупівель у сфері охорони здоров'я:

Варіанти відповідей	%
відсутність необхідних оперативних способів дослідження бухгалтерських документів	75
відсутність даних про індивідуальні особливості злочинця	45
невміння застосовувати оперативно-технічні засоби (насамперед робота в мережі Інтернет)	40
низький рівень знань оперативних працівників щодо ознак злочинів, учинених під час здійснення публічних закупівель	60
високий рівень корупції у цій сфері та ін.	45

14. Назвіть чинники, які впливають на результати оперативного пошуку ознак злочинів, що вчиняються під час здійснення публічних закупівель у сфері охорони здоров'я:

Варіанти відповідей	%
великий обсяг документальної роботи за цією категорією злочинів	72
недосконалість нормативно-правового регулювання виявлення цих злочинів	40,5
протидія з боку корумпованих працівників сфери охорони здоров'я або посадових осіб інших установ	42,5
погані умови праці (технічне й організаційне забезпечення)	37,5
складнощі в проведенні документальних ревізій і експертних досліджень до процесу кримінального провадження	29,7

відсутність належної взаємодії з контролюючими органами	25
брак економічних, технічних та фінансових знань у співробітників	20
відсутність досвіду з виявлення таких злочинів	6,2

15. Назвіть основні чинники, які впливають на отримання інформації про злочини, що вчиняються під час здійснення публічних закупівель у сфері охорони здоров'я:

Варіанти відповідей	%
належна організація оперативного обслуговування об'єктів охорони здоров'я	44,4
оптимальне використання джерел оперативної інформації на об'єктах сфери охорони здоров'я	34,7
грунтовне знання працівниками особливостей роботи закладів охорони здоров'я, фінансових, податкових установ і підприємницьких структур, які виконують замовлення	55,7
обізнаність про найпоширеніші причини й умови, що сприяють учиненню вказаних злочинів	45,5
знання контингенту осіб, які або за видом діяльності, або потенційно схильні до вчинення таких злочинів, їхніх зв'язків	33,2
налагодження взаємодії оперативних підрозділів з іншими суб'єктами протидії економічним і службовим злочинам	25
широке застосування методу економічного аналізу, що передбачає вивчення актів ревізій, інвентаризацій, перевірок тощо	31,7
звернення громадян і юридичних осіб, а також публікації у засобах масової інформації	15

16. Укажіть, які Ви використовували джерела отримання інформації щодо виявлення злочинів під час здійснення державних закупівель у сфері охорони здоров'я:

Варіанти відповідей	%
інформація від фінансових інспекцій та Держказначейства	33
самостійно з Інтернету	67

17. Назвіть, на яких етапах здійснюється взаємодія оперативних підрозділів із органами Державної казначейської служби України та Державної фінансової інспекції України щодо виявлення злочинів, що вчиняються під час здійснення публічних закупівель у сфері охорони здоров'я:

Варіанти відповідей	%
на стадії перевірки заяв, повідомлень та іншої інформації про злочин	45,4
під час досудового розслідування	44,4
під час відпрацювання установ охорони здоров'я	10,2

18. Укажіть основні умови, що сприяють легалізації доходів, держаних у процесі нецільового використання бюджетних коштів службовими особами:

Варіанти відповідей	%
відсутність досвіду практичних органів у викритті легалізації таких доходів	15
існування офшорних зон	10
наявність виключних повноважень службових осіб розпоряджатися бюджетними коштами	30
існування банківської таємниці	25
складний процес зупинення банківських грошових потоків	20

19. Які Ви застосовували форми взаємодії з органами Державного казначейства та Державної фінансової інспекції України щодо виявлення злочинів, учинених під час здійснення публічних закупівель у сфері охорони здоров'я:

Варіанти відповідей	%
обмін інформацією	95
надання доступу до автоматизованих баз даних	55
взаємні консультації	66,8

20. Яку форму взаємодії з підрозділами Державного казначейства України Ви застосовували при виявленні злочинів, учинених під час здійснення публічних закупівель у сфері охорони здоров'я:

Варіанти відповідей	%
отримання інформації про перерахування бюджетних коштів на публічні закупівлі	87,4
доступ до централізованих банків даних казначейства Єдиного реєстру розпорядників та одержувачів бюджетних коштів	22,6

21. Які, на Вашу думку, причини незадовільного обміну інформацією між оперативними підрозділами та контролюючими органами:

Варіанти відповідей	%
відсутність єдиної системи взаємного інформування	13
міжвідомчий бар'єр	16,6
недосконалість правової основи з взаємодії	15,4

22. Чи достатній нині рівень взаємодії оперативних підрозділів із контролюючими органами в процесі виявлення злочинів, що вчиняються під час публічних закупівель у сфері охорони здоров'я:

Варіанти відповідей	%
достатній	55
недостатній	45

23. Які основні завдання Ви виконуєте при отриманні результатів оперативних підрозділів про розслідування злочинів, учинених під час публічних закупівель у сфері охорони здоров'я:

Варіанти відповідей	%
уточнення або перевірка протоколів з додатками, отриманих від оперативних підрозділів	65
обрання напрямів початкових слідчих (розшукових) дій і негласних слідчих (розшукових) дій	78
одержання інформації про обставини злочину від підозрюваного	24
забезпечення збереження та вилучення необхідних документів	90
оцінка інформації про обставини злочину, виявлення та фіксація матеріальних слідів злочину	65,8
одержання інформації про обставини злочину від свідків	45,7
перевірка фінансово-господарської діяльності установ, організацій, підприємств, які, надаючи послуги господарськими зв'язками, неправомірно використовували бюджетні кошти для здійснення публічних закупівель при вчиненні злочину	90
вирішення інших питань, що потребують спеціальних знань	89

24. Які дії виконуєте у разі отримання матеріалів від органів Державної фінансової інспекції України про злочини, вчинені під час здійснення публічних закупівель у сфері охорони здоров'я:

Варіанти відповідей	%
вивчення кількісного та змістовного складу наявних документів, отриманих від контролюючих органів	55,5
допит особи, яка проводила ревізію (перевірку), до відкриття кримінального провадження	45,4
призначення додаткових документальних ревізій (перевірок)	22
визначення потрібних слідству документів і місць їхнього зберігання	56,7

обрання найоптимальніших засобів одержання документів (тимчасовий доступ до документів, обшук; огляд документів; вивчення одержаних документів)	47,8
допит свідків учинення злочину	56,4
допит працівників підрозділів казначейської служби з метою встановлення обставин перерахування бюджетних коштів за отримані медичні засоби, техніку чи за виконання робіт та надання послуг	22,2
допит підозрюваного	100
призначення судових експертиз	98

25. Які, на Вашу думку, основні напрями взаємодії слідчих із органами Держфінмоніторингу України:

Варіанти відповідей	%
надання доступу до єдиної інформаційної системи та бази даних у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів	89,1
обмін інформацією з питань запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, пов'язаних із бюджетними коштами	70,6
надання допомоги з підготування фінансових заходів для запобігання відмиванню бюджетних коштів	60,4
надання інформації про виявлені методи і фінансові схеми легалізації (відмивання) доходів, рекомендацій щодо методів, прийомів і способів їх попередження, виявлення та документування	40,6
надання консультативної допомоги зі спеціальних питань у процесі розслідування злочинів, пов'язаних із відмиванням бюджетних коштів	30,7

26. Які, на Вашу думку, основні напрями взаємодії слідчих із контролюючими органами:

Варіанти відповідей	%
узагальнення та поширення позитивного досвіду	21,4

вдосконалення аналітичної роботи	45,7
підвищення рівня службової підготовки працівників	65,9
підведення підсумків за результатами проведення спільних заходів	12,3
створення єдиної системи інформування	64,2
поліпшення правової бази взаємодії (спільних наказів)	16

27. Які, на Вашу думку, реальні чинники впливають на проведення обшуків у розслідування злочинів, що вчиняються під час здійснення публічних закупівель у сфері охорони здоров'я:

Варіанти відповідей	%
відмова у добровільній видачі документів	88,5
фізичний опір охорони приватних підприємницьких структур із метою ненадання допуску до офісу	44,3
відсутність справжньої адреси офісів приватних підприємницьких структур (учасника закупівлі)	22,6
оформлення підприємства за адресою приватної квартири	18,6
постачання медикаментів через міжнародні організації	15,5
інші	2

28. Назвіть причини, які спонукають до застосування негласних слідчих (розшукових) дій у розслідуванні злочинів, що вчиняються під час здійснення публічних закупівель у сфері охорони здоров'я:

Варіанти відповідей	%
встановлення всіх учасників злочину	25,9
відшукання невідомих слідству місць зберігання документів про злочинну діяльність	75,6
встановлення підставних підприємницьких структур як учасників торгів	45,6
виявлення процесу відмивання бюджетних коштів	37,8
подолання протидії розслідуванню	51,2

ЗВЕДЕНІ УЗАГАЛЬНЕНІ ДАНІ
за результатами вивчення 90 кримінальних проваджень щодо злочинів,
вчинених під час публічних закупівель у сфері охорони здоров'я

Характеристика показника	Відносне значення показника
1. Кваліфікація злочину відповідно до КК України:	
ст. 190	15,2%
ст. 191	30,9%
ст. 205	9,1%
ст. 209	11,1%
ст. 210	7,9%
ст. 358	9,4%
ст. 364	3%
ст. 364-1	1,2%
ст. 365-1	1,2%
ст. 365-2	1,6%
ст. 366	4,1%
ст. 368	3,3%
ст. 369	2%
2. Кримінальне провадження розпочато в результаті:	
діяльності оперативних підрозділів	88%
повідомлення контролюючих органів	10%
ініціативи слідчих органів	2%%
3. Основними завданнями слідчого (при отриманні матеріалів від оперативних підрозділів) в указаній слідчій ситуації були:	
уточнення або перевірка протоколів із додатками, отриманих від оперативних підрозділів	65%
обрання напрямів початкових слідчих (розшукових) дій і негласних слідчих (розшукових) дій за допомогою інформації, що міститься у матеріалах, отриманих від оперативного підрозділу	78%
одержання інформації про обставини злочину стосовно підозрюваного	24%
забезпечення збереження та вилучення необхідних документів	90%

оцінка інформації про обставини злочину, виявлення і фіксація матеріальних слідів злочину	65,8%
одержання інформації про обставини злочину від свідків	45,7%
перевірка фінансово-господарської діяльності установ організацій, підприємств, господарські зв'язки якими використовувались бюджетні кошти для публічних закупівель при вчиненні злочину	99%
вирішення інших питань, які потребують спеціальних знань	89%
4. При отриманні матеріалів від оперативного підрозділу алгоритм дій слідчого був таким:	
вивчення кількісного та змістовного складу отриманих документів	58,8%
визначення необхідних слідству документів і ймовірних місць їхнього зберігання	75,5%
допит підозрюваного	55,5%
призначення відповідних експертиз (судово-почеркознавчих, техніко-криміналістичних досліджень документів, дактилоскопічних тощо)	95%
зупинення й арешт банківських переказів і рахунків замовників та учасників торгів	56%
призначення документальних ревізій в установах, організаціях, на підприємствах, які брали участь у публічних закупівлях, з'ясування господарських зв'язків замовників торгів, що причетні до вчинення злочину	88%
допит підозрюваного	45%
призначення й проведення інших видів судових експертиз та інших заходів	85%
підготування запитів до міжнародних правоохоронних організацій, зокрема Інтерполу (за ознаками вчинення злочинів із залученням міжнародних організацій щодо поставки медикаментів і медичної техніки)	25,5%
інші	3,6%
5. Алгоритм дій слідчого, якщо кримінальне провадження розпочато на основі інформації про злочини, які вчинено під час здійснення публічних закупівель у сфері охорони здоров'я, що міститься у матеріалах ревізії (перевірки), проведеної контролюючим органом	
вивчення кількісного та змістовного складу наявних документів, отриманих від контролюючих органів	55,5%
допит особи, яка проводила ревізію (перевірку), до відкриття кримінального провадження	45,4%
призначення додаткових документальних ревізій (перевірок) слідчим	22%;

визначення потрібних слідству документів і з'ясування місць їхнього зберігання	56,7
обрання найоптимальніших засобів одержання документів (тимчасовий доступ до документів, обшук; огляд документів; вивчення одержаних документів)	47,8%
допит працівників підрозділів казначейської служби з метою встановлення обставин перерахування бюджетних коштів за отримані медичні засоби, техніку чи за виконання робіт і надання послуг	22,3%
допит підозрюваного	100%
призначення судових експертиз	98%
6. З метою перевірки інформації, яка міститься в отриманих матеріалах про ознаки злочинів, що вчинені під час здійснення публічних закупівель у сфері охорони здоров'я, вивчалися	
нормативно-правові акти, які регулюють: організаційну структуру МОЗ та основи забезпечення лікарськими засобами та медичною технікою; порядок проведення будівельних та ремонтних робіт і надання послуг за бюджетні кошти закладам охорони здоров'я	56,6%
перелік документів, які складаються в процесі організації проведення публічних закупівель медичних товарів, техніки та виконання робіт і надання послуг	67,4%
перелік документів, які складаються в процесі виконання договірних умов з виконання поставок лікарських засобів, техніки, проведення будівельних та ремонтних робіт і надання послуг за бюджетні кошти закладам охорони здоров'я	55,4%
сучасні розроблені науково-практичні посібники, методичні рекомендації щодо виявлення та розслідування злочинів, які вчиняються під час виконання публічних замовлень за бюджетні кошти	45,6%
7. Плануючи розслідування злочинів, вчинених під час здійснення публічних закупівель у сфері охорони здоров'я, обиралися такі першочергові завдання	
установлення службових повноважень посадових осіб МОЗ (накази на призначення, функціональні обов'язки тощо), причетних до виявлених правопорушень	55%
застосовування заходів щодо забезпечення збереження тендерної документації, укладених договорів щодо закупівлі, а також бухгалтерських і банківських документів, у яких відображено фінансово-господарські операції, що стосуються виконання договірних зобов'язань	45,2%
обрання експертних установ для проведення необхідних судових експертиз	34,3%

визначення осіб (з метою їх допиту), які володіють інформацією про організацію і проведення публічних закупівель	22,4%
обрання підрозділів ДФІУ для здійснення ревізії фінансово-господарської діяльності підприємницьких і бізнесових структур, які здійснювали постачання медичних препаратів, техніки або виконували роботи та надавали послуги закладам МОЗ	35,6%
залучення спеціалістів для встановлення розміру завданої матеріальної шкоди державним медичним установам	45,7%
вжиття заходів арешту банківських рахунків приватних комерційних і підприємницьких структур, які причетні до викрадення бюджетних коштів МОЗ	55,7;
здійснення запитів у Національне бюро Інтерполу при залученні до поставок медикаментів міжнародних організацій	22,3%
вжиття заходів для встановлення місцезнаходження викрадених коштів (майна), на яке може бути накладений арешт із метою забезпечення відшкодування завданої злочинном шкоди	26,6%
8. У плануванні розслідування злочинів, учинених під час здійснення публічних закупівель у сфері охорони здоров'я, відображалися невідкладні слідчі (розшукові) дії	
створення оперативно-слідчих груп для розслідування тяжких злочинів	92%
Обрання першочергових слідчих (розшукових) дій, спрямованих на забезпечення збереження документів, у яких містяться сліди злочинів, що мають доказове значення	76,6%
невідкладне проведення окремих слідчих (розшукових) дій (обшук, виїмка документів тощо), які дають змогу перевірити основні висунуті версії	55,6%
проведення дій, які потребують великих затрат часу (ревізії, експертизи)	34,4%
обрання послідовності допитів підозрюваних, свідків	55,5%
залучення з метою недопущення протидії розслідуванню співробітників оперативних підрозділів для проведення негласних слідчих (розшукових) дій у разі вчинення тяжких злочинів	44,4%
9. Під час складання плану розслідування злочинів урахувалися такі чинники	
висока латентність злочинів у цій сфері	56,6%
спільність завдань оперативних і слідчих органів у кримінальному судочинстві – протидія злочинності	44,8%

подолання протидії розслідуванню	45,7%
поєднання оперативно-розшукових заходів і негласних слідчих (розшукових) дій	67,6%
10. Під час розслідування злочинів, учинених у сфері публічних закупівель медичних засобів, медичної техніки, виконання робіт і надання послуг, слідчі зверталися по допомогу:	
фахівців формулярної системи використання ліків	7%
фармацевтичних фахівців щодо становлення придатності ліків	13%
Державної фінансової інспекції України	35%
фахівців у галузі інформаційних технологій	11%
аудиторів	14%
працівників банків	12%
інших спеціалістів	8%
11. Наявна протидія під час розслідування цих злочинів:	
так	69,7%
ні	30,3%
12. Слідчі дії, під час проведення яких виявлено протидію розслідуванню:	
допит підозрюваного (обвинуваченого)	80,9%
допити членів тендерного комітету	48,7%
допити свідків	100%
допити приватних підприємців	83,5%
допити уповноважених осіб	31,3%
огляд документів	75,7%
обшук	36,5%
13. Використовували такі загальні правила проведення обшуку за ознаками злочинів, що вчинялися під час здійснення публічних закупівель у сфері охорони здоров'я:	
одночасне проведення обшуків декількома слідчо-оперативними групами приміщень замовника торгів і учасника закупівлі	45,6%
перед проведенням обшуку здійснювалося вивчення розташування територій і будівель з визначенням об'єктів обшуку	34,4%
для проведення обшуків у приватних підприємницьких структурах залучалися оперативно-розшукові й оперативно-технічні підрозділи з метою нейтралізації протидії приватних охоронних служб	56,7%

до слідчо-оперативної групи, яка проводить обшук, залучалися спеціалісти Державної фінансової інспекції, Державної фіскальної служби, судові експерти–економісти, бухгалтери, спеціалісти з відкриття дверних замків, металевих шаф і сейфів	55,5%
інші	5,2%
14. У розслідуванні злочинів, що вчиняються під час здійснення публічних закупівель у сфері охорони здоров'я, використовувалися такі негласні слідчі (розшукові) дії	
зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж та електронних інформаційних систем (ст.ст. 263–264)	54,2%
аудіо- та відеоконтроль особи (ст. 260)	88,4%
обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи (ст. 267)	34,5
спостереження за особою, річчю або місцем (ст. 269)	51,2%
аудіо- та відеоконтроль місця (ст. 270)	48,7%
зняття інформації з електронних інформаційних систем (ст. 264)	41,7%
арешт, огляд і виїмка кореспонденції (ст.ст. 261, 262)	74,3%
моніторинг банківських рахунків (ст. 269-1)	74,6%
контроль за злочином (ст. 271)	8,1%
негласне отримання зразків, необхідних для порівняльного дослідження (ст. 274)	4,3%
інші	2%
15. У процесі розслідування злочинів, учинених під час здійснення публічних закупівель у сфері охорони здоров'я, використовували тактичні прийоми вилучення й огляду документів:	
керування слідчим пошуковими діями	52,2 %
використання спеціальних технічних пристроїв	23,4%
залучення спеціалістів	33,4%
залучення оперативних працівників	26,1%
залучення технічних працівників	29,6%
та ін.	3,5%
16. Тактичні прийоми допиту, які використовували у процесі розслідування злочинів, учинених під час здійснення публічних закупівель у сфері охорони здоров'я:	
використання психологічних особливостей особистості допитуваного	95,5%
використання або створення стану емоційної напруженості	74,4%
використання ефекту раптовості	56,7%
припущення легенди	34,6%
вільна розповідь	88,5%

максимальна деталізація свідчень	77,6%
послідовність пред'явлення доказів	90%
пред'явлення контрдоказів	34,5
поєднання форсованого (пришвидшеного) й уповільненого темпів допиту	30,1%
17. Якщо підозрюваний відмовився від давання показів і не визнавав участі у вчинених правопорушеннях (управлінських, господарських, фінансових операціях) під час здійснення публічних закупівель у сфері охорони здоров'я, використовувалися тактичні прийоми допиту:	
встановлення факту участі службової особи в прийнятті відповідальних рішень щодо визначення процедур проведення конкурсних торгів чи складання відповідних документів, де було вчинено злочин	55,5%
з'ясування обставин, через які у цьому випадку службова особа не брала участі в фінансових/господарських операціях та/або контролі за ними	35,4%
пред'явлення документів, що підтверджують встановлення факту складання (підписання) документів, які мають ознаки службового підроблення (пред'явлення таких документів)	95,4%
вказання на розбіжності показань у деталях під час повторного допиту	64,3%
зауваження на обмовки у висловлюваннях	48,7%
встановлення надмірної деталізації в показаннях, що свідчить про заучування заздалегідь підготовлених показань	23,5%
пред'явлення фрагментів протоколів допитів співучасників або свідків, які викривають службову особу в учиненні злочину	56,7%
пред'явлення висновків почеркознавчої або техніко-криміналістичної експертизи документів, що підтверджують факт участі допитуваного в складанні (підписанні) фальсифікованих документів	45,3%
18. Документи як письмові докази, які не оглядалися слідчим, але долучені до матеріалів кримінального провадження:	
про державну реєстрацію суб'єктів господарювання та які визначають організаційно-правовий статус підприємства, вид господарської діяльності, відображають проведення господарських операцій	22,3%
відображають діяльність замовників торгів – медичних закладів, медичних управлінь ОДА, управлінь і департаментів МОЗ	33,42%
визначають статус і компетенцію учасників торгів	33,3%
бухгалтерського обліку та фінансової звітності тощо	11,1%

19. Якщо підозрюваний не заперечував факт своєї участі у публічних закупівлях у сфері охорони здоров'я, але вказував, що не усвідомлював протиправного характеру дій в управлінських, господарських, фінансових операціях, використовувалися тактичні прийоми допиту:	
роз'яснення положення ст. 68 Конституції України «незнання законів не звільняє від юридичної відповідальності»	89,5%
демонстрація обізнаності слідчого у нюансах нормативного регулювання публічних закупівель у сфері охорони здоров'я та порядку використання бюджетних коштів	78,8%
постановка контрольних запитань, пов'язаних зі встановленням знання або незнання положень певних нормативно-правових актів щодо публічних закупівель у сфері охорони здоров'я	91,4%
пред'явлення документів, що підтверджують факти недотримання підозрюваним норм, зокрема законів України «Про публічні закупівлі», «Про лікарські засоби», що були ним порушені	91,4%
пред'явлення висновків почеркознавчої або техніко-криміналістичної експертизи документів, які підтверджують факт підробки документів цією особою тощо	88,9%
пред'явлення висновків економічної та будівельно-технічної експертизи про завдані збитки	87,4%
20. Якщо підозрюваний не заперечував факт участі у виконанні відповідних операцій під час здійснення публічних закупівель у сфері охорони здоров'я, але заперечував свою винуватість у вчиненні злочину, «перекладаючи» її на інших підпорядкованих або вищих службових осіб, використовувалися тактичні прийоми допиту:	
пред'явлення деталізованих показань стосовно всіх обставин виконання господарських та фінансових операцій під час здійснення публічних закупівель у сфері охорони здоров'я	56,4%
пред'явлення бухгалтерських, розрахункових, нормативних документів, якими підтверджується вчинення даною службовою особою правопорушень під час здійснення публічних закупівель у сфері охорони здоров'я	87,4%
пред'явлення документів (інструкцій, положень, наказів), якими встановлюються обов'язки службових осіб і які були нею допущені порушення; ознайомлення службової особи з протоколами допитів інших осіб, які викривають допитуваного у вчиненні злочину	55,3%
визначення суперечностей у показаннях допитуваної службової особи та використання їх із метою викриття неправди	45,3%
визначення та постановка запитань, що дають змогу проконтролювати показання і виявити їхню хибність	35,Ю7%

21. Захисник для протидії належному проведенню слідчої (розшукової) дії застосовував тактичні прийоми:	
зневажливі висловлювання стосовно особистості слідчого задля виведення його з рівноваги, формування невпевненості (це може бути у разі недостатньої підготовки слідчого до допиту, зокрема за наявності недостатніх знань особливостей правового регулювання публічних закупівель у сфері охорони здоров'я)	25,5%
вступання в необґрунтовані суперечки з присутнім на допиті спеціалістом (ревізором, спеціалістом-бухгалтером)	17,8%
образливі висловлювання стосовно раніше допитаних осіб, чий показання використовуватимуться під час допиту	12,7;
необґрунтовані заяви про низьку кваліфікацію експерта чи його зацікавленість у справі	10,5%
22. Встановлено, що добровільно правдиві покази надавали співробітники підприємств:	
які програли тендерні торги	92%
які виграли торги	25%
співробітники банків	87%
співробітники казначейства	92%
23. Залучалися спеціалісти державних контролюючих органів для надання допомоги у встановленні інформації, що міститься в різних засновницьких, бухгалтерських, фінансових документах, які вилучалися під час проведення перевірок (ревізій) та слідчих (розшукових) дій (документи можуть відображати в дійсні, і фіктивні операції):	
Державної фінансової інспекції України	33,2%
Рахункової палати	11%
Антимонопольного комітету	12,4%
Державного комітету фінансового моніторингу	21%
Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг	5%
Державної казначейської служби	42%
Державної служби України з лікарських засобів та контролю за наркотиками	22,3%
24. Проводилися судові експертизи у розслідуванні злочинів, учинених під час здійснення публічних закупівель у сфері охорони здоров'я:	
криміналістична експертиза документів	66,5%
судово-бухгалтерська експертиза	77,4%
судова фінансово-економічна експертиза фінансових операцій	94%
будівельно-технічна експертиза	56,7%
комп'ютерно-технічна експертиза	77%
фармацевтична та фармакологічна експертиза лікарських засобів	26,7%
ін.	22,3%

ЗАТВЕРДЖУЮ

Начальник Управління захисту економіки у Львівській області
 Департаменту захисту економіки
 Національної поліції України
 полковник поліції

Р.І. Галаз

«31» січня 2018 року

АКТ31 01.2018

м. Львів

№ 1044

Про впровадження результатів дисертації
 Доліновського Юрія Степановича на здобуття
 наукового ступеня кандидата юридичних наук
 за темою «Особливості виявлення та
 розслідування злочинів, що вчиняються під
 час здійснення публічних закупівель у сфері
 охорони здоров'я» у практичну діяльність.

ПІДСТАВА:

Уклала експертна комісія з виявлення, узагальнення та впровадження позитивного досвіду роботи у складі:

- голови комісії, заступника начальника УЗЕ у Львівській області ДЗЕ Національної поліції України, підполковника поліції Голиша О.І.;
- членів комісії :
 - заступника начальника відділу УЗЕ у Львівській області ДЗЕ Національної поліції України, майора поліції Писарчука І.В.,
 - старшого оперуповноваженого в ОВС УЗЕ у Львівській області ДЗЕ Національної поліції України, майора поліції Беднажевського М.В.

Комісія розглянула й узагальнила подані наукові публікації Доліновським Ю.С. за темою дисертації «Особливості виявлення та розслідування злочинів, що вчиняються під час здійснення публічних закупівель у сфері охорони здоров'я».

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Доліновський Ю.С. Особливості проведення закупівель товарів, робіт і послуг у сфері охорони здоров'я / Ю.С. Доліновський // Збірник наукових

праць серії «Юридичні науки». Львів. Видавництво Львівської політехніки, 2016.- №850.- С. 500-507.

2. Доліновський Ю.С. Правові основи публічних закупівель товарів, робіт і послуг у сфері охорони здоров'я. Цінність права як найефективнішого регулятора суспільних відносин / Ю.С. Доліновський // Міжнародна науково-практична конференція, м. Харків, 7-8 жовтня 2016 р. – Х. Східноукраїнська наукова юридична організація, 2016.- С. 73-76.

3. Доліновський Ю.С. Удосконалення правових основ щодо протидії правопорушенням вчинених під час здійснення публічних закупівель у сфері охорони здоров'я / Ю.С. Доліновський // Научно-практическое правовое издание «Jurnalul juridic national: teorie si practica». Кишинёв, Республика Молдова, 2017.- № 1 (23).- С.138-142.

4. Доліновський Ю.С. Виявлення злочинів під час публічних закупівель у сфері охорони здоров'я / Ю.С. Доліновський // Збірник наукових праць серії «Юридичні науки». Львів. Видавництво Львівської політехніки, 2017. – № 865. – С.440-447.

5. Доліновський Ю.С. Особливості планування та організації розслідування злочинів, що вчиняються під час здійснення публічних закупівель у сфері охорони здоров'я / Ю.С. Доліновський // Вісник Ужгородського національного університету. Порівняльно-аналітичне право. – Ужгород. УНУ, 2017. № 1. – С.226-229.

Опубліковані праці апробаційного характеру:

6. Доліновський Ю.С. Порядок використання фінансових ресурсів під час здійснення публічних закупівель у сфері охорони здоров'я. Вдосконалення правового механізму захисту прав і свобод людини в умовах реформування кримінального законодавства / Ю.С. Доліновський // Збірник матеріалів конференції (присвячена 200 річчю Національного університету «Львівська політехніка» та 5-ти річчя Інституту права і психології.) Львів «Львівська політехніка» 28 жовтня 2016 р.- Львів. - Видавництво Львівської політехніки, 2016.- С.45-49.

7. Доліновський Ю.С. Криміналістична характеристика злочинів, що вчиняються під час здійснення публічних закупівель у сфері охорони здоров'я / Ю.С. Доліновський // Збірник наукових праць серії «Юридичні науки». Львів. Видавництво Львівської політехніки, 2017. - № 861- 440-447.

8. Доліновський Ю.С. Підстави для визначення необхідності здійснення публічних закупівель медичних препаратів. Вдосконалення правового механізму захисту прав і свобод людини і громадянина в умовах євроінтеграції / Ю.С. Доліновський // Збірник матеріалів міжнародної конференції ІІІ Національного університету «Львівська політехніка» (м. Львів, 28 лютого 2017 р.) Львів. ІІІ, 2017 – С.196-199.

9. Доліновський Ю.С. Використання експертних досліджень у розслідуванні злочинів, що вчиняються під час публічних закупівель у сфері охорони здоров'я. Захист прав і свобод людини та громадянина в умовах формування правової держави / Ю.С. Доліновський // VI Всеукраїнська

науково-практична конференція (м. Львів, 30 травня 2017 р.). – Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2017. – С.155-157.

На основі проведеного аналізу комісія дійшла висновку, що подані публікації запроваджені у методичних рекомендаціях, які використовуються підрозділами УЗЕ у Львівській області ДЗЕ Національної поліції України щодо виявлення та розслідування злочинів, що вчиняються під час здійснення публічних закупівель.

Голова комісії:

Члени комісії:

О.І. Голиш

І.В. Писарчук

М.В. Беднажевський

ЗАТВЕРДЖУЮ

Перший проректор

Львівського державного

університету внутрішніх справ

кандидат юридичних наук, доцент

полковник поліції

Г.І. Созанський

2017

АКТ

28.12.2017

м. Львів

№ 83

Про впровадження результатів дисертації
Доліновського Юрія Степановича на тему
«Особливості виявлення та розслідування
злочинів, що вчиняються під час здійснення
публічних закупівель у сфері охорони здоров'я»

Уклала експертна комісія з виявлення, узагальнення та впровадження позитивного досвіду роботи у складі:

- начальника відділу організації наукової роботи кандидата юридичних наук майора поліції Павлик І.В.;
- начальника навчально-методичного відділу кандидата юридичних наук, доцента полковника поліції Строцького Р.Є.;
- декана факультету № 2 кандидата юридичних наук, доцента полковника поліції Красницького І.В.;
- завідувача кафедри кримінального процесу факультету № 2 кандидата юридичних наук, доцента підполковника поліції Хитра А.Я.

Комісія відповідно до наказу по університету від 24 вересня 2012 року № 431 розглянула й узагальнила результати дисертації, поданої на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 - кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність та наукові праці здобувача юридичного факультету Львівського університету бізнесу та права Доліновського Ю.С. на тему: «Особливості виявлення та розслідування злочинів, що вчиняються під час здійснення публічних закупівель у сфері охорони здоров'я».

Проаналізовано основні результати дослідження Доліновського Ю.С., зокрема наукові праці, в яких опубліковано теоретичні положення дисертації:

1. Доліновський Ю.С. Особливості проведення закупівель товарів, робіт і послуг у сфері охорони здоров'я / Ю.С. Доліновський // Збірник

наукових праць серії «Юридичні науки». – Львів. – Видавництво Львівської політехніки, 2016. – № 850. – С. 500-507.

2. Доліновський Ю.С. Правові основи публічних закупівель товарів, робіт і послуг у сфері охорони здоров'я. Цінність права як найефективнішого регулятора суспільних відносин / Ю.С Доліновський // Міжнародна науково-практична конференція (м. Харків, 7-8 жовтня 2016 р.). – Х., Східноукраїнська наукова юридична організація, 2016. – С. 73-76.

3. Доліновський Ю.С. Удосконалення правових основ щодо протидії правопорушенням вчинених під час здійснення публічних закупівель у сфері охорони здоров'я / Ю.С Доліновський // Научно-практическое правовое издание «Jurnalul juridic national: teorie si practica». – Кишинёв, Республика Молдова, 2017. – № 1 (23). – С. 138-142.

4. Доліновський Ю.С. Виявлення злочинів під час публічних закупівель у сфері охорони здоров'я / Ю.С Доліновський // Збірник наукових праць серії «Юридичні науки». – Львів. – Видавництво Львівської політехніки, 2017. – № 865. – С. 440-447.

5. Доліновський Ю.С. Особливості планування та організації розслідування злочинів, що вчиняються під час здійснення публічних закупівель у сфері охорони здоров'я / Ю.С Доліновський // Вісник Ужгородського національного університету. – Порівняльно-аналітичне право. – Ужгород. УНУ, 2017. – № 1. – С. 226-229.

6. Доліновський Ю.С. Порядок використання фінансових ресурсів під час здійснення публічних закупівель у сфері охорони здоров'я. Вдосконалення правового механізму захисту прав і свобод людини в умовах реформування кримінального законодавства / Ю.С Доліновський // Збірник матеріалів конференції (присвячена 200 річчю Національного університету «Львівська політехніка» та 5-річчя Інституту права і психології.) Львів, «Львівська політехніка», (м. Львів, 28 жовтня 2016 р.). – Видавництво Львівської політехніки, 2016. – С. 45-49.

7. Доліновський Ю.С. Підстави для визначення необхідності здійснення публічних закупівель медичних препаратів. Вдосконалення правового механізму захисту прав і свобод людини і громадянина в умовах євроінтеграції / Ю.С Доліновський // Збірник матеріалів міжнародної конференції ІІІП Національного університету «Львівська політехніка», (м. Львів, 28 лютого 2017 р.). – Львів, 2017. – С. 196-199.

8. Доліновський Ю.С. Використання експертних досліджень у розслідуванні злочинів, що вчиняються під час публічних закупівель у сфері охорони здоров'я. Захист прав і свобод людини та громадянина в умовах формування правової держави / Ю.С Доліновський // VI Всеукраїнська науково-практична конференція (м. Львів 30 травня 2017 р.). – Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2017. – С.155-157.

На основі проведеного аналізу комісія дійшла висновку, що подані наукові праці Доліновського Ю.С. містять науково обґрунтовані теоретичні положення і практичні рекомендації можуть бути використані в освітньому процесі Львівського державного університету внутрішніх справ, зокрема при

викладанні навчальних дисциплін “Кримінальний процес”, “Криміналістика”, а також у процесі підготовки навчально-методичних і дидактичних матеріалів, а також можуть бути рекомендовані до вивчення під час самостійної роботи курсантів, студентів, слухачів, здобувачів освітнього ступеня “магістр”, аспірантів та ад’юнктів.

Члени комісії:

 Л.В. Павлик
 Р.Є. Строцький
 І.В. Красивницький
 А.Я. Хитра

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації

1. Доліновський Ю. С. Особливості проведення закупівель товарів, робіт і послуг у сфері охорони здоров'я. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: Юридичні науки. 2016. № 850. С. 500–506.

2. Доліновський Ю. С. Основи планування розслідування злочинів, що вчиняються під час публічних закупівель у сфері охорони здоров'я. *Порівняльно-аналітичне право*: електрон. наук. фахове вид. 2017. № 1. С. 226–229. URL: http://www.pap.in.ua/1_2017/69.pdf (дата звернення: 14.06.2018).

3. Доліновський Ю. С. Криміналістична характеристика злочинів, що вчиняються під час здійснення публічних закупівель у сфері охорони здоров'я. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: Юридичні науки. 2017. № 861. С. 440–446.

4. Доліновський Ю. С. Виявлення злочинів під час публічних закупівель у сфері охорони здоров'я. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: Юридичні науки. 2017. № 865. С. 441–448.

5. Доліновський Ю. С. Удосконалення правових основ щодо протидії правопорушенням вчинених під час здійснення публічних закупівель у сфері охорони здоров'я. *Jurnalul juridic national: teorie și practică*. 2017. № 1 (23). С. 142–145.

2. Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

6. Доліновський Ю. С. Правові основи публічних закупівель товарів, робіт і послуг у сфері охорони здоров'я. *Цінність права як найефективнішого регулятора суспільних відносин*: матеріали Міжнародної науково-практичної

конференції (м. Харків, 7–8 жовтня 2016 р.). Х.: Східноукраїнська наукова юридична організація, 2016. С. 73–76.

7. Доліновський Ю. С. Порядок використання фінансових ресурсів під час здійснення публічних закупівель у сфері охорони здоров'я. *Вдосконалення правового механізму захисту прав і свобод людини в умовах реформування кримінального законодавства: збірник матеріалів конференції (присвяченої 200-річчю Національного університету «Львівська політехніка» та 5-річчю Інституту права і психології)* (м. Львів, 28 жовтня 2016 р.). Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2016. С. 45–49.

8. Доліновський Ю. С. Підстави для визначення необхідності здійснення публічних закупівель медичних препаратів. *Вдосконалення правового механізму захисту прав і свобод людини і громадянина в умовах євроінтеграції: збірник матеріалів міжнародної конференції ІПП Національного університету «Львівська політехніка»* (м. Львів, 28 лютого 2017 р.). Львів: ІПП, 2017. С. 196–199.

9. Доліновський Ю. С. Використання експертних досліджень у розслідуванні злочинів, що вчиняються під час публічних закупівель у сфері охорони здоров'я. *Захист прав і свобод людини та громадянина в умовах формування правової держави: матеріали VI Всеукраїнської науково-практичної конференції* (м. Львів, 30 травня 2017 р.). Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2017. С. 155–157.

10. Доліновський Ю. С. Інформаційне забезпечення виявлення злочинів, що вчиняються під час публічних закупівель у сфері охорони здоров'я. *Проблеми застосування інформаційних технологій правоохоронними структурами України та вищими навчальними закладами зі специфічними умовами навчання: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції* (м. Львів, 22 грудня 2017 р.). Львів: ЛьВДУВС, 2018, С. 277–281.

11. Доліновський Ю. С. Тактичні особливості проведення обшуку у розслідуванні злочинів, що вчиняються під час здійснення публічних

закупівель у сфері охорони здоров'я. *Право, суспільство і держава: форми взаємодії*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 12–13 січня 2018 р.). К.: Центр науково-практичних досліджень, 2018. С. 69–73.

ВІДОМОСТІ

про апробацію результатів дисертації

1. Міжнародна науково-практична конференція «Цінність права як найефективнішого регулятора суспільних відносин» (м. Харків, 7–8 жовтня 2016 р.) – форма участі – очна.

2. Всеукраїнська конференція «Вдосконалення правового механізму захисту прав і свобод людини в умовах реформування кримінального законодавства» (м. Львів, 28 жовтня 2016 р.) – форма участі – заочна.

3. Міжнародна науково-практична конференція «Вдосконалення правового механізму захисту прав і свобод людини і громадянина в умовах євроінтеграції» (м. Львів, 28 лютого 2017 р.) – форма участі – заочна.

4. Всеукраїнська конференція «Захист прав і свобод людини та громадянина в умовах формування правової держави» (м. Львів, 30 травня 2017 р.) – форма участі – заочна.

5. Міжнародна науково-практична конференція «Проблеми застосування інформаційних технологій правоохоронними структурами України та вищими навчальними закладами зі специфічними умовами навчання» (м. Львів, 22 грудня 2017 р.) – форма участі – очна.

6. Міжнародна науково-практична конференція «Право, суспільство і держава: форми взаємодії» (м. Київ, 12–13 січня 2018 р.) – форма участі – очна.